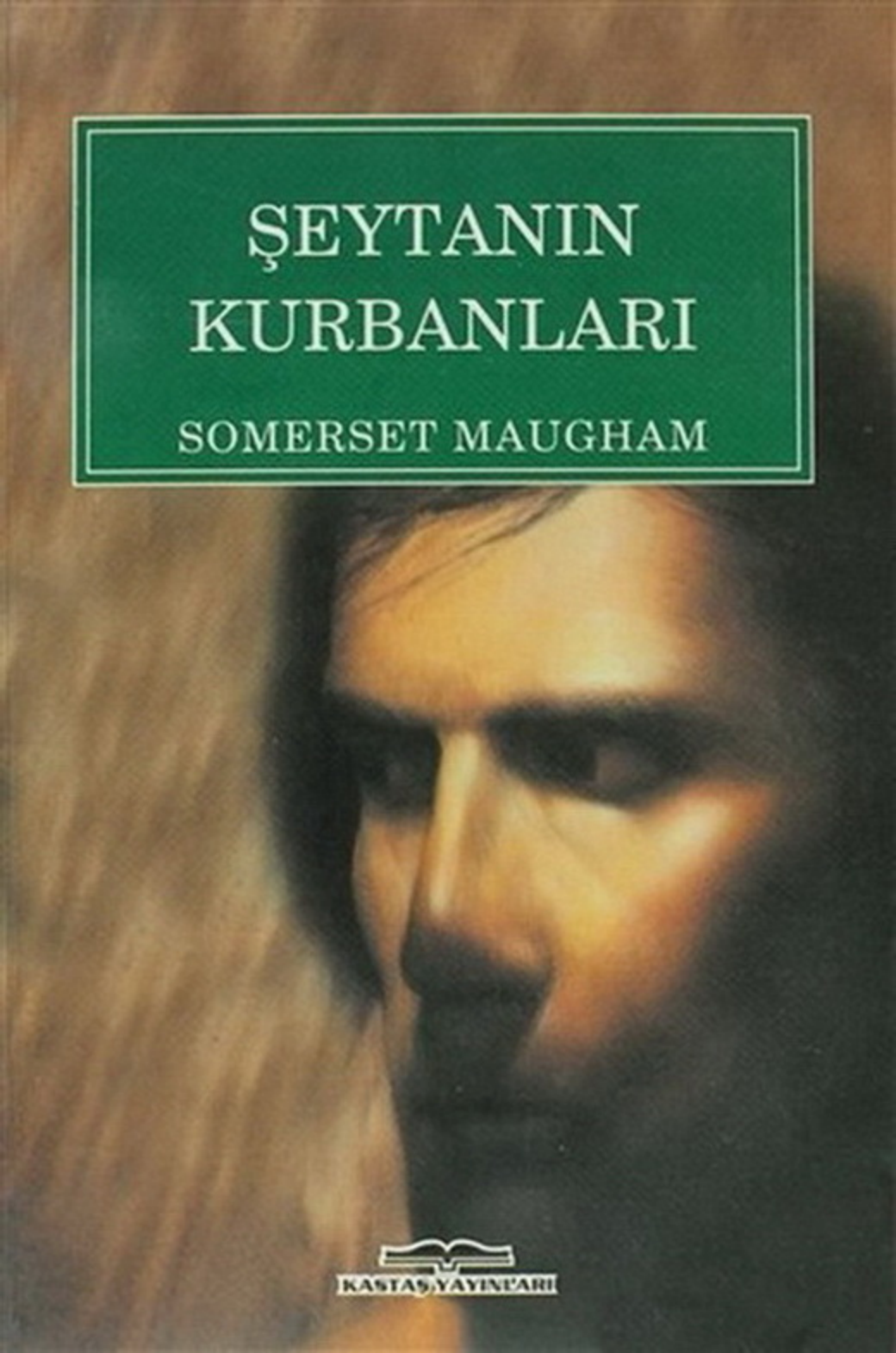

ŞEYTANIN
KURBANLARI
SOMERSET MAUGHAM
KASTAŞ YAYINLARI

Ünlü çevirmen **Vahdet Gültekin**'in
Türkçemize kazandırdığı 60 klasik roman
Dizisinden
SOMERSET MAUGHAM'ın eseri

ŞEYTANIN KURBANLARI

•

Usta romancının yetmiş yaşında en olgun cağında,
çok derin bir yaşam felsefesi üzerine kurulmuş
yaşanmış olaylar içinde bir arayışın romanı

ISBN : 975-6544-58-9

©
ADİL DEMİR

*

Yayınlayan
KASTAŞ YAYINEVİ
0212- 520 50 70

*

Dizgi
NERMİN ALTIN

*

Kapak Dizayn
RENK AJANS

*

Ofset Hazırlık
AK AJANS

*

Baskı
ZAFER MATBAASI
0212- 512 16 88

*

Cilt
İSTANBUL MÜCELLİT

*

BİRİNCİ BASKI
Aralık 2002
1500 Adet

SOMERSET MAUGHAM

ŞEYTANIN KURBANLARI

KASTAŞ YAYINLARI
Himaye-i Etfal Sokak No: 6
Dr. Orhan Bey İşhanı. Cağaloğlu - İstanbul
Tel: (0212) 520 59 70 Fax: (0212) 511 36 68

ROMANDAKİ BAŞLICA KİŞİLER

Mr. MAUGHAM (mom) : Yazarın kendisi

ELLIOTT TEMPLETON (ilyıt templtın) : Zengin bir Amerikalı

LOUISA BRADLEY (luiza bradli) : Elliott'ın ablası

ISABEL (izabel) : Bn. Bradley'nin kızı

LAURANCE DARRELL (lorens dar'ıl)

ya da LARRY (lar'i) : Eski pilot delikanlı

SOPHIE (sof'i) : Isabel'in okul arkadaşı

GRAY MATURIN (grey mat'yûrin) : Zengin bir babanın oğlu

Olay 1925 - 1930'larda Avrupa'da, Amerika'da geçer.

Usta romancı W. Somerset Maugham yetmiş yaşında en olgun çağında yazdığı bu eseri gerçekten de onun en başta gelen en güzel romanı olmuştu.

Asıl adı "The Razor's Edge" (Usturanın Ağzı) olan bu roman 1944'de çıktı. Dünya Savaş hengâmesi içindeyken, herkes zorlu dağdağalarar arasında bocalarken bile kapılışırcasına satıldı, bir yılda yalnız Amerika'da üç milyon satıldı, yine o yıl, ertesi yıllar bütün dünya dillerine çevrildi. Maugham'un en güzel, en olgun, en kusursuz eseri olan bu roman o günden beri, yeni yeni baskılarıyla bugün on milyonu aşmış bulunuyor.

Bu az ulaşılır başarı boşuna değildir, çünkü "Şeytanın Kurbanları" konusu bakımından da, işlenişi bakımından da yalnız bir büyük yazarın eserleri arasında değil, dünya edebiyatının bir yüzyıllık toplamı arasında bile seyrek rastlanacak derecede üstün bir romandır. Çok derin bir yaşama felsefesi üzerine kurulmuştur; yine de öyle tatlı bir dille yazılmış, öyle içten gelen, canlı bir uslûpla işlenmiştir ki yazarı karşınızda sizinle sohbet eden, size tatlı tatlı öyküler anlatan bir ahbap olarak bulursunuz; romandaki olayları onları anlatanla, onları yaşamış olanlarla birlikte yeniden yaşarsınız.

Somertset Maugham'un eşsiz özelliklerinden biri de budur ya. Hemen her romanına, öyküsüne kendini de koyar; hem de, adını değiştirmeden; Bay Maugham olarak, o da olayların içine karışır. siz de, onun anlattıklarına inanarak, inandığınız için de gerçekten duyarak, yaşayarak içinizde sezersiniz.

Ünlü İngiliz romancısı Alec Waugh, Somerset Maugham üzerine yazdığı uzun bir incelemede "Şeytanın Kurbanları" için şöyle diyor:

"Olgunluğun en yüksek basamağına ulaşmış usta bir romancının bütün çizgileri ince ince işlenmiş kusursuz, pürüzsüz eseri.

Böyle bir roman ancak gücünden emin büyük bir sanatkârın elinden çıkabilirdi; çünkü bu roman gerçekten muazzam bir sanat eseridir. ... Somerset Maugham "ben" diye kendini de işin içine sokarak anlatışını başka hiçbir eserinde böylesine emin kullanmamıştır. Onun kendi deyişiyle "ilgiyi hep bir yöne doğru sürükleme" yeteneği de hiçbir eserinde kendini böylesine güçlü belirtmemiştir.

V. G.

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Hiçbir romana bu kadar duraksama ile başlamadım. Buna roman demem de, başka ad bulamadığımdan. Anlatacağım pek fazla birşey değil; sonra, sonunda ne ölüm var, ne de düğün. Herşeyin sonu ölümdür; onun için, öyküde de ölüm pek doğal bir son olur. Evlenme de bir öyküye pek doğal bir son verir, görmüş - geçirmiş kimseler, mutlu son denilen şeye dudak bükmeyi haksız olarak huy edinmişlerdir. Onlara bu kanıyı veren şey, böyle bir son oldu mu, insana, söylenecek ne varsa hepsinin söylenmiş bitmiş gibi gelmesidir ki bu duygu da pek doğrudur. Erkekle kadın, türlü şeylerden sonra, en sonunda birleştiler mi, yaşayımdaki ödevleri tamamlanmış, iş artık çocuklarına geçmiş demektir. Bense, okuyanı havada bırakıyorum.

Bu kitap, benim uzun aralıklarla yakından tanıdığım bir adamla ilgili anılarımdan ileri gelmiştir, görmediğim zaman da başından neler geçtiğini pek bilmem. Öykü uydurmaya alışık olduğum için aradaki eksikleri doldurabilirdim sanırım; böylece, öykü de daha uygun olurdu ama, istemiyorum. Kendim ne biliyorsam onu yazmak istiyorum.

Bundan yıllarca önce "The Moon and Sixpence" diye bir roman yazdım. O romanda tanınmış bir ressam: Paul Gauguin'i ele aldım, romancı ayrıcalığını kullanarak, bir alay olay uydurdum, bu Fransız

ressamı üzerine bildiğim bir-iki şeyin verdiği imgeyle de yarattığım kahramanı süsledim. Bu kitapta böyle bir şeye hiç başvurmadım. Yalnız, öyküde payı olan kimselere, kendilerini zor duruma düşürmemek için, başka ad verdim, kimse kendisini tanıyamasın diye de dikkat ettim.

Sözünü ettiğim adam tanınmış biri değildir, belki olmayacak da. Belki yaşamı sona erince yeryüzünde, dereye atılan taşın su üzerinde bıraktığı izden daha çok bir izi bile kalmayacak. O vakit benim yazdığım bu kitap, okunursa, asıl kendi değeri için okunacak demektir.

Yalnız, belki de bu adam, seçtiği yaşayış biçimi, yaradılışındaki güçlülük, sevimlilik dolayısıyla insanlar üzerinde gittikçe büyüyen bir etki yaratır da ölümünden çok sonra, bu çağda böyle önemli bir adam yaşamış derler. O zaman benim kimden söz ettiğim açıkça anlaşılır, bu adamın eskiden sürdüğü yaşayış üzerine hiç olmazsa biraz bir şey öğrenmek isteyenler de aradıklarını bu kitap da bulabilirler. Benim bu kitabımın, çizdiğim dar sınırları içinde, ahbabımın yaşayışını yazacaklara yararlı bir bilgi kaynağı olacağını sanıyorum.

Kitaptaki konuşmaların tıpatıp geçtiğini ileri süremem. Şu, bu vesileyle söylenenleri hiçbir zaman not etmedim. Yalnız, benimle ilgisi olan konularda anılarım güçlüdür, bu konulardaki konuşmaları kendime göre başka sözlerle de yazmış olsam yine söylenen şeyi tıpatıp saptadığımı sanıyorum.

Biraz önce; kendiliğimden birşey uydurup eklemedim, demiştim; şimdi bunu biraz düzeltmek isterim: Herodotos'tan beri bütün tarihçilerin geçerli gördükleri özgürlükten ben de yararlandım, kişileri kulağımla işitmediğim, işitmeme de olanak olmayan tümcelerle konuşturdum; bunu, yine tarihçiler gibi, olaylara canlılık, gerçeğe benzerlik vermek için yaptım ki böyle olmasa etkisi kalmaz. Kitabımın okunmasını istiyorum, okunması için de ne yapabilirsem yapmakta haklı olduğumu sanıyorum. Zeki bir okur nerelerde kendiliğimden ekler yaptığımı anlar, bunları istediği gibi ayırıp atmakta da özgürdür.

Bu eseri yazmaya girişmekte beni korkutan bir şey vardı: Ele aldığım kimselerin çoğu Amerikalıydı. İnsanları anlamak güçtür,

kendi yurdumuzun ahalisinden başkalarını gereğince anlayabileceğimizi de pek sanmıyorum. Çünkü, erkekler olsun, kadınlar olsun, yalnız kendileri değildir; aynı zamanda doğdukları yerlerin, içinde yürümeyi öğrendikleri evin, çiftliğin, çocukken oynadıkları oyunların, dinledikleri nine masallarının, yedikleri şeylerin, gittikleri okulların, yaptıkları sporların, okudukları ozanların, inandıkları tanrının da birer parçasıdırlar. Kimliklerini bütün bunlardan almışlardır; bunları siz yalnızca kulaktan dinlemekle öğrenemezsiniz, anlamanız için sizin de yaşamanız gerekirr. Bunları ancak siz de onlardan bir parça iseniz anlayabilirsiniz.

Sonra, yabancı bir ulustan olan kimseleri yalnız uzaktan görerek tanıdığınız için, bir kitabın yaprakları arasında onlara gerçeğe benzerlik vermek zordur. Henry James gibi görüşü ince, keskin olan bir kimse bile, İngiltere'de kırk yıl yaşamışken, yine de, yüzde-yüz İngiliz olan bir İngiliz yaratamamıştır.

Ben kendi hesabıma, bir-iki öykü bir yana, kendi yurdumun insanlarından başkasını hiç ele almaya kalkmadım. Öykülerde bunun dışına çıkma sebebim de, bunlarda kişilerin pek derin gözden geçirilmesi zorunluluğu olmamasındandır. Okuyana geniş çizgiler çizersiniz, ayrıntıları doldurmak işini ona bırakırsınız.

Paul Gauguin'i nasıl İngiliz yaptınsa bu kitaptaki kişileri de öyle yapamaz mıydın? diye sorulabilir bana.

Bu sorunun karşılığı kısa: Yapamazdım. Çünkü o zaman gerçek kişiliklerini yitirirlerdi. Kitabımdaki kişilerin Amerikalılar kendilerini nasıl görüyorlarsa öyle birer Amerikalı olduklarını ileri süremem; bunlar bir İngiliz gözüyle görülmüş Amerikalılardır. Dillerindeki özellikleri de kullanmaya kalkmadım. İngiliz yazarlarının böyle bir şeye kalkışınca düştükleri zorluk, İngiltere'de konuşulan İngilizce'yi göstermeye kalkan Amerikan yazarlarının karşılaştıkları zorluk kadar büyüktür. Külhanbey ağzı korkunç bir kapandır. Henry James İngilizler üzerine yazdığı öykülerde boyuna külhanbey ağzı kullanmıştır ama, hiçbir zaman tam anlamıyla başaramamış, onun için de, gerçek konuşma dilini vermek isterken, yazıları çoğu vakit İngiliz okurunu rahatsız edip ürpermeler geçirten bir hal almıştır.

II

1919'da Uzak Doğu'ya giderken yolum Chicago'ya düştü. Anlatacaklarımla hiçbir ilgisi olmayan birtakım nedenlerden dolayı da, iki-üç hafta orada kaldım. O sıralarda bir romanım çıkmıştı, çok beğenilmiş olduğu için de gazetelerde adım sık sık geçiyordu, gelir gelmez konuşma yaptılar. Ertesi sabah telefon çaldı. Açtım.

— Ben Elliott Templeton.

— Elliott mu? Ben seni Paris'te sanıyordum.

— Hayır, buraya, ablama geldim. Bugün seni öğle yemeğine bekliyoruz.

— Hayhay, gelirim.

Saat kaçta beklediklerini söyledi, adresi de verdi.

Elliott Templeton'ı onbeş yıldan beri tanırdım. O zamanlar ellibeşini geçkin, uzun boylu, şık bir adamdı; yüzü hiç bozulmamıştı, dalgalı gür kapkara saçları görünüşüne daha da bir ağırbaşlılık verecek biçimde biraz ağarmıştı ancak. Çok iyi giyinirdi. Gömleğini, iç çamaşırlarını Charvet'den alırdı ama, giysilerini, ayakkabısını, şapkasını hep Londra'dan getirtirdi. Paris'te Seine ırmağının sol yakasında, kibar mahallesi olan Saint-Guillaume Caddesi'nde bir dairede otururdu. Kendisini sevmeyenler, komisyonculuk ediyor, derlerdi ama, doğru değildi, bu kondurmaya kendisinin de canı çok sıkılırdı. Zevk sahibi, bilgi sahibi bir adamdı.

Eskiden Paris'e gelip yerleştiği ilk yıllarda, tablo almak isteyen koleksiyon meraklısı zenginlere birtakım öğütlerde bulunmuştu ki bunu kendisi saklamaz, söylerdi.

Kibar çevrelerde tanıdıkları olduğu için, yoksul düşmüş bir İngiliz ya da Fransız saray soylusunun değerli bir tabloyu satmak istediğini haber alınca da büyük bir ressamın güzel bir eserini elde etmek istediğini bir rastlantıyla öğrenmiş bulunduğu Amerika müzelerinin müdürleriyle onlar arasında seve seve ilişki sağlamıştı. Fransa'da, İngiltere'de birçok eski aileler vardı ki durumları gereği Buhl'un imzalı bir eserini, Chippendale'in kendi yaptığı bir yazı masasını pek kimseye duyurmadan satmak istiyorlardı, işi gürültüsüzce yoluna koyabilecek böyle bilgili, kibar bir adamın araya girmesine pek seviniyorlardı.

Elliott'ın bu alışverişten kendine de bir yarar sağladığını herkes pek doğal olarak düşünebilirdi ama, görgülü kimseler bir şey söylemezlerdi. Kötü insanlar onun dairesindeki bütün eşyanın satılık olduğunu, zengin Amerikalıları evine bol-bulamaç bir yemeğe çağırıp bağ bozumu şarapları içirdikten sonra değerli tablolardan bir-ikisinin ortadan kaybolacağını, kakma süslü bir komidin yerine lâke bir komidin geleceğini söylerdi. "Falanca şey ne oldu?" diye soranlara, pek böbürlenir bir tavırla, hoşuna gitmediği için verip yerine daha iyisini aldığını söylerdi. İnsan hep aynı şeye baka baka bıkarmış da.

— Nous autres Américains, (biz Amerikalılar) değişikliği severiz, derdi. Bu bizim hem güçsüz, hem güçlü yanımızdır.

Paris'teki Amerikalı kadınlardan kimileri onu çok iyi tanıdıklarını ileri sürerler, ailesinin yoksul olduğunu, bu biçimde yaşayabilmesini zekâsına borçlu olduğunu söylerlerdi.

Ne kadar parası vardı bilmiyorum ama, tuttuğu daireye hayli para verdiği belliydi; içini de değerli eşyalar ile döşemişti. Duvarlarda Watteau, Fragonard, Claude Lorrain gibi büyük Fransız ressamlarının tabloları vardı; parke döşeli yerlere Savonnerie, Anbonson halıları bütün güzellikleriyle yayılmıştı. Oturma odasında da öyle

güzel bir Onbeşinci Louis koltuk takımı vardı ki, dediği gibi, gerçekten Madame de Pompadour'dan kalma olabilirdi.

Para kazanmak zorunda olmadan, kendisine göre tam kibar bir adama lâyık bir yaşam sürebilecek kadar serveti vardı besbelli; onun için, dostluğunu yitirmemek istiyorsanız, vaktiyle para kazanmak için tuttuğu yoldan hiç söz etmemek daha akıllıca bir davranış olurdu. Böylece o da, kendisini sürükleyen sevdanın üzerini örtmek için katlandığı maddi zahmetlerden kurtulurdu.

Fransa'da olsun, İngiltere'de olsun, yoksul düşmüş büyük kimselerle iş yapması gençliğinde sözü-geçer kimselere yazılmış tavsiye mektuplarıyla Avrupa'ya geldiği günden beri elde ettiği dayanakları elde tutmasına yaramıştı. Mektup getirdiği Amerikalı kibar kadınların yanına ailesi sayesinde girebiliyordu: Virginialı eski bir ailedendi, annesinin dedeleri de ta Bağımsızlık Bildirisi'ni imzalayanlardan birine dek gidiyordu.

Herkesin sevdiği yakışıklı bir delikanlıydı; iyi dans ediyor, iyi nişan alıyor, iyi tenis oynuyordu. Bütün eğlentilerde bulunurdu. Gittiği yere türlü türlü çiçekler, en pahalısından kutu kutu çikolatalar götürürdü. Çevresindekileri eğlendirmek huyu pek yoksa da, eğlendirdiği zaman da herkesin hoşuna giden bir başkalık gösterirdi. O zengin, kibar kadınlar onunla Soho'daki derbeder lokantalarına, Quartier Latin'deki meyhanelere gitmekten son derece hoşlanırlardı. Her zaman yardıma hazırdı, ne kadar can sıkıcı olursa olsun, sizin isteyip de onun seve seve yapmayacağı birşey yoktu. O yaşlı kadınların hoşuna gitmek için türlü sıkıntılara girer, çok geçmeden evin içli-dışlı ahbabı olur, en ağırbaşlı konaklarda hep sevilir, anılırdı. Son derece iyi yürekliydi; birisi sizi yüzüstü bıraktığı zaman en son dakikada ona muhtaç olduğunuz için kendisine başvursanız kızmazdı. En cansıkıcı yaşlı bir kadının yanına koysanız, herkese olduğu gibi ona da pek nazik, hatırnaz davranacağına emin olabilirdiniz.

İki-üç yılda bir, yazın son günlerini geçirmek, güzün ilk günlerinde yazlıktaki ahbaplarını şöyle bir dolaşmak için gittiği Londra'da da, asıl yerleşmiş bulunduğu Paris'te de genç bir

Amerikalının tanıyabileceği herkesi tanıyordu. Kendisini toplum yaşayışına ilk sokan hanımefendiler, tanıdıklar çevresinin kısa zamanda böylesine genişlediğini görünce şaşırmışlardı. Duyguları pek karışıktı. Bir yandan korudukları gencin böyle bir başarı kazanması hoşlarına gidiyordu; bir yandan da kendilerinin pek resmi kaldıkları tanıdıklarıyla onun böylesine sıkı-fıkı ahbap olmasından dolayı içlerinde hafif bir sızı duyuyorlardı. Delikanlı onlara karşı yine kibar davranıyor, yardımlarına koşuyordu ama, onlar toplum yaşayışındaki ilerleyişinde kendilerini atlama taşı gibi kullanmış olduğunu gizliden gizliye sezerek bir tuhaf oluyorlardı. Sakın züppeleşmesin diye korkuyorlardı.

Elbette züppeleşmişti. Hem de öyle bir züppe olmuştu ki! Hiçbir şeyden utanması olmayan bir züppe. Bulunmak istediği bir eğlentiye gitmek, tanınmış bir asık suratlı kocakarıyla tanışmak için bütün aşağılanmalara katlanır, istenmese anlamamazlıktan gelir, gördüğü her türlü kaba davranışa eyvallah derdi. Hiçbir şeyden yılmazdı. Ele geçirmek istediği şeyin üzerine gözünü dikti mi, nadir bir orkide çiçeğini bulmak için su baskını, deprem, sıtma, yerlilerle karşılaşma tehlikesine atılan bir botanıkçı gibi inatla uğraşırdı.

1914 savaşı ona büsbütün yaradı. Savaş patlayınca Gezginci Sağlık Kurumu'na girdi. Önce Londra'ya, sonra Argonne'e gitti. Bir yıl sonra göğsünde al bir şeritle geldi, Paris'teki Kızılhaç kurumunda da kendisine bir yer elde etti. Artık yüksek bir mevki sahibi olmuştu, önemli kimselerin kanatları altındaki yardım işlerine ince zevkiyle, örgütçü yaradılışla hemen koşuyordu. Paris'teki en büyük iki derneğe yazıldı. Fransa'daki en büyük hanımefendilerin "ce cher Elliatt" **(1)** olmuştu. En sonunda amacına ermiş bulunuyordu.

(1) "Şu sevgili Elliott"

III

Ben Elliott'la tanıştığımda genç bir yazardım, bana pek öyle önem vermedi. Yalnız, gördüğü bir yüzü bir daha unutmazdı: Orada burada karşılaşınca, elimi candan sıkardı ama, daha yakından ahbap olmak için hiçbir istek göstermezdi; sonra operada görürsem, yanında da yüksek mevkili biri varsa, beni görmemezlikten gelirdi.

Sonraları oyun yazarı olarak oldukça büyük bir ün kazandım, o zaman birden bire Elliott'ın bana kaşı daha coşkun bir ilgi gösterdiğini gördüm.

Bir gün kendisinden bir kart aldım, beni Claridge'e öğle yemeğine çağırıyordu. Londra'ya geldiği zamanlar orada kalırdı. Gittim. Küçük bir toplantı vardı ama, hiç de öyle kibar kimseler yoktu. Beni deniyordu. Ondan sonra, ün bana yeni birçok ahbaplar kazandırdığı için kendisini daha sık görmeye başladım.

Güzün birkaç hafta geçirmek üzere, Paris'e gitmiştim. Ona bir tanıdığın evinde rastladım. Nerede kaldığımı sordu, bir-iki gün sonra da yine yemeğe çağrı geldi. Bu kez evine çağırıyordu. Gidince şaşırdım; oldukça ileri gelen kimseler toplanmıştı. İçimden güldüm: Toplum yaşayışını çok iyi bildiği için, İngilizlere benim yazar olarak pek birşey demeyeceğimi anlamıştı; Fransa'da ise bir yazara değer verdiklerini, bu bakımdan benim önemli bir kişi sayılabileceğimi biliyordu. Ondan sonra tanışıklığımız yıllarca hayli içtenlikle geçti ama, hiçbir zaman arkadaşlık derecesine varamadı.

Elliott Templeton bir kimseyle arkadaş olabilir miydi, olamaz mıydı, onu da bilmem. Herkesin yalnız toplum içindeki yerine ilgi duyardı.

Ben Paris'e gittiğim zaman, o Londra'ya geldiği vakit, ayrıca bir kişi daha bulunmasını isterse, ya da Amerikalı gezginleri eğlendirmek zorunda kalırsa beni yine toplantılara çağırıyordu. Bana kalırsa bunlardan kimisi eski müşterileriydi, kimisi de kendisine tasviye mektuplarıyla yollanmış yabancılar. Onun yaşayışında bunlar başbelâsıydı sanki.

Bir yandan da büyük insanlar arasındaki ahbaplarıyla onları pek tanıştırmak istemezdi. Yapılacak en şey bunları yemeğe çağırmak, sonra da alıp tiyatroya götürmekti ama, bu da pek kolay değildi. Çünkü üç hafta öncesinden her akşam için bir yere söz vermiş bulunuyordu; sonra, bununla keyifleri yerine gelmez gibi içinde bir sezi de vardı. Yazar olduğum bu bakımdan pek önemli bir kimse sayılmayacağım için bu konudaki üzüntülerini bana açmakta bir sakınca görmezdi.

— Bizim Amerika'dakiler önüne gelene tavsiye mektubu yazıyorlar. Bana gönderilen kimselerle görüştüğüm için memnun olmuyor değilim, oluyorum ama, arkadaşlarımı onlarla rahatsız etmenin ne anlamı var?

Kendilerine sepet sepet güller, kutu kutu çikolatalar göndererek gönüllerini almaya çalışırdı ama, bazen de bununla kurtulamazdı. İşte o zaman, durumu bana anlatmış olduğu için biraz da sıkılarak, yaptığı toplantıya beni de çağırırdı.

Benliğimi okşamak için sizinle tanışmayı çok istiyorlar, diye yazardı. Bn. Falanca çok kültürlü bir kadın; sizin bütün yazdıklarınızı okumuş.

Sonra tanıştığımız zaman da Bn. Falanca benim "B. Perrin'le B. Traille" adındaki kitabımı çok beğendiğini söyler, "İstiridye" adındaki oyunumdan dolayı beni kutlardı. Oysaki bu eserlerden birincisini Hugh Walpole, ikincisini de Hubert Henry Davies yazmıştır.

IV

Okurlarıma Elliott Templeton'ın kötü bir adam olduğu düşüncesini verdimse haksızlık etmişimdir. Her şeyden önce Fransızların "serviable" (1) dedikleri türden biriydi o; benim bildiğime göre bu sözün İngilizce tam karşılığı yoktur; sözlük "yardım sever", "nazik" anlamında "Serviceable"in eski olduğunu söylüyor. Elliott işte ancak bu sözde anlatılabilecek bir adamdı.

Eli açıktı; başlangıçta, tanıdıklarını çiçeklere, şekerlere, armağanlara gizli bir maksatla boğduysa da, artık gereği kalmadığı halde, yine bu biçim davranmayı sürdürüyordu. Bir şey vermekten zevk duyuyordu. Konukseverdi. Aşçısı Paris'te bulunabileceklerin en iyisiydi, sofrasında önünüze en turfanda çerezlerin konulacağından emin olabilirdiniz. Sunduğu şarap bu konudaki anlayışının üstünlüğünü gösterirdi.

Doğru, konuklarını, hoş birer arkadaş olmalarından çok, toplum içindeki mevkileri bakımından seçerdi ama, hiç olmazsa bir-iki kişiyi de hoş sohbetleri için çağırdı; bundan dolayı da, yaptığı toplantılar hep eğlenceli geçerdi. Herkes onun arkasından alay eder, "pis züppe" derdi ama, çağrılarına da yine can atardı.

---

(1) "Hatırnaz"

Pek akıcı, düzgün bir Fransız'ca konuşurdu; telaffuzu da, kusursuzdu. İngilizce'nin İngiltere'deki konuşma tarzını almak için çok uğraşmıştı, konuşurken arada sırada Amerikan ağzıyla söylediği bir sözü yakalayabilmek için çok duyarlı bir kulak isterdi.

Konuşkan bir adamdı; yalnız, sözü düklere, düşeslere getirmemek koşuluyla. Yalnız, onlardan söz ederken bile, artık saldırıya uğramak tehlikesinden uzak bir yerde bulunduğu için, hele sizinle baş başa kaldığı zamanlar, işi şakaya vurmak inceliğini gösterirdi.

Pek hoş iğneli bir dili vardı. Yüksek kimseler üzerine dedikoduların hepsini de çabucak duyardı. Prens X'in son çocuğunun babası kimmiş, Y Markisinin düşüp kalktığı kadın kimmiş, hep ondan öğrenmiştim. Kibar sınıfının içyüzünü Marcel Proust'un bile Elliott Templeton kadar bildiğini sanmam.

Ben Paris'teyken öğle yemeklerini, kimi vakit onun evinde, kimi vakit lokantada, birlikte yerdik. Ben antikacı dükkanlarını dolaşıp arada-sırada birşey almayı, ama, daha çok, bakmayı severim. Elliott da benimle gelmeye bayılırdı. Güzel şeylerden anlar, çok da hoşlanırdı. Paris'teki antikacı dükkanlârının hepsini bilirdi, sahipleriyle de ahbaptı. Pazarlığı çok severdi, birlikte çıktığımız zamanlar, istediğin birşey varsa kendin almaya kalkma, bana bir işaret et, ötesini bana bırak, derdi.

Almak istediğim bir şeyi yarı fiyatına koparınca pek sevinirdi. Onun pazarlık edişini seyretmek de büyük bir zevkti. Çekişir, pohpohlar, sinirlenir, satıcının zayıf damarına basar, onunla alay eder, o malın kusurlarını gösterir, bir daha dükkânın kapısından içeri adım atmayacağını söyleyerek korkutur, içini çeker, omuzlarını silker, çıkışır, kaşlarını çatarak öfkeyle kapıya doğru yürür, en sonunda amacına erişince de sanki boyun eğerek yenilmeyi kabul ediyormuş gibi, üzgün üzgün başını sallardı.

Sonra bana dönerek, İngilizce:

— Al, kaçırma. derdi. İki katından daha çok eder.

Elliott dindar bir Katolikti. Paris'e geldiğinden kısa bir süre sonra bir papazla tanışmış. Dinsizleri, imansızları hak yoluna

getirmekle tanınmış olan bu papaz toplum yaşayışına karışmış, nükteci bir adammış. Zengin, kibar sınıfın papazlığını yaparmış.

Yoksul sınıftan olmakla birlikte en kibar evlerde saygın bir konuk olarak karşılanan bir adamın, Elliott'ı çekmemesi düşünülemezdi. Papazın bir süre önce hak yoluna getirdiklerinden biri olan zengin bir Amerikalı kadına sırrını açmış, bütün ailesi ta eskiden beri Anglikan olmakla birlikte, kendisinin çoktan beri Katolik mezhebine karşı yakınlık duyduğunu söylemiş. Kadın da Elliott'ı, papazla tanıştırmak için, bir akşam yemeğine çağırmış. Üçü başbaşaymışlar, papaz nükteler savuruyormuş. Evsahibi kadın sözü Katolikliğe getirmiş, papaz bu konu üzerinde büyük bir yetenekle, ama, bilgiçlik taslamaya sapmadan konuşmuş; papaz olduğu halde, bundan bir yeryüzü insanı gibi başka bir yeryüzü insanına söz etmiş. Papazın kendisi üzerine herşeyi bildiğini görünce, Elliott'ın koltukları kabarmış.

— Vendome Düşesi geçen gün sizden söz ediyordu. Sizi son derece zeki bulduğunu söyledi.

Elliott sevincinden uçuyormuş. Prenses Hazretleri'ne bir kez tanıştırılmış ama, kendisini hatırlayacağını aklından bile geçirmemiş. Papaz dinden bilgece bir tavırla söz etmiş; geniş düşünceli, çağdaş görüşlü, kusurları hoşgörür bir adammış. Katolikliği Elliott'a tıpkı, asil bir adamın girmesi gerekli kibar bir dernek gibi göstermiş. Altı ay sonra da kendisini oraya almışlar. Mezhep değiştirmesi, Katolik yardım kurumlarına karşı gösterdiği eliaçıklıkla da birleşince, ona şimdiye dek kapalı olan birçok kapıları açmış.

Dedelerinin mezhebini bırakmasındaki nedenler pek açık olmayabilir ama, bunu büyük bir inançla yaptığında kuşku yoktur. Her pazar, kibarların gittiği kilisedeki törene katılıyor, sık sık günah çıkartıyor, vakit vakit de Roma'yı ziyarete gidiyormuş. Bir süre sonra, gösterdiği dindarlığa karşı ödül olarak, Papa'ya özel yardımcı atanmış, bu görevdeki başarısından dolayı da galiba, İsa nişanıyla ödüllendirilmiş. Kısacası, Katoliklik yaşayışında da toplum adamı yaşayışındakinden daha az başarı kazanmış değil.

Böylesine zeki, iyi yürekli, bilgili olan bu adamı bir türlü rahat bırakmayan züppeliğin nedenleri acaba nedir? diye kendi kendime sorardım.

Türedi bir kimse değildi. Babası güneydeki üniversitelerden birinde dekanlık yapmıştı. Dedesi de çok sayılan bir din adamıymış. Elliott, çağırdığı kimselerin çoğunun yalnızca bedava yemek yemek için koştuklarını, bunlardan kimisinin aptal, kimisinin değersiz insanlar olduğunu anlayabilecek kadar zekiydi. Kulağa hoş gelen unvanlarının parıltısı gözlerini kamaştırıyor, kusurlarını göremiyordu.

Bana öyle geliyor ki, çok eski ailelerden bu kibar kişilerle senli-benli olmak, hanımlarına sadık bir koruyuculuk etmek kendisine hiç sönmeyen bir utku duygusu veriyordu. Sanırım ki bütün bunların altında da çekici bir romantiklik vardı; o da, bunun etkisiyle, yeni türemiş küçük bir Fransız dükünü, Saint Louis'le birlikte Haçlılar Seferi'ne katılan bir şövalye gibi, tilki avcısı gürültücü bir İngiliz Lordu'nun da Sekizinci Henry'yle birlikte Altın Giysi Seferi'ne giden dedesi gibi görüyordu. Bu gibi insanların arasında kendisine pek ulu, görkemli bir geçmişte yaşıyormuş gibi geliyordu. Bana kalırsa, "Almanach de Gotha"nın yapraklarını çevirirken, oradaki adlar birbiri arkasına ona eski savaşları, kuşatmaları, ünlü düelloları, siyaset dalaverelerini, kralların aşk serüvenlerini anımsattıkça yüreği çarpıyordu.

Elliott Templeton işte böyle bir adamdı.

V

Elliott'ın çağırdığı öğle yemeğine gitmek üzere elimi-yüzümü yıkayıp saçımı tararken otelin yazıhanesinden telefon ettiler, aşağıda bekliyormuş. Biraz şaşırmıştım ama, hazırlanır hazırlanmaz hemen indim.

Birbirimizin elini sıkarken:

— Gelip seni alırsam daha iyi olur diye düşündüm, dedi. Chicago'yu çok iyi bildiğini sanmıyorum.

Yıllarca başka ülkelerde kalmış Amerikalılarda bir duygu vardır. Amerika Avrupalıların tek başlarına bırakırlarsa yollarını bulamayacakları zor, tehlikeli bir yer gibi gelir onlara. Bu duygu onda da vardı.

— Daha erken, yolun birazını yürüye yürüye gidebiliriz, diye bir öneride bulundu.

Havada hafif bir serinlik vardı ama, gökyüzünde bir tek bulut görünmüyordu, biraz yürümek insanın bacakları için hoş bir idman olurdu.

Yolda giderken:

— Ablamla tanışmadan önce onu sana biraz anlatsam iyi olur, diye düşündüm, dedi. Paris'teyken bir-iki kez bende kalmıştı ama, o zamanlar sen Paris'te değildin sanırım. Bugünkü öyle büyük bir

şölen falan değil, anlıyor musun. Ablam, kızı İsabel, bir de Gregory Brabazon.

— Dekoratör mü? diye sordum.

— Evet. Ablamın evi acınacak halde; İsabel de, ben de ablamın bu evi biraz hale-yola koymasını istiyoruz. İşittim ki Gregory Chicago'daymış, ablama söyledim, bugün yemeğe çağırdı. Soylu falan değil ama, zevki var. Mary Olafant'ın Raney Sarayı'nı, Saint Erth'lerin de Saint Clement Talbot'unu o düzenlemiş. Düşes bayılmış. Lduisa Abla'mın evini göreceksin. Yıllardan beri bu evde yaşamaya nasıl dayanmış, anlamıyorum. Doğrusunu istersen, Chicago'da da nasıl yaşayabiliyor, onu da anlayamıyorum ya.

Anlattığına göre Bn. Bradley, ikisi erkek, biri kız üç çocuk anası bir dulmuş. Oğullarından biri oldukça yaşlı ve evliymiş. Bir tanesi Filipinler'de görevliymiş. Öteki de babasının mesleğine girmiş, hariciyeciymiş, şimdi Buenos Aires'te bulunuyormuş. Bn. Bradley'nin kocası dünyanın birçok yerlerinde bulunmuş, birkaç yıl Roma'da elçilik başkâtipliği ettikten sonra Güney Amerika'nın batı kıyısındaki cumhuriyetlerden birine elçi olmuş, orada ölmüş.

Elliott anlatıyordu:

— Kocası ölünce ablama Chicago'daki evi sat, dedim ama, o bu eve karşı büyük bağlılık duyuyordu. Çok uzun zamandan beri bu ev Bradley'lerinmiş. Bradley'ler İllinois'in en eski ailelerinden biridir. 1839'da Virginia'dan gelip, şimdi Chicago'yu oluşturan yerlerde altı bin dönüm kadar yer almışlar. Bu yerler şimdi de onların. Elliott biraz duraladı, nasıl karşılayacağımı anlamak için yüzüme baktı. Buraya ilk yerleşen Bradley, bana kalırsa, tam bir çiftçi denilecek biriymiş. Bilmem sen biliyor musun: Geçen yüzyılın ortalarına doğru, Orta Batı dolaylarına ahali yeni yerleşmeye başladığı sıralarda, birçok Virginia'lılar, iyi ailelerin küçük oğulları, anlıyor musun, doğup büyüdükleri yerlerdeki sıcak aşlarını bırakıp bilinmez âlemin parıltısına koşmuşlardı. Enişte'min babası, Chester Bradley, bakmış ki Chicago'nun ilerisi parlak, buraya gelip bir noter dairesine görevli

girmiş. Anlaşılan iyi para yapmış ki oğluna hayli gelir bırakmış.

Elliott'ın sözlerinden çok, bunları anlatış biçimi insana şöyle bir kanı veriyordu: Chester Bradley'in görkemli bir konak, geniş topraklar bırakması değil, asıl büyük bir servet yapması üzerinde durulacak bir şeydi. Elliott'ın köydeki "yerimiz" dediği şeyin Bn. Bradley sonradan bir gün bana fotoğrafını gösterdi ki Elliott'ın hiç hoşuna gitmedi, çünkü ıssız, çıplak topraklar ortasında, küçük bir bahçesi, avuç içi kadar yerde büyük bir samanlığı, sığır ahırı, parmaklıkla çevrili domuz yeri bulunan, gösterişsiz, tahta bir evdi bu. "Chester Bradley burayı bırakıp kente giderken ne yaptığını çok iyi biliyormuş" diye düşünmekten kendimi alamadım.

En sonunda, araba çevirdik. Bizi dar, oldukça da yüksek taş bir yapının önünde bıraktı. Sokak kapısına dik bir merdivenden çıkıyordunuz. Gölboyu Caddesi'nden ayrılan bir sokaktaki evlerden biriydi; görünüşü, o parlak güz gününde bile öyle iç karartıcıydı ki "İnsan bu eve karşı nasıl bağlılık duyabilir?" diye şaşardınız.

Kapıyı uzun boylu, iri-yarı, ak sakallı bir Zenci uşak açtı. Bizi oturma odasına aldı. Biz içeri girince, Bn. Bradley sandalyesinden kalktı, Elliott beni ona tanıttı.

Gençliğinde belli ki güzel bir kadınmış. Çünkü vücudu, biraz şişmansa da, oldukça yerindeydi; pek güzel gözleri vardı. Yalnız, sanki isteyerek bakımsız bırakılmış biraz soluk yüzünde yanakları sarkmıştı. Orta yaşın şişmanlığına karşı giriştiği savaşı da kaybettiği anlaşılıyordu, çünkü oturduğu zaman, düz arkalıklı sandalyesinde, dimdik duruyordu. Korselerin o zalim zırhıyla bu sandalyede elbette ki yumuşak bir koltuktan daha rahat ediyordu. Arkasında ağır işlemeli mavi bir elbise vardı, dik yakasına balina geçirilmişti. Sıkı sıkıya maşalanmış, pek garip bir biçimde toplanmış ak saçlarıyla, başının hoş bir görünüşü vardı.

Öteki konuk daha gelmemişti. Onu beklerken şuradan-buradan konuşuyorduk.

Bn. Bradley:

— Elliott söyledi, siz güney yolundan gelmişsiniz, dedi.

Roma'da kaldınız mı?

— Evet, bir hafta kaldım.

— Sevgili Kraliçe Margherita nasıllar?

Onun bu sorusu üzerine biraz şaşırarak:

— Bilmiyorum dedim.

— O! gidip görmediniz mi? Çok iyi bir kadındır. Biz Roma'dayken bize karşı çok iyiydi. Bizim bey elçilik başkâtibiydi. Niye gidip görmediniz? Belli ki Elliott'a benzemezsiniz siz. Quirinal Sarayı'na gidemeyecek denli pısırık değilsinizdir.

Gülümseyerek:

— Yo, hayır, dedim. Kendisini tanımıyorum da ondan.

Bn. Bradley kulaklarına inanamıyordu sanki.

— Tanımıyor musunuz? dedi. Niye?

— Valla, biz yazarlar krallarla, kraliçelerle pek öyle senli-benli değilizdir.

Kadın kralları, kraliçeleri tanımamam sanki benim için pek ayıplanacak bir şeymiş gibi, canı sıkılmış bir tavırla:

— Ama çok şeker bir kadındır, dedi. Görseniz hoşlanırsınız, sağlam.

Bu sırada kapı açıldı; uşak içeri Gregory Brabazon'u buyur etti.

Gregory Brabazon hiç de adı gibi bir masal yaratığı değildi kısa boylu, çok şişman bir adamdı: Başı kabaktı, yalnız kulaklarının üzerinde bir tutam kıvırcık saç vardı; ablak yüzünden birdenbire ter boşanacakmış gibiydi; gözleri boz renk, dudakları etli, yanakları kemikliydi. İngilizdi, ben ona Londra'daki derbederler çevresinde ara-sıra rastgelmiştim.

Pek şen, içtenlikli bir adamdı, bol bol gülüyordu; ama, bu gürültülü ahbaplığının sadece çok kurnaz bir işadamı kimliğini örten bir şey olduğunu anlamak için pek bir ustalığa gerek yoktu. Birkaç yıl Londra'nın en tanınmış dekoratörüymüş. Son derece anlamlı ufacık tombul elleri, pek gürültülü bir sesi vardı. Ellerini oynatarak,

bir-iki ateşli söz savurarak, kararsız bir alıcının hayaline coşku verebilirdi. Onun için, öneriyi geri almanın olanağı yoktu, o bunu bir lütuf olarak kabul ediyormuş gibi gösterebilirdi.

Uşak yine içeri girdi. Bir tepsi içinde içkileri getirmişti.

Bn. Bradley bardaklardan birini alırken:

— İsabel'i beklemeyeceğiz, dedi.

Elliott:

— Nerede? diye sordu.

— Larry'yle golf oynamaya gitti. Belki geç gelirim, demişti.

Elliott bana döndü:

— Larry dediği Laurence Darrell. İsabel artık onun yavuklusu sayılıyor.

— Senin içki içtiğini hiç bilmiyordum Elliott, dedim.

Aldığı bardaktan bir parça içerek, kaşları çatık, yine içmiyorum ama, dedi. İçki yasağı olan bu yaban elinde başka ne yapabilirsin ki! İçini çekti. Paris'te şimdi kimi evlerde konuklara içki çıkarıyorlar. Kötü yasalar iyi töreleri bozuyor.

Bn. Bradley:

— Saçmalama Elliott! dedi.

Bunu oldukça sakin bir tavırla söylemişti ama, sesinde öyle bir kesinlik vardı ki, bu bana onun tuttuğunu koparan bir kadın olduğu kanısını verdi; kardeşine alaylı, aynı zamanda keskin bakışından da, onu bütün kimliğiyle tanıdığını anladım. Gregory Brabazon'la bakalım ne yapacak diye merak ediyordum.

Adamın içeri girer girmez odaya bir sanat adamı gözüyle baktığını, gür kaşlarını elinde olmadan kaldırdığını görmüştüm. Gerçekten, insanı şaşırtan bir odaydı bu. Duvarlardaki kâğıtlar, pencerelerdeki basma perdeler, koltukları kaplayan kumaş hep birömekti. Duvarlarda yaldızlı kalın çerçeveler içinde yağlıboya tablolar asılıydı ki bunları Bradley'ler Roma'dayken almışlardı besbelli. Raffaello akımı ressamların Meryem Ana'ları, Guido Reni akımı

ressamların Meryem Ana'ları, Zuccarelli akımı ressamların manzara resimleri, Pannini akımı ressamların yıkıntı resimleri.

Pekin'de geçirdikleri günlerin hatıraları da vardı: Oymaya boğulmuş masalar, koca koca vazolar. Sonra, Şili'den, ya da Peru'dan aldıkları şeyler: Sert taştan cicili-bicili şeyler, toprak çanaklar. Ayrıca Chippendale tarzı masa ile bir de ince kakma marangoz işi camlı dolap vardı. Lambaların abajurları ak ipeklidendi, üzerine acemi bir ressam, Watteau tarzı giysiler giymiş çoban, çoban kızı resimleri çizmişti.

Bu oda pek çirkindi ama, bilmem neden, yine de hoşa gidiyordu. orada sıcak bir hal, içinde yaşanmış yerlere özgü bir hava vardı, bu karmakarışıklığın bir anlamı olduğunu seziyordunuz. Bütün bu acayip şeyler birbirini tamamlıyordu, çünkü bunların hepsi Bn. Bradley'in yaşayışının birer parçasıydı.

İçkilerimizi yeni bitirmiştik, kapı birdenbire ardına dek açıldı, içeri bir kız girdi. Arkasından da bir delikanlı geliyordu.

Kız:

— Geç mi kaldık? diye sordu. Larry'yi aldım, yine bize getirdim. Ona da yiyecek bir şey var mı acaba?

Bn. Bradley bana dönerek:

— Kızım İsabel, dedi. Bu da Laurence Darrel.

İsabel kısaca elimi sıkıp Gregory Brabazon'a döndü:

— Bay Brabazon siz misiniz? Sizinle tanışmayı öyle istiyordum ki! Clementine Dormer'e yaptığınız resimleri gördüm. Bu oda çok korkunç değil mi? Şunu bir biçime koysun diye yıllardan beri annemi kandırmaya çalıştım. İyi ki Chicago'ya geldiniz. Bu oda için ne düşünüyorsunuz, açıkça söyleyin bana.

Biliyordum ki Brabazon'ın dünyada yapmayacağı bir şey varsa o da buydu. Bn. Bradley'ye şöyle bir kaçamak baktı; kadının sakin yüzünde hiçbir şey okuyamadı. Bu evde sözü geçenin İsabel olduğunu anladı, gürültülü bir kahkaha attı:

— Belli ki çok rahat falan ama, dedi, doğrusunu isterseniz, valla, bence çok çirkin.

İsabel uzun boylu, ak yüzlü, düz burunlu, güzel gözlü bir kızdı, onun da dolgun bir ağzı vardı ki, bunu bütün ailede bir özellik olduğu görülüyordu. Tombula kaçmakla birlikte güzel bir vücudu vardı. Ben onun bu tombulluğunu yaşına veriyordum, biraz daha büyüyünce incelir diyordum. Elleri de, biraz tombul olmakla birlikte, güçlüydü, güzeldi. Kısa eteğinin altından olduğu gibi görünen bacakları da şişmandı. Derisi düzgün, rengi sağlamdı; belliydi ki biraz önce spor yapmış, sonra üstü açık bir otomobille gelmiş olması da yüzünün rengini daha canlı gösteriyordu. Üzerinde neşe, canlılık taşıyordu. Parlak rengi, canlı neşesi, yaşamaktan zevk alışı, kendisinde sezilen mutluluk insanı çabucak sarıyordu. Öyle yalın bir hali vardı ki onun yanında Elliott, bütün şıklığına karşın, sönük kalıyordu. Kızın tazeliği karşısında Bn. Bradley de o pörsük, buruşuk yüzüyle, yorgun, yaşlı görünüyordu.

Aşağıya yemeğe indik. Gregory Brabazon yemek odasını görünce gözlerini kırptı. Duvarlara kumaş benzeri koyu kızıl kâğıt kaplanmış, üzerine çirkin,ekşi suratlı erkek, kadın resimleri asılmıştı. Pek kötü yapılmış olan bu yağlıboya tablolar B. Bradley'yin annesiyle babasının resimleriydi. Kendisi de oradaydı; kocaman bir bıyığı, kolalı yakalığı vardı, arkasındaki kuyruklu ceketin içinde dimdik duruyordu. Bn. Bradley'yin ondokuzuncu yüzyıl Fransız ressamlarından birinin yapmış olduğu yağlıboya resmi de ocağın üzerine asılmıştı. Kadın bu resimde açık mavi ipekliden, zengin bir gece giysisi giymiş, boynuna bir dizi inci, saçına da elmastan bir yıldız takmıştı. Elmaslar içindeki bir elinde parmaklarının ucuyla dantel bir mendil tutuyordu. Ressam bunu öyle ince ince işlemişti ki, dantelin her ilmeğini sayabilirdiniz. Öbür elinde de deve kuşu tüyünden bir yelpazeyi gevşek gevşek tutuyordu. Odadaki kara meşe sandalyeler, koltuklar katlanılmaz şeylerdi.

Hep birlikte otururken İsabel, Gregory'ye:

— Ne diyorsunuz? diye sordu.

Adam:

— Bir hayli paraya mal olmuştur, besbelli, dedi.

Bn. Bradley:

— Oldu, dedi. Bizim beyin babası bunları bize düğün armağanı olarak vermişti. Her gittiğimiz yere götürdük. Lizbon, Pekin, Quito, Roma; sevgili Kraliçe Margherita çok beğenirdi.

İsabel, Brabazon'a:

— Bunlar sizin olsaydı ne yapardınız? diye sordu.

Adamdan önce Elliott karşılık verdi:

— Yakardı, dedi.

Üçü aralarında, bu odaya nasıl bir işlem yapacaklarını tartışmaya koyuldular. Elliott Onbeşinci Louis tarzı eşyadan yanaydı, İsabel ise bir yemekhane masasıyla İtalyan sandalyeleri istiyordu. Brabazon Bn. Bradley'yin kişiliğine Chippendale tarzı mobilyayı daha yakıştırıyordu.

— Ben hep söylerim, bir insanın kişiliği çok önemlidir, dedi. Elliott'a döndü: Olifant Düşesi'ni tanırsınız elbet?

— Mary mi? En yakın ahbaplarımdan biridir.

— Yemek odasını benim düzenlememi istedi, ben de daha kendisini görür görmez "İkinci George" dedim.

— Çok isabet etmişsiniz. Son kez yemek yediğim zaman odayı gördüm. Son derece güzel bir zevkle döşenmiş.

Konuşma bu konu üzere sürüp gitti. Bn. Bradley dinliyordu ama, ne düşündüğünü anlayamazdınız. Ben pek az konuştum, İsabel'in delikanlısı, Larry -asıl adını unutmuştum -hiç konuşmadı. Masanın öbür yanında Brabazon'la Elliott arasında oturuyordu.

Arada bir şöyle bir göz atıp bakıyordum. Çok küçük görünüyordu. Aşağı yukarı Elliott'la aynı boydaydı, bir-seksenden biraz eksik. Zayıftı, gevşek bir hali vardı, yalnız, yüz olarak hoş bir çocuktu; ne güzel, ne çirkin, oldukça mahcup, silik bir delikanlı. Hatırladığıma göre, eve geldiğinden beri iki çift söz etmemişken yine de pek rahat görünmesi merakımı uyandırmıştı.

Gözüm ellerine değdi. Elleri uzundu, uzunluğuna göre iri de değildi; biçimleri güzeldi, kuvvetli görünüyordu. Burada bir ressam

olsa bu ellerin resmini yapmak ister, diye düşündüm. Yapısı pek güçlü değildi ama, narin de görünmüyordu; tersine, sinirli, dayanıklı diyebilirdim.

O kımıldamadan duruşuyla ağır başlı bir hava taşıyan yüzü güneşten yanmıştı; bu bir yana bırakılırsa, yüzünde pek renk diye bir şey yoktu; çizgileri de, oldukça düzgün olmakla birlikte, pek belirgin değildi. Elmacık kemikleri biraz yuvarlak, yanakları çöküktü: Hafif dalgalı koyu kumral saçları vardı. Gözleri, yuvalarında derine kaçmış bulunduğu için, olduğundan daha büyük görünüyordu; kirpikleri de gürdü, uzun uzundu.

Gözlerinin rengi çok tuhaftı. İsabel'de, annesiyle, dayısıyla ortak olan o tatlı koyu elâ renkte değildi bunlar; öyle koyuydu ki renkli kesimle gözbebeği birbirinden ayırt edilmiyor, bu da gözlerine tuhaf bir sertlik veriyordu.

Halinde doğal bir güzellik vardı ki insanı çekiyordu; İsabel'i de delikanlıya karşı çekenin bu olduğunu anladım. Arada bir kızın gözü oğlana takılıyor, ben onun bu bakışında yalnız aşk değil, bir tutkunluk da görür gibi oluyordum. Gözleri birbirine değince çocuğun bakışında bir sevgi belirtisi görülüyordu ki seyredilmesi insanın hoşuna giden bir şeydi bu. Gençlerin aşkı kadar insanın yüreğine coşku veren şey yoktur. Ben orta yaşlı bir adam olduğum için, onlara gıpta ediyordum ama, bilmem neden, onlar hesabına bir üzüntü de duyuyordum. Saçma bir şeydi bu; çünkü, bildiğime göre, mutluluklarına hiç bir engel yoktu; ikisinin de durumu iyiydi; evlenip ölünceye dek mutlu yaşamamalarına hiçbir neden yoktu.

İsabel, Elliott, Gregory Brabazon evin yeni baştan döşenip dayanması üzerinde konuşmalarını sürdürüyorlar, Bn. Bradley'den, hiç olmazsa, bir şey yapılsın diye izin koparmaya çalışıyorlardı ama, o yalnız tatlı tatlı gülümsüyordu.

— Sık boğaz etmeyin beni. Durun hele, biraz düşüneyim. Delikanlıya döndü. Sen ne diyorsun, Larry?

Delikanlı gözlerinde bir gülümseyişle sofradakilerin hepsine ayrı ayrı baktı.

— Bence nasıl olursa olur, dedi.

İsabel:

— Hayvanlık etme, Larry! diye bağırdı. Bizden yana çık dememiş miydim ben sana!

— Louisa Teyzem evinden memnunsa değiştirmekte ne anlam var?

Bu soru öyle yerinde, öyle içten sorulmuştu ki, gülmekten kendimi alamadım. O zaman delikanlı bana baktı, gülümsedi.

İsabel:

— Ne sırıtıyorsun böyle! dedi. Ahmakça laf ettiğin için mi?

Çocuk daha da sırıttı. O zaman fark ettim: Düzgün, apak, küçük küçük dişleri vardı. İsabel'e öyle bir bakışla baktı ki, kız kıpkırmızı kesildi, soluğu tutulur gibi oldu. Aldanmıyorsam, İsabel onu çılgınca seviyordu; ama, bilmem neden, kızın bu çocuğa karşı olan sevgisinde anne sevgisine benzer bir şey de var gibi geliyordu bana. Böyle genç bir kızda biraz beklenmedik bir şeydi bu.

İsabel, dudaklarında o tatlı gülümseyişle, gözlerini yine Gregory Brabazon'a çevirdi:

— Siz ona bakmayın. Aptalın, görgüsüzün biridir o. Uçmaktan başka bir şey bildiği yoktur.

— Uçmak mı? dedim.

— Savaşta pilottu.

— Nasıl olur! Savaşta askere alınacak yaşta değildi sanırım.

— Değilmiş, çok küçükmüş daha. Çok kötü yapmış. Okuldan kaçıp Kanada'ya gitmiş. Başının üzerine yemin ederek onsekiz yaşında olduğuna inandırmış, hava ordusuna girmiş. Ateş kesildiğinde Fransa'da çarpışıyormuş.

Larry:

— Annenin konuğunu sıkıyorsun, İsabel, dedi.

— Kendimi bildiğimden beri tanırım onu. Savaştan geldiği zaman, asker giysisiyle, ceketindeki o güzel şeritlerle falan çok hoş

bir çocuk olmuştu: Deyim yerindeyse, başının etini yedim. En sonunda, rahata kavuşabilmek için, benimle evlenmeye razı oldu. Bunu elde edinceye dek neler çektim!

Annesi:

— Gerçekten öyle, İsabel, dedi.

Larry bana doğru eğildi.

— Söylediklerinin hiçbirine inanmıyorsunuzdur sanırım, dedi. İsabel fena-kız değildir ama, yalancıdır.

Yemekten kalktık, biraz sonra Elliott'la ben ayrıldık. Resim müzesine gideceğimi kendisine daha önce söylemiştim, o da gelmek istemişti. Resim sergilerine yanımda biriyle gitmeyi pek sevmem ama, yalnız gitmek istiyorum, diyemedim, birlikte gitmek zorunda kaldım.

Yolda giderken İsabel'le Larry'den söz açtık:

— İki gencin birbirine böylesine sevdiklerini görmek çok hoş birşey, dedim.

— İkisi de daha çok küçük, evlenemezler.

— Niye? Genç olup sevişmek, evlenmek çok hoş bir şeydir.

— Saçma konuşma! Kız ondokuz yaşında, oğlan da daha yirmisinde. İşi yok. Ufak bir geliri var: Ablamın söylediğine göre, ayda ikiyüz elli lira kadar bir şey. Ablam da pek öyle zengin bir kadın değil. Nesi varsa kendisine.

— E, iş bulur.

— İşte asıl sorun bu ya. İş bulmaya çalıştığı yok. Hiçbir şey yapmamaktan pek memnun görünüyor.

— Bana kalırsa, savaşta çok yorulmuştur. Biraz dinlenmek istemekle hakkı var.

— Bir yıldır dinleniyor, yeter artık.

— İyi bir çocuk gibi göründü bana.

— Yo, benim de bir şey dediğim yok. Çok iyi bir aileden falan. Babası Baltimore'dan gelmiş, Yale Üniversitesi'nde mi ne, Roma

dilleri profesörüymüş. Annesi de eski Quaker'lerden gelme bir Philadelphia'lıymış.

— Miş'le anlatıyorsun. Sağ değiller mi?

— Hayır, annesi çocuğu doğururken ölmüş, babası öleli de oniki yıl kadar olmuş. Çocuğu, babasının eski okul arkadaşlarından biri yanına alıp büyütmüş; Marvin'de bir doktor. Ablamla İsabel oradan tanıyorlar.

— Marvin neresi?

— Bradley topraklarının bulunduğu bölge. Louisa yazı orada geçirir. Çocuğa çok acırdı. Dr. Nelson bekârdır, çocuk büyütmeden haberi yoktu. Çocuğun Saint Paul'a yazdırılmasında Louisa ayak diredi, yılbaşı tatilinde de onu buraya getirdi. Elliott Gol'lu omuzlarını kaldırdı. "Kader ona malûm olmuş besbelli."

Müzeye gelmiştik, ilgimizi resimler çekti. Elliott'ın bilgisi, zevki beni bir kez daha şaşırttı. Beni alıp, sanki bir gezici topluluğunu gezdiriyormuş gibi, odaları baştan başa dolaştırdı. Hiçbir sanat tarihi profesörü ondan daha öğretici bilgi veremezdi. Başka bir gün gelirim de istediğim gibi dolaşır, daha iyi vakit geçiririm, diye düşünerek, kendisine boyun eğdim.

Bir süre sonra saatine bakarak:

— Hadi artık gidelim, dedi. Resim sergilerinde bir saatten fazla hiç kalmam. İnsanın değer biçme yetisi bundan fazlasına dayanamaz. Geri kalanları başka bir gün görürüz.

Ayrılırken kendisine içten:

— Sağol! dedim. Gideceğim yola doğru, belki biraz daha bilgili ama, suratı asık bir adam halinde koyuldum.

Bn. Bradley'ye "Esenkalın!" derken kadın bana ertesi gün akşam yemeğine İsabel'in birkaç arkadaşı geleceğini, yemekten sonra dansa gideceklerini söylemiş, gelirseniz onlar gittikten sonra Elliott'la baş başa kalır konuşursunuz, demişti.

— Kendisine iyilik etmiş olursunuz, diye de ekledi. Uzun süre yurt dışında bulunduğu için şimdi burasını yadırgıyor. Kimsede kendisiyle ortak yan bulamıyor gibi.

— Peki, demiştim. Müzeden çıkarken de kapının önündeki merdivenlerde Elliott bunu kabul ettiğim için memnun olduğunu söyledi.

— Bu büyük kentte yolumu şaşırmış gibiyim, dedi. Louisa'ya, kendisiyle altı hafta kalmaya söz verdim. 1912'den beri birbirimizi görmedik; ama, yeniden Paris'e dönmek için günleri iple çekiyorum. Uygar bir kişinin yaşayabileceği tek yer varsa orası. Burada bana nasıl bakıyorlar, biliyor musun, azizim? Burada bana acayip bir yaratık gibi bakıyorlar. Yabanıllar!

Gülüp ayrıldım.

VI

Ertesi akşam, Elliott'ın gelip beni almak için telefonla yaptığı öneriye yanaşmayarak, sağ sağlim Bn. Bradley'yin evine vardım. Beni görmeye biri gelmişti, o alıkoymuş, birazcık geç kalmıştım.

Merdivenden yukarı çıkarken oturma odasından öyle bir gürültü geliyordu ki büyük bir kalabalık var sandım; içeri girip de odada topu topu oniki kişi olduğumuzu görünce şaşırdım.

Bn. Bradley yeşil ipekli giysisiyle, boynundaki inci dizisiyle pek bitirimdi. Elliott'ın da iyi bir makastan çıkmış olan kuyruklu ceketiyle, şıklıkta üstüne yoktu. Elimi sıkarken burnuma türlü çeşit koku doldu.

Giysisi içinde biraz rahatsız gibi duran, kızıl suratlı, uzun boylu, oldukça güçlü kuvvetli bir adamla tanıştırıldım. Dr. Nelson adında biriydi; o sırada bu ad bana hiçbir şey çağrıştırmadı.

Geri kalanlar hep İsabel'in arkadaşlarıydı, adları bir kulağımdan girip öbür kulağımdan çıktı. Kızlar gençti, güzeldi; oğlanlar tığ gibiydi. Hiçbiri üzerimde bir etki bırakmadı; yalnız bir çocuk bunların dışında. Bu da çok uzun boylu, iri-yarı oluşundan. Boyu bir-seksenyedi, bir-doksan vardı; dolgun, geniş omuzluydu.

İsabel pek güzel görünüyordu. Şişman bacaklarını örten uzun, çan biçimi etekli, ak bir ipekli giymişti; göğüs kesiminin biçimi, göğsünün hayli gelişmiş olduğunu gösteriyordu. Kolları birazcık

şişmandı ama, boynu çok güzeldi. Kız coşku içindeydi, gözleri parıldıyordu. Belli ki çok güzel, istek verici yetişkin bir kızdı ama, dikkat etmezse gövdesinin ileride çirkin bir hal alacağı da açıkça görülüyordu.

Sofrada bir yanımda Bn. Bradley, bir yanımda da ötekilerden daha küçük görünen utangaç, esmer bir kız vardı. Yerlerimize oturunca, Bn. Bradley, konuşmaya zemin olsun diye, kızın annesiyle babasının Marvin'de bulunduklarını, kızın İsabel'le aynı okula gittiğini söyledi. Kızın adı Sophie idi, aklımda kalan da bir bu ad oldu.

Masanın karşı yanında bir alay şakacı insanlar toplanmıştı. Herkes avazı çıktığınca bağıra bağıra konuşuyor, kahkahalar kopuyordu. Birbirleriyle çok iyi ahbap oldukları anlaşılıyordu.

Evsahibi hanımla ilgilenmediğim bir sırada yanımdaki kızla konuşmaya çalıştım ama, pek başarı elde edemedim. Bu kız ötekilerden çok sessizdi. Güzel değildi ama, hoş bir yüzü vardı: kemerli bir burun, geniş bir ağız, kurşinimtırak mavi gözler; basit bir biçim verilmiş olan saçları da açık kumraldı.

Kız çok zayıftı; göğsü de, erkek göğsü gibi, dümdüzdü. Sürüp giden şakalara gülüyordu ama, biraz zoraki bir gülüştü bu; aslında, pek öyle eğlenmediği anlaşılıyordu. Bana kalırsa, herkese uymaya çalışıyordu. Gerçekten, biraz aptal mıydı, yoksa korkunç sıkılgandı da ondan mı böyle duruyordu, bir türlü anlayamadım, çünkü başvurduğum bütün konuşma yolları hep kapandı. En sonunda, başka bir şey bulamadığım için, sofradakileri sordum,

— Söyleyeyim, dedi. Dr. Nelson'u tanırsınız diye Bn. Bradley'yin öbür yanında, benim tam karşımda oturan orta yaşlı adamı gösterdi. Larry'nin koruyucusu. Marvin'de bizim hekimimiz. Çok zeki bir adamdır, kimsenin işine yaramayacak uçak örnekleri yapar, bunu yapmadığı zamanlarda da boyuna içer.

Bunu söylerken sönük gözlerinde bir ışıltı gördüm; bu da, kızda sandığımdan daha çok bir şeyler bulunduğunu anlattı bana. Sofradaki genç kızların, delikanlıların birer birer adlarını saydı,

analarının, babalarının kim olduklarını anlattı, erkeklerin de hangi üniversitede okumuş olduklarını anlattı, ne iş yaptıklarını söyledi. Yargıları pek basitti. "Çok şeker bir kızdır..." "Bu çocuk çok iyi golf oynar..." gibi şeylerdi.

— Şu kalın kaşlı, iri-yarı delikanlı kim?

— Şu mu? O! Gray Maturin o, Marvin'de ırmak kıyısında babasının kocaman bir köşkü var. Babası bizim milyonerimizdir. Kendisiyle göğsümüz kabarır. Bize onur verir. Chicago'nun en zengin adamlarından biridir; Gray de, tek oğlu.

Bu adları öyle hoş bir alayla sayıyordu ki sorgulu bir bakışla şöyle bir baktım. Göz göze geldik, kızardı.

— Bay Maturin'i biraz daha anlatın, dedim.

— Anlatılacak pek bir şeyi yok ki, dedi. Zengindir. Çok saygı görür. Marvin'de bize yeni bir kilise yaptırdı, Chicago Üniversitesi'ne de bir milyon dolar verdi.

— Oğlu hoş bir delikanlı.

— Hoştur. Dedesi kaba-saba bir İrlandalıymış, ninesi de bir aşçı dükkânında hizmet eden bir İsveçliymiş demezsiniz.

Gray Maturin güzel değilse de ilgi çekici bir delikanlıydı. Kaba, hantal bir hali, kısa, pek dümdüz bakan kapkara gözleri vardı. Yapısı böylesine geniş bir ölçü üzerine kurulmuşken yine de oranlar pek yerindeydi, büyüyünce çok güzel bir erkek olacağını gösteriyordu. Çok güçlü olduğu kesindi. Erkekliği hemen göze çarpıyordu. Yanında oturan Larry, ondan ancak beş parmak kısayken, pek cılız kalıyordu.

Yanımdaki utangaç kız:

— Çok beğeniliyor, dedi. Bir çok kızlar biliyorum ki onu ele geçirmek için adam öldürmeyi göze alırlar ama, ele geçirmenin yolu yok.

— Niye?

— Bilmiyorsunuz sanırım?

— Bilmiyorum elbette.

— İsabel'e öyle bir tutkun ki başka kimseyi gördüğü yok. İsabel ise Larry'yi seviyor.

— Delikanlı niye bir atılım yapıp Larry'yi bir yana itmiyor?

— Larry onun iyi arkadaşı.

— Öyleyse bence durum çok zor.

— Siz de Gray gibi yüksek düşünürseniz, öyle.

İçten mi söylüyordu, yoksa bu sözlerinde biraz alay mı vardı. Pek iyi bilmiyordum. Üzerinde canlı, atak, arsız bir hal yoktu ama, güldürü yeteneğinden de, ince alay yeteneğinden de yoksun olmadığını sezmiştim. Benimle konuşurken acaba ne düşünüyor diye merak ediyordum ama, bunu dünyada öğrenemeyeceğimi de biliyordum. Kendine karşı güveni olmadığı belliydi; sezdiğime göre anasının-babasının tek evlâdıydı, kendisinden hayli yaşlı insanlar arasında kapanık bir yaşayış sürmüştü. Üzerinde bir alçak gönüllülük, bir ağır başlık vardı ki hoşuma gidiyordu ama, çocukluğunu çok yalnız geçirdiğini düşünmekte haklıysam, birlikte yaşadığı yaşlı kimselerin hallerini, davranışlarını sessiz sessiz incelediğini, onlar üzerine kesin kanılar edindiğini de söyleyebilirim. Biz orta-yaşlı insanlar küçüklerin bizler üzerine ne zalimcesine, ama ne de derin bir seziş gücüyle yargıya vardıklarının pek farkında değilizdir.

Yine o yeşilimtırak mavi gözlerinin içine bakarak:

— Kaç yaşındasınız? diye sordum.

— Onyedi.

Laf olsun diye sordum:

— Çok okur musunuz?

Daha o karşılık vermeye kalmadan Bn. Bradley, evsahibi hanımlığı ödevini anımsayarak, beni kendisiyle lafa tuttu. Ondan kurtulduğum zaman artık yemekten kalkıyorduk. Gençler hemen gidecekleri yere gittiler, geri kalan biz dördümüz yukarıya, oturma odasına çıktık.

Bu toplantıya çağrılmış olmama şaşıyordum; çünkü, biraz şundan-bundan konuştuktan sonra, bence aralarında tartışmaları

gereken bir sorunu konuşmaya başladılar. Acaba kalkıp gitsem daha kibarca davranmış olmaz mıyım? Yoksa, yan tutmayan bir dinleyici olarak kendilerine bir yararım dokunabilir mi? diye düşünüyor, bir türlü karar veremiyordum.

Konuşulan şey Larry'nin çalışmak istemeyişiydi; bu sorun B. Maturin'in -bu akşam yemekteki çocuğun babasının -Larry'ye yazıhanesinde bir iş önermesi üzerine yeniden açılmıştı. Güzel bir fırsatmış. Biraz yetenek, çaba gösterirse Larry ileride büyük bir servet yapabilirmiş. Gray Maturin de arkadaşının bu işe girmesini istiyormuş.

Konuşulanların hepsini hatırlamıyorum ama, esası olduğu gibi aklımda. Larry, Fransa'dan geldiğinde, Dr. Nelson, -koruyucusu- üniversiteye girmesini önermiş ama, o istememiş. Bir ara, hiçbir iş yapmadan oturmak isteyişi pek doğalmış, çünkü savaşta çok kötü günler geçirmiş; ağır değilse de iki kez yaralanmış. Dr. Nelson, çocuk belki hep bu sarsıntının etkisi altındadır, iyice kendine gelinceye dek dinlenmesi iyi olur, diye düşünmüş. Gelgelelim, haftalar ay olmuş, terhis olalı bir yılı geçmiş.

Anlaşıldığına göre ordudayken hava kuvvetlerinde epey yararlılık göstermiş, dönüp geldiğinde de Chicago'da kendisini oldukça gösterip tanıtmış; bunun sonucu olarak da birçok iş adamları ona iş vermek istemişler. Larry "Sağolun!" diyor, hiç yanaşmıyormuş. Neden olarak: Ne yapmak istediğime karar vermedim daha, diyormuş. İsabel'le nişanlanmış, Bn. Bradley bunu pek doğal karşılamış, çünkü kızla oğlan yıllardan beri birbirlerinden ayrılmamışlar, İsabel'in Larry'yi sevdiğini Bn. Bradley de çok iyi biliyormuş. Kendisi de bu oğlandan pek hoşlanıyor, onun İsabel'i mutlu edeceğini düşünüyormuş.

— Kızın yaradılışı oğlandan güçlüdür. Larry'nin kusurlarını o tamamlar diyordu.

İkisi de daha çok küçük oldukları halde Bn. Bradley hemen evlenmelerini istiyordu, ama Larry iş bulmadıkça buna razı değildi. Çocuğun biraz parası varmış ama, bunu on katı parası olsa Bn.

Bradley bunda ayak dirermiş. Benim anlayabildiğime göre, bu kadınla Elliott'ın Dr. Nelson'dan öğrenmek istedikleri şey, Larry'nin ne yapmak niyetinde olduğuydu. Maturin'in önerdiği işi kabul etmesi için Dr. Nelson'ın sözü geçerliliğini kullanmasını istiyorlardı.

Dr. Nelson.

— Biliyorsunuz, ben hiç bir zaman Larry'ye sözümü pek geçirememişimdir, dedi. Daha çocukken bile hep kendi başına buyruk davranırdı.

— Biliyorum. Siz onu kendi havasına bıraktınız. Bugünkü haline bile şükür.

Dr. Nelson bir hayli içmişti. Kadına acı acı bir baktı. O kıpkızıl yüzü biraz daha kızardı.

— Çok işim vardı. Kendi işlerim vardı, onlarla uğraşmak zorundaydım. Çocuğu yanıma aldım, çünkü gidecek başka yeri yoktu, babası da arkadaşımdı. Yola getirilmesi çok zor bir çocuktu...

Bn. Bradley sert bir tavırla karşılık verdi:

— Bunu nasıl söylüyorsunuz, anlamıyorum! Çok yumuşakbaşlı bir çocuktur.

— Sözünüzü hiçbir zaman dinlemesin, istediği gibi davransın, sonra siz artık dayanamayıp kızınca da özür dileyerek bağırıp çağırmanızı sesini çıkarmadan dinlesin. Böyle bir çocuğu ne yapayım ben! Benim oğlum olsaydı döverdim. Dünyada kimsesi olmayan, babasının, iyi bakarım düşüncesiyle, bana emanet ettiği bir çocuğu dövemezdim.

Elliott biraz öfkeli bir tavırla:

— Sorun ne onda, ne bunda dedi. Asıl sorun şu: Orada burada bir hayli dolaştı; şimdi kendisine iyi para getirecek bir iş için öneri de almış bulunuyor: İsabel'le evlenmek istiyorsa bu işi kabul eder.

Bn. Bradley:

— Dünyanın bugünkü durumunda şunu unutmamalıdır ki, diye atıldı, her erkek çalışmak zorundadır. Artık gücü de, sağlığı da yerinde. Hepimiz biliyoruz: Amerika İç Savaşı'ndan sonra yurtlarına

dönünce bir işe el sürmeyen adamlar vardı. Bunların hepsi ailelerinin sırtına yük oldular, topluma da bir yararları dokunmadı.

O zaman söze ben de karıştım.

— Peki, kendisine yapılan birçok öneriyi geri çevirirken ileri sürdüğü neden nedir?

— Nedeni yok. Yalnızca, beğenmediğini söylüyor.

— Peki, yapmak istediği bir şey yok mu acaba?

— Görünüşe göre yok.

Dr. Nelson kendisine bir bardak daha içki doldurdu. Uzun uzun içtikten sonra karşısındaki iki ahbabına ayrı ayrı baktı.

— Benim kanım ne, size söyleyeyim mi? Bir insan üzerine yargıya varmakta pek usta olmadığımı açıkça söyleyebilirim ama, otuz şu kadar yıllık deneyimden sonra ne de olsa bir bilgim vardır sanırım. Savaş Larry'yi tuhaf bir şey yaptı. Dönüp geldiğinde aynı insan değildi. Yalnız büyümekle kalmamış, bütün kişiliğini değiştiren bir şey de olmuş.

— Ne gibi bir şey? diye sordum.

— Bilemiyorum. Savaşta başından geçenleri pek anlatmıyor. Dr. Nelson burada Bn. Bradley'ye döndü:

— Sana hiç anlattı mı, Louisa?

Kadın başını salladı.

— Hayır. İlk geldiği zaman, başından geçenleri anlatmasını istedik, o yalnızca, kendisine özgü gülüşüyle gülerek, anlatılacak bir şey olmadığını söyledi. İsabel'e bile birşey anlatmamış. Kız çok uğraşmış, yine de ağzından bir kelime alamamış.

Konuşma böyle hiçbir sonuca varmadan sürüp gitti. En sonunda Dr. Nelson saatine bakarak.

— Ben gideyim, dedi.

Ben de onunla çıkmaya hazırlandım ama, Elliott, "kal," diye diretti.

Doktor gittikten sonra Bn. Bradley kendi işleriyle benim başımı

ağrıttığından dolayı özür diledi.

— Korkarım ki canınız sıkıldı, diyordu. Ama, görüyorsunuz, kafamı boyuna kurcalayan bir sorun bu.

Elliott:

— Bay Maugham sır saklamasını sever, Louisa, kendisine herşeyi olduğu gibi söyleyebilirsin, dedi. Sonra bana döndü: Bana sorarsan Dr. Nelson'la Larry birbirleriyle pek yakın değiller; bazı şeyler var ki, Louisa da, ben de kendisine açmamayı doğru bulduk.

— Elliott!

— Bay Maugham'a o kadarını anlattıktan sonra kalanını da anlatabilirsin. Sofrada Gray Maturin'i gördün mü, bilmem...

— Öyle iri yarı ki görmez olur muyum! dedim.

— İsabel'in hayranlarından biri. Larry burada yokken kızla çok yakından ilgilendi. İsabel de ondan hoşlanıyor, savaş biraz daha sürseydi belki onunla evlenirdi de. Oğlan evlenme önerisinde bulundu. İsabel ne evet, dedi, ne de hayır. Louisa, inşallah Larry gelinceye dek kararını vermez, diyordu.

— Nasıl oldu da askere gitmedi o? diye sordum.

— Futbol oynaya oynaya kalbini yormuş. Pek önemli bir hastalık değil ama, askere almadılar. Kısaçası, Larry askerden gelince ötekinin yıldızı söndü: İsabel onu yüzüstü bıraktı.

Buna karşılık olarak benden ne gibi bir şey söylemeyi beklediklerini bilmiyordum; onun için, sustum. Elliott o kibar giyinişiyle, Oxford ağzıyla tıpkı yüksek bir hariciyeci gibi konuşuyordu:

— Larry çok iyi bir çocuktur elbet, okuldan kaçıp hava kuvvetlerine girişi de lehine kaydedilecek güzel bir davranıştır ama, ben insanları tanımakta epey ustayımdır... Bilgiç bir tavırla hafifçe güldü, sanat eserleri alıp satarak büyük bir servet yapmış olduğunu ilk kez olarak kabul etti: Öyle olmasaydı şimdi elimde bulunan küçük bir demet uçları yaldızlı sigorta tahvillerini nereden bulurdum! Benim düşüncemi sorarsanız, Larry dünyada bir şey olamaz. Ne mevkii var, ne lafı edilmeye değer bir parası. GRAY Maturin ise,

bambaşka. İrlandalılar arasında tanınmış bir aileden. Aralarında bir piskopos, bir oyuncu, bir alay da tanınmış komutan, bilgin çıkmış.

— Nereden biliyorsun bunları? diye sordum.

Kısaca:

— Böyle şeyler bilinir, diye karşılık verdi. Doğrusunu istersen, geçen gün dernekte, Ulusal Biyografya Sözlüğü'ne bakıyordum, bu soyadına rastladım.

Sofrada yanımda oturan kızın anlattıklarını, Gray'in dedesiyle ninesinin kaba-saba bir İrlandalıyla İsveçli bir kadın garson olduklarını söylemeyi üzerime vazife saymadım.

Elliott:

— Henry Maturin'i yıllardan beri tanırız, diyordu. Pek iyi, pek de zengin bir adamdır. Gray, Chicago'nun en tanınmış komisyonculuk ticarethanesine giriyor; kızın bakımından da bunun çok iyi bir evlenme olacağını inkâr edemeyiz. Ben kendim bundan yanayım, biliyorum ki Louisa da aynı görüşte.

Bn. Bradley soğuk bir gülümseyişle:

— Sen uzun süre Amerika'dan uzakta kaldın, Elliott, dedi. Onun için, unuttun sanırım: Bizim burada kızlar annelerinin, dayılarının demesiyle evlenmezler...

Elliott sert bir tavırla:

— Hiç de övünülecek bir şey değil bu, Louisa! dedi. Otuz yıllık deneyime dayanarak sana şunu söyleyebilirim ki, mevki, servet, seviye göz önünde bulundurularak kararlaştırılan bir evlenme, sevişip evlenmekten her bakımdan daha üstündür. Ne de olsa yine dünyanın tek uygar ülkesi olan Fransa'da olsaydı, İsabel Gray'le hiç düşünmeden hemen evlenir; sonra, bir-iki yıl geçince, isterse Larry'yi kendine dost yapar, Gray de tanınmış bir oyuncu kızı güzel bir daireye yerleştirir, ikisi de pek mutlu olurlardı.

Bn. Bradley aptal değildi, kardeşine ince bir alayla baktı:

— Bunu bir tek sakıncası var, Elliott, o da şu: New York tiyatroları buraya kısa bir süre için geldiklerine göre Gray o güzel

daireye yerleştirdiklerini ne kadar tutabileceğini bilemez. Bu da, her ikisi için çok cansıkıcı bir şey olur elbet.

Elliott gülümsedi:

— Gray gider New York borsasında yerleşir. Zaten, ille Amerika'da kalmanız gerekiyorsa New York'tan başka bir yerde oturmanıza ben bir neden göremiyorum.

Biraz sonra ben kalktım. Gitmeden önce, bilmiyorum neden, Elliott beni baba-oğul her iki Maturin'le tanıştırmak için bir gün öğle yemeğinde buluşmayı önerdi:

— Henry tam bir Amerikan işadamı örneğidir, diyordu. Bence kendisiyle tanışmalısın. Yıllarca bizim işlerimizi o çekip çevirdi.

Böyle bir isteğim yoktu ama, olmaz demek için de neden yoktu.

— Memnun olurum, dedim.

VII

Chicago'da kalacağım günler için, bir derneğe yerleşmiştim. İyi bir kitaplığı vardı. Ertesi sabah bir-iki üniversite dergisine bakmaya kitaplığa gittim. Abone olmayanların dergileri bulması oldukça zordu.

Daha erkendi, onun için, benden başka yalnız bir kişi vardı. Büyük bir meşin koltuğa oturmuş, önündeki kitaba dalmıştı. Bunun Larry olduğunu görünce şaşırdım. Böyle bir yerde herkese rastlayacağım aklıma gelirdi de ona rastlayacağım dünyada aklıma gelmezdi. Yanından geçerken başını kaldırıp baktı, beni tanıdı, ayağa kalkmaya hazırlandı.

— Rahatsız olmayın, dedim. Sonra, elimde olmadan: Ne okuyorsunuz? diye sordum.

Gülümseyerek:

— Kitap, dedi.

Gülümseyişi öyle içtendi ki verdiği karşılığın kısa oluşunda insanı küçümser hiçbir anlam yoktu. Kitabı kapadı, o tuhaf bir donukluk bulunan gözleriyle bana bakarak, kitabı adını göremeyeceğim biçimde tuttu.

— Dün gece iyi eğlendiniz mi? diye sordum.

— Çok! Sabahleyin beşte döndük.

— Öyleyken yine de çok zinde kalkıp erkenden buraya gelmişsiniz.

— Ben buraya sık sık gelirim. Genellikle bu saatte benden başka kimse bulunmuyor.

— Rahatsız etmeyeyim öyleyse.

Yeniden gülümseyerek:

— Hayır, rahatsız etmiyorsunuz, dedi. O zaman, çok tatlı bir gülümseyişi olduğunu farkettim. Parlak, neşeli bir gülümseyiş değil, yüzünü içeriden aydınlatan bir gülümseyişti bu. Çıkıntılı rafların oluşturduğu yüksekçe bir yerde oturmuştu, yanında bir koltuk daha vardı. Elini koltuğun yanına koyarak:

— Bir dakika oturmaz mısınız? dedi.

— Hayhay.

Elindeki kitabı uzattı.

— İşte okuduğum kitap.

Baktım.

— William James'in "Ruhbilimin Esasları". Değerli bir kitaptır, anlattığı bilimin tarihinde önemli bir yer alır; bundan başka, okuması son derece tatlıdır. Yalnız, sabahın beşine dek dans etmiş bir delikanlının, bir pilotun, elinde bu kitabı göreceğim hiç aklıma gelmezdi.

— Bunu niye okuyordunuz? diye sordum.

— Pek bilgisizim de ondan.

Gülümseyerek:

— Çok da gençsiniz, dedim.

Öyle uzun süre konuşmadı ki bu sessizlikten sıkılmaya başladım. Aradığım dergilere bakmak üzere kalkıyordum, tam bu sırada bana, bir şey söylemek istiyor gibi geldi. Yüzünde ağırbaşlı bir halle, aklından birşey geçer gibi bir tavırla gözlerini boşluğa dikmişti, derin bir düşünceye dalmış gibiydi. Bekledim. İşi anlamak istiyordum. Yeniden konuşmaya başladığı zaman sanki aradan uzun bir sessizlik geçtiğinin farkında değildi.

— Fransa'dan geldiğimde herkes benim üniversiteye girmemi istedi. Gidemedim. Geçirdiğim o yaşayıştan sonra yeniden okula gidemeyeceğimi anlıyordum. Yeniden öğrenci yaşayışına giremeyeceğimi biliyordum. Çocuklar beni aralarında istemeyeceklerdi. Sevmediğim bir oyunu oynamak istemiyordum; öğretmenlerin de bana asıl öğrenmek istediğim şeyleri öğreteceklerini sanmıyordum.

— Benim üzerime vazife değil elbette, bunu biliyorum ama, dedim, haklı olduğunuzu kabul etmiyorum. Ne demek istediğinizi anlıyorum: İki yıl savaşta kaldıktan sonra, ilk yıllardaki öğrencinin o el üstünde taşınan okul çocuğu haline gelmesi bile cansıkıcı bir şeydir, bunu kabul ediyorum. Ama, çocukların sizden hoşlanmayacaklarını sanmıyorum. Amerikan üniversitelerini pek bilmem ama, Amerikan öğrencilerinin İngilizlerden çok ayrı olduklarını sanmıyorum. Belki biraz daha gürültücüdürler, birdirbir oynamasını belki biraz daha çok severler ama, ne de olsa yine dürüst, duygulu çocuklardır; eminim ki siz onların başına geçmek istemezsiniz, biraz zekâ eseri gösterirseniz, onlar seve seve size önderlik etmeye koşarlar. Kardeşlerim Cambridge'e gittiler, ben hiç gitmedim. Gidebilirdim, istemedim. Yaşamın içine atılmak istiyordum. O günden beri buna hep pişman olmuşumdur. Gitseydim birçok yanlışlara düşmekten kurtulurdum sanıyorum. Deneyimli öğretmenlerin yönetimi altında insan öğreneceklerini daha çabuk öğrenir. Kılavuzluk edecek kimseniz yoksa, çıkmaz sokaklara dalarak hayli vakit yitirirsiniz.

— Belki hakkınız var. Ama, ben yanlış yapmaktan korkmuyorum. Aradığım şeyi belki o çıkmaz sokaklardan birinde bulurum.

— Aradığınız şey ne?

Biraz durakladı. Sonra:

— İşte asıl sorun bu, dedi. Şimdilik pek iyi bilmiyorum.

Bir şey söylemedim, çünkü buna karşı söylenecek bir şey bulamıyordum. Çok küçük yaştan beri önümde açık, belli bir amaç görmeye alışmış olduğum için, sinirlenir gibi oldum. Kendimi tuttum. Ancak seziş diyebileceğim bir duyguyla anladım ki bu çocuğun ruhunda, yarı belirmiş düşüncelerden mi, yoksa belirsiz olarak

sezilmiş coşkulardan mı, neden ileri geldiğini pek iyi bilmediğim karışık bir çarpışma olup duruyordu. Bu onun içine bir tedirginlik veriyor, o da bu tedirginlikle nereye olduğunu kendisinin de bilmediği bir yere doğru sürükleniyordu.

Bu çocuk garip bir biçimde kendisine karşı bir sevgi uyandırıyordu bende. O zamana dek çok konuştuğunu hiç duymamıştım, ilk olarak şimdi tatlı bir sesi olduğunun farkına varıyordum. Çok inandırıcı bir sesti bu; şurup gibiydi. Bunu, çekici gülümseyişi, o kapkara gözlerdeki anlamlı bakışı gözönünde tutunca, İsabel'in bu çocuğa tutuluşunu çok iyi anlıyordum. Gerçekten, onda çok sevilecek bir şey vardı.

Başını benden yana çevirip özgür bir tavırla, gözlerinde hem süzen, hem alaylı bir anlamla bana baktı:

— Dün gece biz dansa gittikten sonra siz beni konuştunuz sanıyorum. Yanılmıyorum, değil mi?

— Bir ölçüde.

— Bence Bob Amcamı bunun için zorla yemeğe çağırdılar. Evinden dışarı çıkmasını hiç sevmez.

— Anladığıma göre size iyi bir iş önermişler?

— Çok iyi bir iş.

— Kabul edecek misiniz?

— Hiç sanmıyorum.

— Peki, niye?

— İstemiyorum.

Üzerime vazife olmayan bir işe karışıyordum ama, başka bir yerden gelmiş bir yabancı olduğum için Larry benimle bu sorunu konuşmaktan çekinmez, diye içimde bir duygu vardı.

Hafifçe gülerek:

— Valla, biliyor musunuz, insanda başka bir iş yapacak yetenek olmayınca, bizim gibi, yazar olur, dedim.

— Bende yetenek yok.

— Öyleyse, ne yapmak istiyorsunuz?

Yüzüme bakarak o şen, çekici gülüşüyle güldü:

— Boş oturmak.

Kendimi tutamayarak bir kahkaha attım.

— Chicago hiç de bunun yeri değil bence,dedim. Neyse, ben gideyim de siz kitabınızı okuyun. Ben de, Yale Quarterly dergisine bir göz atmak istiyordum.

Kalktım. Daha sonra kitaplıktan çıkarken, Larry William James'in kitabına dalmıştı.

Öğle yemeğini demekte tek başıma yedim, kitaplık sessiz olduğu için yaprak sigaramı içmeye, kitap okuyarak, mektup yazarak, bir-iki saat geçirmeye oraya gittim, Larry'yi yine o kitaba dalmış görünce şaşırdım. Yanından ayrıldığımdan beri hiç kımıldamamış gibiydi.

Saat dörde doğru ben çıkarken o yine oradaydı. Kendisini bir şeye verebilmekteki bu güçlülüğüne hayran kalmıştım. Ne gittiğimin farkında olmuştu, ne de geldiğimin.

Öğleden sonra bir alay işim vardı. Blackstone'a ancak akşamüstü, gideceğim şölen için giysi değiştirmek üzere döndüm. Geçerken merakımı yenemedim, bir kez daha derneğe uğrayıp kitaplığa baktım. Şimdi orada oldukça kalabalık vardı, gazeteleri falan okuyorlardı. Larry yine hep aynı yerde, kitabına dalmış, oturuyordu. Şaştım!

VIII

Ertesi gün Elliott beni, baba-oğul Maturin'lerle tanıştırmak üzere, Palmer House'da öğle yemeğine çağırdı. Yalnız dördümüzdük. Henry Maturin aşağıyukarı oğlu kadar iri-yarı bir adamdı; etli bir suratı vardı, elmacık kemikleri çıkıktı. Onun da burnu eğriydi, korkutucu bir hali vardı ama, gözleri oğlunun gözlerinden daha küçüktü, onlar kadar mavi değilse de bakışlarında çok, çok kurnaz bir anlam vardı. Besbelli ellisini aşkın olmamakla birlikte on yaş daha yaşlı görünüyordu, hafifçe seyrelmeye başlamış olan saçları pamuk gibi apaktı. İlk bakışta insanı çekmiyordu. Yıllardan beri kendini aşırı rahata vermiş bir adam hali vardı. Benim üzerimde, hele iş konusunda, insafsız, kaba, kurnaz, becerikli bir kimse izlenimi bıraktı. Başlangıçta az konuştu, beni ölçülüyor gibi geldi bana. Elliott'ı hiç ciddiye almadığını seziyordum.

Gray, görgülü, kibar bir tavırla oturuyor, hemen hemen hiç konuşmuyordu. Elliott o eksiksiz bir toplum adamı ustalığıyla, konuşmayı kolay bir konu üzerinde sürdürüp gitmeseydi, toplantı pek soğuk geçecekti. Bana sorarsanız, vaktiyle eski bir ressamın tablosunu yüksek bir fiyata satabilmek için Orta Batı'lı işadamlarını okşamakta hayli deneyim sahibi olmuştu.

En sonunda Maturin daha rahatlamaya başladı; göründüğünden daha canlı bir adam olduğunu, kendisinde kuru bir nükte yeteneği bulunduğunu gösteren bir-iki şey söyledi. Bir aralık

tahvillerden, hisse senetlerinden söz edildi. Elliott'ın, bütün saçmalığına karşın, hiç de aptal bir adam olmadığını daha önceden anlamamış olsaydım, onun bu konu üzerinde hayli bilgi sahibi oluşu beni şaşırtabilirdi.

İşte o sırada Maturin:

— Bu sabah Gray'in arkadaşı Larry Darrel'den bir mektup aldım dedi.

Gray:

— Bana söylemedin, baba dedi.

Maturin bana döndü:

— Larry'yi tanıyorsunuz, değil mi? Başımı salladım. O sözünün arkasına getirdi. Bu çocuğu işe almam için Gray beni kandırdı. İkisi çok iyi arkadaştırlar. Gray onu çok sever.

— Ne diyor, baba?

— Sağolun, diyor. Bir genç için bu büyük bir talih eseridir, diyor. Üzerinde uzun uzun düşünmüş, en sonunda şu sonuca varmış: Beni hayâl kırıklığına uğratırmış, onun için kabul etmiyormuş.

Elliott:

— Aptallık ediyor, dedi.

Maturin:

— Evet, dedi.

Gray:

— Çok üzüldüm baba, dedi. Birlikte çalışsaydık ne güzel olurdu!

Maturin:

— Atı dereye götürürsün ama, su içirmek senin elinde değildir, dedi.

Oğluna baktı, sert bakışlı gözleri yumuşadı. Bu sert işadamının bir başka yanı daha olduğunu anladım: O iri-kıyım oğlunu pek seviyordu. Yine bana döndü:

— Biliyor musunuz, şu benim oğlan pazar günü golfta yendi beni. Sopayla kafasını parçalayacaktım. Düşünün: Golfu ben öğrettim ona!

Kıvançla kabarıyordu. Hoşuma gitmeye başladı.

— Talihim yaver gitti, baba.

— Ne diyorsun! Topunu çukurun on santim kenarına kondurmak da talih eseri mi? Gelecek yıl seni amatörler arasındaki yarışmalara sokmak istiyorum.

— Vakit bulamam ki!

— İşverenin ben değil miyim?

— Orası öyle, onu biliyorum. Yazıhaneye bir dakika geç gelsem korkunç kızıyorsun.

Maturin kıs-kıs güldü, bana dönerek:

— Beni astığı astık kestiği kestik bir adam gibi göstermeye çalışıyor, dedi. İnanmayın. İşim demek, ben demek; ortaklarım on para etmezler, işimle de göğsüm kabarır. Benim oğlanı çekirdekten yetiştiriyorum, parayla tuttuğum delikanlılardan aşağı kalmayacağını umuyorum. Benim yerime geçeceği güne dek işi iyicene kavramış olur. Benim işim çok sorumluluk taşıyan bir iş. Alıcılarımızdan birçoğunun emlâkiyle otuz yıldan beri ben uğraşıyorum, hepsinin de güvenini kazanmışımdır. Doğrusunu isterseniz, kendim zarara uğrarım da onların zarara uğramalarına göz yummam.

Gray güldü:

— Geçen gün, hiç evlenmemiş yaşlı bir kadın geldi; bin doları varmış, yaban kedisi işine yatırmak istiyormuş. Bunu ona papaz salık vermiş. Babam bu işi üzerine almak istemedi. Kadın üsteleyince de öyle bir haşladı ki, zavallı hıçkıra hıçkıra gitti. Sonra babam papazı da çağırdı, onu da haşladı.

— Biz komisyoncular aleyhine herkes türlü şey söyler ama, komisyoncudan komisyoncuya fark var. Ben kimsenin parasını ziyan etmesini istemem, herkesin para kazanmasını isterim. Birçoğu var ki davranışlarına bakacak olursanız ellerindeki paranın meteliğine dek sokağa atmak istiyorlar diyebilirsiniz.

Maturin'ler yazıhaneye gitmek üzere ayrıldıktan sonra biz de yola koyulduk.

Yolda giderken Elliott bana:

— E, söyle bakalım, bu adam için ne düşünüyorsun? diye sordu.

— Yeni kişilerle tanışmaktan hep sevinç duyarım. Baba-oğul arasındaki karşılıklı sevgi bana biraz dokundu. İngiltere'de buna pek rastlanmaz sanırım.

— Oğluna hayran. Çok tuhaf bir adam. Alıcıları üzerine söyledikleri çok doğru. Yüzlerce yaşlı kadının, emeklinin, papazın paralarını çekip çeviriyor. Bana sorarsan bu iş kazançtan çok üzüntü verir ama, bunların kendisine gösterdikleri güvenle koltukları kabarıyor. Gelgelelim, büyük bir işe girip de karşısına güçlü kişiler çıkmaya görsün, ondan daha sert, daha insafsız adam yoktur. O zaman acıma falan kalmaz, payını mutlaka koparmak ister, önüne de kimse geçemez. Kendisiyle zıt gitmeye kalktın mı, seni yalnız mahvetmekle kalmaz, üstelik büyük bir zevk de alır bundan.

Eve gelince, ablasına Henry Maturin'in önerdiği işi Larry'nin geri çevirdiğini haber vermiş. İsabel kız arkadaşlarıyla yemekteymiş, annesiyle dayısı bu işi konuşurlarken üzerine gelmiş, ona da anlatmışlar. Ondan sonra aralarında geçen konuşmayı Elliott'ın anlatışından edindiğim kanıya göre, düşüncelerini büyük bir açıklıkla belirtmiş.

Kendisi belli ki on yıldan beri bir tek işe el sürmemiş olmasına, topladığı servete pek de emek harcamamış bulunmasına karşın, Elliott insanın ilerlemesi için çalışmanın şart olduğuna kesinlikle inanırdı. Ona göre Larry tam anlamıyla basbayağı bir delikanlıydı. Hiçbir zaman mevki sahibi olamayacaktı; oysa, ülkenin onurlu geleneklerine uymaması için hiçbir neden yoktu.

Elliott gibi uzak görüşlü bir adam için, Amerika'nın, şimdiye dek görmediği bir refah çağına girmek üzere olduğunu düşünmek çok kolaydı. Larry'nin önünde sağlam bir iş edinmek fırsatı vardı, biraz zahmete girmeyi göze alacak olursa kırkına gelmeden milyoner olabilirdi. O zaman çekilip diyelim Paris'te Avenue du Bois'da bir apartmana, Touraine'de bir şatoya yerleşerek bey gibi yaşamak isterse, o vakit kendisi (yani Elliott) buna bir şey diyemezdi.

Louisa Bradley daha kısa, daha kesin konuşmuş:

— Seni seviyorsa, senin için çalışmayı kabul etmesi gerekir.

Bütün bunlara İsabel ne karşılık vermiş, bilmiyorum ama, bence bu kız, annesiyle dayısının haklı olduklarını kabul edecek kadar bilinç sahibiydi. Tanıdığı delikanlıların hepsi, ya bir meslek sahibi olmak için okuyorlardı, ya da daha şimdiden bir yerde çalışıyorlardı. Larry bütün ömrünü hava kuvvetlerinde kazandığı başarıya güvenerek geçirebileceğini sanıyorsa aldanıyordu. Savaş sona ermişti, ahali artık bıkmış, savaşı elinden geldiğince çabuk unutmaya bakıyordu.

Bu tartışmanın sonunda İsabel işi hem ilk kez, hem son kez olmak üzere bir kez de Larry ile görüşmeyi kabul etmiş. Annesi bir öneride bulunmuş: İsabel Larry'den kendisini otomobille Marvin'e götürmesini isteyecekmiş. Oturma odasına yeni perde ısmarlıyorlarmış, ölçüleri kaybetmiş, İsabel gitsin de ölçüleri yeniden alsın diyormuş.

— Bob Nelson size bir öğle yemeği verir, demiş.

Elliott:

— Benim aklıma bundan daha iyi bir şey geldi, demiş. İkisine de bir sepete yemek hazırla, bayırda oturup yerler, sonra da bu işi konuşurlar.

İsabel:

— Güzel! demiş.

Elliott da, hikmet yumurtlamış:

— Kırda rahat rahat yemek yemek kadar zevkli şey yoktur, demiş. O yaşlı Uzes Düşesi söylemişti. O koşullar altında en dirençli erkek bile istenilen biçime sokulabilir, demişti. Yiyecek olarak yanlarına ne vereceksin?

— Haşlanmış yumurtayla tavuklu sandviç.

— Deli misin! Ançuezsiz kır yemeği olur mu hiç! Başlangıç olarak, baharlı, biberli karides, göğüs tarafından pelteli tavuk eti, göbek tarafından marul salatası -bunu ben hazırlarım -ançuezden

sonra da, istersen sizin Amerikan geleneğiniz yerini bulsun diye, bir elmalı börek.

Bn. Bradley kesin bir tavırla:

— Ben onlara haşlanmış yumurtayla tavuklu sandviç vereceğim, Elliott! demiş.

— Peki, öyleyse! Bak buraya yazıyorum: Bu iş suya düşer, bunun da günahı senin boynuna olur.

İsabel de:

— Larry çok az yemek yiyor, Elliott Dayı, demiş. Sonra, ne yediğinin de pek farkında değildir.

Dayısı buna karşılık:

— Umarım bunu da onun lehine bir şey saymıyorsundur, yavrucuğum, demiş.

Bn. Bradley yine:

— Ne varsa onu götürürler, demiş.

Sonradan Elliott bana bu kır gezintisinin sonucunu anlatırken tam Fransızvari omuzlarını silkerek: Ben onlara söylemiştim, diyordu, bu iş suya düşecek, diye. Savaştan az önce Louisa'ya bir şişe Montrachet yollamıştım, onu da koy diye yalvardım dinlemedi. İçecek olarak yalnızca bir termosa sıcak kahve koydular. Sonucu böyle olur elbet!

Louisa Bradley'le Elliott oturma odasında tek başlarına oturuyorlarmış, kapının önünde otomobil durduğunu işitmişler, İsabel evden içeri girmiş. Hava yeni kararmışmış, perdeler inikmiş. Elliott ocağın başındaki koltuğa uzanmış, roman okuyormuş. Bn. Bradley de işlemeli bir kumaş parçasından ocağa paravana yapıyormuş. İsabel odaya gelmemiş, kendi odasına çıkmış. Elliott gözlüklerinin üzerinden ablasına bakmış.

Ablası:

— Şapkasını çıkarmaya gitmiştir, şimdi gelir, demiş. İsabel yine gelmemiş. Birkaç dakika geçmiş.

— Belki yorulmuştur da yatıyordur.

— Larry'nin de gelmesi gerekmez miydi?

— O da ne demek, Elliott!

— Peki, senin işin, ben karışmam.

Yine dönüp kitabına dalmış. Bn. Bradley de işine koyulmuş ama, aradan yarım saat geçtikten sonra birdenbire ayağa fırlamış:

— Gidip bakayım ne yapıyor! Uzanmış dinleniyorsa dokunmam. Odadan çıkmasıyla dönüp gelmesi bir olmuş.

— Ağlıyordu. Larry Paris'e gidiyormuş. İki yıl gelmeyecekmiş. İsabel de onu beklemeye söz vermiş.

— Paris'e niye gidiyormuş?

— Ben ne bileyim, Elliott! Bilmiyorum. İsabel söylemiyor. Larry'yi anlıyorum, engel olmak istemem, diyor. Senden iki yıl ayrı kalmaya razı oluyorsa demek ki seni pek sevmiyor dedim. Ne yapayım! dedi. Benim bildiğim yalnız bir şey var: Ben onu çok seviyorum, dedi. Bugün olanlardan sonra onu daha da sevdim, dedi. Hem o beni seviyor, anne, buna eminim dedi.

Elliott bir ara düşünmüş.

— Peki, iki yıl sonra ne olacakmış? diye sormuş.

— Bilmiyorum dedim ya sana, Elliott!

— Paris'e gidiyorum, demesi sence de pek anlaşılmaz bir şey değil mi?

— Pek.

— Bu iş üzerine söylenecek yalnız bir şey var; o da şu: İkisi de çok küçük daha. İki yıl bekleyebilirler, o iki yıla dek de neler olur!

Daha iyisi, İsabel'i rahat bırakmaya karar vermişler. O akşam yemeği dışarıda yiyeceklermiş.

Bn. Bradley:

— Kızı üzmek istemiyorum, demiş. Gözleri ağlamaktan şişerse herkes kimbilir ne der!

Ertesi gün, evde hep birlikte yedikleri öğle yemeğinden sonra

Bn. Bradlay bu işi yeniden açmış ama, kızından yine pek bir şey öğrenememiş.

İsabel:

— Anlattığımdan başka anlatacağım bir şey yok, anne! demiş.

— Peki ama, Paris'te ne yapacakmış?

İsabel gülmüş, çünkü vereceği karşılığın annesine ne kadar anlamsız geleceğini biliyormuş.

— Boş oturmak!

— Boş oturmak mı? Ne demek istiyorsun ayol?

— Öyle söyledi bana.

— Valla çileden çıkartıyorsun beni! Sende birazcık akıl olsaydı nişanı o saat bozardın. Seninle alay ediyor o!

İsabel sol elindeki yüzüğe bakmış.

— Ne yapayım! Seviyorum.

O zaman Elliott da lafa karışmış. O ünlü zekâsını kullanarak:

— Dayın olarak değil, yavrum, toy bir kızla konuşan görmüş-geçirmiş bir adam olarak değil... diye başlamış ama, o da ablasından daha iyi bir sonuç alamamış. Anladığıma göre, kız dayısına -besbelli ki kibarca, ama, ustalıkla -Sen kendi işine bak! demek istemiş.

Bütün bunları bana sonradan bir gün Blackstone'daki küçük oturma odamda Elliott anlattı.

— Louisa'nın hakkı var, elbet, diyordu. Pek belirsiz bir durum ama, insan gençleri kendi havalarına bırakıp yalnızca karşılıklı eğilim üzerine evlenmelerini beklerse işte bu gibi durumlarla karşılaşır. Louisa'ya: Üzülme dedim. Belki olaylar onun sandığından daha iyi bir sonuç verir. Larry aradan çekilince, ortada Gray Maturin kalınca... Valla, ben insanları bilirim; onun için, sonuç apaçık. Onsekiz yaşındayken insanın coşkuları hızlıdır ama, süreksizdir de.

— Sen yaşayış felsefesini yutmuşsun be, Elliott! diye gülümsedim.

— La Rochefoucauld'yu boşuna okumadım. Chicago ne

demektir, bilirsin: Sık sık buluşacaklar. Kendisine böylesine bağlı bir adam görmek genç bir kızın benliğini okşar. İsabel düşünürse ki Gray'le evlenmek için kız arkadaşlarının hepsi deli oluyor... Valla, sorarım sana, herkesten üstün olmak isteğine hangi insan dayanabilir? Diyelim ki bir toplantı var, sen de biliyorsun ki, bütün arkadaşlarının çağrılmak için canlarını vermeye razılar... Gitmez misin? Gidersin.

— Larry ne zaman gidiyormuş?

Elliott:

— Bilmiyorum. Daha belli değil sanırım, dedi.

Sonra cebinden altınlı, platinli ince-uzun bir tabaka çıkardı, içinden bir Mısır sigarası aldı. Fatima'lar, Chesterfield'ler, Camel'ler, Lucky Strike'lar onun içeceği sigaralar değildi. Pek anlamlı bir gülümseyişle yüzüme baktı.

— Bunu Louisa'ya pek söylemek istemem elbet ama, sana söyleyebilirim: Bu delikanlıya karşı içimde gizli bir sevgi var. Anlıyorum: Savaştayken Paris'i biraz görmüş; yeryüzünde uygar bir adamın yaşayabileceği tek yer olan bu kentin çekimine kapılmış olmasını zerre kadar ayıplamam. Genç daha, evlilik yaşamına girmeden herşeyden hevesini almak ister elbette. Bu pek olağan, pek doğru bir şey. Onu hep gözümün altında bulunduracağım. Adamakıllı kimselerle tanıştıracağım. Hali-tavrı yerinde; ben de bir iki öğütte bulundum mu, toplum içine çıkabilecek bir biçim alır. Ona Fransız yaşayışının öyle bir yanını göstereceğim ki, bu pek az Amerikalı'ya nasip olmuştur. Emin ol, azizim, sıradan bir Amerikalı cennete kolaylıkla girer de Boulevard Saint Germain'e giremez.

Larry yirmi yaşında, alımlı bir delikanlı. Kendisinden daha yaşlı bir kadınla ahbaplık kurmasını sağlayabilirim sanıyorum. Onun yetişmesine yardım eder bu. Ben hep derim ki, genç bir adam için en iyi eğitim yolu orta yaşlı bir kadının dostu olmaktır. Böyle bir kadın, düşündüğüm tarzda bir kimse ise, elbet; yani bir "femme du monde" **(1)** ise, ona Paris'te çabucak bir mevki sağlar.

---

(1) Fransızca "Toplum kadını"

Gülümseyerek:

— Ablana söyledin mi bunları? diye sordum.

Elliott kısık bir gülüşle:

— Azizim, dedi, göğsümü kabartan bir erdemim varsa o da zekâmdır. Söylemedim. Zavallı anlayamaz çünkü. Louisa'nın anlayamadığım bir yanı var ki o da bu. Ömrünün yarısını diplomat topluluklarında, yarısını da dünyanın başka kentlerinde geçirdiği halde korkunç Amerikalı kaldı.

IX

O akşam yemek yemeye Gölboyu Yolu'ndaki büyük loş bir yere gittim Burasını mimar sanki bir Ortaçağ şatosu yapar gibi başlamış, yarısına geldikten sonra bir İsviçre köşküne çevirmiş gibiydi.

Büyük bir toplantı vardı. Baştan başa heykellerle, palmiyelerle, şamdanlarla, eski tablolarla, ağır kanepelerle, koltuklarla dolu olan o geniş, görkemli salona gidip de hiç olmazsa bir-iki tanıdık görünce sevindim.

Henry Maturin beni karısına tanıttı; kızıl saçlı, zayıf, ince bir kadındı bu.

Bn Bradley'in, İsabel'in hatırını sordum. Koyu kumral saçlarıyla o parlak koyu elâ gözlerine iyi gitmiş olan al bir ipekli elbise içinde İsabel pek güzel görünüyordu. Çok neşeliydi, gören hiç de daha bir kaç gün önce büyük bir sıkıntı geçirmiş demezdi. Gray de aralarında olmak üzere, çevresine toplanmış iki-üç delikanlıyla neşeli neşeli konuşuyordu.

Yemekte başka bir masaya oturdu, göremedim ama, yemekten sonra, biz erkekler uzun uzun kahve, likör, sigara içip en sonunda oturma odasına geçince kendisiyle görüşmek fırsatını buldum. Öyle pek ahbaplığımız yoktu; onun için, doğrudan doğruya, Elliott'ın söylediklerinden laf açamazdım ama, kendisine söyleyecek bir şeyim vardı ki onu sevindireceğini sanıyordum.

Önemsiz bir şeyi anlatır gibi:

— O sizin delikanlıyı geçen gün dernekte gördüm, dedim.

— O! sahi mi?

O da benim gibi aldırmaz bir tavırla karşılık vermişti ama, birdenbire duygulanmış olduğunu fark ettim. Gözleri açılmıştı, ben de bu gözlerde korkuya benzer bir şey okur gibi oldum.

— Kitaplıkta kitap okuyordu. Bütün dikkatini okuduğu kitaba bu derece verişine hayran kaldım. Saat onda gittiğim zaman okuyordu; öğle yemeğinden sonra gittim, yine okuyordu; akşam yemeği için dışarı çıktığımda okuyordu. Belli ki en aşağı on saat oturduğu yerden kalkmadı.

— Ne okuyordu?

— William James'in Ruhbilimin Esesları'nı.

Önüne bakıyordu; onun için, söylediklerimin üzerinde ne gibi bir etki yarattığını göremezdim ama, birden şaşırıp kendini toparladığını sezdim. O sırada evsahibi beni briç oynamaya çağırdı; oyun bittiği zaman da, İsabel'le annesi gitmişlerdi.

X

İki gün sonra Bn. Bradley'le Elliott'a "Esenkalın!" demeye gittim. Oturmuş çay içiyorlardı. Benden biraz sonra da İsabel geldi. Yakında çıkacağım geziden konuştuk, Chicago'da kaldığım sürece bana karşı gösterdikleri incelikten dolayı "Sağolun!" dedim, âdet yerini bulacak kadar bir süre geçtikten sonra kalktım.

İsabel:

Pastaneye dek ben de sizinle geleceğim, dedi. Bir şey alacaktım, şimdi hatırladım.

Bn. Bradley'in bana söylediği en son sözler şu oldu:

— Kraliçe Margherita'yı görürseniz selâm söyleyin, olmaz mı?

Bu görkemli hanımefendi hazretleriyle tanışıklığım olmadığını söylemekten vazgeçmiştim, hemen:

— Olur, dedim.

Sokağa çıkınca İsabel bana yan yan bakarak gülümsedi:

— Bir dondurmalı soda içebilir misiniz acaba? diye sordu.

Çekinir gibi davranarak:

— Bir deneyeyim bakalım, dedim.

Pastaneye gelinceye dek İsabel hiç konuşmadı; söyleyecek bir şeyim olmadığı için, ben de konuşmadım. İçeri girdik, bacakları, arkalıkları kıvrık telden sandalyelere oturup bir masanın başına geçtik. Bu sandalyeler çok rahattı. İki dondurmalı soda söyledim. Tezgâhın önünde öteberi alan birkaç kişi vardı. Öteki masalarda da iki-üç çift oturuyordu ama, onlar kendi işlerine dalmışlardı; baş başaydık denebilirdi. Bir sigara yaktım, Isabel uzun bir çöple,görünüşte büyük bir zevk dondurmalı sodayı eme eme içinceye dek bekledim. Üzerinde sinirli bir hal olduğunu sezmiştim.

— Sizinle konuşmak istiyordum, dedi birdenbire.

Gülümseyerek:

— Anlamıştım, dedim.

Bir ara, düşünür gibi, yüzüme baktı.

— Geçen gece Satterhwaite'lerde bana niye Larry'yi kitaplıkta gördüğünüzü söylemiştiniz?

— Sizi ilgilendirir diye düşündüm de ondan. Onun aylaklık etmek derken ne demek istediğini belki pek iyi bilmiyorsunuz, dedim.

— Elliott Dayım korkunç bir dedikoducu. Blackstone'a sizinle biraz çene çalmaya gittiğini söyleyince, size herşeyi anlatacağını biliyordum.

— Biliyorsunuz, ben kendisini yıllardan beri tanırım. Başkalarının işinden söz etmekten büyük bir zevk alır.

— Öyle, diyerek gülümsedi ama, bu gülümseme yüzünden bir parıltı gibi geldi geçti. Boyuna yüzüme bakıyordu, gözlerinde ağırbaşlı bir hal vardı. Larry için siz ne düşünüyorsunuz? diye sordu.

— Topu topu üç kez gördüm. Çok iyi bir çocuğa benziyor dedim.

— O kadar mı?

Sesinde bir üzgünlük vardı.

— Yo, pek o kadar değil, dedim. Ne söyleyeyim bilmem ki. Biliyorsunuz, kendisini pek tanımıyorum. Evet çekici bir çocuk, insanı çeken alçakgönüllü, canayakın, kibar bir hali var. Bu yaşta bir

insanda pek rastlanmayacak derecede ağırbaşlı. Burada gördüğüm çocuklardan hiçbirine benzemiyor.

Ben, zihnimde pek belirli olmayan bir izlenimi sözle anlatmaya çalışarak böyle parça parça konuşurken İsabel dikkatle yüzüme bakıyordu. Söylediklerimi bitirince, sanki rahat bir soluk almış gibi, hafifçe bir içini çekti, biraz işveli, tatlı bir gülüşle baktı.

— Elliott Dayım söylüyordu, sizin görüş gücünüze hayranmış. Hiçbir şey gözünüzden kaçmazmış. Yazar olarak en büyük değeriniz anlayış yeteneğinizmiş.

Acı, alaylı bir tavırla:

— Ondan daha önemli bir yetenek vardır, sanıyorum dedim. Diyelim sanat yeteneği.

— Biliyor musunuz, bu işi konuşabileceğim hiç kimse yok. Annem herşeyi kendi açısından görüyor. Geleceğimin güven altına alınmasını istiyor.

— Elbette ister, değil mi ya?

— Elliott Dayım da işi toplum içindeki yeri bakımından düşünüyor. Arkadaşlarım -akranlarım demek istiyorum -Larry'yi adam yerine koymuyorlar. Bu beni fena halde üzüyor.

— Elbette üzer.

— Kendisine karşı kibar davranmıyorlar demek istemiyorum. Larry'ye karşı kibar davranmamak elde değildir. Ama, onu hiç ciddiye almıyorlar. Boyuna takılıyorlar; sonra da, aldırmıyor diye kızıyorlar. O yalnız gülüp geçiyor. Durum şimdi şu merkezde, biliyorsunuz, değil mi?

— Elliott'ın anlattığı kadarını biliyorum.

— Marvin'e gittiğimiz zaman ne oldu, anlatayım mı size?

— Anlattın ya.

İsabel'in öyküsünü biraz o gün anlattıklarıyla, biraz da hayalimin yardımıyla yeni baştan yazdım. Yalnız, kızla Larry uzun uzun konuşmuşlardı, elbette ki birbirlerine benim şimdi anlatacaklarımdan daha çok şeyler söylemişlerdi. Bana kalırsa, böyle hallerde hep

olduğu gibi, yalnız konu dışına çıkmakla kalmamışlardır, bir söylediklerini üst üste boyuna söyleyip durmuşlardır da.

* * *

İsabel uyanıp da havayı güzel görünce Larry'ye telefon etti.

— Annem beni bir iş için Marvin'e yolluyor, beni otomobille götürür müsün? dedi.

Annesi Eugene'e sepetin içine termosla kahve koydurtmuştu, İsabel akıllılık edip sepete bir termos da Martini koydu.

Larry o hafif otomobilini yeni almıştı, bununla pek koltukları kabarıyordu. Çok iyi kullanabiliyordu, öyle hızlı gidiyordu ki ikisi de coşkudan bayılır gibiydiler. Eve gelince, İsabel yerine yenileri yapılacak olan perdelerin ölçülerini alıp Larry'ye yazdırdı. Sonra, yemek yemeye bayıra çıktılar. Burası bütün rüzgârlara karşı kapalıydı, güz güneşi de insanı tatlı tatlı ısıtıyordu.

Pis bir yolun üzerindeki evde, New England'daki o eski tahta evlerin kibar güzelliğinden eser yoktu. Bu ev için olsa olsa ferah, rahat diyebilirdiniz. Yalnız, bayırdan bakılınca, o kara damlı, kızıl boyalı ambar, bir öbek oluşturan yaşlı ağaçlarla arkalarında göz alabildiğine uzanan toprak rengi tarlalar hoş bir görünüş meydana getiriyordu. Gerçekte pek iç açıcı bir görünüş değildi ama, bir yandan güneş, bir yandan solgunlaşan yazın parıltılı renkleri o gün buralara canayakın bir güzellik veriyordu. Önünüze serilen geniş açıklık insana bir sevinç veriyordu. Belli ki kışın soğuk, çıplak, üzgün, yazın sıcak günlerinde de kurak, kızgın, boğucu bir yer olan burası, o sıralarda insana garip bir coşku veriyordu. Çünkü görünüşün genişliği ruhu serüvene çağırıyordu.

Bu iki sağlıklı genç yemeklerini büyük bir iştahla yediler, baş başa bulunmanın mutluluğunu da tattılar. İsabel nişanlısının fincanına kahve koydu. Larry de piposunu yaktı, gözlerinde derin bir zevk dolu gülümseyişle:

— E, şimdi anlat bakalım, yavrum, dedi.

İsabel şaşırmıştı. Elinden geldiğince, birşeyden haberi yokmuş gibi bir tavır takınarak:

— Neyi anlatayım? diye sordu.

Larry kısaca güldü:

— Sen beni adamakıllı aptal mı sanıyorsun, sevgilim? Annen oturma odasındaki pencerelerin ölçüsünü tıpatıp bilmiyorsa ben adam değilim! Senin:

— Beni otomobille Marvin'e götürür müsün? deyişinin asıl nedeni bu değil.

İsabel, kendini toparlayarak, delikanlıya neşeli bir gülümseyişle baktı:

— Belki, seninle baş başa bir gün geçirmek ne iyi olur diye düşündüm de ondan.

— Belki ama, pek sanmıyorum. Bana kalırsa Elliott Dayın benim Henry Maturin'in önerdiği işi kabul etmediğimi söyledi sana.

Larry pek neşeli, biraz da alaylı bir tavırla konuşuyordu. İsabel de konuşmayı aynı hava üzerinden sürdürmeyi daha uygun buldu:

— Kimbilir Gray ne üzülmüştür! Yazıhanede seninle birlikte çalışmayı çok istiyordu. Nasıl olsa bir gün bir iş tutacaksın. Bunu ne kadar uzatırsan sonra o kadar zor gelir.

Larry piposunun dumanlarını savuraraktan kızın yüzüne baktı, öyle sevecen bir gülümseyişle gülümsedi ki İsabel onun sahi mi, yoksa şaka mı konuştuğunu anlayamadı.

— Biliyor musun, ben günlerimi hisse senedi satmakla geçirmek niyetinde değilim.

— Peki öyleyse. Ya noter yanına gir, ya da tıp öğrenimi yap.

— Hayır, onu da yapmak niyetinde değilim.

— Peki ne yapmak istiyorsun?

Larry sakin bir tavırla karşılık verdi:

— Boş oturmak.

İsabel:

— O! Larry, alayı bırak. Son derece önemli bir iş bu! dedi. Sesi titredi, gözleri yaşla doldu.

Larry:

— Ağlama, yavrum. Ben seni üzmek istemem, dedi.

Gidip kızın yanına oturdu, kolunu boynuna doladı. Sesinde öyle bir sevecenlik vardı ki İsabel gözyaşlarını artık tutamadı, sonra gözlerini silerek zorla gülümsemeye çalıştı:

— Seni üzmek istemem, demek kolay. Üzüyorsun işte. Biliyorsun, ben seni seviyorum.

— Ben de seni seviyorum, İsabel.

Kız derin derin içini çekti. Sonra oğlanın kolundan sıyrılıp uzağa kaçtı:

— Makul konuşalım. Her erkeğin çalışması gerekir, Larry. Onur, saygınlık sorunudur bu. Ulusumuz genç bir ulus, her erkeğin üzerine bu ulusun yaşayışında etkin bir görev alması gerekir, Henry Maturin daha geçen gün diyordu ki, geçmişte başarılan eserleri gölgede bırakacak bir çağa giriyormuşuz. İlerleyişimize son yokmuş, 1930'a dek dünyanın en zengin, en büyük ülkesi olacakmışız. İnsanı son derece duygulandıracak bir şey değil mi bu?

— Son derece.

— Hiçbir gencin karşısına böylesine büyük bir fırsat çıkmamıştır. Ben sanırım ki bizi bekleyen işte sen de kendine düşen görevi almaktan sevinç duyarsın. Öyle güzel bir şey ki bu!

Larry alaylı alaylı güldü:

— Valla, hakkın var. The Armours and the Swifts Ortaklığı eskisinden daha çok, daha iyi et alışverişi yapacak; Mc Cormicks kuruluşu daha çok, daha iyi ekin alacak; Henry Ford da daha çok, daha iyi otomobil çıkaracak. Herkes gittikçe daha zenginleşecek.

— Elbette değil mi ya?

— Evet, elbette değil mi ya? Gelgelelim para beni ilgilendirmiyor işte, ne yapayım!

İsabel hafifçe güldü:

— Aptal gibi konuşma, yavrum. İnsan parasız yaşayamaz ki.

— Benim biraz param var. Onun için, istediğimi yapabileceğim ya.

— Boş oturacaksın?

Larry gülümseyerek:

— Evet diye karşılık verdi.

İsabel içini çekti:

— Valla, beni çok zor durumda bırakıyorsun, Larry.

— Kusura bakma. Ne yapayım, elimde değil.

— Elinde.

Larry başını iki yana salladı. Bir ara, düşünceye dalarak, konuşmadı. En sonunda ağzını açınca da öyle bir şey söyledi ki kız şaşırıp kaldı:

— Ölüler ölünce öyle ölü bir hal alıyorlar ki!

İsabel, kaygıyla:

— Ne demek istiyorsun? diye sordu.

Larry:

— Ne söyledimse onu, dedi, üzgün üzgün gülümsedi. Tek başına kalıp hayâllere dalınca bunun üzerinde bol bol düşünürsün. Tuhaf düşüncelerin var senin.

— Nasıl düşüncelerim?

Larry gülümseyerek:

— Belirsiz, dedi. Tutarsız. Karışık.

İsabel bir ara bunun üzerinde düşündü. Sonra:

— Bir iş tutarsan bu düşüncelerim düzelir, sen de durumunu öğrenirsin, bunu düşünmedin mi hiç? dedi.

— Düşündüm. Bir dülgerin yanına, ya da bir arabalığa girip çalışsam mı acaba, diyorum.

— O! Larry, herkes sana deli olmuş, der.

— Önemi var mı?

— Benim için var.

Yine sustular. Bu kez söze İsabel başladı. İçini çekti.

— Fransa'ya gidip geldikten sonra öyle değiştin ki!

— Şaşılacak bir şey yok bunda. Başımdan bir alay şey geçti, biliyorsun.

— Ne gibi?

— Herkesin başından geçenler. Hava kuvvetlerindeki en iyi arkadaşım beni kurtarırken öldü. Buna pek öyle kolay kolay dayanamadım.

— Anlat bana, Larry.

Larry gözlerinde derin bir üzüntüyle, kızın yüzüne baktı:

— Anlatmasam daha iyi olur. Önemsiz bir olaydı.

İsabel yaradılış bakımından çok içli bir kızdı, gözleri yine dolu dolu oldu:

— Mutsuz musun, yavrum?

Larry gülümseyerek:

— Hayır, diye karşılık verdi. Yalnız, seni mutsuz ettiğimi düşündükçe ben de mutsuz oluyorum.

Kızın elini tuttu. İsabel parmaklarını güçlü sıkan bu elde öyle arkadaşça bir şey, öyle içten bir sevgi duydu ki ağlamamak için dudağını ısırdı.

Larry ağıbaşlı bir tavır alarak:

— Dünya üzerine kesin yargımı verinceye dek rahat edemeyeceğim sanıyorum, dedi. Bir an duraladı. Sözle anlatılması çok zor. Nasıl anlatayım, bilmem ki! Kendi kendine: Ben kimim ki birtakım şeyler düşünmekle kafamı yoruyorum? Belki de kendi kendimi aldatan yalancı bir kahramanım. Herkesin gittiği yoldan gidip karşıma ne çıkacaksa razı olsam acaba daha iyi olmaz mı? diyorsun. Sonra, daha bir saat önce son derece neşeli, canlıyken bir saat sonra ölmüş yatan arkadaşın aklına geliyor. Öyle acı, öyle akıl almaz bir şey ki bu! Kendi kendine: Yaşamak nedir, yaşamanın acaba bir anlamı var mı; yoksa, gerçekte ancak kör talihin acı bir alayı değil mi? diye düşünmemek insanın elinde değil.

Larry, o pek tatlı sesiyle konuşurken, bunları az daha vazgeçecekmiş de kendini zorlayarak söylüyormuş gibi dura dura, yine dederin bir içtenlikle anlatırken dinleyen için duygulanmamak olanaksızdı.

İsabel bir ara kendinde konuşma gücünü bulamadı.

— Biraz başka bir yere gitsen yardımı olur mu dersin?

Kız bunu içinde büyük bir acıma duyarak sormuştu.

Larry neden sonra karşılık verdi:

— Sanırım. Herkes ne söylerse söylesin, aldırmayayım, diyorum ama, kolay değil. Söylenen şeyler aleyhte olunca insanın içinde de onlara karşı bir düşmanlık beliriyor, bu da insanın rahatını kaçırıyor.

— Peki, niye kalkıp gitmiyorsun öyleyse?

— E, sen varsın.

— Birbirimizle açık konuşalım, yavrum. Senin yaşayımında yerim yok benim daha.

— Artık nişanlı kalmak istemiyor musun?

Kız, titreyen dudaklarıyla, gülümsemeye çalıştı:

— Yo, deli misin! Beklemeye hazırım, demek istiyorum.

— Belki bir yıl kalırım. Belki iki yıl kalırım.

— Zarar yok. Belki de daha az kalırsın. Nereye gideceksin?

Larry İsabel'e sanki yüreğinin içini görmek istiyormuş gibi, uzun uzun baktı. İsabel içindeki derin üzüntüyü saklamak için hafifçe gülümsüyordu.

Larry:

— Valla, önce Paris'e gideyim, diyorum. Orada beni tanıyan kimse yok. Kimse bana karışmaz. İzinli olarak bir kaç kez Paris'e gittim. Bilmem neden, içimde bir duygu var: Kafamdaki karışık düşünceler orada aydınlanacakmış gibi geliyor. Paris tuhaf bir yer: İnsana, orada düşüncelerine istediği gibi yol verebilirmiş duygusunu veriyor. Sanırım ki nasıl bir yol tutacağımı belirleyebilirim orada.

— Ya belirleyemezsen ne olacak?

Larry hafifiçe güldü:

— O zaman yine Amerikan kafasına döneceğim, Chicago'ya gelip bir işe gireceğim.

* * *

Bu olay İsabel'e öyle dokunmuştu ki bana anlatırken bile duygulanmaktan kendini alamıyordu. Anlattıklarını bitirdikten sonra acıklı bir halle yüzüme baktı:

— İyi mi yaptım acaba?

— Bence yapılacak tek şeyi yapmışsınız; hem de son derece iyi yürekli, yüce ruhlu, anlayışlı davranmışsınız.

— Kendisini seviyorum, mutlu olmasını istiyorum. Sonra, biliyor musunuz, bir bakıma, gidecek diye de üzülmüyorum. Bu düşman çevreden uzaklaşmasını istiyorum; hem yalnız onun iyiliği için değil, kendi iyiliğim için de bunu istiyorum. "Bir baltaya sap olamayacak" dedikleri zaman ahaliyi kabahatli göremiyorum. Böyle söyledikleri için kızmıyorum ama, yine de içimde, "Acaba haklı değiller mi?" diye derin bir korku duyuyorum. Yanlış davrandığımı söyleyemezsiniz, çünkü amacı ne, anlayamıyorum.

Gülümseyerek:

— Belki kafanızla değil de kalbinizle anlıyorsunuz, dedim. Niye evlenip de Paris'e birlikte gitmiyorsunuz?

Gözlerinde bir gülümseyişin gölgesi belirdi:

— Bunu seve seve yaparım. Ama, olmaz. Sonra, biliyor musunuz, açıkça kabul etmek istemiyorum ama, bensiz giderse kendi hesabına daha iyi olur, diye düşünüyorum. Dr. Nelson'un dediği doğru da Larry sahiden eski bir sarsıntının etkisi altındaysa yeni bir çevre, yeni ilgi konuları kendisini iyi eder. Yeniden kendini bulunca döner Chicago'ya gelir, herkes gibi o da bir iş tutar. İşsiz bir adamla evlenmek istemem.

İsabel, belirli bir eğitimle büyütülmüştü, inandığı kurallar vardı. Paraya pek değer verdiği yoktu; çünkü, küçüklüğünden beri, bir şey

isteyip de alamamak nedir bilmiyordu. Yalnız, paranın önemli bir şey olduğunu duygularıyla anlamış bulunuyordu. Para demek, güçlülük, sözü-geçerlik, toplumda yüksek yer demekti. Bir erkeğin kazanması gereken pek doğal, yadsınmaz bir şeydi bu. Erkek için yaşayımın en basit işi buydu.

— Larry'yi anlayamayışınıza şaşmıyorum, dedim, çünkü eminim kendisini o da anlayamıyor. Ne yapmak istediği konusunda pek bir şey söylemeyişi belki de bunu açık olarak kendisinin de bilmeyişinden ileri geliyor. Yalnız, unutmayın: Ben Larry'yi hemen hemen hiç tanımıyorum, bütün söylediklerim de ancak tahminden ibaret. Belki de bir şey arıyor ama, aradığı nedir kendisi de bilmiyordur; belki bunu Paris'te bulacağına bile emin değildir. Belki savaşta başından geçen o şey neyse, üzerinde hayli bir etki bırakmıştır ki bunun verdiği huzursuzluktan bir daha hiç kurtulamayacaktır. Belki de bilinmezlik bulutunun altında gizli bir isteğin ardından koşuyordur... Bilginlerin varlığından ancak kâğıt üzerinde hesaplarla haberdar oldukları bir yıldızı aramaları gibi... değil mi ya?

— Ona acı veren bir şey var gibi geliyor bana.

— Ruhuna mı? Belki de kendisinden biraz korkuyordur. Belki kafasında hayâl-meyâl görür gibi olduğu şeyin gerçekte olabileceğine emin değildir.

— Bazen bende öyle tuhaf bir izlenim uyandırıyor ki! Yabancı bir yerde birdenbire uyanıp nerede bulunduğunu kestiremeyen bir uyurgezere benzetiyorum. Savaştan önce hiçbir şeyi yoktu. En güzel yanlarından biri, yaşamaya karşı büyük bir coşku duyuşuydu. Öyle canlı, öyle neşeliydi ki yanında bulunmak insan için büyük bir zevkti. Tatlı, güldürücü bir çocuktu. Ne oldu da böylesine değişti acaba?

— Bilmem ki. Bazen pek ufak bir şey insanın üzerinde büyük bir etki yaratır. İçinde bulunduğumuz koşullara, ruhi hale bakar. Hatırlarım: Bir gün, Almanlar'ın Fransa'ya girdikleri zaman topa tuttukları küçük bir köy kilisesinde Bütün Ermişler Günü törenine gitmiştim. Fransızlar buna Ölüler günü diyorlar. İçerisi askerlerle,

karalar giymiş kadınlarla doluydu. Kilisenin mezarlığına sıra sıra küçük tahta haçlar dizilmişti. O üzüntü verici, ulu tören sürüp giderken, kadınlar, erkekler bile ağlaşırken içimde bir duygu uyandı, kendi kendime: Belki şu küçük haçların altında yatanlar biz yaşayanlardan daha iyidirler, dedim. Bu duygumu bir arkadaşıma söyledim, ne demek istediğimi sordu. Anlatamadım; arkadaşım da, bana içinden aptal demiştir. Sonra, yine hatırlıyorum: Bir çarpışmadan sonra, birbiri üzerine yığılmış ölü Fransız askerleri görmüştüm. İflas etmiş bir kukla tiyatrosunda tozlu bir köşeye atılmış kuklalara benziyorlardı, çünkü artık işe yaramaz hale gelmişlerdi. İşte, Larry'nin size söylediği şeyi o zaman ben de düşündüm: Ölüler öyle ölü bir hal alıyorlar ki!

Savaşta Larry'nin başından geçen, kendisine de böylesine dokunan şeyi bir sır olarak saklamak, uygun bir zamanda anlatmak niyetindeyim sanmayın. Bunu Larry başka birine de söyledi mi bilmiyorum. Ama yıllardan sonra bir kadına - Suzanne Rouvier'ye - kendi uğrunda canını feda eden arkadaşının yaptıklarını anlatmış. Bu kadını ben de tanıdım. O da bana anlattı: Kısacası, olayı ben ancak başkasından aktarma anlatabileceğim, Suzanne Rouvier'nin bana yazdığı Fransız'ca mektupları çevirdim.

Larry:

— Kızıl saçlı, İrlandalı bir çocuktu... diye anlatmış. Kendisine Patsy derdik. Ömrümde böylesine canlı bir insan görmemiştim. Aman! Ne cıva gibiydi! Öyle tuhaf bir yüzü, öyle tuhaf bir gülüşü vardı ki yüzüne bakar bakmaz güleceğiniz gelirdi. İçi içine sığmaz, şeytan gibi bir şeydi, yapmadığı delilik kalmazdı. Boyuna da üstlerinden ceza alırdı. Korku nedir bilmezdi, ölmesine kıl payı kalmışken, kurtulunca, sanki son derece zevkli bir şaka ile karşılaşmış gibi ağzı kulaklarına varıncaya dek sırıtırdı.

— Doğuştan havacıydı, havada pek soğukkanlıydı, sakınımlıydı da. Bana bir hayli şey öğretti. Benden az büyüktü, beni korurdu. Biraz gülünç bir şeydi bu, çünkü ben ondan bir karış uzundum; dövüşecek olsak, yere sererdim, sağlam. Bir kez serdim de. Paris'teydik, sarhoş olmuştu, baktım bir belâ çıkaracak, patakladım.

— Bölüğe ilk girdiğimde biraz yadırgamış, bu işi yapamayacağımdan korkmaya başlamıştım. O yaptığı şakalarla bana güven, yüreklilik verdi. Savaşı tuhaf bir açıdan görüşü vardı. Düşman uçaklarına hiç kızmazdı. Onlarla çarpışmaya bayılırdı, havada dövüşürken de kahkahadan kırılırdı. Düşman uçaklarından birini yere düşürmek onun için oyundu ancak.

— Sıkılması, çekinmesi yoktu, yabanıl bir yaradılıştaydı; ama, üzerinde kendisine özgü öyle bir hal vardı ki kendisini sevmemek elde değildi. Hiç çekinmeden son meteliğine dek bütün parasını size verdiği gibi sizden de alabilirdi. Sonra, kendinizi yalnız, gurbette, ya da ürkek buluyorsunuz, - ben bazen böyle olurdum - hemen fark eder, o çirkin suratıyla sırıtarak, sizi hemen eski halinize getirecek bir şey söylerdi.

Larry piposundan bir duman salıvermiş, Suzanne anlattıklarını sürdürmesini beklemiş.

— İzinlerimizi bir araya getirmeye çalışırdık. Birlikte Paris'e gittiğimizde de çılgına dönerdi. Olağanüstü eğlenirdik. Dokuzyüzonsekizde, martın ilk günlerinde, birlikte izin alacaktık. Neler yapacağımızı önceden tasarladık. Yapmayacağımız şey yoktu.

Gideceğimizden bir gün önce bizi düşman hatları üzerinde bir keşif uçuşuna yolladılar. Birdenbire karşımıza Alman uçakları çıktı, biz daha nerede bulunduğumuzu kestirmeye kalmadan çevrildiğimizi gördük. Bir tanesi de arkama düşmüştü ama, ona fırsat bırakmadan ateş ettim vurdum. Parçalanacak mı diye bakarken, gözümün ucuyla, arkamda bir uçak daha gördüm. Ondan kurtulmak için aşağıya doğru daldım, o da ok gibi üzerime saldırdı. İşim bitti, dedim.

Bu sırada Patsy Alman uçağının üzerine yıldırım gibi atıldı, bütün mermilerini boşalttı. Düşman filosu hayli hırpalanmıştı, kaçıştılar, biz de geri döndük. Benim uçak bir çok yerinden yara almıştı, zor getirdim. Patsy yere benden önce indi. Ben uçaktan çıktığımda onu da yeni çıkarmışlardı. Yerde yatıyor, başındakiler ambulansın gelmesini bekliyorlardı.

Beni görünce sırıttı:

— Peşine düşen canavarı hakladım! dedi.

— Neyin var Patsy? diye sordum. O! birşeyim yok. Kanadı çarptı... dedi. Kireç gibi kesilmişti. Birdenbire yüzüne garip bir hal geldi. Öleceğini o sırada birden sezinlemişti; oysa, o güne dek ölüm aklından bile geçmiş değildi. Çevresindekilerin engel olmalarına kalmadı, doğruldu, bir kahkaha attı: E, benim işim bitti artık! dedi. Cansız olarak sırt-üstü düştü. Yirmisekiz yaşındaydı, savaştan sonra İrlanda'da bir kızla evlenecekti.

İsabel'le konuştuğumun ertesi günü Chicago'dan San Francisco'ya gittim. Oradan da Uzak Doğu'ya gitmek üzere vapura bindim.

İKİNCİ BÖLÜM

I

Ondan sonra Elliott'ı ertesi yılın haziranına dek görmedim. Londra'da görüştüğümüzde, Larry en sonunda Paris'e gitti mi? diye sordum. Gitmiş, Elliott'ın Larry'ye karşı duyduğu öfke beni biraz güldürdü.

— Bu çocuğa karşı içimde gizli bir sevgi vardı, diyordu. Paris'te bir-iki yıl kalmak isteyişini haklı buluyor, kendisini kibar çevreyle tanıştırmaya hazırlanıyordum. Paris'e gelince bana haber ver, demiştim ama, geldiğini ancak Louisa'nın mektubundan öğrendim. Delikanlıya American Express yoluyla mektup gönderebileceğini söylüyordu. Hemen mektup yazıp bir akşam yemeğine çağırdım. Yemekte, tanıması gerekiyor diye düşündüğüm birkaç kişi de bulunacaktı. Önce bir Fransız-Amerikan çevresiyle tanıştırmayı tasarlamıştım: Emily de Montadour'la Gracie de Château-Gaillard falan. Biliyor musun ne karşılık verdi? Ne yazık ki gelemezmiş, çünkü yanına gece giysisi almamış.

Elliott bu sözlerin bende doğuracağına emin olduğu şaşkınlığı görmek için yüzüme baktı. Pek sakin karşıladığımı görünce büyüklük taslar bir tavırla başını kaldırdı:

— Mektubuma pis bir kâğıt parçasıyla karşılık vermişti. Kâğıdın üzerinde Quartier Latin'deki gazinolardan birinin başlığı vardı. Ben bir daha yazdım, nerede oturduğunu sordum. İsabel'in iyiliği için bu çocuğa bir şey yapmam gerektiğini düşünüyordum. Kendi kendime: Beni sınıyordur dedim. Aklı başında bir delikanlının Paris'e smokinsiz gelebileceğine bir türlü inanamıyordum. Daha olmazsa, Paris'te ucuz terziler de vardı. Uzatmayayım, bu kez öğle yemeğine çağırdım, bunun ufak bir toplantı olacağını da bildirdim. İnanır mısın, yazdığı karşılıkta, American Express'ten başka bir adres vermesi konusundaki isteğimi bilmemezlikten geldiği gibi, öğle yemeği alışkanlığını bıraktığını yazıyordu. Benim için ondan sonra artık Larry diye biri kalmadı.

— Tek başına ne yapıyordu dersin?

— Bilmiyorum. Sana işin doğrusunu söyleyeyim mi, öğrenmek de istemiyorum. Bana kalırsa o artık yüzünü kimsenin görmek istemeyeceği biri oldu çıktı. Bence İsabel onunla evlenecek olursa büyük bir yanlış yapar. Oğlan doğru-dürüst yaşasaydı, Ritz barında, Fouquet'de falan rastlardım.

Bu şatafatı yerlere ara-sıra benim de gittiğim olur ama, başka yerlere de giderim. O yıl güz başında, Messagerie vapurlarından biriyle Singapur'a gitmek üzere Marsilya'ya doğru yola çıkmadan Paris'te epey kaldım.

Bir akşam arkadaşlarla Montparnasse'ta yemek yedik, sonra da birer bardak bira içmeye Dôme'a gittik. Bir aralık, çevreme bakınırken, gözüme Larry ilişti: Gazinonun dışında, kalabalık arasında, küçük bir mermer masada tek başına oturuyordu. Boğucu sıcak bir günden sonra gecenin serinliğini tatmak üzere bir aşağı bir yukarı dolaşan ahaliyi dalgın dalgın seyrediyordu. Arkadaşlardan ayrılıp yanına gittim.

Beni görünce yüzü canlandı, içtenlikle gülümsedi:

— Buyrun! diye yer gösterdi.

— Oturamam, arkadaşlarla birlikteyim, dedim. Bir merhaba demeye geldim.

— Burada mısınız? diye sordu.

— Bir kaç gün için.

— Yarın öğle yemeğini birlikte yer miyiz?

— Ben sizin öğle yemeği yemediğinizi sanıyordum.

Hafifçe güldü:

— Elliott'la görüşmüşsünüz. Evet, genellikle yemiyorum. Vaktim yok. Yalnız bir bardak sütle çörek yiyiyorum ama, sizinle bir öğle yemeği yemek isterim.

— Hayhay.

Kararlaştırdık: Ertesi gün Dôme'da buluşup iştah açmak için biraz bir şey çimlenecek, sonra Bulvar da bir yere gidip yemek yiyecektik. Ben arkadaşlarımın yanına geldim. Konuşmaya daldık. Bir daha baktığımda Larry gitmişti.

II

Ertesi sabahı çok güzel geçirdim. Luxembourg müzesine gidip, bir saat, sevdiğim resimlere baktım. Sonra, gençlik anılarımı canlandırarak, parkta dolaştım. Hiçbir şey değişmemişti. Kendilerini saran yazarlar üzerinde coşkuyla çekişerek, kum döşeli yollarda ikişer ikişer dolaşan öğrenciler, sanki yine aynı küçük çocuklar, aynı dadıların kollaması altında aynı çemberleri çeviriyorlardı. Sabah gazetelerini okuyarak güneşlenen yaşlı erkekler; aynı boş buldukları sıralara oturarak, birbirleriyle öteberinin fiyatını, hizmetçinin yaptıklarını konuşan karalar giyinmiş yaşlı kadınlar aynıydı.

Sonra, Odeon'a gidip, yeni gelen kitaplara baktım. Orada da, birkaç delikanlı tıpkı otuz yıl önce benim yaptığım gibi, almaya keseleri elvermeyen kitapları, önlüklü adamların sert bakışları karşısında, ellerinden geldiğince okumaya çalışıyorlardı. Oradan, tatlı anılarla dolu o pis sokaklardan dolaşa dolaşa, Montparnasse Bulvarı'na çıkıp Dôme'a geldim. Larry bekliyordu. Biraz birşey içtikten sonra açık havada yemek yiyebileceğimiz bir lokantaya gittik.

Yüzü eskisinden belki daha solgundu; onun için de, çukur gözleri daha kara görünüyordu. Üzerinde yine yaşına göre garip kaçan o ağırbaşlılık vardı, gülümseyişi de içtendi. Yemeğini söylerken baktım: Pek serbest, güzel bir Fransızca konuşuyordu. Kutladım.

— Önceden de biraz Fransızca bilirdim, dedi. Louisa Yenge İsabel'e bir Fransız dadı tutmuştu. Marvin'de otururlarken bu dadı bizi kendisiyle hep Fransızca konuştururdu.

— Paris hoşunuza gitti mi? diye sordum.

— Çok!

— Montparnasse'ta mı oturuyorsunuz?

Biraz duraladıktan sonra:

— Evet, dedi.

Ben onun bu duralayışını nerede oturduğunu pek söylemek istemeyişine yordum.

— American Express'ten başka adres vermeyişinize Elliott kızmış.

Larry gülümsedi ama, birşey söylemedi.

— Vaktinizi nasıl geçiriyorsunuz?

— Boş oturmakla.

— Bir de okumakla?

— Evet, okuyorum.

— İsabel'den haber alıyor musunuz?

— Ara-sıra. Ben de, o da mektup yazmayı pek sevmeyiz. Chicago'da çok iyi eğleniyormuş. Gelecek yıl gelip dayısının yanında kalacaklarmış.

— Sizin için iyi olur.

— İsabel Paris'e hiç gelmemiş sanırım. Alıp gezdirmek isterim.

Çin yolculuğumu merak ediyordu, anlattıklarımı dikkatle dinledi. Ben de onu kendisi üzerine konuşturmak istedim ama, olmadı. Öyle ağzı sıkı duruyordu ki, en sonunda, birlikte bulunmak istediğinden ileri geldiğini anladım. Kahvelerimizi bitirir bitirmez hemen hesabı istedi, parayı verip kalktı.

— Ben gitmek zorundayım, dedi.

Ayrıldık. Onun üzerine öncekinden daha çok bir şey öğrenmiş değildim. Kendisini bir daha da göremedim.

III

Bn. Bradley'yle İsabel, ilk yaz, kararlaştırdıklarından daha önce, Elliott'ın yanında kalmaya geldiklerinde ben Paris'te değildim. Onun için, orada kaldıkları birkaç hafta içinde olup bitenleri anlayabilmek için yine hayalimi işletmem gerekiyor.

Cherbourg'a çıktılar, kibarlıktan hiç ayrılmayan Elliott da onları gidip orada karşıladı. Gümrükten geçtiler. Tren kalktı. Elliott, nazik bir tavırla, onların işine bakmak üzere çok iyi bir hizmetçi kız tuttuğunu haber verdi. Bn. Bradley buna hiç gerek olmadığını, çünkü hizmetçiye hiç gereksinim duymadıklarını söyleyince Elliott ablasına karşı sertçe bir tavır takındı:

— Daha gelir gelmez insanın canını sıkma, Louisa! Kimse hizmetçisiz yapamaz. Hem ben Antoinette'i yalnız senin için, İsabel için değil, aynı zamanda kendim için de tuttum. Sizi iyi giyinmemiş görmek beni tedirgin eder. Arkalarındaki giysileri beğenmiyormuş gibi süzdü. Yeni giysiler almanız da gerekir elbet. Düşündüm, en iyilerini Chanel'de yaptırabileceğinize karar verdim.

Bn. Bradley:

— Ben hep Worth'a giderim, dedi.

Hiç konuşmasaydı daha iyi ederdi, çünkü kardeşi onun söylediğine aldırış bile etmedi.

— Chanel'le konuştum, sizin için yarın saat üçte söz aldım. Sonra, şapka da var. Reboux'ya gidersiniz elbet.

— Para harcamak niyetinde değilim, Elliott.

— Biliyorum. Bütün masrafınızı ben üzerime alıyorum. Benim saygınlığımı arttırmanızı istiyorum. Sonra, Louisa, sizin için bir alay toplantılar düzenledim, Fransız ahbaplarıma Myron'un büyükelçi olduğunu söyledim, -biraz daha yaşasaydı, büyükelçi olurdu elbet, daha çok hoşa gitti. Bundan laf açılacağını sanmıyorum ama, haberin olsun diye söyledim.

— Gülünç oluyorsun, Elliott.

— Hayır, hiç de değil. İnsanları biliyorum da ondan. Pek iyi biliyorum ki eski bir büyükelçi karısı, şimdiki bir elçi karısından daha çok saygı görür.

Tren Kuzey Garı'na girerken İsabel pencereden bakıyordu:

— Larry burada! diye haykırdı.

Tren daha iyice durmadan atlayıp ona doğru koştu. Larry kızla kucaklaştı.

Elliott ekşi bir suratla ablasına:

— Geleceğinizi nereden biliyordu? diye sordu.

— İsabel gemiden telgraf çekti.

Bn. Bradley delikanlıyı derin bir sevgiyle öptü, Elliott isteksiz bir el uzattı. Gece saat ondu.

İsabel Larry'yle kol kola, yüzü heyecan içinde, gözleri parlayarak:

— Elliott Dayı, diye haykırdı, Larry yarın öğle yemeğine bize gelsin mi?

— İyi olur ama, Larry bana artık hiç öğle yemeği yemediğini bildirmişti.

— Yarın yiyecek, değil mi, Larry?

Delikanlı gülümseyerek:

— Yiyeceğim, dedi.

Elliott:

— Öyleyse saat bir de beklerim, diyerek, yanlarından uzaklaştırmak için, bir daha elini uzattı ama, Larry kafa tutar gibi bir tavırla gülümsedi:

— Bavullarınıza yardım edeyim, gidip bir de araba bulayım.

Elliott fiyakalı bir tavırla:

— Otomobilim dışarıda bekliyor, bavullara da benim adamlarım bakar, dedi.

— Güzel! Öyleyse hadi gidelim. Otomobilinizle bana da yer varsa kapınıza dek gelirim.

İsabel:

— Gel ya Larry, dedi.

Onlar önden yürüdüler, Bn. Bradley'le Elliott da arkalarından geliyorlardı. Elliott'ın yüzünde soğuk bir hoşnutsuzluk belirmişti. Kendi kendine: "Quelles maniéres" **(1)** dedi. Kimi durumlarda duygularını Fransızca daha iyi anlatabileceğini düşünürdü.

Ertesi sabah saat onbirde anca hazırlanabilmişti, çünkü sabahları erken kalkmak alışkanlığı yoktu. Uşağı Joseph'le ablasının hizmetçisi Antoinette'e haber yollayarak, konuşmak üzere Louisa'yı kitaplığa çağırttı. Louisa gelince de kapıyı usulca kapadı, upuzun akik bir ağızlığa sigara geçirip yaktı, oturdu.

— Anladığıma göre İsabel'le Larry yine nişanlı bulunuyorlar, öyle mi?

— Öyle sanıyorum.

Elliott:

— Ama, ne yazık ki ben bu delikanlı için size pek iyi bir tanıklıkta bulunamayacağım, dedi, Larry'yi kibarlar çevresine tanıtmak için nasıl hazırlandığını, ona iyi bir mevki sağlamak için ne gibi tasarılar kurduğunu anlattı. Kendisi için biçilmiş kaftan olacak bir

(1) Fransızca "Ne haller"

apartman katına bile gözkulak oluyordum. Rethel Markisi Madrid elçiliğine atandı, dairesini başkasına kiraya vermek istiyor.

Larry onun yemek çağrılarını öyle bir biçimde geri çevirmişti ki bundan Elliott'ın yardımını istemediği açıkça anlaşılıyordu.

— Madem Paris'teki şeylerden yararlanmayacaksın, öyleyse ne gelirsin, anlayamıyorum, doğrusu. Ne yapar, ne eder, hiç bilmiyorum. Hiçbir tanıdığı yok gibi. Nerede oturuyor, sen biliyor musun?

— Bize verdiği adres sadece American Express yoluyla.

— Gezginci tüccar ya da tatil aylarındaki bir öğretmen gibi. Bana kalırsa, Montparnasse'ta küçük bir odada bayağı bir kızla yaşıyordur.

— Oh! Elliott.

— Oturduğu yeri söylemeyişini, kendi âyarında kimselerle görüşmek istemeyişini başka türlü nasıl açıklayabilirsin?

— Larry böyle şey yapmaz. Sonra, dün gece görmedin mi? İsabel'i yine eskisi gibi seviyor. Artık böylesine de oyun yapamaz.

Elliott omuzlarını kaldırarak, erkeklerin iki-yüzlülüğüne sınır olamayacağını anlatmak istedi.

— Gray Maturin'den ne haber? Yine eskisi gibi mi?

— İsabel bugün istese, evlenmeye hazır.

Bn. Bradley bundan sonra, Avrupa'ya niçin ilk düşündüklerinden daha önce geldiklerini anlattı. Hastaymış; doktorlar da, şeker var, demişler. Hastalığı pek ağır değilmiş; yiyeceklerine dikkat ederse, orta ölçüde insülin alırsa daha yıllarca yaşayabilirmiş ama, çaresiz bir hastalığa tutuldum düşüncesiyle, İsabel'in tez elden ev-bark sahibi olmasını istiyormuş. Bunun üzerine de uzun uzun konuşmuşlar. İsabel çok içli bir kızmış. İki yıl geçtikten sonra da Larry, Chicago'ya gelip, bir iş tutmazsa yapılacak tek şeyin nişanı bozmak olduğuna karar vermişler.

Yalnız, o güne dek bekleyip, sonra, sanki yasadan kaçan biriymiş gibi delikanlıyı alıp anayurduna götürmek için gelmek

Bn. Bradley'in benliğine dokunuyordu. İsabel'in küçük düşmesinden korkuyordu. Ne var ki yazı Avrupa'da geçirmeleri de hiç yadırganmazdı, hele İsabel çocukluğundan beri Paris'i hiç görmemişti. Paris'ten sonra Bn. Bradley'nin hastalığına iyi gelecek sular bulunan bir yere gidecekler, sonra Avusturya Tyrol'una geçip oradan İtalya'da şöyle bir dolaşacaklardı.

Kadının niyeti Larry'ye de birlikte gelmesini önermekti. Böylece o da, İsabel de aradaki uzun ayrılık dolayısıyla duygularında bir değişiklik olup olmadığını anlayabileceklerdi. Süre dolup Larry artık hevesini yerine getirmiş olacağına göre, evlilik sorumluluklarını üzerine almaya hazır olup olmadığı da anlaşılacaktı.

— Vereceği işi istemedi, diye Henry Maturin ona kızmış ama, Gray babasını yumuşattı. Larry Chicago'ya gelir gelmez yine o işe girebilecek.

— Gray çok iyi bir çocuk.

Bn. Bradley:

— Elbette, dedi, içini çekti. İsabel'i mutlu edeceğine eminim.

Bundan sonra Elliott ablasına, onların onuruna düzenlediği toplantıları anlattı. Ertesi günü büyük bir öğle yemeği, hafta sonunda da görkemli bir akşam yemeği veriyordu. Onları, Château-Gaillards'daki bir kokteyle götürüyordu, Rothschild'lerin verecekleri bir baloya da onlar için çağrı bulmuştu.

— Larry'yi de çağırsan, olmaz mı?

Elliott burun kıvırarak:

— Smokini yokmuş, dedi.

— Olsun, sen yine çağır hele. Ne de olsa, iyi bir çocuktur. Sonra, araya soğukluk sokmak iyi de olmaz; İsabel'in daha da inadı artar.

— Sen istiyorsan, çağırırım elbet.

Larry o gün kararlaştırılan saatte yemeğe geldi. İncelikte pek yaman olan Elliott da ona karşı son derece içten davrandı. Bu pek zor bir iş olmadı. Çünkü Larry öyle neşeli, öyle keyifliydi ki

kendisinden hoşlanmamak için insanın Elliott'tan çok daha ters bir yaradılışta bulunması gerekirdi.

Söz Chicago'dan açıldı, oradaki tanıdıkları konuştular; onun için, Elliott'ın incelikli davranmaktan, toplum içinde mevki sahibi olmadıklarını bildiği bu kimseler üzerine anlatılanları ilgiyle dinliyormuş gibi görünmekten başka yapacak bir şeyi yoktu. Dinlemesine dinliyordu; falanca çiftin de boşanması üzerinde anlatılanlar biraz hoşuna bile gitti. Bunları bilen var mıydı? Şu genç, güzel Clichant Markizi, dostu -Colombey Prensi -kendisini bırakıp da Güney Amerikalı bir milyonerin kızıyla evlendi diye kendini öldürmeye kalkışmış. Bunu ilk olarak kendisi öğreniyordu. Anlatılacak konuydu bu.

Larry'ye bakarken bu çocukta insanı çeken tuhaf bir şey bulunduğunu kabul etmek zorunda kalıyordu. Larry, o garip bir karalıktaki çukur gözleri, çıkık elmacıkkemikleri, solgun rengi, canlı dudaklarıyla, Boticelli'nin bir tablosunu hatırlatıyordu. Elliott'da, onun o çağdaki insanlar gibi giyinseydi son derece şairane görüneceğini düşünüyordu.

Larry'yi kibar bir Fransız kadınıyla tanıştırmak istediğini hatırladı, cumartesi akşam yemekte Marie Louise de Florimond adındaki bu kadının da bulunacağını düşünerek anlamlı anlamlı gülümsedi.

Eşsiz erdemlerle çok önemli ahlak eksikliklerini bir araya toplayan bu kadın kırk yaşındaydı ama, on yaş genç görünürdü. Haminnelerinin Nattier'nin elinden çıkma resimlerindeki o ince güzellik onda da vardı. Bu resimler Elliott sayesinde şimdi Amerika'daki büyük koleksiyonculardan birinin evinde asılı duruyordu. Kadının ateşli istekleri doymak bilmezdi. Elliott sofrada Larry'yi onun yanına oturtmayı kararlaştırmıştı. Kadının isteklerini Larry'ye anlatmakta gecikmeyeceğine emindi.

Elliott, İngiliz Büyükelçiliği'nden genç bir ataşeyi de çağırmıştı. İsabel'in bu delikanlıdan hoşlanacağını sanıyordu. İsabel çok güzeldi. O genç de İngiliz olduğu, hali-vakti de yerinde bulunduğu için kızın pek bir serveti olmayışına aldırmazdı.

Elliott, yemeğe nefis bir Montrachet şarabıyla başladıkları, bunun arkasından da güzel bir Bordeaux şarabı geldiği için mahmurlaşmıştı; onun için aklına gelen olasılıkları sakin bir hazla gözden geçiriyordu. Herşey onun tasarladığı gibi olursa - ki olabilirdi de - sevgili ablacığının artık hiçbir kaygısı, tasası kalmazdı. Louisa, ta eskiden beri onun düşüncelerini pek beğenmezdi; zavallıcık, çok taşralı kalmıştı. Ama, Elliott ablasını pek de severdi. Kendisinin görmüş geçirmişliğinden yararlanarak bu kadıncağızın yaşayışını düzene koyabilirse çok sevinecekti

Elliott, vakit kaybetmemek için, o gün öğle yemeğinden sonra bu iki kadın konuğunu hemen giysi almaya götürmeyi kararlaştırmıştı. Onun için, sofradan kalkar kalkmaz, pek usta olduğu o incelikle, Larry'ye biraz ortadan kaybolacağını anlattı, aynı zamanda pek ateşli, pek incelikli bir tavırla da, onu hazırladığı toplantıya çağırdı. Bu zahmete girmesine pek gerek yoktu, çünkü Larry her iki çağrıyı da hemen kabul etmişti.

Yalnız, Elliott'ın tasarısı yine de suya düştü.

Larry'nin o akşamki yemeğe tertemiz bir smokinle geldiğini görünce Elliott derin bir soluk aldı. Çünkü yine o günkü öğle yemeğinde giydiği lacivert elbisesiyle gelecek diye korkmuştu. Yemekten sonra Marie Louisa de Florimond'u bir köşeye çekerek, genç Amerikalı arkadaşı nasıl bulduğunu sordu.

— Gözleri, dişleri güzel.

— O kadar mı? Tam senin için biçilmiş kaftan diye mahsus yanına oturttum.

Kadın Elliott'ın yüzüne anlamamış gibi baktı:

— Senin o güzel yeğeninle nişanlı olduğunu söyledi bana.

— Voyons, ma chére! (1) Bir erkeğin başka bir kadına ait bulunması onu ele geçirmene hiçbir zaman engel olmamıştır ki, geçirebilecek durumdaysan.

(1) Fransızca "Amma yaptın şekeriml"

— Bunu mu yapmamı istiyorsun? Valla, Elliott'çığım, senin pis bir işine araç olmaya niyetim yok benim.

Elliott hafifçe güldü:

— Anladığıma göre, bu demektir ki denedin, baktın iş yok.

— Ahlâk bakımından tıpkı kötü bir ev işleten adama benzersin, seni de onun için severim ya ben, Elliott, demek yeğeninle evlenmesini istemiyorsun sen bu çocuğun? Niye? Kibar, sevimli bir çocuk. Ama, gerçekten, aşını saf. Söylediklerimi zerre kadar anlamadığına eminim.

— Daha açık konuşsaydın, azizem.

— Bu işin boşuna olacağını anlayacak kadar görmüş-geçirmiş bir kadınımdır ben. Durum şu: Çocuğun gözü sizin o İsabel'cikten başka kimseyi görmüyor. Sonra, aramızda konuştuğumuz için söylüyorum, kız benden yirmi yaş küçük. Hem çok tatlı bir kız.

— Giysisini beğendin mi? Ben seçtim.

— Güzel, uygun ama, kız şık giyinmesini beceremiyor elbet

Elliott bunu kendisine karşı bir hakaret saydı, Madame de Florimond'a taşı gediğine koyan bir karşılık vermeden edemedi. Tatlı bir gülümseyişle:

— Senin gibi şık giyinebilmek için yine senin gibi böyle olgun bir yaşa gelmek gerekir, azizem, dedi.

Madame de Florimond'un verdiği kısa ama iğneli karşılık Elliott'ın Virginia'lı kanın tepesine sıçrattı:

— Neyse, sizin o güzelim külhanbey memleketinizde (votre beau pays d'apaches) bu kadar nefis, eşsiz yaratığı yine de kaparlar, sağlam.

Madame de Florimond beğenmemişti ama, Elliott'ın öteki arkadaşlarının hepsi İsabel'e de, Larry'ye de bayılmışlardı. Kızın o körpe güzelliği, taşkın sağlamlığı, canlılığı; oğlanın da o sevimli yüzü, güzel tavırları, sessiz, alaycı gülüşü çok hoşlarına gitmişti. Üstelik, ikisi de pek kolaylıkla güzel bir Fransızca konuşuyorlardı. Siyasal çevrelerde yıllarca bulunmuş olan Bn. Bradley de

Fransızcayı oldukça yanlışsız konuşuyordu ama, Amerikan ağzını bir türlü söküp atamamıştı.

Elliott konuklarını bol bol eğlendiriyordu. İsabel yeni giysilerine, yeni şapkalarına seviniyordu. Dayısının sağladığı neşe ile hoş vakit geçiriyor, Larry'yle bir arada bulunmaktan duyduğu mutluluk içinde, yaşamaktan böylesine sevinç duyduğunu hiç hatırlamıyordu.

IV

Elliott'a göre sabah kahvaltısı insanın tek başına yemesi, bu olmazsa, ancak iyicene yabancı kimselerle bir arada yemesi gereken bir şeydi. Onun için, Bn. Bradley biraz istemeye istemeye, İsabel ise biraz da sevine sevine, kahvaltılarını odalarında etmek zorundaydılar. Yalnız, İsabel, kimi sabah, Elliott'ın sırf onlar için tuttuğu hizmetçi kız Antoinette'e sütlü kahvesini annesinin odasına götürmesini söylüyordu. Kahvaltı ederken bir yandan da annesiyle konuşmak istiyordu. Çünkü sürdüğü bu hareketli yaşayış içinde annesiyleancak sabahları baş başa kalabiliyordu.

Yine böyle bir sabahtı. Paris'e geleli aşağı-yukarı bir ay olmuştu. İsabel annesine o gece ne yaptıklarını anlatmıştı. Gecenin büyük bir bölümünü Larry'yle, daha bir alay arkadaşla bardan bara dolaşmakla geçirmişlerdi. Bn. Bradley daha ilk geldiklerinden beri sormak istediği şeyi en sonunda sordu:

— Chicago'ya ne zaman geliyormuş?

— Bilmiyorum. Hiç açmadı.

— Sen sormadın mı?

— Sormadım.

— Sormaya korkuyor musun yoksa?

— Yo, neden korkacakmışım!

Bn. Bradley, arkasında Elliott'ın zorla giydirdiği o yeni moda sabahlık, şezlonga uzanmış, tırnaklarını düzeltiyordu.

— Baş başa kaldığınız zamanlar boyuna ne konuşuyorsunuz?

— Boyuna konuşmuyoruz ki. Yan yana bulunmak hoşumuza gidiyor. Bilirsin, Larry eskiden beri pek konuşmaz. Konuştuğumuz zaman da, sanıyorum en çok ben konuşuyorum.

— Yalnızken ne yapmış?

— Valla, bilmiyorum. Hiçbir bilgim yok. İyi bir vakit geçirmiş sanırım.

— Peki, nerede kalıyormuş?

— Onu da bilmiyorum.

— Ağzından sır alınmıyor, değil mi?

İsabel sigara yaktı, dumanı burnundan verirken, annesine soğuk bir tavırla baktı:

— Bununla ne demek istiyorsun, anne?

— Elliot Dayına göre, Larry'nin bir dairesi varmış, orada bir kadınla yaşıyormuş.

İsabel bir kahkaha attı:

— İnanmadın elbette, inandın mı?

— Yo, doğrusunu istersen inanmadım. Bn. Bradley düşünceli bir tavırla tırnaklarına baktı:

— Chicago'dan ona hiç söz etmiyor musun?

— Ediyorum, hem de sık sık.

Gelmeye niyetli olduğunu hiç belirtmedi mi?

— Belirtti diyemem.

— Ekim de iki yıl olacak.

— Biliyorum.

— Valla, senin bileceğin iş, yavrum. Nasıl doğru buluyorsan

öyle yaparsın ama, bu iş uğraşılmazsa kendi kendine düzelmez. Bn. Bradley kızına baktı, İsabel göz göze gelmek istemedi. Annesi ona sevgiyle gülümsedi:

— Öğle yemeğini vaktinde yemek istersen hadi git yıkan.

— Öğle yemeğini Larry'yle yiyeceğiz. Quartier Latin'de bir yere gideceğiz.

— Nasıl istersen.

Bir saat sonra Larry onu almaya geldi. Saint Michel Köprüsü'nden arabaya bindiler, kalabalık caddeden yavaş yavaş geçerek, görünüşü hoşlarına giden bir gazinonun önünde durdular. Gazinonun önündeki açık yerde bir masaya oturup birer Dubonnet getirttiler. Sonra yine arabaya binip bir lokantaya gittiler.

İsabel'in sağlamlıktan ileri gelen bir iştahı vardı, Larry'nin onun için getirttiği güzel yemekleri zevkle yedi. Bu kalabalık lokantada onlarla dirsek dirseğe oturanları seyrederken de büyük bir zevk duydu, yemeklerini pek belli derin bir lezzetle yiyişleri kendisini kahkahalarla güldürdü. Ama, en çok küçük bir masada Larry'yle baş başa oturmaktan zevk alıyordu. Kendisi neşeli bir şeyler anlatırken Larry'nin gözlerinde beliren haz hoşuna gidiyordu. Onunla otururken kendisini sanki kendi evindeymişler gibi görmek hoş bir şeydi.

Bununla birlikte, İsabel'in içinde belirsiz bir tedirginlik vardı. Çünkü Larry de evindeymiş gibi görünüyordu ama, İsabel ondaki bu duygunun, kendisinden çok, çevresinden geldiğini seziyordu. Annesinin söyledikleri biraz zihnini bulandırmıştı. Bir yandan pek şen bir tavırla gülüp söylerken bir yandan da oğlanın her davranışına dikkat ediyordu.

Larry pek Chicago'dan ayrıldığı zamanki gibi değildi ama, İsabel aradaki farkın hangi noktada bulunduğunu bir türlü kestiremiyordu. Tıpkı o zamanki gibi canlı, içten bir hali vardı ama, yüzündeki anlam değişmişti. Daha ağırbaşlı olmuş denilemezdi, çünkü o sakin yüzünde eskiden beri ağırbaşlı bir anlam vardı. Yalnız, bu yüze şimdi bir huzur belirtisi gelmişti ki, yeni olan buydu.

Sanki içindeki bir kaygıyı gidermiş de şimdiye dek görmediği bir rahatlığa kavuşmuş gibiydi.

Yemeklerini bitirince Larry, Luxembourg müzesini dolaşmayı önerdi.

— Hayır, gidip resim seyretmeyi hiç canım istemiyor.

— Peki öyleyse, gider parkta otururuz.

— Yo, onu da canım istemiyor. Gidip senin oturduğun yeri görmek istiyorum.

— Görülecek birşey yok ki. Bir otelin küçük, külüstür bir odasında oturuyorum.

— Elliott Dayım diyor ki, senin bir dairen varmış, ressamlara modellik eden bir kadınla birlikte yaşıyormuşsun.

Larry gülerek.

— Öyleyse gel de kendi gözünle gör, dedi. Şurada, bir adımlık yerde. Yürüye yürüye gidebiliriz.

Yüksek yapıların arasından görünen mavi gökyüzüne zıt düşen iç karartıcı, bozuk kaldırımlı dar sokaklardan geçerek biraz gittikten sonra, ön yüzü pek gösterişli, küçük bir otelin önünde durdu.

— İşte, geldik.

İsabel, Larry'nin arkasından yürüyerek dar bir sofadan geçti. Bir yanda bir masa vardı, masada da ceketsiz, ince sarı-kara çizgili yelek giymiş, önüne pis bir önlük takmış bir adam gazete okuyordu. Larry anahtarını istedi, adam arkasındaki raftan anahtarı alıp uzattı. İsabel'e tuhaf tuhaf baktı, bu bakışı çabucak anlamlı bir gülümseme halini aldı. Bu kızın Larry'nin odasına pek dürüst bir amaçla gitmediğine emindi.

İki kat çıktılar. Merdivenlerde havı dökülmüş kızıl bir halı vardı. Larry kapıyı açtı. İsabel iki pencereli, küçükçe bir odaya girdi. Pencereler karşısındaki kurşuni apartmana bakıyordu. Apartmanın en alt katında bir kırtasiyeci dükkânı vardı. Odada bir kişilik bir karyola, yanında bir komidin, kocaman aynalı ağır bir dolap, kumaş

kaplı, düz arkalıklı bir sandalye, iki pencerenin arasında da üzerinde yazı makinesi, kâğıt, bir alay kitap bulunan bir masa vardı. Ocağın üzerindeki rafa kâğıt ciltli kitaplar yığılmıştı.

Larry:

— Şu sandalyeye otur, dedi. Pek rahat değildir ama, ne yapalım başka yok.

Kendisi de bir iskemle çekip oturdu.

İsabel:

— Demek sen burada yatıp kalkıyorsun ha? diye sordu.

Larry kızın yüzündeki hale gülerek:

— Evet, dedi. Paris'e geldiğimden beri hep buradayım.

— Peki ama, niye?

— İşime geliyor. Kitaplığa, Sorbonne'a yakın. İsabel'in gözüne çarpmamış olan bir kapıyı gösterdi. Banyosu da var. Kahvaltımı burada ediyorum, öğle yemeklerine de çoğu vakit demin yemek yediğimiz lokantaya gidiyorum.

— Çok yoksul bir yaşayış.

— Ah, yo! Güzel bir yaşayış. Benim bütün isteğim bu.

— Peki ama, burada ne biçim insanlar var?

— Bilmem valla. Çatı katında birkaç öğrenci oturuyor. Öteki odalarda da iki-üç bekâr yaşlı memurla bir de Odeon'dan emekli çıkmış bir oyuncu kadın var. Benimkinden başka banyosu olan bir tek oda daha var, onda da bir kadın oturuyor, iki haftada-bir perşembe günleri dostu geliyor. Bir-iki de gelip geçici kimseler var sanırım. Çok sakin, dürüst bir yer.

İsabel biraz umduğunu bulamamış gibiydi. Larry'nin de bunun farkına vardığını, bundan hoşlandığını anladığı için de biraz saldırıya geçmek istiyordu.

— Masanın üzerindeki o koca kitap ne?

— Şu mu? O! benim Grekçe sözlüğüm.

İsabel:

— Senin neyin? diye haykırdı.

— Korkma, seni yemez.

— Sen Grekçe mi öğreniyorsun?

— Evet.

— Niye?

— Hoşuma gidiyor da.

İsabel'e gözlerinde bir gülümseyişle bakıyordu. Kız da ona gülümsedi:

— Paris'e geldiğinden beri neler yaptığını bana anlatsana, niye anlatmıyorsun?

— Bir hayli kitap okudum; günde sekiz-on saat. Sorbonne'daki konferanslara gittim. Fransız edebiyatının belli-başlı eserlerinin hepsini okudum. Latince'yi de, daha doğrusu, koşuk değil de düzyazı olan şeyleri, Fransızca kadar iyi okuyup anlıyorum. Grekçe daha zor elbet. Ama, çok iyi bir hocam var. Sen gelmeden haftada üç gece derse gidiyordum.

— Peki, öğreneceksin de ne olacak?

Larry gülümsedi:

— Bilgi edineceğim.

— Pek bir işe yaramaz gibi geliyor bana.

— Belki öyle, belki de değil. Ama, çok büyük bir zevk. "Odysseia" aslından okumak ne büyük bir zevktir, bilmezsin! İnsan sanki ayaklarının ucuna basıp uzanınca yıldızları tutuverecekmiş gibi oluyor.

Birdenbire bir coşkuya kapılmış gibi iskemlesinden fırladı, odanın içinde bir aşağı, bir yukarı gezinmeye başladı. Sonra, bir-iki aydır, Spinoza'yı okuyorum. Daha pek anlayamam diyemem ama, büyük bir zevk duyuyorum. İnsan sanki uçakla, dağların üzerinde geniş bir yaylaya konuyormuş gibi oluyor. Her yanda büyük bir ıssızlık, öyle saf bir hava var ki insanın beynine şarap gibi vuruyor, dünyanın en zengin adamıymışsın gibi geliyor.

— Chicago'ya ne zaman geliyorsun?

— Chicago'ya mı? Bilmem valla. Hiçbir şey düşünmedim daha.

— İki yıl içinde aradığını bulamazsan vazgeçip döneceğini söylemiştin.

— Daha dönemem. Kapının eşiğindeyim daha. Önümde geniş bir ruh evreninin uzanmış beni çağırdığını görüyorum, ben de bu evrende dolaşmak için can atıyorum.

— Oralarda neler bulacağını umuyorsun?

Larry:

— Sorularımın karşılığını, dedi. Öyle canlı bir bakışla bakıyordu ki İsabel onu pek iyi tanımasa şaka ediyor sanırdı. Tanrı var mı, yok mu, bu konuda bir kanı edinmek istiyorum. Acaba ölmez bir ruh sahibi miyim, yoksa ben ölünce artık birşey kalmıyor mu? Onu anlamak istiyorum.

İsabel ufak bir çığlık atar gibi oldu. Larry'nin böyle şeylerden söz ettiğini işittikçe içinde bir rahatsızlık duyuyordu. Yalnız, bereket versin ki bunları bayağı konuşur gibi neşeli bir tarzda söylüyor, diye de içinden seviniyordu, çünkü öyle olması telâşını biraz gideriyordu.

Gülümseyerek:

— Peki ama, Larry, dedi. Binlerce yıldan beri insanlar bu soruları sorup durmuşlardır. Bunların karşılığı olsaydı, şimdiye dek bulunurdu.

Larry güldü.

İsabel sert bir tavırla:

— Saçmaladımsa kusura bakma, dedi.

— Hayır! Bana kalırsa çok akıllıca bir şey söyledin. Ama, öte yandan, şöyle de söyleyebilirsin: Değil mi ki insanlar binlerce yıldan beri bu soruları sorup duruyorlar, demek bunları sormamak ellerinde değildir, sormaları da sürüp gidecektir. Kimse karşılık veremedi demek de doğru olmaz. Sorulardan daha çok karşılık var. Birçok kimseler kendileri için kandırıcı karşılıklar bulmuşlardır. Şu yaşlı Ruysbroek'i ele alalım:

— Kim o?

Larry hemen atıldı.

— O! Adamın biri; okuldayken ondan haberim bile yoktu...

İsabel onun ne demek istediğini anlamamıştı ama, üzerinde durmadan geçti:

— Bunların hepsi pek çocukça şeyler gibi geliyor bana. Bu gibi şeylerle üniversite öğrencileri kafalarını yorarlar, okulu bitirdikten sonra hepsini unutur giderler. Geçimlerini kazanmak zorundadırlar çünkü.

— Onları ben de suçlu görmüyorum. Ama, biliyor musun, ben geçimimi kazanmak zorunda olmamak gibi talihli bir durumda bulunuyorum. Öyle olmasaydı ben de onlar gibi yapmak zorunda kalır, para kazanmaya bakardım.

— Peki, para hiçbir şey demiyor mu sana?

Larry gülümsedi:

— Hiçbir şey.

— Bütün bunlar seni daha ne kadar uğraştıracak dersin?

— Bilmem ki. Beş yıl. On yıl.

— Peki, ondan sonra? Elde ettiğin felsefeyle ne yapacaksın?

— Bir felsefe elde edebilecek hale gelirsem onunla ne yapabileceğimi kestirecek kadar aklım olur besbelli.

İsabel ellerini birbirine kenetleyip oturduğu yerden öne doğru coşkuyla eğildi:

— Çok büyük bir yanlış yapıyorsun, Larry. Sen Amerikalısın. Senin yerin burası değil. Senin yerin Amerika.

— Kendimi hazır bulunca Amerika'ya döneceğim.

— Ama, o zamana dek çok şey yitireceksin. Biz, dünyanın şimdiye dek görmediği yaman bir serüven yaşarken sen burada herkesin tersine yaşamaya nasıl dayanabiliyorsun? Artık Avrupa'dan herşey geçmiş ola. Dünyanın en büyük, en güçlü ulusu biziz. Dev adımlarıyla ilerliyoruz. Herşey elimizde. Yurdunun ilerlemesinde payına düşeni yapmak senin ödevin. Bugün Amerika'da

yaşamak insana ne coşku verici bir şey, bilmiyorsun, unuttun. Şimdi her Amerikalının önünde bulunan işi cesaretin olmadığı için yapmak istemediğine emin misin? Oh! Biliyorum, bir bakıma sen de çalışıyorsun, ama, bu düpedüz sorumluluktan kaçmak değil midir? Gösterişçi bir tembellikten başka bir şey mi bu? Herkes senin gibi işten kaçsaydı Amerika'nın hali ne olurdu acaba?

Larry gülümseyerek:

— Pek zalimsin, yavrum! dedi. Bunun karşılığı şu: Herkes benim gibi düşünmüyor. Ahalinin çoğu herkesin gittiği yoldan gitmeye hazır; bu da, belki, kendi açılarından onlar için daha iyidir. Unuttuğun bir şey var ki o da şu: Ben okuyup bilgi edinmeye şey gibi... diyelim Gray'ın küplerini para ile doldurmak isteyişi gibi, büyük bir tutkuyla can atıyorum. Birkaç yılımı kendi okumama harcasam yurduma ihanet mi etmiş olurum? Kim bilir, belki de, ondan sonra yurduma öyle bir şey getiririm ki bütün ulus onu sevinçle karşılar. Bu ancak bir olasılık elbette ama, başarırsam bir işe atılıp da bir şey beceremeyen bir adamdan daha kötü sayılmam besbelli.

— Peki, ben ne olacağım? Sence benim hiç değerim yok mu?

— Çok büyük değerin var. Benimle evlenmeni istiyorum.

— Ne zaman? On yıl sonra mı?

— Yo. Şimdi. Ne kadar çabuk olabilirse.

— Neyle? Annem bana birşey verecek durumda değil. Durumu elverse de vermez. Senin hiçbir iş yapmadan yaşamana yardım etmeyi doğru bulmaz.

Larry:

— Ben senin annenden birşey istemem ki. dedi. Benim yılda üçbin İngiliz lirası gelirim var. Paris'te insana yetişir de artar bile bu. Küçücük bir daire, bir de orta hizmetçisi tutarız. Öyle mutlu bir yaşayış süreriz ki, yavrum!

— Ama, Larry, yılda üçbin lirayla geçinilmez ki!

— Elbette geçinilir. Birçok kişi daha az parayla bile geçiniyor.

— Ben yılda üçbin lirayla geçinmek niyetinde değilim. Bunun için hiçbir neden yok.

— Ben bunun yarısıyla geçindim.

— Geçindin ama, nasıl!

İsabel bunu söylerken o loş odaya şöyle bir tiksintiyle baktı.

— Biraz da para biriktirmiş bulunuyorum. Balayımızı Capri'de geçiririz, güze de Yunanistan'a gideriz. Orasını görmek için deli oluyorum. Hani, unuttun mu, bütün dünyayı birlikte dolaşmaktan söz etmez miydik?

— Gezmek isterim elbet ama, böyle değil. Vapurda ikinci mevkide gitmeyi, üçüncü sınıf banyosuz otellerde kalmayı, ucuz lokantalarda yemek yemeyi istemem ben!

— Ben geçen ekimde İtalya'da hep böyle gezdim. Çok güzel vakit geçirdim. Yılda üçbin lirayla bütün dünyayı gezebiliriz.

— Ama, ben çocuk sahibi de olmak isterim, Larry.

— Olur. Onları da yanımıza alırız.

İsabel kahkahayla güldü:

— Sen çok tuhafsın valla! Bir çocuk neye mal oluyor, biliyor musun? Geçen yıl Violet Tomlinson çocuk doğurdu, elinden geldiğince az masraf etti, öyleyken yine bin ikiyüz elli liraya mal oldu. Sonra, bir sütnine kaça tutulur sanıyorsun? İsabel aklına yeni yeni şeyler geldikçe daha da coşuyordu. Senin hiçbir şeyden haberin yok. Benden ne istediğinin farkında değilsin. Gencim, eğlenmek isterim, dansa gitmek isterim, golf oynamak, ata binmek isterim. İyi giyinmek isterim, bir kızın arkadaşlarından kötü giyinmesi ne demektir bilir misin? Arkadaşlarının bıkıp da attıkları giysileri almak, birisi acıyıp da sana yeni bir giysi armağan ettiği zaman ona karşı borçluluk duymak ne demektir bilir misin? Adamakıllı bir berbere gidip şöyle güzel bir saç bile yaptıramayacağım demek ha? Taksiye, otobüse binmek istemem, kendi otomobilim olsun isterim. Sonra, sen bütün gün kitaplıkta okurken ben tek başıma ne yaparım? Caddelerde camekânları mı seyrederim, yoksa çocuklar

oynarken bir kazaya uğramasınlar diye Luxembourg Parkı'nda oturup bekler miyim? Bir tek ahbabımız bile olmaz.

Larry:

— Ama, İsabel! diye sözünü kesti.

— Benim alıştığım tarzda ahbap, demek istiyorum. A, evet! Elliott Dayımın ahbapları arada-sırada çağırırlar, -o da, onun hatırı için -ama, gidemeyiz, çünkü oraya giderken giyilecek giysim yoktur; ya da gitmek istemeyiz, çünkü karşılık olarak biz de onları çağıracak durumda değilizdir. Ben bir alay aşağılık, pis insanlarla ahbaplık etmek istemem. Yaşamak isterim ben, Larry. İsabel birdenbire, Larry'nin kendisine nasıl baktığının farkına vardı: Her zamanki gibi yine sevgiyle bakıyordu ama, bu bakışta şimdi hafif bir alay vardı. Bana deli diyorsun değil mi? Çok yavanlaşıyor, çekilmez bir hal alıyor, diyorsun, değil mi?

— Yo, öyle bir şey dediğim yok. Bence söylediklerin çok doğru.

Larry arkasını ocağa dönmüş, ayakta duruyordu. İsabel kalkıp ona doğru gitti, karşı karşıya durdular.

— Hazırda beş paran olmasaydı da, onun yerine, yılda üçbin lira getiren bir işin olsaydı, bir dakika düşünmeden evlenirdim seninle, Larry. Yemeği ben pişirir, yatakları ben yapardım. Üstümebaşıma aldırış etmez, çıplak gezerdim, yine de o yaşayış bana çok güzel gelirdi, çünkü bilirdim ki bu ancak bir zaman işidir, ileride daha çok kazanacaksındır. Ama, senin dediğine göre, bütün ömrümüzce, ilerisi olmayan, sönük, kötü bir yaşayış süreceğiz demektir. Ölünceye dek halayık gibi yaşayacağım demektir. Ne diye? Çözümsüz olduğunu kendin de bildiğin birtakım soruların karşılıklarını bulmak için yıllarını boş yere tüketeceksin, diye. Doğru değil. Erkek dediğin çalışmalı. Ödevidir bu onun. İnsanlığa ancak böyle yardım edebilir.

— Kısacası, Chicago'ya gidip Henry Maturin'in işine girmek bir erkeğin ödevidir. Sanıyor musun ki Henry Maturin'in ilgisi olan sigorta ortaklığının hisse senetlerini satmakla insanlığa büyük bir yardım etmiş olurum?

— İnsanlık için komisyoncuya da gerek var; pek de dürüst, onurlu bir kazançtır bu.

— Orta halli bir gelirle Paris'te nasıl yaşanacağını düşünürken çok kara bir levha çizdin. Biliyor musun, gerçekte hiç de böyle değil. Herşeyi Chanel'den olmadan da insan pek güzel giyinebilir. Sonra, konuşulacak insanların hepsi de Arc de Triomphe dolaylarında, Foch Caddesi'nde oturmuyorlar ya. Tersine, orada oturanların pek azı konuşulacak kimselerdir, çünkü kafalı insanların çoğunda pek para yoktur. Burada benim tanıdığım birçok Fransız, İngiliz, Amerikan ressamı, yazarı, öğrencisi var ki görsen Elliott Dayının o sefil markilerinden, uzun burunlu düşeslerinden daha çok hoşlanırsın. Sen zeki, neşeli bir kızsın. Sofradaki şarap "vin ordinaire" (1) bile olsa, yanı-başında bir uşak, çifte hizmetçi beklemese bile, bir akşam yemeğinde onların karşılıklı söyledikleri nüktelere bayılırsın.

— Saçma konuşma, Larry! Elbette bayılırım. Bilirsin ki ben züppe değilimdir. Kafalı kimselerle görüşmeyi severim.

— Evet ama, üstünde Chanel'den alınmış bir giysi oldu mu senin bunu zenginlerin yoksul mahallelerini gezmeleri gibi bir şey olarak yaptığını düşünmeyecekler mi sanıyorsun? Senin gibi onlar da karşında rahat etmezler, sen de onlardan bir zevk alamazsın; yalnızca, sonradan Emily de Montadour'la Gracie de Château-Gillard'a Quartier Latin'de bir alay yetenekli ama serseri ruhlu kimselerle tanıştığını anlatıp gülersin.

İsabel hafifçe omuzlarını kaldırdı.

— Valla, hakkın var, derim. Ben bu gibi insanlar arasında büyümedim. Onlarla aramda hiçbir benzerlik yok.

— Bütün bunlardan ne sonuca varıyoruz?

— Dönüp dolaşıp yine başladığımız noktaya geldik. Ben kendimi bildiğimden beri Chicago'da yaşadım. Bütün arkadaşlarım orada. Bütün çıkarlarım orada. Ben orada kendimi evimde gibi görüyorum.

---

(1) Fransızca "Âdi şarap"

Benim yerim orası, senin de yerin orası. Annem hasta, iyi olacağı da yok. İstesem bile onu bırakamam.

— Ben Chicago'ya gelmezsem benimle evlenmeyeceğini mi söylemek istiyorsun?

İsabel duraladı. Larry seviyordu. Onunla evlenmek istiyordu. Bütün varlığıyla onu canı çekiyordu. Onun da kendisine can attığını biliyordu. İşi zora bindi mi Larry'nin tasarılarından vazgeçeceğini de hiç sanmıyordu. Bundan dolayı korkuyordu ama, tehlikeyi göze almak zorundaydı

— Evet, Larry, onu söylemek istiyorum.

Larry insanın burun deliklerini ekşi bir kokuyla dolduran o kükürtlü eski usul Fransız kibritlerinden birini ocağın kenarına sürterek piposunu yaktı. Sonra, kızın yanından geçerek, gidip pencerelerden birinin önünde durdu. Dışarı baktı. Yıl gibi gelen kısa bir süre konuşmadı. İsabel onunla ayakta karşı karşıya konuşurken aldığı duruşu değiştirmeden, durmuş, ocağın üzerindeki aynaya bakıyordu; ama, kendisini görmüyordu. Yüreği deli gibi çarpıyor, korkudan bayılacak gibi oluyordu.

Larry en sonunda arkasına döndü:

— Sana önerdiğim yaşayışın düşünebileceğin her şeyden ne denli daha değerli olduğunu anlatabilmek isterdim. Tinsel değerlere dayanan bir yaşayışın ne coşkulu, duygu bakımından ne zengin olduğunu anlatabilmek isterdim. Sınırsız bir yaşayış. Öyle mutlu bir yaşayış ki! Yalnız bir tek benzeri var: Tek başına bir uçağa biner, yükselir, yükselirsin; çevrende sonsuzluktan başka birşey yoktur. Sonsuzluk başını döndürür, sarhoş gibi olursun. Öyle büyük bir ferahlık duyarsın ki bunu dünyada hiçbir güce, onura değişmezsin. Geçen gün Descartes'i okuyordum. Huzur, güzellik, berraklık. Aman yarabbi!

İsabel öfkeyle onun sözünü kesti:

— Ama, Larry, benim harcım olmayan, ilgi duymadığım, duymak da istemediğim birşey öneriyorsun sen bana, bunun farkında değil misin? Kaç kez söyleyeceğim sana: Ben basbayağı, her kız gibi bir

kızım, yirmi yaşındayım, on yıl sonra yaşlanacağım, elimdeyken iyi yaşamak istiyorum. Ah, Larry, seni müthiş seviyorum! Bunların hepsi saçma şeyler. Sana hiç bir şey sağlayacağı da yok. Senin iyiliğin için yalvarıyorum sana, vazgeç bundan. Aklı başında bir adam gibi davran. Başkalarının büyük yararlar elde ettikleri en değerli çağını heba ediyorsun. Beni seviyorsan bir hayal uğruna feda etmezsin, Larry. Hevesini aldın artık. Gel bizimle, Amerika'ya gidelim.

— Gidemem, yavrum. Ölüm demek olur bu benim için. Ruhuma karşı ihanet etmiş olurum.

— O! Larry, niye böyle konuşuyorsun? Kendini beğenmiş sinirli kadınlar böyle konuşur. Ne demektir bu? Hiç. Hiç. Hiç.!

Larry gözleri ışıldayarak gülümsedi:

— Duygularımın aynası demektir.

— Nasıl da gülebiliyorsun! Son derece önemli bir iş bu, anlamıyor musun? Dörtyolağzına geldik, bütün geleceğimiz şimdi vereceğimiz karara bağlı.

— Onu biliyorum. Emil ol, çok bilinçli konuşuyorum.

Kız içini çekti:

— Değil mi ki mantık dinlemiyorsun, artık söylenecek bir şey kalmadı.

— Ama, ben senin mantıklı konuştuğunu hiç sanmıyorum. Tersine, deminden beri korkunç saçma konuştun bence.

İsabel:

— Ben mi? dedi. Acınacak halde olmasaydı kahkahayla gülerdi, sağlam. Zavallı Larry'ciğim, darılma ama, sen çok aptalsın.

İsabel nişan yüzüğünü usulca parmağından çıkardı, avucuna alıp baktı. Yüzük platindendi, üzerinde de dört köşe bir yakut vardı. Eskiden beri çok severdi bu yüzüğü.

— Beni sevseydin böyle mutsuz etmezdin.

— Seni sevmesine seviyorum. Ama, ne yazık ki insan, kimi

vakit, doğru olduğuna inandığı şeyi başkasını mutsuz etmeden yapamıyor.

İsabel avucunda yüzük bulunan elini uzattı, titreyen dudaklarıyla zorla gülümsemeye çalıştı.

— Al, Larry.

— Ben ne yapayım onu? Arkadaşlığımızın bir andacı olarak saklasan olmaz mı? Küçük parmağına takarsın. Dostluğumuzu kesmeye gerek yok, değil mi ya?

— Sana karşı hep sevgi besleyeceğim, Larry.

— Öyleyse yüzüğü sakla. Sevinirim.

İsabel bir an duraladı, sonra yüzüğü sağ elinin küçük parmağına taktı:

— Bol geliyor.

— Küçültürsün. Hadi gel, Ritz'e gidip bir şey içelim.

— Hayhay!

İşin böylesine kolay olup bitmesine İsabel biraz şaşırmıştı. Ağlamamıştı. Ortada değişmiş hiçbir şey yok gibiydi; yalnız, artık Larry'yle evlenemeyecekti.

Herşeyin olup bittiğine bir türlü inanamıyordu. Korkunç bir kavga etmemiş olmalarına üzülüyor gibiydi. Sanki bir ev tutma işi üzerinde tartışıyorlarmış gibi, herşeyi pek sakin bir tavırla konuşmuşlardı. İçinde bir kırgınlık vardı; aynı zamanda, birbirlerine karşı böylesine uygarca davranmış olmalarından dolayı da hafif bir sevinç duyuyordu. Larry'nin gerçekte ne hissettiğini öğrenmek için herşeyini verirdi. Onun duygularını öğrenmek eskiden beri güç bir işti. Sakin yüzü, koyu renk gözleri öyle bir maskeydi ki, onu yıllardan beri tanıyan İsabel bile bu maskeyi delip içeriye giremiyordu.

İsabel şapkasını çıkarıp karyolanın üzerine koymuştu. Şimdi, aynanın önünde durmuş, yeniden giyiniyordu. Saçlarını düzeltirken:

— Merak ettiğim birşey var, dedi. Nişanı bozmak istemiş miydin sen?

— Hayır.

— Böyle daha rahat edersin diye düşündüm.

Larry buna karşılık vermedi. İsabel dudaklarında şen bir gülümseyişle arkasına döndü:

— Ben hazırım, dedi.

Larry kapıyı kitledi. Anahtarı verirken masadaki adam ikisine de anlamlı, ama, hoşgören bir tavırla baktı. Adamın ne düşündüğünü İsabel'in tahmin etmesine olanak yoktu.

— Bu adam benden kuşkulanmıştır, sağlam dedi.

Taksiye binip Ritz'e gittiler, biraz bir şey içtiler. Her gün görüşen iki eski arkadaş gibi, görünüşte sakin bir tavırla, oradan buradan konuştular. Larry çok konuşmazdı ama, İsabel konuşkan bir kızdı, durmadan konu bulurdu; hele o gün aralarında çözülmesi pek güç olabilecek bir sessizlik çökmesini önlemeye çok çaba harcıyordu. Larry'nin bana karşı kin duyuyor diye düşünmesini istemiyordu; benliği de onu yaralanmış, üzülmüş kanısını vermeyecek biçimde davranmak zorunda bırakıyordu. En sonunda:

— Beni eve götür, dedi.

Larry otomobille onu kapısına dek getirdiği zaman İsabel şen bir tavırla:

— Unutma, yarın öğle yemeğine bizdesin, dedi.

— Unutur muyum hiç!

İsabel yanağını uzatıp öptürdü, sonra kapıdan içeri daldı.

V

İsabel oturma odasına girince, çaya bir alay misafir gelmiş olduğunu gördü. Paris'te oturan iki Amerikalı kadın vardı. Son derece şık giyinmişler, boyunlarına inciler, kollarına elmas bilezikler, parmaklarına değerli yüzükler takmışlardı. Bir tanesinin saçları kınalı, ötekinin kendiliğinden altın sarısıydı ama, bu iki kadın birbirine çok benziyordu. İkisinin de kirpikleri kozmetiğe bulanmış, dudaklarına parlak bir boya tabakası çekilmiş, yanaklarına allık sürülmüştü. İkisinin de vücutlarının narinliğini türlü eziyetlere katlanarak elde tuttukları görülüyordu, ikisinin de yüz çizgileri sertti, belirliydi, gözlerinde doymaz bir tutku, tedirginlik vardı. Yaşayışlarının günden güne solan güzelliklerini koruma uğrunda umutsuz bir savaşla geçtiğini anlamamanıza olanak yoktu. Yüksek, madeni bir sesle, böbürlenir bir tavırla konuşuyorlar, bir saniye olsun durmuyorlardı; sanki duracak olurlarsa makinenin bozulmasından, yapma bir şey olan varlıklarının parçalanmasından korkuyorlardı.

Amerikan Büyükelçiliği'nden bir görevli vardı. Pek kibar, sevimli bir adamdı; hiç konuşmuyordu, çünkü ona sıra gelmiyordu.

Kısa boylu, esmer bir Romen prensi de vardı. Bir incelik simgesi olan bu biraz keskin bakışlı, kara gözlü, pek iyi tıraş olmuş, yanık yüzlü adam boyuna yerinden fırlıyor, kadınların çay fincanını alıp uzatıyor, kurabiye tabağını veriyor, sigaralarını yakıyordu;

çevresindekilere, hiç çekinmeden pek dalkavukça, pek bayağı iltifatlar da yağdırıyordu. Bu yaltaklanmalarına uğrayan kimselerden aldığı, almayı umduğu şölen çağrılarını böylece ödüyordu.

Elliott'ın hatırı olsun diye, kendisince pek de bu toplantıya gitmeyecek kadar şık giyinmiş olan Bn. Bradley, sofraya oturmuş, o her zamanki kibar, biraz da soğuk tavrıyla, evsahibi hanımlığı yapıyordu. Kardeşinin konukları için ne düşündüğünü pek bilemem. Ayrıca, ben onu pek az tanımışımdır. Bütün duygularını kendine saklayan bir kadındı. Yalnız, aptal bir kadın değildi. Birçok ülkelerin başkentlerinde geçirdiği yıllar içinde çeşit çeşit insan tanımıştı. Bana kalırsa bunların hepsi üzerine doğup büyüdüğü küçük bir Virginia kasabasının inançlarına göre oldukça kesin biçimde değer biçmişti. Onların halleriyle, tavırlarıyla, daha başlarken mutlu bir sona varacağını bildiği (öyle olmasa okumazdı ya) romanlardaki kişilerin üzüntülerinden, acılarından daha çok ilgilendiğini de hiç sanmıyorum. Hiç de bağnaz olmayan eski mezhebi üzerinde Elliott'ın koyu Katolikliğinin nasıl hiçbir etkisi olmadıysa, Paris, Roma, Pekin de onun Amerikanlığını hiç bozmamıştı.

İsabel, gençliğiyle, neşesiyle, canlılığıyla, bu yapmacıklı havaya taze bir soluk getirdi. İçeri genç bir yeryüzü tanrıçası gibi girdi. Romen prensi hemen ayağa fırlayıp kıza sandalye sundu, gösterişli bir tavırla dönüp oturdu. O iki Amerikalı kadın, dudaklarında keskin bir incelik gülümseyişiyle, kızı tırnağa süzdüler, giysisini dikkatle gözden geçirdiler. Belki de böylece kızın taşkın gençliğiyle karşı karşıya geldikleri için içlerinde acı bir korku duydular. Amerikalı diplomat kızın yanında bu kadınların nasıl yapmacıklı, nasıl çirkin kaldıklarını görünce kendi kendine gülümsedi.

Yalnız, İsabel kadınları pek çekici buluyordu. Zengin giysileri, değerli incileri hoşuna gitti, onlardaki yapma tavra imrendi. Acaba ben de bir gün bu derece olağanüstü şık bir kadın olacak mıyım? diye düşünüyordu.

O kısa boylu Romen pek gülünçtü elbette ama, oldukça da sevimli bir adamdı; söylediği o tatlı sözler, içten gelmese bile, insanın hoşuna gidiyordu. İsabel'in içeri girmesiyle yarım kalan

konuşmasına yeniden başladı. Söylediklerinin gerçekten değeri olan şeyler olduğuna öylesine inanmış bir halle, öylesine coşkun konuşuyorlardı ki insan neredeyse ciddi bir şey konuşuyorlar sanacaktı. Bulundukları eğlentilerden söz ediyorlardı. En son ortaya çıkan rezaletin dedikodusunu yapıyorlar, bir çok ünlü adlar sayıyorlardı. Tanımadıkları yok gibiydi. Herkesin sırrını biliyorlardı. Bir çırpıda en son oyundan, en son terziden, en son potre ressamından, son başbakanın en son düşüp kalktığı kadından söz ettiler. Bilmedikleri yok denebilirdi. İsabel hayran hayran dinliyordu. Bunların hepsi ona uygarlığın en güzel gerekleri gibi geliyordu. İşte yaşamak buydu. Yaşamanın tam içinde olmaktan büyük bir coşku duyuyordu. İşte gerçek buydu. Sahne tamamdı. Oda büyüktü: Yerde bir Savounerie halısı, zengin kaplamalı duvarlarda güzel resimler vardı; oturdukları sandalyeler oymalıydı; odada kakma işlemeli masalar, komidinler, her biri müzelere konmaya değer bir alay eşya vardı. Bu oda besbelli ki büyük bir servete mal olmuştu ama, değerdi de. Odanın güzelliğini, sıcaklığını bundan önce hiç böylesine fark etmemişti, çünkü o sırada o küçük, pis otel odası, o demir karyola, oturduğu rahatsız sandalye gözünün önündeydi, Larry de, o odada hiçbir kusur bulmuyordu. Çıplak, soğuk, çirkin bir odaydı o. Hatırladıkça tüyleri ürperiyordu.

Toplantı dağıldı, İsabel annesiyle, dayısıyla baş başa kaldı.

Elliott o iki zavallı saçı boyalı kadını kapıya dek uğurladıktan sonra içeri gelince: "Hoş kadınlar!" dedi. Paris'e gelip yerleştiklerinden beri tanırım. Bu düzeye geleceklerini hiç ummazdım. Bizim kadınlar bulundukları yere uymakta gösterdikleri ustalık bakımından pek yamandırlar. Amerikalı demezsiniz; hele Orta Batı'lı, hiç.

Bn. Bradley, kaşlarını kaldırarak, bir şey söylemeden, kardeşine şöyle-bir baktı.

Elliott bunu anlayacak kadar zeki bir adamdı. Yarı alaylı, yarı tatlı bir tavırla:

— Seni kim görse şıppadak Amerikalı der, Louisa'cığım, dedi. Oysa, eline o kadar da fırsat geçti.

Bn. Bradley dudaklarını büktü:

— Umudunu boşa çıkardığım için kusura bakma, Elliott. Ben halimden memnunum.

Elliott ağzının içinde:

— Tous les goüts sont dans la nature. **(1)** dedi.

İsabel:

— Size bir şey söyleyeceğim, dedi. Larry'yle nişanı bozdum.

Elliott:

— Tüh! diye haykırdı. Yarınki şölen listem alt-üst oldu demek! Böyle kısa bir süre içinde kimi bulabilirim?

— O! yemeğe gelmesine gelecek.

— Nişanı bozduğun halde mi? Pek garip bir şey bu.

İsabel sinirli sinirli güldü. Gözünü dayısından ayırmamaya çalışıyordu, çünkü annesinin gözlerini kendisine dikmiş olduğunu biliyor, onunla göz göze gelmek istemiyordu.

— Kavga etmedik. Bugün öğleden sonra bu işi konuştuk, evlenirsek büyük bir yanlışlık yapacağımız yargısına vardık. Amerika'ya dönmek niyetinde değil; Paris'te kalmak istiyor. Yunanistan'a gidecekmiş.

— Ne yapmaya? Atina da toplum yaşayışı yoktur ki. Doğrusunu istersen, ben kendi hesabıma Grek sanatına pek önem vermemişimdir. Grek eserlerinden kimisinde insanı oldukça çeken sakat güzellik vardır ama, Fidiyas sinirime dokunuyor.

Bn. Bradley:

— Bak bana, İsabel! dedi.

İsabel dönüp, dudaklarında hafif bir gülümseyişle, annesine baktı.

Bn. Bradley kızını uzun uzun süzdü ama, bütün söylediği bir "Hım"dan ibaret oldu. Görüyordu ki kızı ağlamamıştı, sakindi, sinirleri yerindeydi.

---

(1) Fransızca "Can çıkmayınca huy çıkmaz"

Elliott:

— Bence iyi yaptın İsabel, dedi. Ben elimden geleni yapmaya hazırım ama, yine de evlenirseniz mutlu olacağınızı pek sanmıyorum. Senin dengin değil o; Paris'te sürdüğü yaşayış da ileride hiçbir şey olamayacağını apaçık gösteriyor. Güzelliğinle, erdemlerinle sen ondan daha iyisini bulursun. Bana sorarsan, çok akıllıca davranmışsın.

Bn. Bradley kızına biraz tasalı bir tavırla baktı:

— Bunu benim yüzümden yapmadın ya, İsabel?

İsabel kesin bir tavırla başını salladı:

— Hayır, anneciğim, tümüyle kendim için yaptım.

VI

Doğu'dan dönmüştüm, o sırada Londra'da bulunuyordum. Yukarıda anlattıklarımın üzerinden belki onbeş gün geçmişti. Bir sabah Elliott telefon etti. Sesini işitince şaşırmadım, çünkü mevsimin baygın güzelliğini görmeye hep İngiltere'ye gelirdi, bunu biliyordum. Bn. Bradley'le İsabel de onunla gelmişler.

— Bu akşam saat altıda gel de biraz bir şey içelim. Çok memnun olurum, diyordu.

Yine Claridge'de kalıyorlardı elbet. Ben de oraya yakın bir yerde oturuyordum. Onun için, Park Sokağı'ndan yürüye yürüye gittim. Mayfair'in o durgun, ağırbaşlı sokaklarından geçerek otelin önüne çıktım. Elliott yine her zamanki daireyi tutmuştu. Bu dairenin duvarları sigara kutusunun tahtası gibi kahverengi tahtayla kaplıydı, ölçülü bir görkemle döşenmişti. İçeri girdiğimde yalnızdı. Bn. Bradley'le İsabel çarşıya gitmişlerdi, Elliott o sıralarda dönmelerini bekliyordu. İsabel'in Larry'yle nişanını bozduğunu anlattı.

İnsanların birtakım belli durumlarda nasıl davranmaları gerektiği konusunda şairane, son derece de kendince bir görüşü olan Elliott bu iki gencin davranışı karşısında şaşırmış kalmıştı. Larry nişanın bozulduğu gün yalnız öğle yemeğine gelmekle kalmamış, sofrada

sanki durumunda hiçbir değişiklik olmamış gibi davranmıştı. Yine eskisi gibi incelik, kibarlık göstermiş, ölçülü neşesini elden bırakmamıştı. İsabel'e karşı yine arkadaşça bir sevgi gösteriyor, ne canı sıkılmış, ne kızgın, ne de üzgün görünüyordu.

İsabel'de de üzgün bir hal yoktu. Öyle mutlu görünüyor, öyle şen gülüyor, öyle hoş hareketler yapıyordu ki, daha biraz önce yaşayışında kesin, belli ki acıverici bir adım atmış olan o değildi sanki.

Elliott bu işe bir türlü akıl erdiremiyordu. Konuşulanlardan anladığına göre, Larry'yle İsabel daha önceden kararlaştırmış oldukları gezilerden hiç de vazgeçmek niyetinde değillerdi. İlk fırsatta ablasına bunu söyledi.

— Doğru değil, dedi. Artık nişanlıymışlar gibi öyle orada-burada gezemezler. Larry gerçekten dürüst olmaktan çok uzak. Sonra, İsabel'in kısmetine engel olur. Açıkça görülüyor ki, Fotheringham, hani şu Büyükelçilikteki genç, İsabel'e abayı yaktı. Para, mevki sahibi bir kimse. Ortada engel kalmadığını bilse, eminim ki kıza evlenme önerir. Bence sen İsabel'le bunu bir konuşsan iyi edersin.

— İsabel yirmi yaşında, yavrum. Sonra, insana öyle bir "Sen karışma" demek ister gibi bakışı var ki ben şimdiye dek hiç karşı koyamadım.

— Demek ki çok kötü büyütmüşsün, Louisa. Neyse, senin bileceğin iş bu.

— Bu öyle bir iş ki, ikimiz anlaşamayız.

— Sabrımı tüketiyorsun, Louisa.

— Ah! Elliott'çığım, senin de yetişkin bir kızın olsaydı, azgın bir boğayı yönetmenin bir kızı yönetmekten daha kolay olduğunu anlardın. Sonra, kızın içinden ne geçtiğini öğrenmeye gelince... Valla, bunu öğrenmeye çalışmaktansa, onun sandığı gibi basit, aptal bir insan görünmek daha iyidir.

— Bu işi kendisiyle konuştun değil mi?

— Konuşmak istedim. Yüzüme karşı güldü, Anlatılacak bir şey yok! dedi.

— Üzgün mü?

— Bilmiyorum. Bildiğim yalnız bir şey var: Pek iştahlı yemek yiyor, mışıl-mışıl da uyuyor.

— Valla, bak ben sana söyleyeyim: Onları böyle kendi hallerine bırakacak olursan günü birinde kimseye haber vermeden evlenirler.

Bn. Bradley gülümsemek lütfunda bulundu:

— O zaman, sen de biz de artık evlenmeye türlü engel çıkaran, cinsel bozukluklara önem vermeyen bir ülkede yaşıyoruz! diye rahat edersin

— Pek de haklı olarak. Evlenme, aile güvenliğinin, devlet oturmuşluğunun dayandığı ciddi bir sorundur. Ama, evlenmenin saygınlığını elde tutabilmek için de aile-dışı ilişkilere yalnız göz yummakla kalmamalı, aynı zamanda hoş da görmeli. Azizim Louisa, fuhuş...

Bn. Bradley:

— Yetişir, Elliott! diye onun sözünü kesti. Senin o, serbest evlenmenin toplum, ahlâk bakımından değeri konusundaki görüşlerin beni hiç ilgilendirmez.

İsabel'in Larry'yle boyuna gezip tozmasına engel olacak tasarıyı Elliott o zaman ileri sürmüş; çünkü bu hal onun dürüstlük anlayışına pek aykırı geliyormuş.

Paris'in mevsimi artık sona ermek üzereydi, kibar kimselerin hepsi kaplıcalara, Deauville'e gitmeye hazırlanıyorlardı, oradan da, yazın kalan günlerini geçirmek üzere, Touraine'deki, Anjou'daki, Britanya'daki babadan kalma şatolarına çekileceklerdi. Elliott haziran sonunda Londra'ya giderdi ama, aile bağları güçlüydü, ablasına, İsabel'e karşı olan sevgisi de derindi; isterlerse kendinden vazgeçip, adamakıllı insanların hepsi gittiği halde, onların hatırı için Paris'te kalmaya hazırdı. Şimdi ise hem başkalarına yararı dokunacak, hem de kendi işine yarayacak bir şey yapabilmek gibi güzel bir durumda bulunuyordu. Bn. Bradley'ye üçü birlikte Londra'ya gitmeyi önerdi; çünkü Londra'da mevsim sürüyordu; yeni ilgiler, yeni ahbaplar İsabel'in üzüntüsünü avuturdu.

Gazetelerden öğrendiklerine göre, Bn. Bradley'nin hastalığının en büyük uzmanı da o sıralarda Londra'da bulunuyordu ki, bu da onların Paris'ten vakitsiz ayrılmalarını bu hekime görünmek gibi makul bir nedenle açıklamalarına yarayacak, İsabel'in herhangi bir ters tepkisini önleyecekti.

Bu tasarı Bn. Bradley'yi düşündürdü. İsabel'in halini merak ediyordu. Göründüğü gibi gerçekten bu işe hiç aldırış etmiyor muydu, yoksa ağırına gitmiş, kızmış kırılmıştı da yaralı duygularını belli etmemek için mi ağırbaşlı bir tavır takınıyordu? Annesi bunu bir türlü kestiremiyordu. Elliott'la yalnız bir noktada birleşiyordu: Yeni kimseler, yeni çevreler görmek İsabel için iyi olacaktı besbelli.

Elliott telefonla Londra'yla konuştu. Larry'yle birlikte o günü Versailles'da geçirmiş olan İsabel eve geldiği zaman ona haber verebilecek durumda bulunuyordu:

— Ünlü hekimden annen için üç gün sonraya söz aldım. Claridge'de de bir daire tuttum, yarın değil öbürgün gidiyoruz.

Ellott kıza bu haberi biraz gösterişli bir tavırla verirken Bn. Bradley hiç sesini çıkarmadan, kızı nasıl bir hal alacak diye, dikkatle baktı.

İsabel her zamanki o neredeyse soluğu tıkanırcasına coşkun haliyle:

— Oh! anneciğim! diye haykırdı. Kendini o hekime baktıracaksın ha! Çok sevindim! Bu fırsatı kaçırmamalısın elbet. Sonra, Londra'ya gitmek de çok güzel bir şey. Ne kadar kalacağız?

Elliott:

— Oradan artık Paris'e dönmenin anlamı yok, dedi. Bir haftayla dek burada tek kişi kalmaz. Yazın sonuna dek Claridge'de benimle kalırsınız. Temmuzda güzel balolar vardır; sonra, Wimbledon var, Goodwood var, Cowes var. Ellingham'lar bizi yatlarına alıp Cowes'e götürmekten dolayı pek sevinirler, eminim. Bantock'lar da hep Goodwood'da büyük eğlentiler düzenlerler.

İsabel çok sevinçli görünüyordu. Annesinin de içi rahat etti. Kızı Larry'yi artık hiç düşünmüyor gibiydi.

* * *

Elliott tam bunları bana anlatıp bitirdiği sırada ana-kız içeri girdiler. İkisini de bir-buçuk yıldır görmemiştim. Bn. Bradley biraz daha zayıflamış, yanakları biraz daha sarkmıştı; pek iyi olmayan, yorgun bir hali vardı. İsabel ise, pek canlıydı. Yanaklarının alı, saçlarının tatlı kumral rengi, koyu kestane gözlerinin parıltısı, yüzünün duruluğuyla öyle bir gençlik belirtiyordu, başka hiçbir şeyi olmasa bile yalnızca yaşamanın verdiği zevki öylesine canlandırıyordu ki onun karşısında insanın hazdan kahkahayla güleceği geliyordu.

Kızı, biraz saçma olmakla birlikte, pek olgun, yenilmeye hazır, altın renkli, sulu bir armuda benzettim. Çevresine öyle sıcaklık saçıyordu ki elinizi uzatsanız bu rahat ılıklığı duyabilirsiniz sanıyordunuz. Boyu daha uzamış gibiydi; yüksek ökçe giydiği için mi, yoksa usta bir terzi elinden çıkan giysisi dolgun gövdesinin körpe tombulluğunu gizlediği için mi, bilmiyorum. Sonra, çocukluğundan beri açık havada spor yapmış kızlarda görülen hoş, rahat bir duruşu vardı. Uzatmayalım, dişilik bakımından pek çekici bir taze olmuştu. Annesi olsaydım, "Artık evlendirme çağı geldi!" derdim.

Chicago'dayken Bn. Bradley'den gördüğüm inceliğe karşılıkta bulunmak için elime bir fırsat geçtiğine sevinerek, üçünü de bir akşam tiyatroya çağırdım, bir de öğle yemeği düzenledim.

Elliott:

— Acele edersen iyi olur, azizim, dedi. Burada olduğumuzu bütün ahbaplarıma haber verdim, bir iki gün sonra, yazın sonuna dek burada kalmak zorunda olduğumuzu göreceğiz.

Bununla, birkaç gün sonra benim çağrılarıma gelemeyeceklerini söylemek istediğini anladım, bir kahkaha attım.

Elliott, içinde biraz da büyüklük taslama olduğunu sezdiğim bir bakışla bana baktı; incelikli bir tavırla, aynı zamanda, yazar olmam dolayısıyla, bana haddimi bildirmek isteyen apaçık bir anlamla:

— Ama, ne de olsa yine bizi saat altıda falan burada bulursun, seninle görüşmekten dolayı sevinç duyarız elbet, dedi.

Beni de bazen şeytan dürter:

— Saint Olpherd'lerle ilişki kurmaya baksan iyi edersin. dedim. Charlisbury kilisesindeki tabloları satmak istiyorlarmış.

— Bu sıralarda artık resim falan almıyorum.

— Biliyorum ama, onlara bir yardımın dokunur diye düşündüm.

Elliott'ın gözlerinde bir çelik parıltısı görüldü:

— Azizim, dedi, İngilizler büyük bir ulustur ama, ne şimdiye dek resim yapmasını bilmişlerdir, ne de bundan sonra bilecekleri var. Ben İngiliz resim sanatıyla hiç ilgilenmem.

VII

Ondan sonra bir ay kadar Elliott'ı da, ablasıyla kızını da pek göremedim. Onları kibar çevrelerde gezdiriyordu. Alıp bir hafta Sussex'teki büyük bir eve, bir hafta da Willtshire'de daha büyük bir konağa götürdü. Windsor soyundan küçük bir prensesin konuğu olarak operadaki kral locasına götürdü. Büyüklerle öğle, akşam yemeklerine götürdü. İsabel balolara gitti. Elliott ayrıca Claridge'deki dairesine sırayla her gün birilerini çağırıyor, ertesi günkü gazetelerde bunların adları çıkıyordu. Ciro'da, Amerikan Büyükelçiliği'nde akşam yemekleri veriyordu. Gerçekten gereken herşeyi yapıyordu. İsabel dayısının onu eğlendirmek için önüne serdiği bu görkemle, zenginlikle gözleri kamaşmamış olsaydı, daha çok çığrından çıkmak zorunda kalacaktı.

Elliott bütün bunları mutsuz bir aşk serüveni geçiren İsabel'i oyalamak istediğini, tümüyle başkasını düşünerek yaptığını ileri sürüp kendi kendine övünebilirdi ama, benim sezdiğime göre tanınmış kibar kimselerle nasıl senli-benli olduğunu ablasına gösterebilmekten de ayrıca hayli zevk alıyordu. Onda eksiksiz bir evsahibi erdemi vardı, bu işteki ustalığını göstermekten de büyük bir haz duyuyordu.

Bu toplantıların birkaçına ben de gittim; arada sırada da saat altıda Claridge'e uğruyordum. İsabel'i her seferinde ya anayurt

ordusundan süslü üniformalı delikanlıların, ya da onlar kadar süslü giysileri olmayan dış işleri görevlileri arasında buluyordum.

Yine o günlerden birindeydi, beni bir kenara çekti:

— Size bir şey soracağım, dedi. Hani bir akşam sizinle pastaneye gitmiştik de dondurmalı soda içmiştik, hatırlıyor musunuz?

— Olduğu gibi.

— O zaman siz bana karşı çok iyi davrandınız, yardım etmiştiniz. Şimdi de yine öyle davranır, yardım eder misiniz?

— Elimden geleni yaparım.

— Sizinle bir şey konuşmak istiyorum. Bir gün birlikte yemek yiyebilir miyiz?

— Hangi gün isterseniz.

— Şöyle sakin bir yerde.

— Otomobille Hampton Court'a gidip yemeğimizi orada yesek, ne dersiniz? Şimdi parkın en güzel zamanıdır. Sonra, müzede Kraliçe Elizabeth'in yatağını da görürsünüz.

Bu buluş hoşuna gitti, bir gün için sözleştik.

O gün gelince, o zamana dek güzel, sıcak olan hava birdenbire bozdu; gökyüzü kararmış, yağmur çiselemeye başlamıştı. Telefon edip:

— Acaba kentte mi yesek? diye sordum.

Parkta oturamayız; müze de, karanlıktır, resimleri pek iyi göremezsiniz, dedim.

— Parkta oturmamış insan değilim ki, dedi. Eski ressamların tablolarını göre göre de bıktım. Başka bir yere gidelim.

— Peki.

Gidip aldım, otomobille yola koyulduk. İnsanın istediği gibi yemek yiyebileceği küçük bir otel biliyordum; doğru oraya gittik. Yolda İsabel, yine o her zamanki canlılığıyla, bulunduğu eğlentileri, tanıştığı kimseleri anlattı. Eğlendiğini söylüyordu ama, tanıştığı kimseleri anlatırken yaptığı yorumlarla işin gülünçlüğünü belirtmek istediği anlaşılıyordu.

Hava kötü olduğu için kimse gelmemişti, yemek salonunda yalnız biz vardık. Bu otel İngiliz ev yemekleriyle tanınmıştı. Taze bezelyeli, taze patatesli, güzel, enfes bir kuzu buduyla derin bir tabak içine Devonshire kaymağıyla bir elmalı börek yaptırdık. Küçük bir fıçı birayla güzel bir öğle yemeği oldu.

Yemekten sonra, yandaki boş kahve salonuna geçip koltuklara oturmayı önerdim. Orası biraz serinde ama, ocakta odun vardı. Kibrit çakıp ateşledim. Alevler bu loş odaya daha sıcakkanlı bir hal verdi.

— Tamam! dedim. Hadi şimdi anlatın bakalım ne anlatacaksınız.

Güldü:

— Yine geçen seferki iş, dedi. Larry.

— Anlamıştım.

— Biliyorsunuz, değil mi, nişanı bozduk.

— Elliott anlattı.

— Annem rahat etti, dayım da pek sevindi.

Bir ara durakladı, sonra Larry'yle konuştuklarını anlatmaya başladı ki bunları okurlarıma harfi harfine bildirmeye daha önce çalıştım. Okurlarım İsabel'in pek az tanıdığı birisine böylesine açılmasına şaşabilirler. Gerçekten, kendisiyle on kez konuştuğumu, pastanedeki görüşmemiz bir yana, hiç baş başa kaldığımı sanmıyorum. Öyleyken yine de kızın bana açılmasına hiç şaşmadım. İlk önce şundan: Hangi yazara sorsanız bu sözümü doğrular: Herkes başkasına anlatmadığı birçok şeyleri bir yazara anlatır. Neden bilmem ama, besbelli onun bir-iki kitabını okudukları için kendisiyle aralarında bir yakınlık duyarlar; ya da kendilerini birer roman kahramanı gibi gördükleri için yazarın hayalindeki kişiler gibi açık konuşmaya hazırdırlar. Sonra, bana kalırsa İsabel benim kendisini de, Larry'yi de sevdiğimi, genç oluşlarının hoşuma gittiğini, acılarını paylaştığımı anlamıştı. Dayısını kendisine dert ortağı yapamazdı elbette; çünkü Elliott bir delikanlı için toplum içine girmek bakımından karşısına çıkabilecek en güzel fırsatı tepmiş bir gençle ilgilenmek niyetinde değildi. İsabel'e annesi de yardım

edemezdi, Bn. Bradley'nin birtakım yüksek düşünceleri vardı. Onun mantığına göre, insan bu dünyada yaşamak istiyorsa kimsenin değer vermediği şeyleri yapacak yerde, bu dünyanın değer verdiği şeyleri benimsemek zorundaydı. Bağlı bulunduğu düşüncelerde de en çok inandığı bir şey vardı: Erkeğin ödevi bir iş tutup çalışmak, emeğiyle, çabasıyla para kazanıp karısını, ailesini kendi onuruna uygun biçimde yaşatmak, oğullarını okutup doğru dürüst bir yaşayış kuracak biçimde yetiştirmek, öldüğü zaman da karısına geçimini sağlayacak bir şey bırakmaktı.

İsabel'in belleği güçlüydü, bu uzun çekişmenin çeşitli aşamaları aklında çok iyi kalmıştı. Anlattıklarını bitirinceye dek hiç sesimi çıkarmadan dinledim. Yalnız bir kez, bana bir şey sormak için, anlatmasını kesti:

— Ruysdael kimdir?

— Ruysdael mi? Eski bir Felemenk ressamdır. Niye sordunuz?

Anlattı:

— Bu adamdan ona Larry söz etmiş, Ruysdael'in hiç olmazsa sorduğu sorulara karşılık bulduğunu söylemiş. İsabel, "Bu adam kim?" diye kendisine sorunca Larry'nin verdiği kaçamak karşılığı da anlattı.

— Ne demek istedi acaba? diye sordu.

O zaman aklıma geldi:

— Sakın Ruysbroek demiş olmasın?

— Olabilir. O kim?

— Ondördüncü yüzyılda yaşamış gizemci bir Flaman papazı.

Umduğunu bulamamış gibi:

— Ya? dedi.

Ona bir şey dememişti bu. Ama, bana bir şey diyordu. Larry'nin düşüncelerinin nasıl bir biçim almakta olduğunu bana ilk gösteren şey bu oldu. İsabel, anlatmasını sürdürürken, kendisini yine dikkatle dinlemekle birlikte, Larry'nin bu adamdan söz etmesinin aklıma getirdiği olasılıklar da kafamı kurcalıyordu. Yine de pek önem vermek

de istemiyordum. Çünkü Larry bu Derviş Hoca'nın adını belki ancak o çekişmede bir dayanak noktası olarak ileri sürmüştü; İsabel'in kavrayamadığı bir anlamı da olabilirdi. İsabel'in "Ruysbroek kim?" diye sorunca Larry'nin "okuldayken tanımadığım bir adam" diye karşılık verişi kızı şaşırtmak içindi besbelli.

İsabel, anlattıklarını bitirince:

— Siz şimdi bütün bunlardan ne anlam çıkarıyorsunuz? diye sordu.

Karşılık vermeden önce biraz durdum.

— Hani vaktiyle, boş oturacağını söylemişti, hatırlıyor musunuz? dedim. Söyledikleri doğruysa onun boş oturmak dediği şey hayli sıkı bir çalışmaya benziyor.

— Söylediklerinin doğru olduğuna eminim ama, sonuç verecek bir iş üzerinde böyle sıkı çalışsaydı iyi kazanç elde ederdi, değil mi ya?

— Kimi insanın yaradılışı gariptir. Öyle caniler var ki kunduzlar gibi çalışırlar ama, kurdukları tasarılar onları hapishaneye götürür; çıkar çıkmaz yine başlarlar, yeniden hapse girerler. Oysa, harcadıkları emeği, zekâyı, gücü, sabrı dürüst işlere harcasalar kendilerine güzel bir yaşayış kurup yüksek mevkiler elde edebilirler. Gelgelelim, onların yaradılışları böyledir. Suç işlemekten hoşlanırlar.

Sinirli sinirli gülerek:

— Zavallı Larry! dedi. Grekçe öğrenip de ileride banka soyacak, diyemezsiniz ya?

Ben de güldüm:

— Yok, öyle bir şey söylemiyorum. Benim demek istediğim şu: Kimi adam vardır, belli bir şey yapmak için içinden önce büyük bir istek duyar ki, elinde değildir, o şeyi ille yapacaktır. İstediğini yerine getirmek için herşeyi gözden çıkarmaya hazırdır.

— Sevdiklerini de mi?

— A! elbette!

— Basbayağı bencillikten başka bir şey mi bu!

Gülümseyerek:

— Bilmem valla, dedim.

— Eski dilleri öğrenmek Larry'nin ne işine yarayabilir?

— Bazı insanlarda her türlü kazanç düşüncesinden uzak bir öğrenme isteği vardır. Pek de hor görülecek bir istek değildir bu.

— Bir işte kullanmadıktan sonra bilginin ne değeri var?

— Belki bir işte kullanacak. Belki, nasıl bir sanatkâr sanat eseri yapmakla yeter bir sevinç duyuyorsa, o da bir şey öğrenmekten öyle bir sevinç duyuyordur. Belki de daha ileri bir şey için bu ancak bir adımdır.

— Madem bir şeyler öğrenmek istiyordu, savaştan geldikten sonra üniversiteye niye gitmedi? Dr. Nelson da, annem de üniversiteye gitmesini istiyorlardı onun.

— Chicago'dayken bunu ben kendisiyle konuştum. Diplomanın ona hiçbir yararı olmazmış. Bana öyle geliyor ki ne istediğini biliyor, bu isteği şeyi de üniversitede elde edemeyeceğini anlıyordu. Biliyor musunuz, öğrenme işinde, sürüyle birlikte gidenler olduğu gibi, sürüden ayrılanlar da vardır. Bana kalırsa Larry ancak kendi başına çizdiği yoldan gidenlerden.

— Hatırlıyorum, bir gün, bir şeyler yazmak isteyip istemediğini sordum. Güldü, "Yazacak bir şeyim yok!" dedi.

Gülümseyerek:

— İnsanın birşey yazmaması için bundan daha zayıf bir neden işitmedim dedim.

İsabel sinirlendiğini gösteren bir hareket yaptı. En hafif bir şakayı bile kaldıramayacak bir haldeydi.

— Bir türlü anlayamadığım bir şey varsa o da şu: dedi. Nasıl oldu da Larry bu hale geldi? Savaştan önce tıpkı herkes gibiydi. Söylesem inanmazsınız, çok iyi bir tenisçidir, golfu da adamakıllı iyi oynar. Bizim yaptığımız herşeyi o da yapardı. Doğru dürüst bir adam olacağını ummamak için hiçbir neden yoktu. Ne de olsa romancısınız, siz bunu açıklayabilmelisiniz.

— Ben kim oluyorum ki insan yaradılışındaki türlü çetrefil şeyleri açıklayabileyim!

Benim bu sözlerimi duymamış gibi:

— Ben sizinle bunun için görüşmek istiyordum, diye devam etti.

— Mutsuz musun?

— Yo, pek öyle mutsuz değilim. Larry yokken iyiyim; ama, onunla olunca kendimi öyle güçsüz buluyorum ki! Şimdi ancak hafif bir ağrı duyuyorum; hani, aylarca ata binmemiş biri atla uzun bir yol yaptıktan sonra vücudunda nasıl bir katılık duyar, işte öyle bir şey. Sancı değildir, dayanılmaz bir şey değildir ama, yine de duyarsınız. Geçecek, biliyorum; ama, Larry'nin kendini mahvedişine kızıyorum.

— Belki de mahvetmiyordur. Uzun, zor bir yola çıkıyordur; belki de, sonunda, aradığını bulacak.

— Aradığı ne?

— Hiç aklınıza gelmedi mi? Bana kalırsa, size söylediği o sözlerle, bunu açıkça anlatmak istemiş: Tanrı.

İsabel:

— Tanrı! diye haykırdı.

Bu, inanmamaktan ileri gelen bir şaşkınlıktı. Aynı sözü böylesine ayrı ayrı biçimlerde söyleyişimiz pek gülünç kaçmıştı; kendimizi tutamadık, kahkahayla güldük. İsabel hemen yine ciddileşti, halinde korku gibi bir şey sezdim.

— Bu yargıya nereden vardınız?

— Yalnızca tahmin ediyorum. Ama, siz benim, bir romancı olmam dolayısıyla, ne düşündüğümü söylememi istemiştiniz. Savaştayken başından kendisini bu derece değiştirecek neler geçtiğini ne yazık ki bilmiyorsunuz! Bence, ansızın hiç de hazır olmadığı bir sarsıntıya uğradı. Bana sorarsanız, derim ki Larry'nin başından ne geçmişse geçmiş, onun içine yaşayımın geçici olduğuna, dünyada işlenen günahların, çekilen üzüntülerin kesin kes bir karşılık göreceğine değin acı bir kanı yerleştirmiş.

Konuşmaya böyle bir biçim verişim İsabel'in hoşuna gitmemişti, bunun farkındayım. Kız sıkılgan, şaşkın bir hal almıştı:

— Bütün bunlar korkunç sakat şeyler değil mi? İnsan dünyayı olduğu gibi ele almalı, değil mi ki bir kez dünya ya gelmişiz, yaşamaktan elimizden geldiğince yararlanmaya bakmalıyız.

— Hakkınız var sanırım.

— Ben bir şey olduğumu ileri sürmüyorum ama, doğru-dürüst her kız gibi bir kızım. Eğlenmek istiyorum.

— Aranızda, birbiriyle anlaşamayacak bir yaradılış ayrılığı var gibi geliyor bana. İyi ki evlenmeden önce farkına vardınız.

— Ben evlenmek, çocuk sahibi olmak, yaşamak istiyorum.

Gülümseyerek:

— Kaderin lütfuyla gelmiş olduğunuz bu dünyada, diye lafını kestim.

— Valla, bence bunun hiç de kötü bir yanı yok, değil mi? Bu dünya pek hoş bir dünya, ben de pek memnunum.

—İki arkadaş düşünün ki birlikte tatile çıkmak istiyorlar, biri Grönland'ın karlı dağlarına tırmanmak isteğinde, öteki ise Hindistan'ın mercan kıyıları açıklarında balık avlamak hevesinde. Siz işte onlara benziyorsunuz. Anlaşamazsınız elbette.

— Ne de olsa ben Grönland'ın karlı dağlarından fok derisinden bir mantoyla gelebilirim ama, Hindistan'ın mercan kıyıları açıklarında balık bulunduğu pek kesin değil.

— Tanrı bilir.

İsabel kaşlarını biraz çatarak:

— Niye böyle söylüyorsunuz? diye sordu. Siz, hep bilmemezlikten gelir gibi konuşuyorsunuz. Bu oyunda başrolü ben oynamıyorum, bunu biliyorum. O rol Larry'de. Kafasında birtakım şeyler var onun; güzel bir düş görüyor, düş gerçek olmasa bile böyle bir düş görmüş olmak da insana az çok bir coşku verir. Ben ise , para hatırı için oynanan zor, sırf işten ibaret bir rolü üzerime almış bulunuyorum. Mantık hiçbir zaman insana sevimli gelmez,

değil mi? Yalnız, birşeyi unutuyorsunuz: Sonunda zarar görecek olan yine benim. Larry utku bulutlarını sürüye sürüye sıyrılıp gidecek; bana ise birbirine eklenmesi, iki ucu bir araya getirilmesi gereken kırık-dökük şeyler kalacak. Yaşamak istiyorum ben!

— Bunu hiç de unutmuş değilim. Bundan yıllarca önce, gençliğimde bir tanıdığım vardı, hekimdi, hem kötü bir hekim de değildi ama, hekimlik etmezdi. Ömrünü British Museum'un kitaplığına kapanmakla geçirir, uzun aralardan sonra sözde bilimsel bir kitap yazardı ki kimse okumazdı, adam da bunları kendi parasıyla bastırmak zorunda kalırdı. Ölünceye dek böyle dört-beş kitap yazdı, hiçbirinin zerre kadar değeri yoktu. Oğlu asker olmak istiyordu, Sandhurst'e yazılmak için paraları olmadığından orduya er olarak girdi. Sonra savaşta öldü. Adamın bir de kızı vardı. Çok güzeldi, ben az kalsın âşık oluyordum. Bu kız tiyatroya başladı ama, yeteneği olmadığı için, ikinci sınıf tiyatro kumpanyalarında küçük rollere çıkarak, düşük bir ücretle taşrada sürttü durdu. Adamın karısı da, yıllarca acı, yoksulluk içinde çalıştıktan sonra, hasta düştü, kızı gelip bakmak zorunda kaldı, annesinin artık dayanamadığı o zor işlerde kendisi çalışmaya başladı. Bir hiç uğrunda harcanan, mahvolan bir alay kişi. Herkesin çiğnediği yoldan ayrılmaya karar veren kendini havaya fırlatıyor, demektir. Çok az kişi dört ayağının üzerine düşer.

— Annemle Elliott Dayım benim davranışımı doğru buluyorlar. Siz de doğru buluyor musunuz?

— Benim düşüncemin sizce ne önemi olabilir, yavrum? Sizin için ben aşağı yukarı yabancı sayılırım.

Tatlı bir gülümseyişle:

— Ben sizi yan tutmayan bir seyirci sayıyorum, dedi. Sizin doğru bulmanızı isterdim. Sizce de doğru davrandım değil mi?

— Kendiniz için doğru davrandınız, dedim, bu sözümdeki ince anlam ayrımını kavrayamayacağını da iyi biliyordum.

— Öyleyse vicdanım niye rahat değil?

— Değil mi?

Dudaklarında hep o gülümsemeyle -ama, şimdi hafifçe üzgünleşen bir gülümsemeyle -başını salladı.

— Biliyorum, benim yaptığım yalnızca işe yatkın bir düşünüş sonucu. Mantık sahibi her insan benim başka türlü davranamayacağımı kabul eder, bunu biliyorum. Yine biliyorum ki birçok bakımlardan -yaşama mantığı bakımından, dürüstlük bakımından, doğru-yanlış bakımından -yapmam gereken şeyi yaptım. Yine öyleyken yüreğimin ta dibinde içimi kemiren bir duygu var: Daha iyi yürekli olsaydım, kendimi daha az düşünseydim, daha yücelikli davransaydım, Larry'yle evlenir, yaşayışının yönetimini elime alırdım; kendisini yeterince sevseydim dünyayı gözüm görmezdi, diyorum.

— Bir de bunun öbür türlüsünü düşünün: O da sizi yeterince sevseydi sizin istediğinizi yapmaktan bir an bile geri kalmazdı.

— Kendi kendime bunu da söyledim ama, boşuna. Bana kalırsa kendinden vazgeçmek erkekten çok kadının yaradılışında var. Alçak sesle güldü. Acımak, kendisinden vazgeçmek falan.

— Niye bunu göze almıyorsunuz?

Pek neşeli bir hava içinde konuşuyorduk. Sanki, tanıdığımız, ama işleri bizi doğrudan doğruya ilgilendirmeyen kimseleri gelişi-güzel konuşuyor gibiydik. İsabel bana Larry'yle konuştuklarını bile, ikide-bir nükte karıştırarak, neşeli bir halle anlatmıştı; sanki söylediklerini pek ciddiye almamı istemiyor gibiydi. Şimdi rengi solmuştu:

— Korkuyorum dedi.

Bir ara sustuk. Derin, içten bir coşku duyduğum zamanlar hep olduğu gibi, yine belkemiğimden aşağı bir titreme yayıldı. Bu duygu bana korkunç, ürperti verici bir şey gibi gelir. En sonunda:

— Çok mu seviyorsunuz? diye sordum.

— Bilmiyorum. Ona karşı sabırsızlık duyuyorum; sinirlilik duyuyorum. Boyuna göreceğim geliyor.

Üzerime yine sessizlik çöktü. Ne söyleyeceğimi bilmiyordum. Oturduğumuz pastane küçük bir yerdi, pencerelerdeki kalın tül

perdeler ışığı kesiyordu. Mermer benzeri sarı kâğıtla kaplı duvarlarda taş baskısı eski av resimleri vardı. Maun masalarıyla, yıpranmış meşin koltuklarıyla, küf kokusuyla burası garip bir biçimde Dickens'in romanlarındaki pastaneleri andırıyordu. Ocağı eşeleyip biraz daha kömür attım.

İsabel birdenbire konuşmaya başladı:

— Biliyor musunuz, Mesele açığa vurulursa artık boyun eğer, diye düşündüm. İradesinin zayıf olduğunu biliyordum.

— İradesi zayıf mı? diye haykırdım. Bu yargıya nereden vardınız? Tuttuğu yolda gitmekte direndiği için bütün dostlarının, arkadaşlarının kınamalarına tam bir yıldır aldırış etmeyen bir adam!

— Ben ona istediğimi hep yaptırmışımdır. Parmağımın üzerinde oynattım. Aramızdaki şeylerde hiçbir zaman başa o geçmiş değildir. Yalnızca kalabalığın arkasından sürüklenmiştir.

Bir sigara yakmıştım, ağzımla yaptığım dumandan halkayı seyrediyordum. Halka büyüdü, büyüdü, sonra havada dağılıp kayboldu.

— Sanki bir şey olmamış gibi sonradan da onunla oraya-buraya gidişimi annem de, dayım da hiç beğenmiyorlardı ama, ben buna pek önem vermedim. Ta sonuna dek, en sonunda boyun eğeceğini düşündüm durdum. O kalın kafası benim söylediklerimin ciddi olduğunu anlayınca yine vazgeçmeyeceğine bir türlü olasılık veremiyordum. Bir ara durakladı, yüzüme neşeli, alaylı, şeytanca bir gülüşle baktı: Size bir şey söylersem şaşar mısınız?

— Pek sanmıyorum.

— Londra'ya gelmeye karar verdiğimiz zaman Larry'yi çağırdım, Paris'teki son gecemi birlikte geçirebilir miyiz? diye sordum. Bizimkilere söyleyince Elliott Dayım bunu pek densiz, annem de gereksiz bir davranış olarak karşıladılar. Annem bir şeye gereksiz dedi mi, hiç hoşlanmadı demektir. Elliott Dayım: Ne yapacaksınız? diye sordu. Ben de: Bir yerde yemek yiyip sonra dans yerlerini dolaşacağız, dedim. Dayım anneme: Gitmesin, bırakma! dedi. Annem de bana: Seni bırakmazsam kızar mısın? diye

sordu. Yo, anneciğim, hiç kızmam. dedim. Bunun üzerine annem: Ben de öyle düşünmüştüm. Öyleyse, gitmene ha izin vermişim, ha vermemişim, pek önemi yok, dedi.

— Bakıyorum, anneniz çok akıllı bir kadın.

— Pek akılsız olduğunu sanmıyorum. Larry beni almaya gelince, hoşçakalın demeye annemin odasına gittim. Biraz süslenmiştim. Biliyor musunuz, insan Paris'te süslenmek zorundadır, yoksa pek çiğ düşer. Annem arkamdaki giysiyi görünce, başımdan tırnağıma dek öyle bir süzdü ki amacımı sezer gibi olduğu konusunda içime bir kuşku düştü. Ama, bir şey söylemedi. Yalnızca, beni öptü, umarım iyi eğlenirsin, dedi.

— Amacınız neydi?

İsabel, sanki ne dereceye dek açık konuşması gerektiğini pek kestiremiyormuş gibi, duraksayarak yüzüme baktı:

— O akşam pek çirkin göründüğümü sanmıyordum; sonra, elimdeki son fırsattı. Larry, Maxim'de bir masa ayırtmıştı. Yemekler pek güzeldi, hep benim sevdiğim şeyler vardı. Şampanya da içtik. Çılgın bir neşe içinde konuştuk... Daha doğrusu, ben konuştum, Larry'yi kahkahalarla güldürdüm. Onda hoşuma giden şeylerden biri de buydu: Kendisini hep güldürebiliyordum. Dans ettik. Oradan bıkınca kalktık, Château de Madrid'e gittik. Tanıdık kimseler vardı, onların yanına gittik, biraz daha şampanya içtik. Sonra hep birlikte Acacia'ya gittik. Larry çok iyi dans eder, boylarımız da birbirine uyar. Sıcak bir yandan, caz bir yandan, içki bir yandan: Biraz başım döner gibi olmuştu. Her türlü utanmayı yitirmiş bulunuyordum. Onun da beni istediğini anlıyordum. Tanrı bilir ya, ben de onu istiyordum. Aklıma bir şey geldi. Bu düşünce eskiden beri kafamın bir köşesinde gizlenmiş bulunuyordu sanırım. Alıp bizim eve götürürüm diyordum. Bir kez eve girdikten sonra, alında yazılı olanın olacağı kesindi.

— Valla, bundan daha iyi anlatamazdınız.

— Benim odam Elliott Dayımla annemin odalarından bir hayli uzaktaydı; onun için, tehlike olmadığını biliyordum. Biz Amerika'ya

döndükten sonra da mektup yazarım, çocuğum olacak derim... diye düşünüyordum. O zaman gelip benimle evlenmek zorunda kalırdı. Eve götürdükten sonra, onu salıvermenin zor olacağını hiç sanmıyordum; hele annem de hastaydı. Kendi kendime: Ne aptalmışım ben! Bunu niye daha önce düşünmedim! İş oldu demektir, diyordum.

Caz durunca kollarının arasından çekilmeden biraz öyle kaldım. Sonra: Vakit geç oldu, yarın öğleyin trene bineceğiz, artık gitsek iyi olur sanırım, dedim. Taksiye bindik. Yanına sokuldum, kollarını boynuma dolayıp beni öptü, öptü. Ah! Cennetteyim sanki. Bana daha bir dakika bile olmamış gibi geliyordu, baktım, taksi bizim evin kapısında durdu. Larry hesabı gördü. Eve yürüye yürüye giderim ben, dedi. Taksi uzaklaştı. Kollarımı boynuna doladım. Yukarı gelip son olarak biraz bir şey içmez misin? dedim. İçerim sen istiyorsan, dedi. Zili çalmıştı, kapı açıldı, Larry elektriği yaktı, içeri girdik. Gözlerinin içine baktım: Bu gözlerde öyle büyük bir güven, öyle temiz, öyle... saf bir bakış vardı ki, kendisine bir tuzak hazırladığımı aklına bile getirmediği belliydi.

Bunun üzerine, böyle pis bir oyuna başvuramayacağımı anladım. Bir çocuğun elinden şekerini almak gibi bir şey olurdu bu. Ne yaptım, biliyor musunuz? Valla, gelmesen belki daha iyi olur. Annem bu gece biraz rahatsız; uyuyorsa uyandırmak istemem. Hadi, iyi geceler! dedim. Yanağımı uzattım, kendisini kapıdan dışarı ittim. İşte sonu böyle bitti.

— Bundan dolayı üzgün müsünüz? diye sordum.

— Ne memnunum, ne de üzgün. Elimde değildi. Bütün bunları yapan sanki ben değildim. İçimden gelen bir duyguya kapılmıştım da kendi kendime rol yapıyordum sanki. Acı acı gülümsedi. Yaradılışımın iyi yanı kendini göstermiş, diyeceksiniz değil mi?

— Sanırım.

— Öyleyse sonuçları da yine bu yanım üzerine olmalı. Artık daha dikkatli davranacağıma eminim.

Konuşmamız aşağı-yukarı burada sona erdi . Birisine büyük bir serbestlikle açılıp bunları anlatabilmiş olmakla İsabel belki biraz

avunmuştu ama, benim kendisine yapabildiğim yardım bundan ibaret kaldı. Yeterince bir yardımda bulunamadığımı anlamıştım, hiç olmazsa, kıza biraz ferahlık vermek için bir şeyler söylemek istedim:

— Biliyor musunuz, dedim, insan birini severde işler ters giderse, kendisini korkunç mutsuz sayar, durum bir daha da düzelmeyecekmiş gibi gelir. Yalnız, denizin neler yapabileceğini öğrenince şaşırırsınız.

Gülümseyerek:

— Ne demek istiyorsunuz? diye sordu.

— Valla, aşk denize dayanamaz, vapur yolculuğuna çıkar çıkmaz erir, kaybolur. Larry'yle aranıza Atlas Okyanusu girince, denize açılmadan size dayanılmaz bir şey gibi gelen acının nasıl hafiflediğini görüp şaşarsınız.

— Denemiş olduğunuz için mi söylüyorsunuz bunu?

— Fırtınalı bir geçmişte başımdan geçenlere dayanarak söylüyorum. Karşılık görmeyen bir aşk yüzünden acı çekmeye başlayınca hemen bir transatlantiğe atlardım.

Yağmur dineceğe benzemiyordu. Onun için, İsabel'in Hampton Sarayı'nı, Kraliçe Elizabeth'in yatağını bile görmese ölmeyeceğine karar verdik, Londra'ya döndük.

Ondan sonra kendisini iki-üç kez daha gördüm ama, her seferinde başkaları da vardı. Sonra da ben, Londra'ya artık doyarak, Tyrol'a gittim.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I

Bundan sonra on yıl ne İsabel'i gördüm, ne de Larry'yi. Elliott'ı görüyordum; daha sonra anlatacağım bir nedenden dolayı, eskisinden daha sık bile görüşüyordum. İsabel'den de arada-sırada onun vasıtasıyla haber alıyordum. Ama, Larry'ye dair o da bir şey bilmiyordu. Yalnız, biraz memnun bir halle: Hâlâ Paris'te olduğunu biliyorum ama, rastlayacağımı hiç sanmıyorum, çünkü çevrelerimiz başka, diyordu. Bu çocuğun böyle kendini bütün bütün bırakıvermesi çok acınacak bir şey. Pek iyi bir ailenin oğludur. Bana bıraksa, kendisini adam edebileceğime eminim. Neyse, İsabel'in talihi varmış ki kurtuldu.

Benim çevrem Elliott'ınki kadar dar değildi. Paris'te onun konuşmaya tenezzül etmeyeceği birçok kimselerle ahbaptım, Paris'e kısa olmakla birlikte sık sık gelişimde bunlara Larry'yle tanıştılar mı acaba, ona dair bir şey duydular mı, diye sorardım. Uzaktan tanıyan bir-iki kişi vardı ama, hiçbiri ahbap olduğunu söyleyemiyordu, ben de Larry üzerine bilgi verebilecek kimseye rastlayamıyordum. Her zaman yemek yediği lokantaya gittim, uzun zamandan beri oraya da gelmediğini öğrendim. Paris'te değil sanıyorlarmış. Montparnasse Bulvarı'ndaki gazinolardan hiçbirinde de rastlayamadım; oysa o dolaylarda oturanlar hep bu gazinolara çıkarlar.

Larry'nin niyeti, İsabel Paris'ten ayrıldıktan sonra, Yunanistan'a gitmekmiş, sonra bundan vazgeçmiş. O zamanlar ne yaptığını bana yıllarca sonra anlattı ama, ben şimdi anlatacağım, çünkü olanları elimden geldiğince tarihleri sırasıyla kaydetmek istiyorum. O yaz Paris'te kalmış, ta güz ortalarına dek durmadan çalışmış.

— O zaman kitaplardan başımı kaldırıp biraz dinlenmek gereğini duydum, diyordu. Çünkü iki yıldır günde sekiz-on saat çalışmıştım. Bunun üzerine, bir maden ocağında çalışmaya başladım.

— Ne yaptın ? diye haykırdım.

Şaşmama güldü:

— Bir-iki ay yalnız kol gücüyle çalışmam yararlı olur, diye düşündüm. Böylece kafam dinlenir de kendime gelirim, diyordum.

Bir şey söylemedim. Acaba bu beklenmedik davranışının nedeni yalnız bu muydu, yoksa İsabel'in ondan ayrılışının bununla bir ilgisi var mı? diye düşünüyordum. Şu var ki, Larry'nin İsabel'i ne derece büyük bir aşkla sevdiğini bilmiyordum. Birçok kimseler, aşık olunca, yalnız istediklerini yapmanın tek doğru davranış olduğuna kendilerini inandırmak için türlü neden uydururlar.

Bana kalırsa, felâketle sonuçlanan evlenmelerin çokluğu da bundan ileri geliyor. Bunlar, dolandırıcı olduğunu bildikleri halde, tesadüfen en iyi arkadaşları olan birisine işlerini bırakan kimselere benzerler: Bir dolandırıcının her şeyden önce dolandırıcı, ancak ondan sonra bir arkadaş olabileceğine inanmak istemeyerek, başkalarına karşı ne kadar kötü davranırsa davransın, kendilerine böyle bir şey yapmayacağına emindirler.

Larry tam kendisine göre olduğunu düşündüğü bir yaşayıştan İsabel'in hatırı için vazgeçmeye razı olmayacak kadar güçlü bir irade sahibiydi ama, onu yitirmiş olmak düşündüğünden daha acı gelmiş olabilirdi. Bir çoğumuz gibi belki o da ne yardan vazgeçebiliyordu, ne de serden.

— Evet? dedim.

— Kitaplarımı, giysilerimi iki bavula doldurdum, American Express şirketine verip yolladım Sonra ayrıca bir giysiyle bir-iki çamaşırı bavuluma koyup yola çıktım. Grekçe öğretmenimin bir kızkardeşi vardı, kocası Lens yakınlarında bir kömür ocağının müdürüydü. Öğretmen ona bir mektup verdi. Lens'i bilir misiniz?

— Hayır.

— Fransa'nın kuzey kesiminde, Belçika sınırına yakın. Orada istasyondaki otelde yalnız bir gece kaldım, ertesi gün trene binip ocağın bulunduğu yere gittim. Siz hiç maden ocağına gittiniz mi?

— İngiltere'de gittim.

— E, bu da aynı olsa gerek. Ocak var, müdürün evi var, sonra da sıra sıra, hepsi bir-örnek, tıpkı tıpkısına bir-örnek, iki katlı, temiz, küçük küçük evler. Öyle tekdüze bir görünüş ki insanın içini sıkıntı basıyor. Oldukça yeni, ama çirkin bir yapı olan bir kiliseyle bir alay da birahane var. Ben gittiğimde hava kapanık, soğuktu; yağmur çiseliyordu. Müdürün yazıhanesine gittim, mektubu içeri yolladım.

Müdür kısa boylu, al yanaklı, şişman, iştahı yerinde olduğu anlaşılan bir adamdı. İşçiye gereksinmeleri varmış. Savaşta bir hayli işçi ölmüş. Yerlerine şimdi epey ehli gelmişti: İkiyüz, üçyüz kadardı sanırım. Bana bir iki şey sordu. Amerikalı oluşum pek hoşuna gitmedi, güvenemiyor gibiydi. Yalnız, kaynı mektubunda benim için iyi şeyler yazmıştı. Ne de olsa benden yararlanmak istiyordu. Önce, toprak üstünde bir iş önerdi. Ben yeraltında çalışmak istediğimi söyledim. Alışık değilseniz zor gelir, dedi. Zor gelmez yaparım dedim. Bunun üzerine, bir maden işçisinin yanına yardımcı olarak vereceğini söyledi. Gerçekte çocuk işiymiş bu ama, ocakta yeterince çocuk yokmuş.

Müdür iyi adamdı. Yatıp kalkacak yer buldunuz mu? diye sordu. Bulmadım dedim. Bunun üzerine, bir adres yazdı: Bu kadın size bir yer verir, dedi. Savaşta ölen bir maden işçisinin karısıymış; iki oğlu varmış, onlar da aynı ocakta çalışıyorlarmış. Bavulumu aldım, yola koyuldum. Evi buldum. Kapıyı uzun boylu, kır saçlı, iri kara gözlü, zayıf bir kadın açtı. Yüzü hoştu, vaktiyle güzel bir kadın

olduğu belliydi. Önde iki dişi eksik olmasaydı, yine pek çirkin görünmezdi. Boş odası yokmuş ama, bir odada iki yatak varmış, birini bir Lehliye vermiş; öbürünü de bana verebileceğini söyledi. Üst kattaki iki odadan birinde oğulları yatıyormuş, birinde de kendisi.

Bana gösterdiği oda alt kattaydı; anladığıma göre, evin oturma odasıydı. Tek başıma bir odam olsa daha iyi olurdu ama, pek güç-beğenir davranmak istemedim. Hafif hafif çiseleyen yağmur azıtmış, durmadan yağıyordu; ben de, bir hayli ıslanmıştım. Daha dolaşıp iliklerime kadar ıslanmak istemiyordum. Onun için, peki dedim, yerleştim. Mutfağı oturma odası olarak kullanıyorlardı. İki kırık sandalye vardı. Avludaki kömürlük banyo işini de görüyordu. Kadının iki oğluyla Lehli öğle yemeklerini yanlarında götürmüşlerdi. Kadın öğleyin kendisiyle birlikte yemek yiyebileceğimi söyledi. Yemekten sonra mutfakta oturdum, sigara içtim. Kadın da bir yandan iş görürken bir yandan da bana kendisini, evdekileri tanıttı.

Paydostan sonra ötekiler de geldiler; önce Lehli, sonra kadının iki oğlu, Lehli mutfağa girince bana yalnız başıyla selam verdi, kadın benim onunla aynı odada yatacağımı söyledi. Adam ocağın üzerindeki sıcak suyu aldı, kömürlüğe indi, yüzünü yıkamaya gitti. Kadının iki oğlu da uzun boyluydu, yüzleri kır içindeydi ama, yakışıklı delikanlılardı. Arkadaş olunabilecek kimselere benziyorlardı. Biri ondokuz yaşındaymış, bir-iki aya dek askere gidecekmiş. Öteki onsekiz yaşındaymış.

Lehli geldi, bu kez ötekiler yıkanmaya gittiler. Lehlinin adı o çetrefil Leh adlarından biriydi ama, onlar kendisine Kosti diyorlardı. Benden bir-iki parmak daha uzun, iri-yarı bir adamdı. Soluk, etli bir yüzü, yassı bir burnu, büyük bir ağzı vardı. Gözleri maviydi. Yüzünü yıkadığı halde, kaşlarındaki, kirpiklerindeki kömür tozları gitmediği için, sürme sürmüş, rastık çekmiş gibi görünüyor, o kapkara kirpiklerinin arasından mavi gözleri şaşkınlıkla açılmış gibi ortaya fırlıyordu. Çirkin, tuhaf bir adamdı.

Evin iki oğlu üstlerini değiştikten sonra sokağa çıktılar. Lehli yine mutfakta oturdu. Piposunu yakmış, gazete okuyordu. Benim de cebimde kitap vardı; çıkardım, ben de okumaya başladım.

Adamın bir-iki kez daha bana göz attığını fark ettim. En sonunda, elindeki gazeteyi bıraktı: Ne okuyorsunuz? diye sordu.

Kendisi alıp baksın diye, kitabı uzattım. "Princesse de Cléves"i okuyordum. Cebe girecek kadar küçük olduğu için, Paris'ten trene binerken almıştım. Lehli kitaba baktı. Sonra merakla bana bakarak geri verdi. Dudaklarında alaylı bir gülümseme vardı, Pek mi hoşunuza gidiyor? diye sordu. Meraklı bir kitap... Beni çok sarıyor, dedim. Varşova'da okuldayken okumuştum da korkunç sıkıcı bulmuştum. Şimdi gazeteden, polis romanından başka birşey okumuyorum, dedi. Fransızcayı çok iyi konuşuyordu, Lehli ağzı pek belli bile olmuyordu.

Madame Duclerc, -evsahibi kadın -bir gözü akşam yemeği için pişmekte olan çorbada, masaya geçip oturdu. Çorap yamamaya başladı. Kosti'ye beni kendisine ocak müdürünün yolladığını söyledi, benim kendisine anlattıklarımı o da ona anlattı. Lehli, piposunu tüttüre tüttüre dinliyor, o parlak mavi gözleriyle bana bakıyordu. Keskin, kurnaz bir bakışı vardı. Bana bir-iki şey sordu. O zamana dek maden ocağında hiç çalışmamış olduğumu söyleyince dudaklarında yine alaylı bir gülümseyiş belirdi: Nasıl bir işe girdiğinizi bilmiyorsunuz. Elinden başka bir iş gelen hiç kimse maden ocağında çalışmaz. Neyse, sizin bileceğiniz iş. Kendinize göre bir nedeni var besbelli, dedi. Sonra: Paris'te nerede oturdunuz? diye sordu. Söyledim. Vaktiyle yılda bir Paris'e giderdim. Ben Grands Boulevards'da oturdum. Larue lokantasına hiç gittiniz mi? Orası benim en sevdiğim lokantaydı, dedi. Bu biraz tuhafıma gitti. Çünkü, bilirsiniz, orası pahalı bir lokantadır. Şaştığımı fark etmiş olacak ki, yine o alaylı gülüşüyle bana baktı. Yalnız belliydi ki daha uzun bir bilgi vermek istemiyordu. Oradan buradan konuştuk. Sonra evin oğulları geldi. Sofraya oturduk.

Yemekten sonra Kosti bana meyhaneye gidip birer bira içmeyi önerdi. Burası büyükçe bir oda gibi bir yerdi, bir ucunda tezgâh vardı; ortaya mermer masalar, masaların çevresine de tahta iskemleler dizilmişti. Bir de otomatik piyano vardı. Biri içine para atmıştı, piyano bir dans havası çalıyordu. Bizimkinden başka ancak üç

masada oturanlar vardı. Kosti bana: İskambil bilir misin? diye sordu. Üniversitedeki arkadaşlarımdan öğrenmiştim. Bilirim, dedim. Birasına oynamayı önerdi. Kabul ettim. İskambil getirtti. Bir bira kaybettim, ikinci bira da benden gitti. Sonra: Parasına oynayalım, dedi. Ona iyi kâğıt geliyordu. Benim de talihim tersine dönmüştü. Pek küçük bir para üzerine oynuyordum ama, yine bir hayli paramı aldı.

Bunun da, biranın da etkisiyle neşelenmiş, boyuna konuşuyordu. Konuşmasından, davranışlarından, okumuş bir kimse olduğunu anlamakta gecikmedim. Yeniden Paris'ten söz açarak bu kez falancayı, filancayı tanıyor muyum diye sordu. Bu sordukları, Louisa Yengeyle İsabel Paris'telerken Elliott'ın evinde tanıdığım Amerikalı kadınlardı. Kosti'nin bunları benden daha iyi tanıdığı anlaşılıyordu. Şimdiki haline nasıl düştüğünü merak ettim.

Vakit pek geç değildi ama, ertesi sabah gün doğarken kalkacaktık. Kosti: Birer bira daha içelim de ondan sonra gideriz, dedi. Birayı yavaş yavaş çekerken o keskin, küçük gözleriyle yüzüme baktı. O zaman, neyi andırdığını anladım: Hırçın bir domuza benziyordu. Bu belâlı yerde çalışmaya niye geldin? diye sordu. Bir deneyim olsun diye, dedim. "Tu es fou, mon petit." **(1)** dedi. Peki, siz burada niye çalışıyorsunuz? diye sordum. O iri, biçimsiz omuzlarını silkerek anlattı: Beni çocukken saray soyluların askeri okuluna verdiler. Babam Çar'ın ordusunda generaldi. Ben de geçen savaşta atlı subay olarak bulundum. Sonra Pilsudski'ye dayanamadım. Öldürmeyi kararlaştırmıştık ama, biri bizi ele verdi. Pilsudski aramızdan yakaladıklarını kurşuna dizdi. Neyse ki ben tam vaktinde sınırı aştım. Benim için ya Yabancı Askerler Alayı'na, ya da bir maden ocağına girmekten başka çıkar yol yoktu. Bu ikisi arasında en az kötüsünü seçtim.

Ocakta ne işte çalışacağımı Kosti'ye daha önce söylemiştim. O zaman birşey söylememişti ama, şimdi dirseğini masaya dayayarak: Kolumu geriye it bakayım! dedi. Güç denemek için yapılan

(1) Fransızca "Sen delisin yavrum"

bu oyunu bilirdim. Avucumu avucuna dayadım. Güldü: Bir-iki hafta sonra elinin bu yumuşaklığı kalmaz! dedi. Bütün gücümle ittim ama, onun yaman gücüne karşı koyamadım, elimi yavaş yavaş iterek masaya dayadı. Oldukça güçlüsün, demek inceliğini de unutmadı. Bu kadar dayanabilenler pek azdır. Dinle bak: Benim yardımcım iyi değil; çelimsiz küçük bir Fransız çocuğu; bit kadar bile gücü yok. Yarın sen benimle gelirsin, ustabaşıya söylerim, seni benim yanıma alırım, dedi. İyi olur ama, dedim, acaba ustabaşı bunu yapar mı? Razı ederiz, dedi. Sonra: Elli frankın var mı? diye sordu. Elini uzatmıştı. Cüzdanımdan bir elli franklık çıkardım, verdim. Eve gittik, yattık. O gün çok yorulmuştum, ölü gibi uyudum.

Larry'ye:

— İş zor gelmedi mi? diye sordum.

Yayvan bir gülümseyişle:

— Başlangıçta kemiklerim ağrıdı, dedi. Kosti ustabaşıyla çalışıyor, ben de kendisine yardım ediyordum. O günlerde Kosti bir otelin banyo odası gibi daracık bir yeri işliyordu. Buraya öyle alçak bir tünelden geçiliyordu ki yüzükoyun sürüne sürüne yürümek zorunda kalıyorduk. Cehennem gibi de sıcaktı, don-gömlek çalışıyorduk.

Kosti'nin iri, yağlı sırtında insanı korkunç tiksindiren bir şey vardı; bu haliyle de kocaman bir sümüklü böceği andırıyordu. Bu daracık yerde kazma makinesinin gürültüsü insanın kulaklarını sağır ediyordu. Benim görevim onun kırdığı kömür külçelerini toplamak, sepete doldurup tünelin ağzına götürmekti. Oradan da, asansörlere götürülmek üzere, belli aralarla gelen vagonlara yükleniyordu. Şimdiye dek başka maden ocağı görmediğim için, öbür ocaklarda da böyle midir, bilmiyorum. Ben bu işi biraz ilkel, korkunç da güç buluyordum.

Öğleyin biraz paydos yapıp yemek yiyor, sigara içiyorduk. Paydos olunca seviniyordum. Ah! yıkanmak için ne can atardım! Gelgelelim, ayaklarım bir türlü temizlenmezdi ki! Mürekkep gibi kapkaraydı. Ellerim de şişmiş, pek kötü acıyordu ama, sonradan geçti. En sonunda, işe alıştım.

— Ne kadar kaldın?

— O işte bir iki hafta kaldım. Kömürü asansörle taşıyan vagonları traktör çekiyordu. Traktörü kullanan da acemi bir makinistti, motor ikide-bir bozuluyordu. Bir gün bozulduktan sonra bir daha işletemedi, ne yapacağını şaşırmıştı. Eh, ben makineden iyi anlarım. Onun için, gidip baktım, yarım saatte işlettim. Ustabaşı Müdüre söylemiş. Müdür beni çağırdı, Makineden anlar mısın? diye sordu. Sonunda, makinistin işini bana verdi. Tekdüze bir işti ama, kolaydı. Motor bir daha bozulmadığı için benden çok memnun kaldılar.

Yanından ayrıldım diye Kosti'nin korkunç canı sıkıldı. Kendisine çok yardımım oluyordu, bana alışmıştı da. Ben de onu epey iyi tanımıştım. Bütün gün birlikte çalışıyor, akşamları yemekten sonra meyhaneye gidiyor, geceleri de aynı odada yatıyorduk. Tuhaf bir adamdı. Hani insanı zorla kendine çeken kimseler vardır, işte onlardandı. Öteki Lehlilerle düşüp kalkmazdı, onların gittikleri kahvelere biz gitmezdik. Kibar sınıfından olduğunu, vaktiyle atlı subaylık ettiğini hep hatırlar, ötekilere yüksekten bakardı. Onlar da buna kızarlardı elbet ama, ellerinden birşey gelmezdi ki. Kosti manda gibi güçlü bir adamdı; iş kavgaya dökülürse, bıçağa ister başvurulsun, ister vurulmasın, altı-yedisiyle birden kolay kolay başa çıkardı.

Ben bunlardan bir-ikisiyle tanıştım. Söylediklerine göre Kosti o şatafatlı alaylardan birinde subaylık etmesine etmiş ama, Lehistan'dan siyasal nedenlerden dolayı uzaklaştım. demesi yalanmış. İskambilde hile yaptığı için Varşova'daki Orduevi'nden kovmuşlar. Onlardan çekinmesi de bundanmış, çünkü hepsi onun ne mal olduğunu bilirlermiş de onun için birlikte iskambil oynamaya yanaşmazlarmış.

Kosti benim de epey paramı aldı. Çok değil, gecede bir-iki frank. Ama, oyunu kazanınca da içkilerin parasını kendi vermek için ayak direrdi. Onun için, çok birşey yitirmiş olmazdım. Başlangıçta, talihimin kötü gittiğini, ya da onun kadar iyi oynamasını bilmediğimi düşündüm. Sonra sonra, hile yaptığını adam akıllı anladım.

Gözlerimi dört açtım ama, biliyor musunuz, ne gibi bir hile yaptığını bir türlü öğrenemedim. Ah! ne kurnaz adamdı o! iyi kâğıtların hep onun eline gelmeyeceğine emindim, pusuya yatmış kedi gibi gözetledim. O da tilki gibi kurnazdı, gözlerimi dört açtığımı fark etmiş gibiydi.

Bir gece, bir ara oynadıktan sonra, o alaylı, biraz da zalim gülüşüyle yüzüme baktı. (Başka türlü gülmesini bilmezdi.) Sana birkaç hile öğreteyim mi? dedi. İskambil destesini eline aldı, bir kâğıt adı söylememi istedi. Söyledim. Kâğıtları karıştırdı, bir tanesini uzattı: Çek! dedi. Çektim: Tuttuğum kağıttı. iki-üç hile daha gösterdi. Sonra: Poker bilir misin? diye sordu. Bilirim, dedim. Bir el poker kâğıdı dağıttı. Baktım: Elimde dört beyle bir papaz vardı. Bu elle büyük bir parasına oynamaya hazırsındır değil mi? diye sordu Bütün servetime oynarım dedim. Aptallık edersin! dedi, elindeki kâğıtları gösterdi: Her türlüsünden vardı. Bunu nasıl yapmıştı, bilmiyorum. Şaştığımı görünce güldü: Namuslu bir adam olmasaydım şimdi senin arkandan gömleğini bile alırdım, dedi. Gülerek: Şimdiye dek de az kazanmadın, dedim. Ne kadarcık şey ki! Bununla insan Larue lokantasında bir öğün yemek bile yiyemez, dedi.

Her gece iskambil oynuyorduk. En sonunda, bende şöyle bir kanı oluştu: Kosti, para düşüncesinden çok, basit zevk için hile yapıyordu. Beni elinde bir oyuncak gibi kullandığını görmek ona garip bir zevk veriyordu. Hilesini yakalamak için gözlerimi dört açtığımı, yine de bir türlü anlayamadığımı gördükçe de ayrı bir zevk duyuyor gibiydi.

Bu onun yalnız bir yanıydı, beni asıl öbür yanıyla ilgilendiriyordu. İkisini birbiriyle bir türlü bağdaştıramıyordum. Gazeteden, polis romanından başka birşey okumamış olmakla övünürdü ama, bilgili bir adamdı. İyi konuşur, alaylı, açık, biraz da ayıp kaçacak şeyler anlatırdı. Ama, insan onun anlattıklarını dinlemekten zevk alırdı.

Dindar bir Katolikti, yatağının başucuna haç almıştı, her pazar da kiliseye giderdi. Cumartesi akşamları sarhoş oluncaya dek içerdi. Bizim gittiğimiz meyhane o gece ağzına dek dolar, sigara dumanından göz gözü görmez olurdu. Ortayaşlı, uslu-akıllı maden işçileri de

karılarını falan alıp gelirlerdi. Gençler bağrışıp çağrışırlar, korkunç gürültü koparırlardı; kan-ter içinde iskambil oynarlar, karıları da arkalarında onları seyrederlerdi.

Gürültü, kalabalık Kosti'nin üzerinde tuhaf bir etki yaratırdı: Ciddileşir, hiç akla gelmedik şeylerden, diyelim gizemcilikten söz açardı. Bu konuda o zamanlar hiçbir şey bilmezdim; yalnız, Paris'teyken Maeterlinck'in Ruysbroek üzerine bir kitabını okumuştum. Kosti ise Plotinus'u, Grek bilgesi Denis'i, kunduracı Jacob Bohome'i, üstat Eckhart'ı anlatır dururdu. Dünyasından dışarı sürülmüş olan bu koca serserinin, dünyaya metelik vermeyen bu alaycı adamın öbür dünyadan, Tanrı'ya inançtan söz edişi insanın tuhafına gidiyordu. Bu benim için yepyeni bir şeydi; şaşkınlık, coşku içinde kalıyordum. Karanlık bir odada uyanıp da perdelerin arasından hafif bir ışığın süzüldüğünü gören, kalkıp perdeleri açacak olursa gözleri önünde bütün kentin parlak bir sabah aydınlığı içinde uzanacağını bilen bir adam gibiydim.

Ayık olduğu zaman kendisini aynı konu üzerinde konuşturmaya çalışacak olursam bana pek kızar, gözlerini öfkeyle açarak: Ne söylediğimi bilmiyordum ki neden sözettiğimi hatırlayayım! diye bağırdı. Yalan söylediğinin farkındaydım. Neden söz ettiğini pek iyi biliyordu. Hem de nasıl biliyordu! Onları anlatırken, kendinden geçer gibiydi ama, gözlerindeki o bakış, çirkin suratındaki o dalgın anlam yalnız içkinin etkisinden gelmiyordu. Çok daha başka nedenler vardı. İlk kez bu tarzda konuşurken bir şey söylemişti ki hiç unutmam, çünkü sözleri beni pek korkutmuştu. Dünya yaratılmamıştır diyordu. Çünkü yoktan hiçbir şey var edilemezmiş. Dünya başlangıçsız, sonsuz doğanın bir belirtisiymiş. Eh, bu kadarı iyiydi ama, sonra bir şey daha diyordu: İyilik gibi kötülük de doğrudan doğruya Tanrı gücünün görünüşünden başka bir şey değilmiş. O pis, gürültü içindeki meyhanede, otomatik piyanonun çaldığı dans havaları arasında bu sözleri işitmek insana garip geliyordu.

II

Okurlarıma biraz dinlenmek fırsatı vermek için burada biraz ara veriyorum. Bunu salt okurlarımın rahatlığı için yapıyorum. Larry ile konuşmamız kesilmemişti.

Bundan yararlanarak şunu da söyleyeyim ki Larry hiç acele etmeden anlatıyor, çoğunlukla sözcüklerini dikkatle seçiyordu; ben de, tıpkısını aktardığımı ileri süremem elbette ama, burada onun yalnız anlattıklarını değil, anlatış tarzını da olduğu gibi geçirmeye çalıştım. Tok bir çınlayışı olan sesinde kulağa hoş gelen bir tatlılık da vardı; ellerini, kollarını sallamadan, piposunu çekerek, aradasırada yeniden yakmak için durarak, yavaş yavaş anlatırken insanın yüzüne o kapkara gözlerinde tatlı, bazen de giz dolu bir anlamla bakıyordu:

— Sonra bahar geldi. Ülkenin o kuytu, iç karartıcı bölgesine ilkbahar geç geliyordu; havalar yine soğuk, yağışlıydı. Bazen güzel, sıcak günler de oluyor, o zaman yeryüzü dünyasını bırakıp da bozuk bir asansörle, asık suratlı bir alay tulumlu işçi arasında, yüz metre toprak altına inmek insana zor geliyordu.

Bahar gelmesine gelmişti ama, o karanlık, sıkıcı görünüş arasında, sanki iyi karşılanacağına pek emin değilmiş gibi çekingen bir hali vardı. Hani bazen yıkık bir evin penceresinin kenarındaki bir saksıda bir nergis, bir zambak görürüz de, bu çiçek burada ne arıyor, diye şaşırırız, işte onun gibi.

Bir pazar sabahı yatakta yatıyorduk, pazar sabahları geç vakte kadar uyumak huyumuzdu, ben kitap okuyordum. Kosti, masmavi gökyüzünü göstererek: Ben buradan gidiyorum, sen de benimle gelecek misin? diye sordu.

Lehlilerin yazın, ekinleri toplamak için, Lehistan'a gittiklerini bilmiyor değildim ama, daha vakit erkendi. Sonra, Kosti Lehistan'a gidemezdi ki. Nereye gidiyorsun? diye sordum.

Dolaşmaya. Belçika'dan Almanya'ya, oradan da Rein kıyısından aşağı. Bir çiftlikte iş buluruz, yazın sonuna dek bize ihtiyaçları vardır, dedi. Kararımı vermek için bir dakika bile sürmedi. İyi olur gibi geliyor bana, dedim.

Ertesi gün ustabaşıya işi bırakacağımızı söyledik. Benim bavulumu alıp yerine bir sırt çantası verecek bir arkadaş buldum. Gerekli olmayan, sırtımda taşıyamayacağım giysilerimi Madame Duclerc'in küçük oğluna verdim; çünkü bu çocuk aşağı yukarı benim boyumdaydı. Kosti de bir bavul bıraktı, gerekli şeylerini sırt çantasına doldurdu. Ertesi gün, kadının hazırladığı kahveyi içer içmez, yola düzüldük.

Acelemiz yoktu, çünkü hasat zamanı gelmeden hiçbir çiftlikte iş bulamayacağımızı biliyorduk. Onun için, Fransa'dan, Belçika'dan Namur-Liége yoluyla geçtik. Almanya'ya Aachen'den girdik. Günde onbeş-yirmi kilometreden çok yol aldığımız yoktu. Hoşumuza giden bir köy, kasaba oldu mu, orada kalıyorduk. Her yerde yatacak bir otel, han, biraz bir şey yiyip, bira içmek için de bir birahane bulabiliyorduk. Hava da iyiydi. Aylarca maden ocağında çalıştıktan sonra açık havada dolaşmak güzel şeydi. Yemyeşil bir çayırın seyredilmesi ne hoş birşey olduğunu, daha yaprak vermemiş, dalları yeşilimtırak sarı sise bürünmüş bir ağacın ne güzel şey olduğunu ondan önce hiç bilmiyordum.

Kosti bana Almanca öğretmeye başlamıştı; sanırım ki bu dili de Fransızca gibi iyi konuşuyordu. Yolda giderken yanından geçtiğimiz şeylerin Almancalarını söylerdi: At, adam falan. Sonra da bazı basit cümleleri öğretir, tekrar ettirirdi. Böylece, vakit de geçmiş

oluyordu. Almanya'ya geldiğimiz zaman hiç olmazsa istediğim birşeyi oranın diliyle söylemesini öğrenmiş bulunuyordum.

Köln yolumuza biraz sapa düşüyordu ama, Kosti, oraya gidelim, diye ayak diredi. Oranın pek tanınmış Binyüz Kızlar'ı varmış, onun için istiyormuş. Kente geldiğimiz gün birdenbire ortadan kayboldu. Kendisini göremedim. Yoksulların yatıp kalktığı hanlar gibi bir yerde bir oda tutmuştuk. Üç gün sonra göründüğünde canı çok sıkkındı. Kavga etmişti. Bir gözü morarmış, dudağı yarılmıştı. Pek sağlam ayakkabı değildi, bunu söyleyebilirim. Yattı, yirmidört saat kalkmadı. Sonra Rein vadisinden aşağı Darmstadt'a doğru yola koyulduk. Kosti: Güzel yerdir. İş bulmamız olasılığı da en çok orada vardır, diyordu.

Yaşamaktan öylesine zevk duyduğumu hiç hatırlamam. Havalar iyi gidiyordu, biz de köyden köye, kentten kente gidiyorduk. Görülecek bir yere geldik mi, durup seyrediyorduk. İstediğimiz yerde mola veriyorduk. Bir-iki kez de bir samanlıkta otların üzerinde yatıp uyuduk. Yollardaki hanlarda yemek yiyiyorduk. Şarap bölgesine gelince, birayı bırakıp şaraba başladık. İçtiğimiz meyhanelerdeki insanlarla ahbap olduk. Kosti'nin serbest neşeli bir hali vardı, herkese güven veriyordu. Almanların "skat" dedikleri bir iskambil oyunu vardı, Kosti onlarla bundan oynuyor, karşısındakileri öyle şaklabanlıkla soyuyor, öyle kaba şakalarla güldürüyordu ki Almanlar ona paralarını kaptırdıklarına pek üzülmüyorlardı. Ben de onlarla Almanca'mı ilerletiyordum. Köln'den İngilizce-Almanca küçük bir konuşma kitabı almıştım, epey şey öğrenmiş bulunuyordum.

Gece oldu mu, Kosti, midesine iki litre şarabı indirmiş olarak, hasta gibi bir halle, "külli şey'in yerciu ilâ aslihi"den, "ruhun karanlık geceleri"nden, "mahlûkun vecd-içre Hâlik'le yek-vücut oluşu"ndan söz eder dururdu. Ama, sabahleyin erkenden, gülümseyen kırlarda, daha çiyleri kurumamış otların üzerinden yürümeye başladığımız zaman, kendisini bu konular üzerinde biraz daha konuşturmaya çalışınca, beni dövecek gibi öfkelenir: Sus, deli! Bu saçma-sapan şeyleri de nereden çıkarıyorsun? Hadi gel, biz Almancamıza devam edelim, derdi.

Balyoz gibi yumruğu olan, bunu kullanmak için de pek durup düşmeyen bir adamla çekişilmez ki. Baktım: Öfkeden köpürmüştü. Bir vuruşta pestilimi yere serebilirdi. Şarabın etkisiyle dili çözülüp de, bilinmez Varlık'tan söz etmeye başladığında, her zamanki o kaba, küfürbaz dili, ocaktayken arkasına giydiği o pis tulum gibi, çıkarır atar, çok güzel, pek de ustaca konuşurdu. içten konuşmadığına bir türlü inanamazdım.

Neden bilmem, aklıma bir şey gelmişti: Kosti maden işçiliği gibi zor, kaba bir işte kendine işkence olsun diye çalışmış olsa gerek, diyordum. Bana kalırsa, o iri yarı, biçimsiz gövdesinden tiksiniyor, ona eziyet etmek istiyordu, oyunda hile yapması, insanlara karşı acı acı konuşması, katı yürekli davranması da benliğinin... şeye karşı -valla, bilmem ki ne demeli -kökleşmiş olan kutsallık kavramına, kendisini korkutan, zihninden hiç çıkmayan Tanrı'ya karşı başkaldırmaydı.

Epey oyalanmıştık. İlkbahar hayli ilerlemiş, ağaçlar baştan başa yapraklanmıştı. Bağlarda salkımlar dolgunlaşmaya başlıyordu. O sırada Darmstadt yakınlarında bulunuyorduk. Kosti: Artık iş arasak iyi ederiz, dedi. Paramız yavaş yavaş suyunu çekiyordu. Cebimde altı-yedi gezgin çeki vardı ama, bunları pek zorda kalmadıkça kullanmamaya karar vermiştim. Dışarıdan bakınca umut veren bir çiftlik gördük mü, hemen gidip: Çalışacak iki kişi ister misiniz? diye soruyorduk.

Ne yalan söyleyeyim: pek çekici bir halimiz de yoktu. Üstümüzbaşımız toz-toprak, ter içindeydi. Kosti tam bir hayduta benziyordu, benim de ondan aşağı kalır yerim olduğunu hiç sanmıyordum. Boyuna da geri çevriliyorduk. Bir yerde çiftlik sahibi Kosti'ye iş verebileceğini, ama, beni istemediğini söyledi. Kosti: Biz arkadaşız birbirimizden ayrılmayız, dedi. Ben kendisine: Sen kabul et, dedim ama, etmedi. Şaşırmıştım. Kendisinin pek işe yarayan bir arkadaş olmadımsa da, her nedense, bana bir yakınlık duyuyordu, bunu biliyordum ama, verilecek bir işi benim yüzümden tepecek kadar sevdiğini hiç aklıma getirmemiştim.

Yolumuza yeniden koyulurken vicdan azabı çeker gibi oldum; çünkü ben kendisini gerçekte pek sevmiyordum, biraz nefret bile ediyordum ama, benim hatırım için yaptığı özveriden dolayı sevindiğimi anlatacak bir şey söylemeye çalıştığım zaman susturdu.

En sonunda, talihimiz güldü. Vadideki bir köye girer girmez karşımıza bir çiftlik çıktı ki hiç de kötü bir yere benzemiyordu. Kapıyı çaldık, bir kadın açtı. Ne istediğimizi yine her zamanki gibi anlattık. Ücret istemiyoruz, yatıp kalkma, yiyip içme karşılığında çalışmaya razıyız, dedik. Kadın, kapıyı suratımıza kapamasını beklerken - şaşılacak şey, değil mi?- Durun dedi, içeriye birine seslendi. Bunun üzerine, bir adam geldi. Bizi dikkatle süzdü, nereden geldiğimizi sordu. Nüfus kâğıtlarımızı istedi. Amerikan olduğumu görünce beni yeniden bir süzdü. Amerikan oluşum pek hoşuna gitmemiş gibiydi ama, öyleyken yine de: Gelin içeri, birer bardak şarap için, dedi, bizi mutfağa alıp oturttu. Kadın bir şişeyle birkaç bardak getirdi. Adamın anlattığına göre, tuttuğu rençberi boğa boynuzlamış, hastaneye kaldırmışlar, harman sonuna dek de iyi olmayacakmış. Savaşta bir alay insan ölmüş, geri kalanlar da Rein boyunca mantar gibi biten yeni yeni fabrikalara gidiyorlarmış; onun için, rençber bulmak zorlaşmış. Bunu biz de biliyorduk, buna güveniyorduk.

Uzatmayalım, bize iş vereceğini söyledi. Evde bir alay boş oda vardı ama, bize orada yer vermeyi pek doğru bulmuyordu sanırım. Samanlıkta iki yatak varmış. Orada yatıp kalkacaktık. İş zor değildi. İneklere, domuzlara bakıyorduk. Sonra, makinelerde birtakım bozukluklar vardı, onlarla da uğraşıyorduk. Boş vaktim de kalıyordu. Çayırların o tatlı kokusu çok hoşuma gidiyordu. Akşamları çevrede dolaşıp düşlere dalıyordum. Güzel bir yaşayıştı, doğrusu.

Ev halkı B. Becker'den, karısından, dul kalan gelinlerinden, bir de onun çocuklarından oluşuyordu. Becker ellisine yaklaşmış, kır saçlı, şişman bir adamdı. Savaşta bulunmuş, bir bacağından yaralanmıştı, topallıyordu. Buna üzülüyordu, üzüntüsünü unutmak için kendini içkiye vermişti. Yatmaya giderken buluttu. Kosti onunla iyi ahbap olmuştu. Akşamları yemekten sonra hana inip "skat" oynuyorlar, bol bol şarap içiyorlardı.

Bn. Becker de vaktiyle rençbermiş. Küçükken evlatlık olarak almışlar. Sonra, karısı ölünce, adam onu almış. Kadın ondan epey gençti, bir bakıma oldukça da güzeldi, sağlamdı. Al yanakları, sarı saçları, doymamış istekli bir bakışı vardı. Çok geçmeden Kosti bu kadında iş olduğunu anladı. Kendisine: Delilik etme! dedim. İyi bir iş bulmuştuk, yitirmek doğru olmazdı. Kosti bu sözümle ancak alay etti: Becker kadını doyuramıyor, kadın kendisi istiyor, dedi. Ahlâk duygularını harekete getirmenin boşuna olduğunu biliyordum. Yalnız, dikkatli davranması için kulağını büktüm. Becker işin farkında olamazdı belki ama, gelin vardı, onun gözünden hiçbir şey kaçmıyordu.

Ellie, -evin gelini -iriyarı, gürbüz bir tazeydi; daha otuzuna bile gelmemişti. Kara kara gözleri, kapkara saçları, solgun, kemikli bir yüzü, üzgün bir hali vardı. Verdun'da ölen kocasının yasını tutuyordu. Çok dindardı. Pazar günleri erkenden köye kiliseye iner, öğleden sonra da yine akşam duasına giderdi. Üç çocuğu vardı, bunlardan biri kocasının ölümünden sonra dünyaya gelmişti.

Sofrada hiç konuşmaz, yalnız çocukları paylamak için ağzını açardı. Çiftlik işlerine de biraz bakıyordu ama, vaktinin çoğunu çocuklarına veriyordu. Akşamları da tek başına oturma odasına çekilir, çocuklar ağlarsa işitmek için kapıyı açık bırakarak, oturur roman okurdu.

İki kadın birbirlerine düşman gibiydiler. Ellie kaynanasına anasız-babasız bir çocukmuş, vaktiyle de hizmetçilik etmiş diye değer vermezdi. Onun şimdi evin hanımı oluşunu, kendisine komut verecek bir mevkide bulunuşunu hiç çekemiyordu. Kendisi zengin bir çiftçinin kızıydı, o eve büyük bir çeyizle gelmişti. Köy okulunda değil, yakınlarda bir kent olan Zwingenberg'deki kız lisesinde okumuş, oldukça da iyi yetişmişti. Zavallı Bn. Becker ise, çiftliğe ondört yaşındayken gelmişti, okuma-yazma biliyorsa ne mutluydu!

İşte, iki kadın arasındaki anlaşmazlıklardan biri de buydu. Ellie her fırsatta bilgisini göstermeye çalışır, Bn. Becker de, öfkeden mosmor kesilerek: Bütün bunların bir çiftçi karısına ne gereği var sanki? diye sorardı. Ellie, kocasından kalan, çelik bir bileziğe takıp

bileğine geçirdiği madalyaya bakarak, o üzgün yüzünde acı bir anlamla: Çiftçi karısı değilim ben. Yalnızca, bir çiftçiden dul kalan bir kadınım. Yurt uğruna can veren bir kahramanın karısıyım! derdi. Zavallı B. Becker onları yatıştırıncaya dek akla karayı seçerdi.

Larry'nin sözünü keserek: Peki, sana karşı davranışları nasıldı? diye sordum.

— Beni ordudan kaçmış bir askermişim de, Amerika'ya hapse atılmaktan korktuğum için gitmiyorum sanıyorlardı. Becker'le, Kosti'yle içki içmeye gitmeyişimi de buna veriyorlardı. Köye inerse göze çarpar, jandarma sorguya çeker, onun için inmiyor, diye düşünüyorlardı. Almanca'ya çalıştığımı öğrenince, Ellie gitti eski okul kitaplarını getirdi, bana ders vereceğini söyledi. Bunun üzerine, akşam yemeklerinden sonra Bn. Becker'i mutfakta bırakıp oturma odasına çekiliyorduk. Ben yüksek sesle okuyordum, o da benim yanlışlarımı düzeltiyor, anlamını kavrayamadığım sözcükleri açıklamaya çalışıyordu. Anladığıma göre, bu işi, bana bir yardım olmaktan çok, kaynanasına nispet vermek için yapıyordu.

Bu arada, Kosti de Bn. Becker'i elde etmeye uğraşıyordu ama, bir türlü elde edemiyordu. Şen, şakacı bir kadındı, onunla gülüp söylemeye hazırdı. Sonra, Kosti kadınlarla konuşmasını da iyi bilirdi. Bana kalırsa kadın onun amacını pek iyi anlamıştı, bu onun biraz benliğini de okşamıyor değildi ama, Kosti el peşrevine başlayınca kadın: Eller aşağı! demiş, suratına bir tokat indirmiş. Okkalı bir tokattı bu sağlam!

Larry biraz duraladı, oldukça utangaç bir tavırla gülümsedi:

— Kimi erkek vardır, bütün kadınlar peşlerinden koşuyor sanır. Ben onlardan değilimdir. Ama, başıma geldi... Bn. Becker bana tutuldu. Rahatım kaçmıştı. Birincisi, kadın benden hayli büyüktü; sonra, kocası bize karşı çok iyi davranmıştı. Sofrada yemeği hep kadın dağıtırdı, bana ötekilerden çok verdiğini fark etmememe olanak yoktu. Sonra, benimle yalnız kalmak için fırsat arıyor gibiydi. Bana, ayartıcı denebilecek biçimde gülümser, Konuştuğun kız var mı? Sen yaşta bir delikanlı böyle bir yerde kadına gerek duyar... gibi sözler söylerdi.

Topu-topu üç gömleğim vardı, üçü de hayli eskimişti. Bir gün, benim böyle paçavra gibi şeyler giymemin ayıp olduğunu söyledi: Getir de yamayayım, dedi. Ellie bunu işitmişti, yalnız kaldığımız zaman: Yamanacak birşeyin varsa ben yamarım, dedi. Değmez diye karşılık verdim. Bir-iki gün sonra baktım: Çoraplarım yamanmış gömleklerimin sökükleri dikilmiş, samanlıkta eşyalarımızın bulunduğu rafa konmuş. Bunu iki kadından hangisi yapmıştı bilmiyordum.

Kaynanayı ciddiye aldığım yoktu elbette. İyi bir kadıncağızdı, Belki de anne sevgisi duyuyordur, diye düşünüyordum ama, bir gün Kosti: Bana bak, kadın beni değil seni istiyor. Talihim yokmuş! dedi. Saçmalama. Anam yerinde kadın! dedim. Ne çıkar? İşine bak, oğlum, ben sana engel olmam. Evet, pek genç değildi ama, vücudu güzel dedi. O! sus! diye bağırdım. Niye düşünüyorsun? Beni düşünme sakın. Ben kalenderimdir, dünyada kadın mı yok! Ona kabahat bulmuyorum, sen gençsin. Bende vaktiyle gençtim. Jeunesse ne dure qu'un moment **(1)** dedi.

Benim inanmak istemediğim bir şeyden Kosti'nin böylesine emin olduğunu görmek hiç hoşuma gitmiyordu. Durumu nasıl idare edeceğimi bilmiyordum. O zaman, vaktiyle gözüme çarpmamış olan daha başka şeyleri hatırladım. Ellie birçok şeyler söylemişti ama, ben onların hiçbirine pek önem vermemiştim. Sözlerinin anlamını şimdi kavrıyordum. Olup bitenden onun da haberi olduğunu iyice biliyordum artık.

Kaynanası gelince Ellie hemen yanımızdan çıkar gider, beni kadınla yalnız bırakırdı. Bizi gözetlediğini de sezer gibi oluyordum, bu hiç de hoşuma gitmiyordu. Bizi yakalamak için dışarı çıktığını biliyordum; kaynanasına düşman gibi baktığını, kavga çıkarmak için fırsat kolladığını biliyordum. Bizi yakalayamayacağına emindim ama, çok kötü yürekli bir insandı, kimbilir ne yalanlar uydurup Becker'in kulağını fısıldardı! Ne yapacağımı bilmiyordum. Kadının amacını anlamayacak derecede aptalmışım gibi davranıyordum.

---

(1) Fransızca "Gençlik ancak bir an sürer"

Çiftlikteki yaşayışımdan memnundum, işimden zevk alıyordum, harmanı kaldırmadan gitmek niyetinde değildim.

Gülümsemekten kendimi alamadım. Larry'yi yamalı gömleğiyle, pantolonuyla, Rein vadisinin kızgın güneşinde, yanmış yüzüyle, ensesiyle, o çevik, ince gövdesiyle, derin çukurlarındaki kapkara gözleriyle gözümün önüne getiriyordum. Onun karşısında, san saçlı, dolgun göğüslü, anaç bir kadının istek duyuşunu çok iyi anlıyordum.

— E, sonra ne oldu? diye sordum.

— Valla, yaz ayları ilerledi. Irgat gibi çalışıyorduk. Ekini biçtik, harman yaptık. Sonra vişneler oldu, Kosti ile ben merdiven dayayıp ağaçlara çıkıyor, vişneleri topluyorduk. İki kadın bunları büyük büyük sepetlere dolduruyorlardı, B. Becker de Zwingenberg'e götürüp satıyordu. Arkasından çavdarları biçtik. Sonra, hayvanlara da bakıyorduk elbet. Her sabah daha gün doğmadan kalkıyor, güneş batıncaya dek durmadan çalışıyorduk.

Kadın benden iş çıkmayacağını anlayıp artık vazgeçmişti sanırım. Ben de, kendisini küçük düşürecek bir davranışta bulunmamak koşuluyla, onu elimden geldiğince pek yanıma yaklaştırmamaya çalışıyordum. Öyle yorgun düşüyordum ki erkenden uykum geliyordu. Akşamları pek ders yapacak halde değildim, yemekten sonra hemen samanlıktaki hücremize çekilip kendimi yatağıma dar atıyordum. Akşamları Becker'le Kosti çoğunlukla köye, meyhaneye iniyorlardı, Kosti yatmaya geldiğinde ben kim bilir kaçıncı uykuda bulunuyordum.

Bir gece birdenbire uyandım. Önce, uyku sersemliğiyle, ne olduğunu anlayamadım. Ağzıma sımsıcak bir el yapışmıştı. Yatakta biri vardı. Ağzımdaki eli tutup hızla çektim. Bunun üzerine ağzıma bir ağız kapandı, gövdeme iki kol dolandı, Becker'in karısı "Sei still" (Sus!) diye fısıldadı.

Larry durdu. Güldüm:

— Sen ne yaptın? diye sordum.

Acıklı bir gülümseyişle yüzüme baktı. Biraz kızarmıştı bile.

— Ne yapabilirdim ki? Yanımdaki yatakta Kosti, derin bir uykuya

dalmış, mışıl-mışıl uyuyordu. Toy insanların hali bana hep biraz gülünç gelmiştir. O zaman daha yirmiüç yaşındaydım. Kavga çıkarıp kadını yataktan atamazdım. Duygularını yaralamak istemiyordum. Beklediği şey oldu.

Ondan sonra yataktan sıyrılıp, parmaklarının ucuna basa basa samanlıktan çıktı. Valla, o zaman derin bir soluk aldım. Çünkü, biliyor musunuz, çok korkmuştum. Kendi kendime: Aman ne büyük tehlikeye girdim! diyordum. Becker eve sarhoş gelmiş, sızıp kalmıştı besbelli ama, aynı yatakta yatıyorlardı: Uyanıp da karısının yanında olmadığını görebilirdi. Sonra, Ellie de geceleri kendisini pek uyku tutmadığını söylerdi. O sırada uyanıksa kaynanasının aşağı inip avluya çıktığını duymuş olacaktı.

Kadın benimle yataktayken, gövdeme madenden bir şeyin değdiğini duymuştum ama, aldırmamıştım. Bilirsiniz, o gibi hallerde insan böyle şeylerle ilgilenmez. O sırada bu da ne acaba? diye merak etmek aklıma bile gelmemişti. İşte şimdi birdenbire aklım ona takılmıştı. Kalkmış, yatağın kenarında oturuyor, Bu işin sonu acaba neye varacak? diye düşünüyordum. Bunu hatırlayınca yerimden fırladım. O madenden şey Ellie'nin bileğindeki madalyaydı...

Yatağıma gelen yaşlı kadın değil Ellie'ydi.

Kahkahadan kırılıyordum. Kendimi bir türlü tutamıyordum.

Larry:

— Size belki gülünç gelebilir ama, dedi, bana hiç gülünç gelmemişti.

— E, şimdi aradan zaman geçtikten sonra durumu biraz olsun gülünç bulmuyor musun? diye sordum.

Dudaklarında zoraki bir gülümseyiş belirdi:

— Belki. Ama, daha çok, cansıkıcı bir olaydı. Sonunda ne olacağını bilmiyordum. Ellie hiç hoşuma gitmezdi. Kadın olarak çok çirkin bulurdum.

— Peki, nasıl oldu da fark etmedin?

— İçerisi zifir gibi karanlıktı. Ağzından "Sus!" fısıltısından

başka bir söz çıkmadı. İkisi de iri-yarı birer kadındı. Sonra, ötekinin bende gözü var sanıyordum. Ellie'nin bana biraz olsun değer verdiğini aklıma bile getirmemiştim. Hep kocasını anar dururdu. Bir sigara yakıp durumu düşünmeye başladım. Düşündükçe de canım sıkılıyordu. Çıkıp gitmekten başka çare yok! diyordum.

Kosti'ye, uykusunun ağır oluşundan dolayı, söylenirdim. Ocakta çalışırken sabahları uyandırabilmek için canını çıkaracakmışım gibi sarsardım. Şimdi, uykusunun böyle derin oluşuna seviniyordum. Fenerimi yaktım, giyindim: nem var, nem yok çantama doldurdum. Pek bir şeyim de yoktu ya; bir dakika bile sürmedi. Çantayı kayışlarından kollarıma geçirdiğim gibi, çorapla yürüyerek samanlıktan çıktım, ayakkabılarımı ta merdivenin altbaşında giydim. Feneri söndürdüm. Kapkaranlık bir geceydi; ay yoktu. Yola nereden çıkıldığını biliyordum. Yola çıktıktan sonra köye doğruldum. Hızlı hızlı yürüyordum, çünkü kimse uyanmadan kaçmak istiyordum.

Zwingenberg onbeş kilometre kadar bir uzaklıktaydı. Tam şafak sökmek üzereyken oraya vardım. O yürüyüşümü dünyada unutamam. Ayaklarımın sesinden başka birşey işitilmiyordu; ara-sırada da bir çiftlikte horoz ötüyordu. Gecenin karanlığı sıyrılmakla birlikte hava daha aydınlanmadan ortalığı kaplayan alaca karanlık, sonra gündoğuşunun ilk ışıkları, daha sonra kuşların hep bir ağızdan ötüşleriyle birlikte doğan güneş... Parlak yeşil tarlalar, çayırlar, korular, yeni doğan taze gün ışığında gümüşle altın arası bir renkte parıldayan başaklar... Zwingenberg'de kahveyle bir çörek yedim, sonra postaneye gidip, giysilerimi, kitaplarımı Bonn'a göndermeleri için American Express'e tel çektim.

— Bonn'da ne vardı? diye sordum.

— Rhein boyundan aşağı doğru gelirken orada bir ara kalmıştık da, hoşuma gitmişti. Güneşin damlara, ırmağa vuruşuna, kentin eski sokaklarına, köşklerine, bahçelerine, kestane ağaçları dikili caddelerine, üniversitenin o cicili-bicili yapılarına bayılmıştım. Gidip bir ara kalsam iyi olur, diye düşünüyordum. Yalnız, oraya biraz insan içine çıkabilecek bir kılıkla gitmek istiyordum. Arkamdaki giysilerle serseriye benziyordum. Bu kılıkla gidersem

bana kimse oda bile vermez, diyordum. Onun için, trene bindim, Frankfurt'a gittim, kendime bir bavul, bir-iki de giysi aldım. Sonra gidip Bonn'da bir yıl oturdum.

— Peki, deneyimlerinden bir sonuç elde ettin mi? Gerek ocaktaki, gerek çiftlikteki deneyimlerinden, demek istiyorum.

Larry başını sallayarak, gülümseyerek:

— Evet, dedi.

Yalnız ne gibi bir sonuç elde ettiğini söylemedi. Ben artık onu iyi tanımıştım: Biliyordum ki birşey söylemek isterse söylerdi; istemezse, sorulanlara sakin bir tavırla şakalı karşılıklar verirdi, o zaman üstelemek boşunaydı. Okuruma şunu da hatırlatayım ki Larry bana bunları anlattığında aradan on yıl geçmiş bulunuyordu. O güne dek onun nerede olduğunu, nelerle uğraştığını hiç bilmiyordum. Belki de ölmüştür, diyebilirdim. Elliott'la ahbaplığım sayesinde, İsabel'in yaşayışını izlememiş, böylece de Larry'i de boyuna hatırlamamış olsaydım aklımdan bile çıkardı, sağlam.

III

İsabel, Larry'yle nişanı bozduktan sonra, o yıl haziran başında, Gray Maturin'le evlendi. Yazın ilk civcivli günlerinde Paris'ten ayrılmayı Elliott'ın canı hiç istemiyordu. Çünkü bir alay büyük toplantılardan yoksun kalacaktı. Yalnız, aile bağları da çok güçlüydü, bir toplum ödevi saydığı şeye aldırmamazlık edemezdi. İsabel'in erkek kardeşleri uzak yerlerde bulunuyorlardı, görevlerini bırakıp gelemezlerdi. Onun için, yeğenini gelin etmek üzere Chicago'ya kadar gitmek gibi cansıkıcı iş ona düşüyordu.

Fransız saray soylularının giyotin altına bile süslü giysileriyle gittiklerini hatırlayarak, önce Londra'ya geçip kendisine yeni bir giysi, çift önlü gümüşü bir yelek, bir de ipek şapka aldı. Paris'e döndüğünde beni gelip kendilerini görmeye çağırdı.

Elliott'ı sinirli bir halde buldum: Düğünde takmak üzere açık kurşuni bir boyunbağı almış, hep taktığı kurşuni inci boyunbağı iğnesi buna gitmiyormuş. Zümrütlü, elmaslı iğnesini takmasını söyledim.

— Düğünde çağrılı olarak bulunsaydım olurdu ama, dedi. Benim üzerime aldığım iş gereğince inci iğne takmalıyım sanırım.

Kendisinin kibarlık konusundaki görüşlerine uyduğu için bu evlenme işi çok hoşuma gitmiş. La Rochefoucauld'ların mirasçılarından birinin Montmorency'lerin bir kızıyla evlenmesini pek uygun bulan dul bir prenses gibi bunu ballandıra ballandıra

anlatıyordu. Muazzam bir parayı gözden çıkarıp düğün armağanı olarak, Fransız sarayından bir prensesin, Mattier'nin elinden çıkma güzel bir resmini alması da sevincinin derecesini gösteriyordu.

Henry Maturin de, yeni evliler Bn. Bradley'ye yakın olsunlar diye, Astor Caddesin'de bir ev almıştı. Burası kendisinin Gölboyu Yolu'ndaki o saray gibi konağına da yakındı. Evin alındığı sırada güzel bir rastlantı Elliott'ın kurnazlığından ileri gelmişti. Evin süslenmesi, dayanıp döşenmesi işi ona verildi.

Elliott Avrupa'ya dönüp de, Paris'in mevsimi daha başlamadığı için, doğrudan doğruya Londra'ya geldiği zaman, sonucu gösteren fotoğrafları da getirdi: Gregory Brabazon bütün ustalığını ortaya koymuştu. Oturma salonuyla yemek odasını İkinci George tarzında döşemişti ki, pek güzel olmuştu. Gray'in özel hücresi gibi sayılabilecek olan kitaplığı düzenlerken München'deki Amalienburg Sarayı'nın bir odasından esinlenmişti; içinde kitap koyacak yer olmayışı bir yana bırakılacak olursa çok güzel bir biçimde döşenmişti. Gregory bu Amerikalı karı-kocaya öyle bir yatak odası yapmıştı ki, o çifte yatak olmasa, Madame de Pompadour'u görmeye gelen Onbeşinci Louis kendisini iyicene evindeymiş sanırdı. Yalnız, İsabel'in banyo dairesini görünce gözleri şaşkınlıkla açılırdı, sağlam! Duvarları, tavanı, banyosu baştan başa camdandı, duvarlardaki akvaryumlarda da gümüş balıklar sualtı otlarının arasında dolaşıp duruyorlardı.

Elliott:

— Küçücük bir ev ama, diyordu, Henry'nin söylediğine göre, dayanıp döşenmesi kendisine yüzbin dolara mal olmuş. Başka birisi için bu para muazzam bir servet demektir.

Evlenme töreni de tam başkiliseye değer bir biçimde yapılmış. Elliott alçak gönüllü bir tavırla: Notre-Dame'deki nikâhlar gibi değil ama, diyordu, Protestan kiliselerinde yapılan nikâhlar bakımından hiçbir eksiği yoktu.

Gazeteler de çok iyi davranmışlar. Elliott gazetelerden kestiği parçaları, umursamazmış gibi bir tavırla, bana uzattı. İsabel'in, Gray'in

fotoğraflarını gösterdi. İsabel, gelinliğinin içinde biraz şişman, ama yine de güzel görünüyordu; Gray de güvey giysileri içinde iri-yarı, tam bir erkek gibi duruyordu. Gelin-güveyle birlikte bir alay genç çift daha vardı. Bn. Bradley görkemli bir giysi giymişti; Elliott da yalnız kendisine özgü bir incelikle, o yeni ipek şapkasını elinde tutuyordu. Onların da çevresine bir alay çift toplanmıştı.

— Bayan Bradley nasıl? diye sordum.

— Bir hayli kilo verdi. Benzinin sarılığı hoşuma gitmiyor ama, sağlığı iyi. Düğün telâşı kendisini epey yordu. Neyse, şimdi artık hepsi geçti, dinlenir.

* * *

Bir yıl sonra İsabel'in bir kızı oldu, günün modasına göre adını Jean koydular. Aradan iki yıl daha geçti, bir kız daha oldu; ona da, başka bir modaya uyarak, Priscilla adı konuldu.

Henry Maturin'in ortaklarından biri öldü; ikisi de, gördükleri baskı karşısında, çok geçmeden çekildiler. Böylece, Henry eskiden beri, astığı astık, kestiği kestik bir biçimde kendi yönetimi altında bulundurduğu işin tek sahibi haline geldi. Uzun zamandan beri beslediği tutkuyu gerçekleştirdi, Gray'i ortak olarak yanına aldı. Ortaklık o güne dek hiç bu derece iyi iş yapmamıştı.

Elliott bunu bana anlatırken:

— Korkunç para kazanıyorlar, azizim! diyordu. Gray yirmibeş yaşında olduğu halde, yılda ellibin dolar kazanıyor; hem de daha bu, başlangıç. Amerika'nın kaynakları tükenmek bilmez. Piyasa da bir furya var denilemez; büyük bir ülkenin doğal gelişmesi bu ancak. Bunu söylerken göğsü onda pek seyrek görülen bir yurtseverlik duygusuyla kabardı. Henry Maturin'in bir ayağı çukurda, biliyorsun; tansiyonu var. Onun için, Gray, kırkına gelince, yirmi milyonluk bir adam olacak, Ondan sonra şahane yaşar, azizim, şahane!

Elliott, ablasıyla sık sık mektuplaşıyor, ondan aldığı haberleri de her yıl bana anlatıyordu: Gray ile İsabel çok mutluymuşlar; çocukları da çok şeker şeylermiş. Yaşayışlarını Elliott tam onlara

değer buluyor, bunu söylemekten büyük bir zevk duyuyordu. Herkese saygı gösteriyorlarmış, herkesten saygı görüyorlarmış.

Elliott İsabel'le Gray'ın üç ayda bir akşam olsun tek başlarına yemek yemediklerini söylüyordu. Yalnız, neşe içinde süren bu yaşayışın gidişini Bn. Maturin'in ölümü bozmuş. B. Maturin yüksek bir aileden olan bu donuk, renksiz kadınla sözü geçer kimseleri tanıdığı için evlenmiş. Çünkü, o sırada babasının vaktiyle kaba bir köylü olarak geldiği kentte kendisine mevki edinmek üzereymiş. Gray'in annesinin ölümünden sonra bizim karı-koca, ona saygı olmak üzere, tam bir yıl sofralarında altı kişiden çok konuk bulundurmamışlar.

Herşeyi iyi yanından görmeye kesin karar vermiş olan Elliott: Ben hep söylerdim diyordu. Sekiz kişi kadardır. Topluca konuşmak için bu kadarı yeter; daha çok olursa toplantı halini alır.

Gray karısına karşı pek cömert davranıyordu. İlk çocukları doğduğunda güzel bir tektaş elmas yüzük, ikinci çocuğun doğumunda da sansar kürkü armağan etmişti. İşi çok olduğu için Chicago'dan pek ayrılamıyordu ama, fırsat bulup tatil yaptıkça günlerini babasının Marvin'deki o görkemli konağında geçiriyordu. B. Maturin, yılbaşı armağanı olarak oğluna, onbeş gün kadar yaban ördeği avıyla oyalansın diye, Güney Carolina'da bir çiftlik armağan etmişti.

— Bizim bugünkü ticaret şehzadeleri de İtalya'nın yeniden doğuş çağındaki büyük sanat koruyucuları sayılabilir. Çünkü onlar da servetlerini ticaretle elde etmişlerdi. Diyelim, Medici'ler. Fransız krallarından ikisi bu tanınmış ailenin kızlarıyla evlenmek gibi bir alçakgönüllülük göstermişlerdir. Bugünkü Avrupa'nın taçlı başlarından birçoğunun da bizim dolar prenseslerine evlenme önerecekleri günü görür gibi oluyorum. Hani Shelly'nin bir sözü vardır: Dünyanın parlak dönemi şimdi başlıyor, yeniden canlanıyor o eski altın çağlar... der.

Henry Maturin yıllardan beri Bn. Bradley'yle Elliott'ın akarlarını yönetmiş, gösterdiği dürüstlükle onların, haklı olarak, güvenini kazanmıştı. Hiçbir zaman dalavereci işlere başvurmamış, onların paralarını hep sağlam işlere yatırmıştı. Öyleyken, yine de

başkalarınkine göre kendi halinde sayılabilecek servetlerinin bir hayli arttığını gördükçe hem şaşıyorlar, hem de seviniyorlardı. Bana anlattığına göre Elliott, parmağını kıpırdatmadan, 1926 yılında 1918'dekinden aşağı-yukarı iki kat zengin olmuştu.

Altmışbeş yaşındaydı; saçları ağarmış, yüzü buruşmuş, gözlerinin altı sarkmıştı; ama, kendisini koyuvermemişti. Yine her zamanki gibi dinçti, dimdikti. Eskiden beri giyinişine özen gösterirdi ama, ölçüden ayrılmazdı. Giysilerini Londra'nın en iyi terzisine diktirdiğine, saç, sakal tıraşını kendi berberinde yaptırdığına, o zarif gövdesini tam kararında tutmak için evine her sabah masajcı geldiğine göre, kendisini zamanın yıkıcı eline bırakmaya hiç de niyeti olmadığı görülüyordu. Vaktiyle ticaret işine atılacak kadar alçalmış olduğunu artık çoktan unutmuş bulunuyor, herkes onu gençliğinde dış işlerinde çalışmış sansın istiyordu. Yalnız, bunu hiçbir zaman açıkça söylemezdi, çünkü sonradan meydana çıkabilecek bir yalan söyleyecek kadar aptal değildi. Şunu da söyleyeyim ki, bana bir büyükelçi tarif et, deseler hiç düşünmeden örnek olarak Elliott'ı verirdim.

Ne var ki, dünya değişiyordu. Elliott'ın mevki sahibi olmasına yardım eden büyük hanımefendiler, sağsalar, epey yaşlanmış bulunuyorlardı. İngiliz "lady"leri lordlarını kaybetmişler, konaklarını gelinlerine bırakıp Cheltenham'daki köşklere, Reagnt's Park'taki ortahalli evlerine çekilmek zorunda kalmışlardı. Stafford Konağı bir müze haline getirilmiş, Curzon Konağı bir kurumun merkezi olmuştu, Devonshire Konağı da satılıktı. Elliott'ın Cowes'e gidip içinde yatıp kalktığı yat başka ellere geçmişti.

Eskiden sahneyi dolduran o şık insanlar için bugünkü yaşlı Elliott'ın artık bir değeri kalmamıştı. Onu cansıkıcı, gülünç buluyorlardı. Onun Claridge'deki o gösterişli öğle yemeklerine yine seve seve geliyorlardı ama, Elliott zekiydi, onların, kendisinden çok, birbirlerini görmeye geldiklerini anlamıyor değildi. Eskiden masasının üzerinde çağrılar dolu olur, Elliott onlardan birini seçer, her akşam bir yere giderdi. Şimdi tek başına yemek yemekten duyduğu utanç kimseye belli etmeyeceği kadar derindi.

İngiltere'de yüksek tabakadan kadınlar bir rezalet yüzünden salonların kapısı kendilerine kapanınca sanatla ilgilenmeye başlarlar, çevrelerinde ressamlardan, yazarlardan, musiki sanatkârlarından karma bir halka kurarlardı. Gelgelelim, Elliott kendisini küçük düşürmeyi kabul edemeyecek kadar mağrurdu.

— Miras vergileri, savaş vurguncuları İngiliz toplumunu mahvetti, diyordu. İnsanlar artık kimlerle konuştuklarına aldırış etmiyorlar gibi. Londra'nın eski terzileri, kunduracıları, şapkacıları yine duruyor, ben ölünceye kadar da dururlar besbelli ama, onlar bir yana, Londra kalmadı, demektir. Valla, azizim, Saint Erths Lokantası'nda kadın garsonlar hizmet ediyor, bunu biliyor musun sen?

Elliott bunları, Carlton Konağı'ndaki bir öğle yemeğinden sonra yürüye yürüye dönerken, yolda anlatıyordu. O gün yemekte üzücü bir şey olmuştu: Kibar evsahibimizin tanınmış bir tablo takımı vardı. Oraya ilk kez gelen Paul Barton adında bir Amerikalı tabloları görmek istedi.

— Sizde bir Tiziano varmış, değil mi?

— Vardı, Şimdi Amerika'da. Yaşlı bir Yahudi bize bir deste para önerdi. Biz de o sırada pek sıkıntıdaydık. Onun için, sattık.

Elliott'ın kanının beynine sıçradığını, bu keyfi yerinde markiyi zehirli bir bakışla süzdüğünü gördüm, tabloyu onun aldığını anladım. Virginia'da doğduğu, Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'ni imzalayanlardan birinin torunlarından bulunduğu halde kendisine Yahudi denilmesine çok kızmıştı. Bu derece hakarete uğradığını hatırlamıyordu. İşin daha kötüsü, Paul Barton onun nefretini kazanmış biriydi.

Savaştan sonra Londra'da ortaya çıkan bu sarışın, pek yakışıklı, sıcak kanlı genç yirmiüç yaşındaydı; çok iyi dans ederdi, büyük bir serveti vardı. Elliott'a bir tavsiye mektubu getirmişti, yaradılıştan iyi yürekli bir adam olan Elliott da onu ahbaplarından birçoğuna tanıtmıştı. Bununla da kalmamış, ona nasıl davranacağı konusunda esaslı öğütlerde bulunmuş, kendi deneyimlerine dayanarak, bir yabancının yaşlı hanımefendilere incelik göstermekle,

ne kadar cansıkıcı olurlarsa olsunlar mevki sahibi kimseleri ilgiyle dinlemekle toplum içinde nasıl bir yer edinebileceğini de öğretmişti.

Ne var ki, Paul Barton'ın girdiği toplum bir kuşak önce Elliott Templeton'ın hiçbir şeyden yılmaz bir direnç sayesinde girmiş olduğu topluma hiç benzemiyordu. Tümüyle kendi eğlencesine düşkün bir toplumdu bu. Elliott'ın ancak yıllarca büyük bir çaba, direnç sonunda elde ettiği şeyi Paul Barton zekâsı, hoş görünüşü, çekici halleri sayesinde bir-iki hafta içinde elde etti. Çok geçmeden artık Elliott'ın yardımına gereği kalmamıştı, bunu gizlemeye de pek çalışmıyordu. Karşılaştıklarında, ona karşı incelikli davranıyordu ama, bunu basma-kalıp bir biçimde yapıyor, onun bu tavrı Elliott'ın benliğini derinden yaralıyordu.

Düzenlediği bir toplantıya kimseyi sevdiği için çağırmazdı; konuklarını toplantının iyi geçmesine yardım edecekleri için çağırırdı. Onun için, her hafta verdiği öğle yemeklerine Paul Barton'ı da yine çağırıyordu, çünkü delikanlı herkesin sevdiği biri olmuştu; yalnız, çoğu vakit işi oluyordu, gelemeyeceğini iki kez en son dakikada bildirmişti. Elliott da vaktiyle bir çok kez öyle davranmış olduğu için, onun daha çekici bir çağrıya koştuğunu anlamıyor değildi.

Öfke içinde:

— Valla, söylersem inanmazsın ama, diyordu, Tanrı biliyor ya, Paul beni görünce öyle yüksekten bakıyor ki! Düşün: Bana yüksekten bakıyor! Sonra, Tiziano! tiksintiyle yüzünü buruşturdu. Tiziano ha! Tiziano'nun bir tablosunu görse tanır mı acaba?

Elliott'ın bu derece öfkelendiğini hiç görmemiştim. Anladığıma göre, bu öfkesi Paul Barton'ın tablo ile ilgili o soruyu, şeytanlık olsun diye, mahsus sorduğu düşüncesinden ileri geliyordu. Delikanlı bu tabloyu Elliott'ın aldığını besbelli öğrenmişti de lord hazretlerinin vereceği karşılık üzerine, onun aleyhine bir durum yaratmak istiyordu.

— Pis züppenin biri, ne olacak! Dünyada sinirime dokunan bir şey varsa o da bunun züppeliği. Ben olmasam bir hiç olarak

kalmaya mahkûmdu o. İnanır mısın, babası pek bayağı mobilyalar yapıyor. Pek bayağı mobilyalar. Bu üç sözcüğü derin bir küçümseyişle söylemişti. Amerika'da adından bile kimsenin haberi yok. Pek yoksul bir aileden, dediğim zaman kimse aldırmıyor. Onun için, bu sözüme dikkat et, azizim: İngiliz toplumu iyicene mahvoldu.

Elliott Fransa'yı da beğenmiyordu. Orada, gençliğinde tanıdığı kibar hanımefendiler, ölmedilerse, kendilerini ya brice vermişlerdi (briç onun tiksindiği bir oyundu), ya iyilik işleriyle uğraşıyorlardı, ya da torunlarına bakıyorlardı. Saraysoylu konaklarında şimdi fabrikatörler, Arjantinliler, Şilililer, kocalarından ya ayrılmış, ya boşanmış Amerikalı kadınlar oturuyorlardı. Bunlar pek şatafatlı bir yaşayış sürüyorlardı ama, Elliott onların toplantılarında, Fransızcayı halk ağzıyla konuşan siyaset adamlarıyla, sofra görgüsünü bilmeyen gazetecilerle, oyuncularla bile karşılaşmak zorunda kalıyordu. Prens ailelerinden gelen bugünküler, kızlarını esnafla evlendirmeyi ayıp saymıyorlardı.

Evet, Paris'in neşesi yerindeydi ama, ne acınacak bir neşe! Gençler kendilerini delice zevke, eğlenceye vermişlerdi; o havası bozuk, ufacık barların birinden çıkıp ötekine gitmekten, şişesi yüz franka şampanya içmekten, sokak kadınlarına sıkı sıkı sarılarak sabahın beşine dek dans etmekten başka bir şey düşünmüyorlardı. Duman, sıcak, gürültü Elliott'ın başını ağrıtıyordu. Otuz yıl önce kendisine bir düşünceler yuvası olarak kabul ettiği Paris bu değildi. Temiz Amerikalıların cenneti olan Paris bu değildi.

IV

Yalnız, Elliott'ın koku alma yetisi güçlüydü. İçinden bir duygu ona Riviera'nın yeniden yüksek, kibar kimselerin dinlenme yeri olduğunu söylemişti. O kıyıları iyi bilirdi; çünkü Papa'nın sarayındaki görevi dolayısıyla Roma'ya gittikten sonra dönerken Monte Carlo'da Paris Oteli'nde birkaç gün kalmıştı; sonra, Cannes'de de bir-iki arkadaşının köşkünde kaldığı olmuştu. Yalnız, bunların hepsi kışa gelmişti. Şimdi ise oranın yazlık olmaya başladığından söz edildiğini işitmişti. Büyük oteller hep açık bulunuyor, yazlığa gidenlerin adları Paris Herald'ın Toplum Yaşayışı sütunlarına geçiyordu. Elliott da bu tanıdık adları okudukça pek seviniyordu.

— Kent yaşamı beni pek yoruyor, diyordu. Artık doğanın güzelliklerinden tat alacağım bir yaşa geldim.

Bu söz biraz önemli görünebilir, gerçekte hiç de öyle değil. Elliott doğanın toplum yaşayışına bir engel olduğu kanısındaydı; gözlerinin önünde bir Regency komidini, Watteau'nun bir tablosu varken kalkıp bir gölü, bir dağı seyre gidenlere kızardı. O zamanlar, harcanacak hayli büyük bir serveti de vardı.

Henry Maturin bir yandan oğluna uyarak, bir yandan da borsa işleriyle uğraşan arkadaşlarının bir gecede servet sahibi olmalarına imrenerek en sonunda kendini koyuvermiş, o eskikafalılığını yavaş

yavaş bırakarak, herkesin gittiği yolu tutmuştu. Elliott'a yazdığı mektupta, kumara yine eskisi kadar düşman olduğunu, ama bunun kumar değil, ülkenin tükenmez kaynaklarına karşı olan güvenini gösteren bir şey sayılabileceğini bildirmişti. Bu konudaki iyimserliği iyi bir akıl yürütmeye dayanıyordu. Amerika'nın ilerleyişine engel olabilecek hiçbir şey göremiyordu.

Mektubunu bitirirken söylediğine göre, sevgili Louisa Bradley hesabına bir miktar tahvil almıştı, şimdi onun yirmibin dolarlık bir faiz elde ettiğini de sevinçle haber veriyordu... Elliott da biraz para kazanmak istiyorsa, bu işte ona kendi kanısına göre davranmak iznini de verecek olursa, sonunda umut kırıklığına uğramayacağına emin olduğunu da bildiriyordu.

Basma kalıp sözleri kullanmak Elliott'ın huyuydu. Herşeye karşı durabilirim ama, parlak heveslere kapılmaktan kendimi alamam, diyordu. Bunun sonucu olarak da, eskiden sabah kahvaltısıyla birlikte Herald gazetesi geldiği zaman yıllardan beri hep toplum yaşamı haberlerinin bulunduğu sayfayı açtığı halde, şimdi önce borsa haberlerini okuyordu. Henry Maturin'in onun hesabına yaptığı tahvil alışverişi öyle başarılı sonuçlar vermişti ki Elliott oturduğu yerde ellibin dolar kazanmıştı. Bu parayla, Riviera'da bir ev aldı. Dünyanın hayhuyundan uzak olmak için Antibes'i seçmişti. Burasının Cannes'le Monte Carlo arasında pek önemli bir yeri vardı: Oraya her iki kentten de kolayca gelinebiliyordu.

Kaderin bir cilvesi mi, yoksa kendisinin şaşmaz seziş yeteneği mi, bilinmez: Çok geçmeden Antibes kibar sınıfının merkezi haline geldi. Bahçeli bir köşkte yaşamak, biraz kent dışında oturan halkın hayatını andırıyordu ki, Elliott'ın kibarlığı buna gelemezdi. Onun için, kentin eski kesiminde denize bakan yan yana iki ev aldı, birleştirdi, kalorifer koydurdu, banyo dairesi yaptırdı, yarası kapanmak üzere olan bir kıtaya Amerikanvariliğin zorla kabul ettirdiği sağlık donanımı ekledi.

O sıralarda acayip şeyler pek modaydı; Elliott'da evi yine tam anlamıyla taşra işi eşya ile döşedi; ölçülü bir biçimde çağdaşlığa da boyun eğerek, yeni tarz halılara da yer verdi. Bazı taşkın kimselerin

aşırı derecede bağlandırdıkları Picasso gibi, Braque gibi ressamları yine benimsemiyordu ama, yüksek korumacılığını hiç olmazsa izlenimcilere dek götürmeye en sonunda karar verebildi, duvarlarını çok güzel birkaç tablo ile süslediğini hatırlıyorum: Monet'nin bir ırmakta kürek çeken insanları, Pissarro'nun Seine üzerinde bir rıhtımla köprüsü, Gauguin'in Tahiti'den kır görünüşü, Renoir'ın da uzun sarı saçları arkasına dökük yandan bir genç kızı başı vardı. Dayayıp döşenince evi taze, ferah, garip bir hava doldurmuştu. Ortada, ancak büyük masrafla elde edilebileceğine emin olduğunuz bir sadelik göze çarpıyordu.

Ondan sonra Elliott'ın yaşayışındaki en görkemli dönem başladı. O usta aşçıbaşısını Paris'ten getirtti, az sonra da bütün Riviera'da en iyi aşçının onun evinde bulunduğunu herkes söylüyordu. Elliott bütün uşaklarına sırma apoletli beyaz giysiler yaptırmıştı. Konuklarını sağduyu sınırlarını hiç aşmayan bir görkem içinde ağırlıyordu.

Akdeniz'in bu kıyıları Avrupa'nın çeşitli yerlerinden gelmiş saraydan kimselerle doluydu. Kimisi ikliminden yararlanmaya gelmişti; kimisi sürgündü; kimisi de birtakım kötü serüvenlerle dolu olan geçmişi yüzünden, ya da uygunsuz bir evlenme dolayısıyla yabancı bir ülkede oturmayı uygun buluyordu. Rusya'nın Romanov'ları, Avusturya'nın Hapsburg'ları, İspanya'nın, Sicilya'nın, Parma'nın Bourbon'ları oradaydı: Windsor soyundan, Bragança soyundan prensler, İsveç prensleri, Yunan prensleri vardı. Elliott bunları evinde ağırlardı. Kral soyundan olmayan prensler, prensesler, Avusturyalı, İtalyan, İspanyol, Rus, Belçikalı dükler, düşesler, markiler, markizler de vardı. Elliott bunları da ağırlardı. Kışın İsveç Kralı, Danimarka Kralı o kıyılara gelirlerdi; İspanya Kralı Alfonso da acele bir gelir giderdi; Elliott onları da evinde ağırlardı. Öteden beri pek beğendiğim bir yanı vardı: Bu yüksek kimselerin karşısında nezaketle, zarafetle eğilirken, bütün insanların eşit olarak doğdukları söylenen bir ülkenin yurttaşı olduğunu gösteren özgür tavrını da elden bırakmazdı.

Ben o sırada, birkaç yılı gezilerde geçirdikten sonra, Ferrat

Burnu'nda bir ev alıp yerleşmiştim; onun için, Elliott'ı sık sık görebiliyordum. Bana karşı sevgisi de öylesine artmıştı ki evindeki en büyük toplantılara beni de çağırdı.

— Hatırım için gel, azizim derdi. Saraydan kimselerin bulunduğu bir toplantıda tat kalmaz, bunu ben de senin kadar biliyorum ama, başkaları onlarla tanışmaya bayılıyorlar. Bu zavallıları düşünmek de ödevimizdir, sanırım. Gerçekte buna hiç de değmezler; dünyanın en nankör insanları onlar. Senden yararlanırlar, buna gerek kalmayınca da eski bir gömlek gibi fırlatıp bir yana atarlar; göstereceğim sayısız lütufları kabul ederler , buna karşılık gerekince, senin için yerlerinden bile kıpırdamazlar.

Elliott oranın resmi kişileriyle de ahbap olmaya bakmış, bunun için herşeyi yapmıştı. Şimdi artık vali de, piskopos da, piskoposun yardımcısı olan papaz da şölenlerine onur veriyorlardı. Piskopos, kilisede görev almadan önce atlı subaymış, savaşta bir alaya komuta etmiş. Kızıl yüzlü, sağlam yapılı bir adamdı; kışlalardaki o kaba dille konuşmamaya çalışıyordu. Asık suratlı, sıska yardımcısı da, ayıp bir şey söylerse diye, hep tetikte bulunuyor, üstü o pek sevdiği öykülerini anlatırken, Yapma! der gibi gülümseyerek dinliyordu. Piskopos, o bölgede buyruğu altında bulunan kiliseleri, din kurumlarını büyük bir yetenekle yönetiyordu; sofra başındaki şakaları ne kadar hoşsa kürsüdeki konuşmaları da o ölçüde coşturucuydu. Elliott'ın kiliseye karşı cömertlik konusunda gösterdiği dindarlığı alkışlıyor, konuklarından dostluğunu, yiyeceğini esirgemeyişinden dolayı kendisini pek seviyordu. İkisi çok iyi ahbap olmuşlardı. Elliott böylece, hem bu dünyasını, hem de öbür dünyasını sağlamış, deyim yerindeyse, Tanrı ile Şeytan'ın arasını bulmak gibi pek iyi bir iş yapmış olmakla övünebilirdi.

Elliott eviyle övünüyor, yeni evini ablasına göstermek için can atıyordu. Çünkü öteden beri hep sezinlediği bir şey vardı: Louisa onu pek beğenmek istemez gibiydi. Elliott şimdi, içinde yaşadığı çevreyi, düşüp kalktığı ahbaplarını onun görmesini istiyordu. Bu sefer artık ablasının hiç kuşkusu kalmayacaktı. Onun başarı elde ettiğini en sonunda kabul edecekti.

Elliott mektup yazdı, Gray'le İsabel'i de alıp gelmesini istedi. Onun evinde kalacak değillerdi, çünkü yer yoktu; öteki konuklar gibi onlar da yakında ki Hotel de Cap'ta kalacaklardı. Bn. Bradley yazdığı karşılıkta, artık geziye çıkacak halde olmadığını, çünkü sağlığının bozulduğunu, evden ayrılmak istemediğini bildiriyordu. Gray de Chicago'dan ayrılamazmış: İşler iyi gidiyor, çok para kazanıyormuş; işini bırakamazmış.

Elliott ablasına pek düşkündü; bu mektup üzerine telâşlandı. İsabel'e yazdı. İsabel telgrafla karşılık verdi: Annesi her ne kadar iyi olmaktan uzak bulunuyorsa da, haftada bir gün yatması gerekiyorsa da durumunun tehlikeli olmadığını, özenle bakılacak olursa daha uzun bir süre yaşayabileceğini bildiriyordu. Gray'in gerçekten biraz dinlenmeye gereksinimi vardı, işlere babası bakabilecek olduktan sonra bir ara tatil yapmamasına hiçbir neden yoktu. Onun için, bu yaza değil, önümüzdeki yaza Gray'le İsabel Fransa'ya geleceklerdi.

23 ekim 1929'da New York'ta piyasa top attı.

V

O sırada Londra'daydım. Biz İngiltere'de ne durumun ağırlığını, ne de sonuçlarının korkunçluğunu gereğince değerlendiremiyorduk. Ben kendi hesabıma hayli zarar etmiştim ama, kaybımın büyük bir bölümü tahvillerden gelen faizlerdi; durum yatıştıktan sonra da, kendimi para bakımından hiç de yoksullaşmış bulmadım.

Elliott'ın, borsa oyunlarına çok büyük bir para yatırdığını biliyor, onun için korkunç bir zarara girmiş olduğunu düşünüyordum. Ancak ikimiz de yılbaşını geçirmek üzere Riviera'ya döndüğümüzde görüşebildik. Henry Maturin'in öldüğünü, Gray'in mahvolduğunu Elliott bana o zaman anlattı. Ticaret işlerine aklım pek ermez; onun için, Elliott'tan öğrendiğim olayları burada belki iyice anlatamayacağım. Anlayabildiğime göre, bu ortaklığın uğradığı yıkım biraz Henry Maturin'in inatçılığından, biraz da Gray'in sakınımsızlığından ileri gelmiş.

Henry Maturin başlangıçta bunalımın pek ciddi olduğuna bir türlü inanamıyormuş. İşi taşradaki meslektaşlarını mat etmek için New York'lu komisyoncuların bir oyunu olarak kabul ediyor, dişini sıkarak, piyasayı ayakta tutmak için boyuna para döküyormuş. New York'taki madrabazların gürültüsüne pabuç bıraktıkları için Chicago komisyoncularına kızıyormuş. Onun öğütlerini dinleyen küçük servet sahiplerinin, az gelirli dul kadınların, emeklilerin falan

şimdiye dek hiç zarar etmemiş olmalarıyla övünürmüş. Onun için, şimdi de bunların zararını kendi cebinden ödüyormuş. Ben top atsam da zararı yok, yeniden servet edinirim; bana güvenenler bütün varını-yoğunu kaybederlerse ben bir daha başım yukarıda gezemem, diyormuş.

Böylece yüce gönüllülük gösterdiğini sanıyormuş; oysa, kendini-beğenmişlikten başka birşey değilmiş bu. O muazzam serveti erimiş gitmiş, kendisinin de bir gece kalbi tutmuş. Yaşı altmışı geçmiş, hep çok çalışan, çok eğlenen, çok yiyip çok içen bir adammış. Bir-iki saat can çekiştikten sonra damar tıkanmasından ölmüş. Şimdi her iş tek başına Gray'e kalmış. Gray ise, babasının haberi olmadan, geniş ölçüde borsa oyunlarına girmiş, kendisi de çok zor bir durumda bulunuyormuş. Başını kurtarmak için gösterdiği bütün çabalar boşa gitmiş. Hiçbir banka para vermiyormuş. Borsa işlerinde deneyimli olanlar ona: Yapılacak tek şey, hemen ortadan çekilmektir, diyorlarmış.

Olup bitenlerin sonrasını pek iyi bilmiyorum. Borçlarını verememiş; anladığıma göre, iflası ilân edilmiş. Kendi evini daha önceden rehine koymuş bulunuyormuş; onun için, haciz memurlarına seve seve teslim etmiş. Babasının Gölboyu Yolu'ndaki eviyle Marvin'deki evi haczetmişler. İsabel mücevherlerini satmış, ellerinde topu-topu Güney Carolina'daki çiftlik kalmış ki orasını da, ancak tapusu İsabel'in üzerinde olduğu için kurtarabilmişler. Yalnız, şimdi bu çiftliğe de alıcı bulamıyorlarmış. Gray beş parasız kalmış.

— Peki, sen ne haldesin, Elliott? diye sordum.

Başka bir şey sormadım, çünkü onun para durumu benim üzerime vazife değildi. Yalnız, kaybı ne olursa olsun, herkes gibi onun da yıkıma uğramış olduğunu anlıyordum.

Bunalım önce Riviera'ya pek dokunmadı. İki-üç kişinin epey bir zarara uğradığını işitiyordum. Birçok köşk kışın kapalı kaldı, birçokları da satılığa çıkarıldı. Oteller hiç de kalabalık değildi, Monte Carlo'daki gazino mevsimin verimsiz olduğundan yakınıyordu.

Bunalım dalgası kendisini orada ancak iki yıl sonra adamakıllı

belli etmeye başladı. O sırada bana bir emlâk komisyoncusunun söylediğine göre, Toulon'dan İtalyan sınırına dek kıyı boyunca, büyük, küçük, tam kırksekiz bin ev, köşk satılıktı. Gazinonun geliri azalmıştı. Büyük oteller, belki müşteri çekeriz diye, fiyatlarını indirdiler ama, bu da para etmedi. Ortada görülen yabancılar, daha yoksul olamayacak parasız kimselerdi, ki bunlar da para harcamıyorlardı, çünkü harcanacak paraları yoktu. Esnaf pek üzgündü. Yalnız, Elliott, birçoklarının tersine, uşaklarının ne kadrosunu daraltmıştı, ne de ücretlerini indirmişti. Saray adamı, san sahibi konuklarına yine eskisi gibi görülmemiş yiyecek, içecek sunuyordu. Kendisine büyük bir yeni otomobil aldı, Amerika'dan getirttiği bu otomobil için pek kabarık bir gümrük verdi. İşsizlerin çoluk-çocuğuna yiyecek sağlamak için piskoposun açtığı bağışa pek cömertçe katıldı. Uzatmayayım, sanki dünyanın yarısını sarsan büyük bir bunalım hiç olmamış gibi yaşıyordu.

Bunun nedenini bir rastlantıyla öğrendim: Elliott artık İngiltere'ye ancak yılda onbeş gün, giyecek almak için, gidiyordu. Güzün üç ayında, bir de mayıs, haziranda karargâhını Paris'e taşıyordu, çünkü o aylarda Riviera'da arkadaşlarından hiçbiri kalmazdı. Buna karşılık, yazı orada geçirmesini severdi: Sözde denize girmek için; ama, bana kalırsa asıl neden başkaydı: Sağduyunun başka zamanlarda yasak ettiği renkli, hafif giysileri sıcak havalarda giymek fırsatını buluyordu. Yazın al, mavi, yeşil, sarı gibi çiğ renkte bir pantolonla, üzerinde nefti, eflâtun, böcekkabuğu renginde, ya da yamalı bohça gibi türlü renkte gömlekle gezer, göze çarpan bu giyinişiyle çevreden yağan alkışları, yeni rolünü pek yaman oynadığı için alkışlanan bir oyuncu kız gibi, utangaçlıkla karşılardı.

İlkbaharda, Ferrat Burnu'na giderken, Paris'te bir gün kaldım, bundan yararlanarak Elliott'ı öğle yemeğine çağırdım. Ritz Birahanesi'nde buluştuk. Orada artık Amerika'dan kalkıp eğlenmek için gelmiş üniversiteli gençler falan yoktu; eseri tutmayınca ilk geceden sonra çevresindeki bütün hayranlarını kaybeden bir oyun yazarı gibi, birahanenin yüzüne şimdi kimse bakmıyordu. Önce bir

kokteyl içtik. Bu Amerikan alışkanlığını Elliott en sonunda yine edinmişti; sonra yemek söyledik. Yemekten sonra Elliott şöyle-bir antikacı dükkânlarını dolaşmayı önerdi. Ben: Harcanacak param yok dedim ama, onunla gitmeyi yine seve seve kabul ettim. Yürüye yürüye Vendôme Alanı'ndan geçtik.

— Ben biraz Charvet'ye uğrayacağım, izin verir misin? dedi.

Sipariş vermiş, hazır oldu mu diye bakacakmış. İçeri girdikten sonra anladım: Birkaç iç çamaşırı, don ısmarlamıştı, üzerlerine marka yaptırıyordu. İç çamaşırları daha gelmemişti ama, donlar hazırdı.

Tezgâhtar:

— Görmek ister misiniz? diye sordu.

Elliott:

— Görevim, dedi. Adam getirmeye gidince bana döndü: Örneğini kendim verdim de öyle yaptırdım.

Donlar geldi, İpekli olmaları dışında, bir başkalıkları yoktu, tıpkı benim Mancy'den aldıklarıma benziyordu. Yalnız, gözüme birşey çarptı: Birbirine geçmiş bir biçimdi işlenmiş olan E. T. harflerinin üzerinde bir kont tacı vardı. Bir şey söylemedim.

Elliott: Çok güzel, çok güzel! dedi. Peki, ötekiler de hazır olunca gönderirsiniz.

Dükkandan çıktık, yolda giderken Elliott gülümseyerek bana döndü:

— Tacı gördün mü? Doğrusunu istersen, Charvet'ye girerken bunu unutmuştum. Şimdiye dek fırsat olmadı da sana haber veremedim. Papa Hazretleri benim eski aile ünvanımı iade buyurdu.

Nezaketi falan unutarak, şaşkın şaşkın:

— Neyini? dedim.

Elliott, hoşuna gitmemiş gibi, bir kaşını kaldırarak: Bilmiyor muydun? dedi. Ben annem tarafından Lauria Kontu'ndan gelirim. İkinci Philip'in yanında İngiltere'ye gelmiş, Kraliçe Mary'nin nedimelerinden biriyle evlenmiş.

— Şu bizim Kanlı Mary'nin mi?

Elliott gergin bir tavırla: Evet, birtakım bağnaz kimseler ona bu adı veriyorlar, dedi. Sana söylemedim sanırım: 1929 eylülünü Roma'da geçirdim. Roma'ya gitmek zorunda kalışıma canım sıkılıyordu, çünkü o mevsimde kimse yoktur orada. Ama, iyi ki görev duygum maddi eğlenceler konusundaki isteğime üstün geldi. Vatıcan'daki ahbaplarım bana: Mali buhran yaklaşıyor, elindeki bütün Amerikan tahvillerini sat, diye tutturdular. Katolik Kilisesi'nin yirmi yüzyıllık deneyimi vardır. Onun için, bir an bile düşünmedim. Henry Maturin'e tel çektim, tahvillerin hepsini satıp altın almasını bildirdim. Ayrıca Louisa'ya da bir tel çekerek, onun da öyle yapmasını söyledim. Henry karşılık olarak gönderdiği telde bana: Deli mi oldun? diyor, ben söylediklerimi bir daha bildirmedikçe bir şey yapmayacağını söylüyordu. Hemen telle en kesin biçimde bildirdim: Söylediğim yap, yaptığına dair de bana haber ver, dedim. Zavallı Louisa benim dediğime kulak asmadı, cezasını da çekti.

— Desene ki Amerika da piyasa top attığı halde sen yine dört ayak üzerine düştün?

— Bu güzel bir deyim, azizim. Sen bunu neden dolayı söyledin, bilmiyorum ama, benim durumumu oldukça büyük bir isabetle belirtiyor. Hiçbir zararım olmadı. Evet, yaptığım senin belki kurnazlık diyebileceğin bir şeydir, çünkü bir süre sonra, sattığım tahvilleri beş-on kat daha ucuza olmak üzere yeniden aldım; ama, bunu doğrudan doğruya Tanrı'nın işe karışmamasına borçlu bulunuyordum. Onun için, buna karşılık, ben de Tanrı'ya bir şey yapmayı doğru, yerinde bir davranış saydım.

— Ya? Peki, ne yaptın?

— Valla, biliyorsun ya, Duce, Pontine çayırlarında büyük toprak parçalarının kendi topraklarına katılmasını isteyip duruyordu. Bu durum karşısında bana Papa Hazretleri'nin o topraklara gelip yerleşenlerin dini görevlerini yapacak yer bulamamalarına çok üzüldüğünü bildirdiler. Bunun üzerine, uzatmayalım, küçük bir kilise yaptırdım, Provence'ta gördüğüm bir kilisenin tıpkısı olsun istedim;

övünmek gibi olmasın ama, her bakımdan öyle güzel oldu ki inci gibi. Kiliseyi Ermiş Martin'in adına kurduk, çünkü talihim varmış, Ermiş Martin'in yarısını çıplak bir dilenciye vermek üzere cübbesini keserek ikiye ayırmasını gösteren renkli bir cam levha bulmuştum. Bunu tam yerinde bir benzeyiş gibi gördüğüm için, hemen aldım, büyük mihrabın üzerine yerleştirdim.

Elliott'ın sözünü kesip de Ermiş'in bu ünlü davranışıyla kendisinin tam zamanında elindeki tahvilleri satarak yaptığı servetin ufak bir parçasını bu işe vermesi arasında ne gibi bir benzerlik gördüğünü sormadım. Çünkü benim gibi şiirden anlamayan bir adam için benzetme belirsiz birşeydir. O anlatıyordu:

— Fotoğrafları kendisine göstermek iznini elde edince, Papa Hazretleri benim yaman zevk sahibi bir kimse olduğumu ilk bakışta anladığını söylemek iltifatında bulundu, bugünkü gibi çığrından çıkmış bir dünyada Tanrı'ya bağlılıkla bu gibi az-bulunur sanat vergisini birleştiren bir kimse bulunduğunu görmekten dolayı büyük bir zevk duyduğunu belirtti.

Unutulmaz bir gündü o benim için, azizim, unutulmaz bir gün! Biraz sonra, Papa Hazretleri'nin bana bir san bağışladığını haber verdikleri zaman nasıl şaşırdığımı anlatamam. Bir Amerikan yurttaşı olduğum için, bu sanı kullanmamayı bir alçakgönüllülük sayıyorum. Vatikan'da bulunduğum zamanlar kullanırım elbet. Bizim Joseph'in de bana "Kont Hazretleri" demesini yasak ettim; senin de benim bu sırrıma saygı göstereceğine eminim. Duyulmasını istemiyorum. Ama, Papa Hazretleri'nin bana lütfettiği şerefe değer vermediğimi sanmasına da istemem; onun için, sırf ona karşı bir saygı eseri olmak üzere, iç çamaşırlarıma kontluk tacı işlettim. Sonra şunu da söyleyebilirim ki sanımı Amerikalı kibar bir adamın gösterişsiz giyinişi altında gizlemekten zararsız bir zevk duyuyorum.

Ayrıldık, Elliott haziran sonunda Riviera'ya geleceğini söylemişti. Gelmedi. Karargâhını Paris'ten taşımaya hazırlanmış, geldiği zaman her şeyi yerleşmiş olarak bulmak için de yavaş yavaş otomobille yol çıkmaya hazırlanıyormuş; tam bu sırada İsabel'den tel almış. Yeğeni annesinin birdenbire fenalaştığını bildiriyormuş.

Elliott, ablasına düşkün olmaktan başka, daha önce de söylediğim gibi, aynı zamanda ailesine de pek bağlıydı. Hemen Cherbourg'dan ilk vapura atlayıp New York'a, oradan da Chicago'ya gitmiş. Bana yazdığı mektupta Bn. Bradley'nin ağır hasta olduğunu bildiriyordu. Kadını o derece zayıf bulmuş ki şaşırmış. Birkaç hafta, belki de bir-iki ay daha yaşama olasılığı varmış ama, Elliott sonuna dek onun yanında kalmayı kendisine düşen acı bir ödev sayıyormuş.

Amerika'daki o korkunç sıcaklara düşündüğünden daha iyi dayandığını, kendine uygun bir toplum yaşayışından yoksun kalışından yakınmadığını, çünkü o sırada içinde eğlenmeye bir heves duymadığını yazıyordu. Yurttaşlarının yıkım karşısında gösterdikleri tepkiye üzüldüğünü, çünkü bu yıkımı daha büyük bir sessizlikle karşılayacaklarını umduğunu söylüyordu. İnsan başkalarının uğradığı yıkımı daha büyük bir soğukkanlılıkla karşılar; bunu bildiğim için, Elliott'ın bunu kınamasını pek haklı bulmadım. Çünkü o şimdi eskisinden zengin olmuştu. Mektubun sonunda ahbaplarına selam yolluyor, karşılaştıklarıma evinin o yaz niçin kapalı kaldığını anlatmayı unutmamamı rica ediyordu.

Bir ayı biraz geçmişti, Elliott'tan bir mektup daha aldım: Bn. Bradley'nin öldüğünü bildiriyordu. İçten gelme, coşkunlukla yazılmış bir mektup bu. Duygularını böylesine yüce, içten, yalın bir biçimde anlatabileceğini pek sanmazdım ama, bütün o züppeliklerine, acayip yapmacıklıklarına karşın, onun iyi yürekli, sevecen, dürüst bir adam olduğunu da eskiden beri bilirdim.

Bu mektubunda Bn. Bradley'nin işlerinin biraz karışık durumda olduğunu da yazıyordu. Dış işlerinde görev almış olan büyük oğlu Tokyo'da, büyükelçinin yerine işgüder olarak bulunuyormuş; görevinden ayrılıp gelememiş. Ben Bradley'lerle ilk tanıştığım sıralarda Filipin'de bulunan ikinci oğlu Templeton o zamandan beri Washington'a alınmıştı, şimdi Dışişleri Bakanlığı'nın ileri gelenlerinden biriydi. Annesinin durumundan umut kesilmeye başlanınca karısıyla kalkıp Chicago'ya gelmiş, ama cenaze kaldırıldıktan sonra da hemen merkeze dönmek zorunda kalmış.

Bu durum karşısında Elliott kendisini işler düzelinceye dek Amerika'da kalmak zorunda görüyordu. Bn. Bradley bütün servetini üç evlâdı arasında eşit olarak paylaştırılmasını istemişti, ama, 1929 İflâsında uğradığı zararın hayli büyük olduğu anlaşılıyordu. Bereket versin ki Marvin'deki çiftliğe alıcı bulmuşlardı. Elliott mektubunda orası için, sevgili Louisa'nın yazlık evi, diyordu.

— Bir ailenin deden kalma evinden ayrılmak zorunda oluşu acı birşeydir ama, diyordu, son yıllarda öyle çok İngiliz ahbap-larımın bunu yapmak zorunda kaldıklarını gördüm ki yeğenlerimle İsabel'in de bunu onlar gibi yüreklilikle, boyun eğerek karşılamaları gerektiğini düşünüyorum. Noblesse oblige. **(1)**

Bn. Bradley'nin Chicago'daki evine alıcı bulmakta da talihleri yardım etmiş. O evin bulunduğu bir adayı yıkıp yerine büyük bir apartman yapmak eskiden beri düşünülüyormuş ama, buna karşı çıkmakta ayak diriyor, bütün ömrünü geçirdiği bu evde ölmek istiyormuş. Son soluğunu verir vermez adamlar gelip evi satın almayı önermişler, bu öneri hemen kabul edilmiş. Yalnız, aldıkları paraya karşın, İsabel'in geleceği yine pek güvenlikte sayılamazmış.

İflastan sonra Gray iş arıyor, fırtınayı yaratan komisyoncuların yanında çalışmaya bile razı oluyor ama, boşuna. Eski ahbaplarına başvuruyor, ne kadar düşük ücretli, ne kadar küçük olursa olsun, bir iş vermelerini istiyor, bunda da başarıya ulaşamıyor. Yıkıma karşı koymak için büyük çaba gösterdiği halde sonunda yenilişi, küçük düşüşü, büyük bir gaile altına girişi sinir bozukluğuna kadar varıyor. Öyle şiddetli baş ağrısı çekiyormuş ki yirmi dört saat eli, ayağı tutulmuş gibi kalıyor, geçtikten sonra da bir ıslak halı gibi seriliveriyormuş.

İsabel Gray'in sağlığı düzelinceye dek çocukları alıp Güney Carolina'daki çiftliğe gitmeyi uygun bulmuş. Çiftlik vaktiyle yılda yüzbin dolarlık pirinç yetiştiriyormış ama, uzun süreden beri artık bir bataklık, zamk ağacı ormanı haline gelmiş, yaban ördeği avcılarından başka kimsenin işine yaramıyor, hiçbir alıcı çıkmıyormuş.

---

(1) Fransızca "Kibarlık (insanı kimi şeylerden vazgeçmeye) zorlar.

Kısacası, iflâstan beri orada oturuyorlarmış, cenazeden sonra da yine oraya dönüp, durum düzelinceye, Gray iş buluncaya dek orada kalmak niyetindeymişler.

Elliott mektubunda: Ama, ben buna razı olamazdım, diyordu. Valla, azizim, pek zavallı bir yaşayış sürüyorlar. İsabel'in hizmetçisi yok, çocukların dadısı yok. İki zenci kadın var, işlere onlar bakıyor. Onun için, Paris'teki apartmanı kendilerine verdim, bu acayip ülkede işler düzelinceye dek orada oturmalarını önerdim. Yanlarına adam da vereceğim, benim mutfak hizmetçim çok iyi bir aşçıdır, onu da onların yanına bırakacağım, ben nasıl olsa başka birini bulurum. Masraflarını da üzerime alacağım ki İsabel o küçük geliriyle giyimini-kuşamını, ailenin ufak-tefek eğlencelerini karşılayabilsin.

Demek oluyor ki ben vaktimin çoğunu Riviera'da geçireceğim. Onun için, seninle eskisinden daha sık görüşeceğimi umuyorum, azizim. Londra ile Paris'in bugünkü durumu karşısında Riviera'da daha rahat edeceğim. Benim dilimden anlayan kimselerle rastlayabileceğim bir yer olarak artık bir Riviera kaldı. Arada-sırada bir-iki gün için Paris'e giderim elbet; gittiğim zaman da, Ritz'de kalabilirim. Gray'le İsabel'e istediğimi en sonunda kabul ettirebildiğim için çok seviniyorum. Yapılacak bir-iki şey var, onlar da olduktan sonra hepsini alıp getireceğim. Eşyalarla resimler gelecek hafta değil, daha öbür hafta satılıyor (değer bakımından pek yoksul şeyler, azizim, uydurma olup olmadıkları de pek belli değil). Şimdiki halde İsabel'le kocasını, çocuklarını Drake'e yanıma aldım, çünkü son dakikaya dek o evde kalmak kendilerine pek acı gelecektir. Paris'e gelince onları yerleştirip ben Riviera'ya ineceğim. Komşun Prens'e benden selam söylemeyi unutma.

Elliott'ın züppelerin şahı olmakla birlikte, dünyanın en iyi yürekli, en nazik, en cömert adamı olduğunu kim yadsıyabilirdi?

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

I

Maturin'leri Seine ırmağının sol yakasındaki o görkemli daireye yerleştirdikten sonra, Elliott yıl sonunda Riviera'ya döndü. Buradaki evinin tasarılarını kendi isteklerine göre çizdirmiş olduğu için, dört kişilik bir aileye yetmiyordu. Onun için, istese bile, onları evinde misafir edemezdi. Buna üzüldüğünü de pek sanmıyorum. Pek iyi belli oluyor ki ablasının kızıyla, kocasıyla oturacak olursa tek başına bir adam olmak özgürlüğünü kaybedecek, herkesin istediği bir insan olmaktan çıkacaktı. O zaman, evdeki misafirlerini düşünerek eskisi gibi o kibar toplantılarını düzenleyemeyecekti ki, bu da onu korkunç üzüyordu.

— Paris'te yerleşip uygar yaşayışa alışmaları onlar için çok daha iyi olur. İsabel'in iki kızı da artık okula gidecek yaşa geldiler. Onlara bizim daireye yakın bir okul da buldum, kibar çocuklarının gittiği bir okulmuş, öyle söylediler.

Bu yüzden İsabel'i ben ancak ilkbaharda görebildim. Paris'te bir işim vardı, gitmişken birkaç hafta kalayım, dedim. Tam Vandôme Alanı'nın karşısında bir otele yerleştim. Hep kaldığım oteldi burası. Yalnız yeri bakımından değil, kendine özgü havası olduğu için de severdim. Bir avlu çevresine kurulmuş, büyük bir eski yapıydı, iki yüzyıla yakın bir zamandan beri han olarak kullanılmıştı. Banyo daireleri, akar su düzenleri tam olmaktan çok uzaktı; yatak

odalarının ak boyalı karyolalarıyla, o eski tarz ak yorganlarıyla, kocaman aynalı dolaplarıyla pek yoksul bir görünüşü vardı. Yalnız, oturma odaları pek zarif, eski zaman işi eşya ile döşeliydi. Koltuklar, divan Üçüncü Napoléon devrinden kalmaydı; pek rahat olduklarını ileri süremezsem de, göze çok hoş görünen şeylerdi.

Bu odada eski Fransız romancılarının gününde yaşıyormuşum gibi gelirdi bana. Fanus içindeki saate bakarken, vaktiyle dört parçalı giysisiyle, başında bukleleriyle güzel bir kadının, gözleri yelkovanda, Rastignac'ı bekleyişini görür gibi olurdum. Balzac romanlarında bu kibar çapkının yaşayışını, orta halli başlangıcından son görkemine dek sırasıyla izlemiştir. Balzac'ın bir de Dr. Blanchon'u vardı, bu hekimi Balzac öyle canlı bir biçimde hayal ederdi ki ölürken: Beni ancak Blanchon kurtarabilir, demişti. İşte bu Dr. Blanchon'un da taşralı zengin bir kadın bir davası için avukata danışmak üzere Paris'e gelmişken, geçici bir ağrı dolayısıyla hekim çağırdığı zaman gelip nabzını bu odada yakaladığı, diline baktığı düşünülebilirdi.

Şu yazı masasının önünde, aşk hastası bir kadın, saçları ortadan ayrılmış, kasnaklı eteği içinde, otururak, dönek sevgilisine ateşli bir mektup yazmış olabilirdi. Ya da ters bir yaşlı adamın, kuyruklu yeşil ceketiyle, kolalı dik yakasıyla aynı yazı masasının başında, haylaz oğluna mektup döşendiği de hayal edilebilirdi.

Paris'e geldiğimin ertesi günü İsabel'e telefon ettim, saat beşte gelirsem bana bir fincan çay yapar mısın? diye sordum.

On yıldır görmemiştim. Çatık kaşlı bir uşak beni salona aldığı zaman İsabel Fransızca bir roman okuyordu, kalkıp iki elime birden sarıldı; pek cana yakın sıcak bir halle gülümsedi. O güne dek kendisini ancak on kez görmüştüm, ancak iki kez de yalnız kalmıştık. O sırada bana, aramızda yalnız bir tanışıklık değil de, kırk yıllık ahbaplık varmış gibi geldi.

Aradan geçen on yıl genç bir kızla orta yaşlı bir adamı birbirinden ayıran uçurumu kapamıştı, ben artık aramızdaki yaş farkını unutmuş gibiydim. İsabel, kibar bir kadının zarif, pohpohlayıcı davranışlarıyla bana karşı sanki akranıymışım gibi davranıyordu. Beş dakika

sonra, çocukluklarından beri birbirini hiç kaybetmemiş iki arkadaş gibi, büyük bir içtenlik, yakınlık içinde oradan-buradan konuşuyorduk. Beni görmeyeli İsabel'e bir serbestlik, kendine karşı bir güven gelmişti.

Beni en çok şaşırtan bir şey vardı ki o da vücut yapısının geçirdiği değişiklikti. Ben onu, şişmanlamak eğilimi gösteren tombul, güzel, biraz da farfara bir kız olarak hatırlıyordum. Bilmem, belki şişmanlamak korkusunu göz önünde tutarak zayıflamak için birtakım önlemlere başvurmuştu, belki de çocuk doğurduktan sonra başına böyle garip ama, olumlu bir hal gelmişti. Kısacası, şimdi herkesin istediği gibi ince bir kadın olmuştu.

O günlerdeki moda da buna bir kat daha yardım ediyordu. Karalar giyinmişti. Ne pek sade, ne de pek süslü olan bu ipekli giysinin Paris'teki en iyi terzilerden birinin elinden çıktığını bir bakışta anladım. İsabel bunun içinde, pahalı şeyler giymeye pek alışık bir kadının serbest tavrıyla duruyordu. Oysa, on yıl önce, Elliott'ın öğütlerine karşın bile, biraz aşırı şatafatlı giyinir, ne giyse içinde rahat edemiyormuş gibi dururdu. Marie Louise de Florimond şimdi onu görse: Bu kızda incelik yok, diyemezdi. Çünkü İsabel de pembe boyalı ayak tırnaklarına dek incelik vardı.

Yüz çizgileri incelmişti, bunu da bana o güne dek hiçbir kadında görmediğim derecede güzel, düzgün geldi. Ne alnında, ne de o sarı-elâ gözlerinin altında bir tek çizgi yoktu; teni de, ilk gençlikteki o çiçek gibi tazeliği kaybolmuşsa da, yine eskisi gibi pürüzsüzdü. Bunu belli ki artık kolonyalarla, kremlerle, ovmalarla elde ediyordu ama, bunlar tenine son derece çekici, tatlı, saydam bir incelik vermişti. Zayıf yanaklarına pek hafif allık sürmüş, dudaklarını belli-belirsiz boyamıştı. Açık kumral saçlarını, günün modasına uyarak kıvırtmış, lülelerle süslemişti.

Parmaklarında yüzük yoktu. Elliott'ın söylediklerini hatırladım: İsabel bütün mücevherlerini satmıştı. Pek ufak sayılamayacak olan elleri bakımlıydı. O günlerde kadınlar gündüz kısa etek giyiyorlardı. Şampanya rengi çorapların içinde bacaklarının biçimli, uzun, ince olduğunu görüyordum. Bacak nice güzel kadınların bütün çekiciliğini

bozan tek kusurdur. İsabel'in kızken en acınacak yeri olan bacakları şimdi kusursuz denecek denli güzeldi. Çekiciliği neşesinden, keyfinden, yüzünün parlak renginden ileri gelen o hoş kız şimdi gerçekten güzel bir kadın olmuştu. Bu güzelliğini bir ölçüde sınıfına, bakımına, vücuduna ettiği işkencelere borçlu olup olmamasının önemi yoktu. Sonuç çok iyiydi çünkü. Davranışlarındaki incelik, halindeki neşe belki uzun bir düşüncenin, özenin eseriydi ama, tümüyle içten geliyormuş gibi görünüyordu.

Bana öyle geliyordu ki, yıllarca süren özenli bir sanat işini Paris'teki dört ay tamamlamıştı. Elliott, en sert halinde bile, onu beğenirdi. Ben ki onun kadar güç-beğenir değildim. İsabel'i çok güzel buluyordum.

— Benim iki küçük kızımı da görmelisiniz. Tuileries Parkı'na gittiler, birazdan gelecekler. Öyle şeker şeyler ki!

Şundan-bundan konuştuk. Paris'ten hoşlanmış. Dayısının apartmanında çok rahatmışlar. Dayısı, gitmeden önce, hoşlanabilecekleri ahbaplarını onlara tanıtmış, daha şimdiden iyi bir tanıdık çevresi edinmiş bulunuyorlarmış. Elliott onlara konukları kendisinin yaptığı gibi çok iyi ağırlamalarını ısrarla tembih etmiş.

— Ama, biliyor musunuz, gerçekte beş parasız olduğumuz halde, zenginler gibi yaşadığımızı düşündükçe öyle fena oluyorum ki!

— Sahi o kadar kötü durumda mısınız?

Kısaca güldü. On yıl önce pek hoşuma giden hafif, şen kahkahasını hatırladım.

— Gray'in meteliği yok. Benim gelirim de, Larry'nin bana evlenme önerdiği zamanki geliri kadar. Ben o vakitler bu kadarcık bir parayla yaşayamayız, diye önerisini geri çevirmiştim. Şimdi üstelik iki de çocuğum var. Hoş bir durum, değil mi?

— Durumu hoş olarak kabul etmeniz iyi.

— Larry'den haber alıyor musunuz?

— Ben mi? Hiç. En son olarak sizin Paris'e geçen kez

gelişinizden önce görmüştüm. Ondan sonra bir daha görmedim. Tanıdığı bazı kimselere ara-sıra soruyordum ama, o da yıllarca önce. Kimse birşey bilmiyordu. Birdenbire ortadan kayboldu.

— Larry'nin Chicago'da parasının bulunduğu bankanın müdürünü tanırdık. o söyledi: Arada-bir hiç akla gelmedik biryerden bankadaki hesabından para çekiyormuş... Çin'den, Birmanya'dan, Hindistan'dan. Epey yer dolaşmış olacak.

Dilimin ucuna gelen soruyu sormaktan çekinmedim. Çünkü, insanın öğrenmek istediği bir şey varsa en kestirme yol sormaktır.

— Şimdi, keşke onunla evlenseydim diyor musunuz?

Tatlı tatlı gülümsedi:

— Gray'le çok mutluyum. Bana karşı çok iyi davrandı. Biliyor musunuz, iflâs etmeden önce çok güzel bir yaşam sürdük. Sevdiğimiz insanlar, hoşlandığımız şeyler aynı. Çok nazik bir çocuk. Sonra, tapılırcasına sevilmek çok hoş şey. O beni dünyanın en üstün kadını olarak görüyor. Bana karşı gülünç kaçacak derecede cömertti. Hiçbir şeyi bana değer bulamazdı. Biliyor musunuz, evlendiğimiz günden beri bir kez olsun bana kötü, sert bir söz söylemiş değildir. Oh, çok mutluyum.

İçimden: Ben ona bunu mu sordum? diyordum. Lafı değiştirdim.

— Kızlarınızı anlatsanıza bana.

Tam ben bunu söylerken kapı çalındı.

— İşte geldiler. Şimdi kendiniz görürsünüz.

Bir dakika sonra çocuklar içeri girdi, arkalarından da dadıları geliyordu.

Önce kızların büyüğü olan Jean'le, sonra Priscilla ile tanıştım, ikisi de elimi sıkarken zarif bir tavırla diz büktüler. Biri sekiz, öteki altı yaşındaydı. Yaşlarına göre uzun boyluydular. İsabel uzun boyluydu. Gray de, hatırladığıma göre, iri-yarı bir delikanlıydı çünkü. Kızlarda ancak bütün çocuklarda olan bir güzellik vardı. İnce yapılıydılar. Kara saçları babalarına, elâ gözleri de annelerine çekmişti.

Karşılarında bir yabancı bulunması onları sıkmıyordu, annelerine parkta ne yaptıklarını coşkuyla anlatıyorlardı. Bir yandan da, İsabel'in ahçısının kahvaltı için hazırladığı, hiçbirimizin elimizi sürmediğimiz pastalara iştahlı gözlerle ikide-bir kaçamak bakıyorlardı. Birer tane almalarına izin çıkınca, acaba hangisini alsak, diye duralarken ölüm azabı çektiler sanki.

Annelerine karşı açıkça gösterdikleri sevgiyi seyretmek çok hoş bir şeydi, üçü birbirine sarılınca da ortaya güzel bir resim çıkıyordu. İkisi de seçip aldıkları birer küçük pastayı yiyip bitirince İsabel onları dışarı yolladı, sızlanış yollu bir sözcük bile söylemeden çıktılar. Her söyleneni yapmaya alıştırılmış olduklarını görüyordum.

Kızlar gidince, bir anneye çocukları üzerine söylenmesi alışılmış sözleri söyledim, İsabel bu sözlerimi apaçık hazla, ama biraz da sanki önem veriyormuş gibi bir tavırla karşıladı. Gray'in Paris'ten hoşlanıp hoşlanmadığını sordum.

— Oldukça hoşlandı, Elliott Dayım bize bir de otomobil bıraktı, Gray hemen her gün otomobile binip golf oynamaya gidiyor. Sonra Gezginler Demeği'ne yazıldı, orada da briç oynuyor. Elliott Dayımın bize o daireyi bırakması bulunmaz bir nimet oldu elbet.

Gray'in sinirleri bitik. O korkunç başağrıları da sürüp gidiyor. İş bulsa bile pek çalışacak halde değil. Buna üzülüyor elbet. Çalışmak istiyor, çalışması gerektiğini düşünüyor, kendisine iş verilmediğini görmek de benliğine dokunuyor. Bir erkeğin ödevi çalışmaktır, çalışmıyorsam, ölsem daha iyi, diye düşünüyor. Başkasının sırtına yük olmaya dayanamıyor. Biraz dinlenme, hava değişimi düzelmene yardım eder, diye kandırdım da zorla getirebildim. Yalnız, eski yaşayışına dönmedikçe tam anlamıyla mutlu olamayacak, onu da biliyorum.

— Şu son iki-buçuk yıl içinde epey zor günler geçirdiniz sanırım.

— Valla, biliyor musunuz, iflâs edince ilk önce bir türlü inanamadım. Beş parasız kalabileceğimizi kafam almıyordu. Başkaları beş parasız kalabilirdi. Onu anlardım ama, bizim kalmamız... Valla olamaz gibi görünüyordu bana. Besbelli bir şey olur, son

dakikada kurtuluruz, diye düşünmekten kendimi bir türlü alamıyordum. En sonunda, kesin yumruğu yiyince, bu yaşayış artık yaşanmaya değmez! yargısına vardım. Bu biçim bir yaşayışa dayanamam gibi geliyordu; ilerisi pek karanlıktı.

İki hafta perişan bir halde yaşadım. Ah! herşeyi yitirmek zorunda kalmak, artık eğlence diye bir şey kalmayacağını düşünmek, bütün sevdiğim şeylerden yoksun olmak ne korkunç şeydi! En sonra, o iki haftanın sonunda, kendi kendime: A! bırak artık bu hali! bir daha aklıma dahi getirmeyeceğim! dedim. Size yeminle söylüyorum, ondan sonra da, gerçekten hiç düşünmedim. Yitirdiklerimin hiçbirini aramıyorum. Varken hepsinden gereğince yararlandım. Şimdi yok, varsın olmasın!

— İnsan zengin bir mahallede, görkemli bir dairede yaşarsa, emrinde görmüş-geçirmiş bir uşak, usta bir ahçı bulunursa, ölümlü varlığı da Chanel'in en birinci kumaşlarına bürünürse iflâsa katlanabilir, değil mi ya? dedim.

İsabel kısaca gülerek: Alay etmeyin! dedi. Bakıyorum on yıldır pek değişmemişsiniz. Kötü düşünceli bir adam olduğunuz için bilmem inanır mısınız: Gray'in, çocukların iyiliğini düşünmeseydim Elliott Dayımın önerisini kabul etmezdim sanıyorum. Benim yılda ikibin sekizyüz dolar gelirimle çiftlikte pek güzel geçinir gider, pirinç, çavdar, mısır yetiştirir, domuz beslerdik. Ne de olsa ben İllinois'te bir çiftlikte doğmuş büyümüşüm.

Bense İsabel'in New York'ta pahalı bir hastahanede doğduğunu biliyordum. Onun için, gülümseyerek: Şimdi öyle söylemek gerek, dedim.

Bu sırada Gray geldi. O güne dek kendisini topu-topu iki üç kez görmüşlüğüm vardı; o da, oniki yıl önce. Sonradan da, düğün günü İsabel'e birlikte çekilmiş bir fotoğrafını görmüştüm, hatırımda iyice yerleşmiş kalmıştı. (Elliott bu fotoğrafı güzelce çerçeveletmiş, piyanosunun üstüne İsveç Kralının, İspanya Kraliçesi'nin, Guise Dükasının fotoğrafları arasına asmıştı.) Öyleyken, yine de, kendisini görünce az daha şaşkınlıktan olduğum yere yığılıverecektim.

Saçları dökülmüş, tepesi açılmıştı; şişman, kızıl bir yüzü, katmerli bir gerdanı vardı. Rahatlık yıllarında yiyip içerek hayli semirmişti; yalnız, boyu uzun olduğu için, çirkin olmaktan kurtulmuştu.

En çok tuhafıma giden şey gözlerindeki anlamdı. Gelecek günlerini karşısında pek parlak görürken, dünyaya metelik vermezken bu mavi İrlandalı gözlerinde serbest, kendinden emin bir bakış bulunduğunu çok iyi hatırlıyordum. Şimdi ise, aynı gözlerde bir şaşkınlık, ürkeklik görür gibi oluyordum. Olup bitenlerden haberim olmasaydı bile, bu gencin gerek kendine, gerek dünyanın kökleşmiş düzenine karşı beslediği güveni sarsan birtakım olaylar geçmiş olduğunu sezebilirdim. Sanki, bilmeden de olsa, yanlış davranmış, bundan da utanıyormuş gibi, kendine karşı biraz güvensizlik duyduğunu seziyordum. Sinirlerinin bozuk olduğu apaçık görülüyordu.

Beni kibar bir içtenlikle selamladı; sanki ben eski bir ahbapmışım da beni yeniden gördüğü için gerçekten pek sevinmiş gibiydi. Bununla birlikte, biraz gösteriş gibi kaçan bu yakınlık bana pek içten gelme bir duyguya dayanmayan, daha çok alışkanlıktan doğan bir davranış gibi geldi.

İçki getirdiler, Gray bize bir kokteyl yaptı. İki oyun golf oynamış sonuçtan memnunmuş. Deliklerden birinde uğradığı zorluğu nasıl yendiğini biraz aşırı gevezeliğe kaçarak uzun uzun anlattı. İsabel'de bunları sanki büyük bir ilgi duyuyormuş gibi görünerek dinledi. Bir-iki dakika sonra, kendilerini bir akşam yemeğe, sonra tiyatroya çağırıp buluşacağımız saati kararlaştırarak, ayrıldım.

II

Haftada iki-üç kez, günlük işim bitince, öğleden sonraları İsabel'e gitmeyi huy edinmiştim. O saatte çoğu vakit yalnızdı, oturup çene çalmak fırsatını bulduğu için de memnun oluyordu.

Elliott'ın tanıştırdığı kimseler ondan çok yaşlı insanlardı; kendi yaşıtlarından pek az ahbabı olduğunu öğrenmiştim. Benim ahbaplarım ise yemek vaktine dek işi olan kimselerdi. Demeğe gidip, aralarına sokulan bir yabancıyı pek hoş karşılamayan o ters Fransızlarla briç oynamaktansa İsabel'le konuşmayı yeğliyordum.

İsabel'in bana hoş bir tavırla sanki yaşıtıymışım gibi davranması da söyleyişimizi kolaylaştırıyordu. Şakalaşıyor, kahkahalarla gülüyor, birbirimize takılıyor, kâh kendimizden, kâh ortak tanıdıklarımızdan, kâh kitaplardan, filmlerden söz açıyorduk; böylece vakit pek hoş geçiyordu.

Benim kötü bir huyum vardır: İnsanların kusurlarına bir türlü alışamam: Bir arkadaşımın görünüşü ne denli cana yakın olursa olsun, aramızda isterse yıllardan beri süre-gelen bir yakınlık bulunsun, çürük dişlerinden, çarpık burnundan dünyada hoşlanamam. Öte yandan, bir arkadaşımın güzelliği karşısında zevk almaktan da hiç bıkmam. Aramızda yirmi yıllık bir ahbaplık bile olsa, biçimli bir kaşı, zarif bir elmacık kemiğini seyretmekten büyük haz duyarım. Onun için, İsabel'i görmeye her gidişimde onun o uzunca yüzünün zarafeti, fildişi teninin tatlılığı, sarı-elâ gözlerinin tatlı parlaklığı karşısında hazla ürpermekten kendimi alamıyordum.

Sonra hiç beklenmedik bir şey oldu.

III

Her büyük kentte, birbirleriyle görüşmeksizin, kendi kendilerini tamamlayan topluluklar vardır. Bunlar dünya içinde tek başlarına küçük küçük birer ayrı dünya gibidir; sanki gemiye, kayığa elverişli olmayan sularla birbirinden ayrılmış adalarda oturuyorlarmış gibi, ancak kendi ahalileriyle ilişkide bulunarak, ömürlerini sürerler.

Bütün büyük kentlerde bu böyledir ama, benim yakından tanıdığıma göre, Paris'te hepsinden daha çoktur. Oranın kibar çevrelerinin kendilerinden olmayanları benimsediği seyrek görülür. Siyaset adamları kendi fesat çevrelerinde yaşarlar; orta halliler ancak birbiriyle temastadır; yazarlar ancak yazarlarla görüşürler. (André Gide'in "Günlük'ünde kendi mesleğinden olmayanlardan ne denli az ahbabı olduğunu görür şaşarsınız): ressamlar ressamlarla düşüp kalkar, musiki sanatkârları da kendi meslektaşlarıyla. Londra'da da öyledir ama, böylesine sürü halinde gezmezler; öyle evler vardır ki aynı sofra başında bir düşesle, bir kadın oyuncuyla, bir ressamla, bir milletvekiliyle, bir avukatla, bir terziyle, bir yazarla karşılaşabilirsiniz.

Yaşamımdaki olaylar dolayısıyla, zaman zaman Paris'in her çevresinde oturdum, (Elliott'ın sayesinde) Boulevard Saint Germain'in o yabancılara kapalı çevresine bile girdim. Yine de en çok -merkezi bugün Avenue Foch dedikleri yerde bulunan ıssız

çevreden, Laure Gazinosu'nu, Cafe de Paris'i egemenlikleri altına alan karışık çevreden, Montmartre'in o gürültülü yabancı neşesinden bile çok -hoşuma giden yer, atardamarı Boulevard de Montparnasse olan bölgedir.

Gençliğimde Lion de Belfort yakınında bir evin beşinci katında, mezarlığı olduğu-gibi gören küçük bir dairede bir yıl oturmuştum. Montparnasse benim için bugün de, tıpkı o zamanki gibi, bir taşra kasabasının durgun havasını taşır. O pis, dar Odessa Sokağı'ndan geçerken, o külüstür lokantayı hatırladıkça yüreğim çarpar. Orada ressamlarla, heykeltraşlarla toplanır yemek yerdik; arada-sırada Amold Bennet de gelirdi, o gelmediği zamanlar aralarında yazar olarak bir ben bulunurdum. Geç vakte dek oturur, resim, edebiyat üzerinde coşkuya, saçmalığa, öfkeye kapılarak çekişirdik.

O caddede yavaş yavaş dolaşıp, şimdi benim o zamanki yaşımda olan gençleri seyretmekten, onlar üzerine kendi kendime öyküler uydurmaktan bugün de zevk alırım. Baktım ki başka yapacak bir işim yok, taksiye binip gider, Café du Dôme'de otururum. Artık eskisi gibi yalnız derbeder bir yaşayış sürenlerin dadandığı bir yer olmaktan çıkmış; yakınlardaki esnaf da buraya gelmeye başlamış. Seine'in karşı yakasındaki yabancılar da artık soyu tükenmiş birtakım insanlar görmek umuduyla oraya geliyorlar. Eskisi gibi yine üniversiteliler, ressamlar, yazarlar da geliyor elbet ama, bunların çoğu yabancılardan; çevrenizde Fransız'ca kadar Rusça, İspanyolca, Almanca, İngilizce konuşulduğunu da işitiyorsunuz. Bana öyle geliyor ki bugün onların konuştukları da kırk yıl önce bizim konuştuklarımızla aşağı-yukarı aynı şeyler. Yalnız bir fark var: Manet yerine Picasso'dan, Guillaume Apollinaire yerine André Breton'tan söz ediyorlar. Ben gönülden onlardanım.

* * *

Bundan onbeş gün önce Paris'teyken bir akşam Dôme'de oturuyordum, üstü açık yer çok kalabalık olduğu için en ön sırada bir masaya geçmek zorunda kalmıştım. Hava güzeldi, sıcaktı. Çınar ağaçlarının tam yapraklandığı günlerdi, havada Paris'e özgü o

baygınlık, ferahlık, neşe vardı. İçimde, uyuşukluktan değil, daha çok, sevinçten ileri gelen bir huzur duyuyordum.

Birdenbire bir adam, önümden geçerken, durdu, apak dişlerini olduğunu gösteren bir gülümseyişle:

— Merhaba dedi.

Aptal aptal yüzüne baktım. Zayıf, uzun boylu biriydi bu. Başı açıktı, koyu kumral saçları çok uzamıştı. Üst dudağını, çenesini kalın sarı bir sakal örtüyordu. Alnı, boynu kapkara yanmıştı. Arkasında kravatsız, yırtık bir gömlek, havı dökülmüş kahverengi bir ceket, ayağında da eski bir kurşuni pantolon vardı.

Düşük bir adama benziyordu, şimdiye kadar hiç görmüşlüğüm olmadığına emindim. Paris'te yoksulluğa düşmüş olan serserilerden biri sandım, o geceki yemekle yatak parasını çıkarabilmek için benden bir-iki frank koparmak için bir masal anlatacak diye bekledim.

Elleri cebinde, karşımda durmuş, o kapkara gözlerinde eğlenceli bir bakışla, ak dişlerini göstererek gülüyordu.

— Beni tanımadınız mı? dedi.

— Sizi şimdiye dek hiç görmedim.

Yirmi frank verip savmaya hazırdım ama, birbirimizi tanıdığımızı ileri sürmesine gelemezdim.

— Ben Larry, dedi.

— Ne diyorsun! Gel otur bakayım.

Kıs-kıs gülerek yanıma geldi, boş duran sandalyeye oturdu.

— Bir şey iç, dedim, garsonu çağırdım. Bu saçın sakalına karışmış halinle seni nasıl tanıyabilirim ki!

Garson geldi, Larry portakal suyu istedi. Şimdi yüzüne dikkatle baktıkça gözlerindeki başkalığı hatırlıyordum. Gözünün renkli kesiminin de bebeği kadar kapkara olmasından ileri gelen bu başkalık bakışlarına hem güçlülük, hem de donukluk veriyordu.

— Ne zamandan beri Paris'tesin? diye sordum.

— Bir aydan beri.

— Daha kalacak mısın?

— Bir süre.

Bunları sorarken kafamdan başka şeyler geçiyordu. Pantolonunun paçaları eskimiş, ceketinin dirsekleri delinmişti. Doğu ellerinin limanlarında, kıyıdaki süprüntüler arasında işe yarayacak bir şey ararlarken rastladığım yoksul kimseler kadar düşmüş bir hali vardı. O günlerde insan ekonomik bunalımı bir türlü hatırından çıkaramıyordu. Onun için, 1929 iflâsları üzerine acaba o da mı beş parasız kaldı, diye düşünüyordum. Bu olasılığa canım sıkılmıştı. Pek çekingen bir insan olmadığım için hemen:

— Durumun kötü mü? diye sordum.

— Yo, iyi. Niye sordunuz?

— Valla, günde bir öğün yemek yiyormuş gibi görünüyorsun, üstün-başın da pek kötü.

— Pek kötü demek? Ben hiç farkında değildim. Evet, üstümü-başımı biraz düzelteyim diye düşünmüştüm ama, elim değmedi.

Ya utangaçlığından, ya da benliğine yediremediğinden böyle söylüyordu. Böylesine anlamsız bir konu üzerinde durmaya gerek görmedim.

— Çocukluk etme, Larry. Milyoner değilim ben ama, yoksul da değilim. Paraya gereksinmen varsa bir-iki bin frank borç vereyim sana. Top atmam besbelli.

Hemen bir kahkaha attı:

— Sağolun, paraya gereksinmem yok. Bütün istediklerime yetip de artacak param var.

— Amerika'daki iflâslara karşın?

— O! onlar bana dokunmadı ki. Bütün paramı devlet tahviline yatırmıştım. Bunların değeri düştü mü, düşmedi mi bilmiyorum, hiç sormadım. Yalnız, bizim Sam Amca yine eskisi gibi kuponların karşılığını veriyor. Zaten şu son bir-iki yıl içinde o kadar az para harcadım ki epey param birikmiştir sanırım.

— Buraya nereden geldin?

— Hindistan'dan.

— Ha, sahi, senin orada bulunduğunu işitmiştim. İsabel söyledi. Chicago'da paranı yatırmış olduğun bankanın müdürünü tanıyormuş.

— İsabel mi söyledi? En son ne zaman görüştünüz?

— Dün.

— Paris'te mi?

— Paris'te ya. Dayısının dairesinde kalıyor.

— Güzel! Görüşmek isterim.

Bunları konuşurken Larry'nin gözlerini pek yakından gözden geçirdiğim halde, bakışında pek olağan bir şaşkınlıktan, sevinçten başka birşey, diyelim daha derin bir duygu fark edemedim.

— Gray de orada. Evlendiler, biliyorsun, değil mi?

— Biliyorum. Bop Amcam - Dr. Nelson, bana velilik eden adam - yazmıştı ama, ondan birkaç yıl sonra öldü.

Anladığıma göre, Chicago ile arasındaki bu tek bağ koptuktan sonra olup bitenlerden haberi olmamıştı. İsabel'in iki kızı olduğunu, Henry Maturin'le Louisa Bradley'nin öldüğünü, Gray'in iyicene top attığını, Elliott'ın gösterdiği cömertliği anlattım.

— Elliott da burada mı?

— Hayır.

Elliott kırk yıldan beri ilk kez olarak ilkbaharı Paris'te geçirmiyordu. Genç görünüyordu daha ama, artık yetmişini bulmuştu, o yaştaki herkes gibi de, yorgun, hasta günleri oluyordu. Yavaş yavaş bütün sporları bırakmıştı, yalnız yürüyüşlere çıkıyordu. Sağlığına merak sarmıştı. Haftada iki kez hekim geliyor, o günlerde moda olan kalçasından deri altına iğne yapıyordu. İster evde, ister dışarıda olsun, her yemekte cebinden küçük bir altın kutu çıkarıyor, içinden bir hap alıp, sanki bir din kuralını yerine getiriyormuş gibi, ciddi bir tavırla yutuyordu. Hekimi ona Kuzey İtalya'da kaplıcalarıyla tanınmış olan Montecantini'ye gitmesini salık vermişti. Ondan sonra da Venedik'e gidip, yaptırmakta olduğu Romanesk tarzındaki kilisesine yakışacak bir süsleme örneği arayacaktı. Eskiden Paris'i görmeden

edemezdi, şimdi bu isteği gittikçe azalmıştı, çünkü orasının toplum yaşayışı bakımından kendisinin her yıl biraz daha az hoşuna gittiğini görüyordu. Yaşlılardan hoşlanmıyor, yalnız kendi yaşındaki kimselerle karşılaştığı toplantılara çağrılmasına kızıyordu. Gençleri de pek donuk buluyordu. Yaptırdığı kilisenin süslenmesi şimdi onun başlıca uğraşı olmuştu. Böylece, bir türlü vazgeçemediği bir huyu olan sanat eseri almak merakını yerine getirmiş oluyor, bunu din yolunda yaptığını düşünerek de gönlünde bir huzur duyuyordu. Roma'da eski çağlardan kalma bir taş mihrap bulmuş, bunun üzerine koymak için de Floransa'da tam altı ay Siennese tarzında üç parçalı levha aramıştı.

Larry ondan sonra bana:

— Gray Paris'ten memnun mu? diye sordu.

— Bana kalırsa burasını pek yadırgıyor, dedim, Gray'i görünce nasıl şaşırdığımı anlattım.

Larry, gözlerini yüzüme dikmiş, hiç kıpırdamadan bakıyor, düşünceli bir tavırla dinliyordu. Bilmem neden, sanki kulaklarıyla değil de, daha derinden, daha içli bir dinleme aygıtıyla dinliyormuş gibi geldi. Bakışında tuhaf, kaygılı bir hal vardı.

— Neyse, sen kendin de görürsün ya, dedim.

— Evet, onlarla görüşmek isterim. Telefon rehberinde adreslerini bulurum.

— Yalnız, saçını kestirsen, sakalını tıraş etsen iyi olur, çünkü seni bu halinle görürlerse şaşırırlar, çocuklar da korkar, ağlamaya başlarlar.

Güldü:

— Onu ben de düşündüm. Garip görünmek istemem.

— Sonra, üstünü-başını da biraz düzeltsen iyi edersin.

— Evet, bence de kılık-kıyafetim biraz düşük. Hindistan'dan ayrılırken üstümdekilerden başka giyecek birşeyim olmadığını fark ettim.

Benim arkamdaki giysiye baktı, terzimi sordu. Söyledim ama,

terzim Londra'daydı, ona bir yararı olamazdı. Bu konuyu kapattık, o yine Gray'le İsabel'den söz açtı.

— Sık sık görüşüyorum, dedim. İkisi de çok mutlu. Gray'le yalnız görüştüğüm olmadı, görüşsem de İsabel üzerine bana pek bir şey söyleyeceğini sanmıyorum. Yalnız, karısına düşkün olduğunu anlıyorum. Yüzü durgun, üzüntülü; gözlerinde şaşkın bir bakış var; İsabel'e bakarken gözlerine öyle tatlı, sevecen bir anlam geliyor ki insanın kalbine dokunuyor. Anladığıma göre, o yıkım günlerinde karısı onun yanı başında sağlam bir kaya gibi durmuş, Gray de ona neler borçlu olduğunu bir türlü unutamıyor, İsabel'i çok değişmiş bulacaksın.

İsabel'i o zamana dek hiç bu derece güzel görmediğimi söylemedim. Biraz kaba güzellikteki iri endamlı kızın, ne ince, zarif, hoş bir kadın olduğunu düşünebileceğini pek sanmıyordum. Kimi erkek kadının yaradılışının yapma yardımlarla nasıl değişebileceğini bir türlü kabul etmez.

— Gray'e karşı çok iyi davranıyor. Kocasının, kendine güvenini eski haline getirebilmek için elinden geleni yapıyor.

Vakit epey geç olmuştu. Bulvara gidip yemek yiyelim, dedim.

— Hayır, ben gelemem sağolun, dedi. Kalamam.

Kalktı, ahbapça selam vererek ayrıldı, caddeye doğru yürüdü.

IV

Ertesi gün İsabel'le Gray'i gördüm, Larry'ye rastladığımı söyledim. Onlar da benim kadar şaşırdılar.

İsabel:

— Görüşmek isterdim, dedi. Hemen çağıralım.

O zaman hatırladım ki Larry'ye nerede oturduğunu sormak aklımdan bile geçmemişti. İsabel bunun için bana çok kızdı.

Gülerek:

— Sorsam da söyleyeceğini pek sanmıyorum, diye savunmaya çalıştım. Besbelli içimden gelen bir duyguyla unuttum sormayı. Bilmez misin, nerede oturduğunu eskiden beri kimseye pek söylemek istemez. Tuhaf huylarından biri de budur onun. Bir gün çıkıp gelir elbette.

Gray:

— Öyledir o, dedi. Eski günlerde bile ne zaman nerede bulunacağını bilemezdiniz. Bugün burada, yarın orada. Bir yerde görürsünüz, biraz sonra gider konuşurum, dersiniz, arkanızı döndüğünüzde bir de bakarsınız kaybolmuş.

İsabel:

— Öteden beri hep herkesin canını sıkardı, dedi. Bunu inkar etmeye gerek yok. Ne yapalım, bekleriz, aklına estiği zaman gelir.

Larry o gün gelmedi; ertesi gün de, daha ertesi gün de gelmedi.

İsabel bana: Canımı sıkmak için bunu siz uydurdunuz, demeye başlamıştı. Yemin ettim, Larry'nin niçin gelemediğini anlatmaya çalıştım. Gösterdiğim nedenler pek inandırıcı şeyler değildi. Kendi kendime: Acaba sonradan düşündü de Gray'le, İsabel'le görüşmemeyi daha mı uygun buldu? Bunun üzerine de acaba Paris'ten başka yere mi gitti? diyordum. Hiçbir yerde çok kalmadığını, aklına esince, ya da kendisince bir neden bularak, bir hevese kapılarak her zaman başka bir yere gitmeye hazır olduğunu anlamıştım.

En sonunda, geldi. Yağmurlu bir gündü, Gray Montefontaine'e gitmemişti. Üçümüz oturuyorduk. İsabel'le ben çay içiyorduk, Gray'de viski. Uşak kapıyı açtı, içeri Larry girdi. İsabel bir çığlık atarak yerinden fırladı, kendisini Larry'nin kollarına bırakarak iki yanağından öptü.

Gray'in o kıpkızıl şişman yanakları büsbütün kızarmıştı. Larry'nin elini içtenlikle sıkarak:

— Vay, hoş geldin, Larry! dedi. Sesi coşkudan kısılmıştı.

İsabel dudağını ısırıyor, ağlamamak için kendini zor tutuyordu.

Gray tedirgin bir sesle:

— Gel bir şey iç, dostum, diyordu.

Bu serseri çocuk karşısında İsabel'le Gray'in duydukları sevinç bana dokunmuştu. Onların kendisine ne büyük değer verdiklerini görmek Larry için çok hoş bir şeydi besbelli. Mutlu bir tavırla gülümsüyordu ama, davranışlarına dikkat ettiği de gözümden kaçmıyordu. Çay içtiğimizi görmüştü.

— Bir çay içerim, dedi.

Gray:

— O! çayı ne yapacaksın! Gel bir şişe şampanya içelim, dedi.

Larry gülümsedi:

— Hayır. Çay içeyim daha iyi.

Takındığı tavır ötekilerin üzerinde yaratmak istediği etkiyi yaratmıştı. İkisi de sakinleştiler. Ona yine de sevgiyle bakıyorlardı. Onların bu pek olağan coşkusuna karşı Larry kaba bir soğukluk gösteriyordu, demek istemiyorum. Tersine, beklenildiği kadar içtendi, nazikti. Yalnız, öyle bir hali vardı ki ben buna ancak uzaklık diyebiliyordum. Acaba neden ileri geliyor? diye de merak ediyordum.

İsabel yapmacık bir öfkeyle:

— Niye hemen gelmedin, yezit? diye bağırdı. Beş gündür pencereden hep yolunu bekliyordum, her kapı çalınışta yüreğim hop ediyordu.

— Bay Maugham bana kılık-kıyafetimin çok berbat olduğunu, gelirsem uşağınızın beni içeri sokmayacağını söylemişti. Uçağa atlayıp Londra'ya gittim, giysi yaptırdım.

Gülümseyerek:

— Londra'ya gitmeye gerek yoktu canım, dedim. Printemps'dan, Belle Jardiniere'den hazır bir giysi alabilirdin.

— Oldu olacak, bari iyi bir şey olsun, dedim. On yıldan beri Avrupa'da hiç giysi yaptırmamıştım. Londra'da sizin terziye gittim, üç günde istediğimi söyledim. Onbeş günden aşağı olmaz, dedi, en sonunda dört güne uyuştuk. Londra'dan geleli daha bir saat oluyor.

Arkasında, incecik gövdesine göre pek iyi yapılmış, lacivert bir giysi vardı. Yumuşak yakalı ak bir gömlek giymiş, mavi ipek boyunbağı takmıştı. Ayakkabıları kahverengiydi. Saçlarını kısa kestirmiş, güzelce tıraş olmuştu. Yalnız, üstü-başı temiz-pak değil, eli-yüzü de bakımlıydı. Bambaşka bir adam olmuştu. Sadece çok zayıftı. Elmacık kemikleri daha da dışarı fırlamış, şakakları daha çökmüştü. Çukur gözlerini o güne dek hiç bu derece iri gördüğümü hatırlamıyorum. Yine de sağlığı pek yerinde gibiydi; hele o son derece yanmış yüzüyle, gergin derisiyle pek genç görünüyordu. Gray'den bir yaş küçüktü. İkisi de otuzların ilk yaşlarındaydılar; Gray on yaş daha büyük, Larry ise on yaş daha küçük gösteriyordu. Gray iri-yarı olduğu için davranışları yavaş, biraz ağırdı bile; Larry'de ise bir hafiflik, bir sadelik göze çarpıyordu. Üzerinde çocukça, neşeli, kibar bir hal

vardı ama, bir ağırbaşlılık olduğu da gözümden kaçmamıştı; çünkü benim vaktiyle tanıdığım çocukta bu halin bulunduğunu hiç hatırlamıyordum. Birçok ortak anıları olan eski arkadaşlar arasında hep olduğu gibi, konuşma kolaylıkla uzayıp gidiyordu: Gray ile İsabel Chicago'yla ilgili haberler veriyorlar, ufak-tefek dedikoduları anlatıyorlardı. Laf lafı açıyor, kahkahalar savruluyordu. Yalnız, bu arada bendeki kanı sürüp gidiyordu: Serbest kahkahalarla güldüğü, İsabel'in bağıra bağıra anlattıklarını açıkça zevkle dinlediği halde, Larry'de tuhaf bir ilgisizlik vardı. Davranışları yapmacıktı, diyemezdim; böyle bir kuşku vermeyecek kadar doğal davranıyordu, içtenlikli olduğu da açıkça görülüyordu. Yalnız, içinde, uyanıklık mı, içlilik mi, yoksa gizli bir güçlülük mü, bir türlü kestiremediğim bir şey vardı ki bu onu garip bir biçimde bizden uzakta tutuyordu.

Çocukları getirdiler, Larry'ye, çocukların derslerine iyi çalıştıklarını söyledi, onlara birer bisküvit verip dışarı yolladı.

— Siz yatınca ben gelip size on dakika kitap okuyacağım.

Larry'yle görüşmekten büyük bir zevk duyuyordu. Onun için, şimdi çocuklara dalıp bu zevkin yarım kalmasını hiç de istemiyordu. Kızlar babalarına da: "İyi geceler!" dediler. Bu iri yarı, kızıl yüzlü adamın çocuklarını kucaklayıp öperken yüzünde parlayan sevgi ışığını görmek ne hoştu! Kızlarını büyük bir övünçle sevdiği belliydi.

Çocuklar gidince Gray, Larry'ye dönerek, dudaklarında yavaş yavaş beliren tatlı bir gülümseyişle: Fena kızlar değil, değil mi? dedi.

İsabel ona sevecen bir tavırla baktı:

— Gray'i bıraksam çocukları korkunç şımartacak, dedi. Bu adam valla beni açlıktan gebertir de çocuklarını havyarla, karaciğer özüyle besler.

Gray karısına gülümseyerek baktı:

— Yalan söylüyorsun, yalan söylediğini kendin de pek iyi biliyorsun, dedi. Ben senin bastığın yere bile tapınıyorum.

İsabel'in gözlerinde buna karşılık bir gülümseyiş belirdi. Biliyordu, memnundu da. Mutlu bir çiftti onlar.

İsabel yemeğe kalmamız için pek üsteledi. Ben, belki yemekte yalnız kalmak isterler düşüncesiyle, özür diledim, dinlemedi:

— Marie'ye söyleyeyim de çorbaya bir havuç daha atsın, dördümüze de yetişir. Bir de tavuk var, Gray'le siz butlarını yersiniz, biz de Larry'yle göğüs etlerini yeriz. Marie hepimize yetişecek kadar bir de lalanga (1) döker.

Gray de benim kalmamı istiyor gibiydi; bunun üzerine, ben de kalmaya razı oldum; istiyordum da.

Yemeğin hazırlanmasını beklerken, İsabel Larry'ye benim kısaca sözünü etmiş olduğum şeyi en sonunda kendisi de anlattı. Bu yıkım öyküsünü elinden geldiğince neşeyle anlatmasına karşın, Gray'in yüzüne üzüntülü bir durgunluk geldi. Bunun üzerine İsabel onu avutmaya çalıştı:

— Neyse, şimdi artık hepsi geçti. Kedi gibi dört ayağımızın üzerine düştük, ilerimizden eminiz. Durum düzelir düzelmez Gray güzel bir iş tutacak, milyonlar kazanacak.

Kokteyller hazırlandı, iki tanesi bu zavallıcığın keyfini yerine getirmeye yetti. Dikkat ettim: Larry bir bardak almıştı ama, hemen hemen hiç içmiyordu. Gray bunun farkında değildi, ona bir bardak daha uzattı, Larry almadı. Ellerimizi yıkadık, sofraya oturduk. Gray bir şişe şampanya getirtmişti. Uşak bardağına koymaya hazırlanırken Larry içmeyeceğini söyledi.

İsabel:

— A! biraz olsun içeceksin! diye bağırdı. Elliott Dayı'mın en iyi şampanyası. Bunu yalnız pek özel konuklara çıkarır.

— Doğrusunu isterseniz ben su içeyim daha iyi.Uzun süre Doğu ellerinde kaldıktan sonra saf bir su içmek benim için en büyük zevk.

— Ama, bir daha bulamazsın.

— Peki, bir bardak içeyim.

(1) Yağda kızartılarak, üzerine şeker veya şerbet dökülerek yapılan bir tür hamur tatlısı.

Yemek çok güzeldi. Yalnız, benim gibi İsabel de farkına varmıştı: Larry pek az yiyordu. İsabel yalnız kendisinin konuştuğunu, Larry'nin de yalnızca dinlediğini en sonun da fark etmiş olacak ki ona görüşmedikleri bu on yıl içinde neler yaptığını sormaya başladı.

Larry o içten, serbest tavrıyla konuşuyordu ama, bize pek anlatmak istemiyormuş gibi belirsiz karşılıklar veriyordu.

— Valla, dolaştım işte. Bir yıl Almanya'da kaldım, bir ara da İspanya'da, İtalya'da, sonra biraz da Doğu ellerini gezdim.

— Şimdi nereden geliyorsun?

— Hindistan'dan.

— Orada ne kadar kaldın?

— Beş yıl.

Gray:

— İyi eğlendin mi bari? diye sordu. Kaplan avladın mı?

Larry gülümsedi:

— Yo...

İsabel:

— Beş yıl Hindistan'da ne yaptın kuzum? dedi.

Larry sevecen bir alaylı gülüşle karşılık verdi:

— Orada-burada dolaştım.

Gray:

— Hintli fakirler ipi kendi kendine havaya dikip üzerine tırmanıyorlarmış. Bunu anlatsana bize, dedi. Sen gördün mü?

— Hayır, görmedim.

— Peki ne gördün?

— Çok!

Ben bir şey sordum:

— Yogilerin bize göre insanüstü olan güçleri olduğu doğru mu?

— Bilmem valla, Yalnız, bildiğim şey şu: Hindistan'da genellikle o konu var ama, içlerinde aklı-başında olanlar bu gibi güçlere falan

önem vermiyorlar; böyle şeylerin tinsel ilerlemeye engel olacağını düşünüyorlar. Bunlardan biri bana bir şey anlatmıştı: Yoginin biri bir ırmak kıyısına gelmiş; karşıya geçmek için kayığa verecek parası yokmuş: kayıkçı da para vermezse geçiremeyeceğini söylemiş; bunun üzerine, yogi suya doğru gitmiş, üstünden yürüye yürüye karşıya geçmiş. Bunu bana anlatan yogi, kızgın bir tavırla omuzlarını silkti: Böyle bir mucizenin kayığa verilecek para kadar bile değeri yoktur, dedi.

Gray:

— Yoginin gerçekten suyun üzerinden yürüdüğünü sen inanıyor musun? diye sordu.

— Bunu bana anlatan yogi, açıkça söylemiyordu ama, içinden inanıyordu.

Larry'nin konuşmasını dinlemek büyük bir zevkti, çünkü pek tatlı bir sesi vardı; tınlayışı boyuna değişen, derin olmamakla birlikte, tok bir ses. Sofradan kalktık, kahvelerimizi içmeye yine oturma odasına geçtik. Hindistan'a hiç gitmemiştim, bu konuda daha çok şeyler öğrenmek istiyordum.

— Hint yazarlarından, düşünürlerinden biriyle hiç konuştun mu? diye sordum.

İsabel bana takılarak: Bakıyorum yazarla düşünürü ayırıyorsunuz? dedi.

Larry benim soruma: Bunu kendime ödev edinmiştim, diye karşılık verdi.

— Nasıl konuşabildin? İngilizce mi?

— İşin tuhaf yanı, İngilizce bilenleri bile hiç iyi konuşamıyorlar, hele anlamakta daha zorluk çekiyorlar. Ben Hintçe öğrendim. Sonra güneye geçince de, ne demek istediğimi anlatabilecek kadar Tamulca öğrendim.

— Şimdi kaç dil biliyorsun, Larry?

— Valla, bilmem ki. Beş-altı dil kadar.

İsabel:

— Şu yogileri merak ettim, dedi. Aralarında hiç ahbap olduğun var mıydı?

Larry, gülümseyerek:

— Vakitlerinin çoğunu Sonsuzluk'ta geçirenlerle insan ne kadar ahbap olabilir ki! dedi. Bende benim kendi Aşrama'mda iki yıl kaldım.

— İki yıl mı? Aşrama ne demek?

— Valla, bizim dilde "köşeye çekilme" diyebiliriz biz buna. Ormanlarda, Himalaya Dağları'nın eteklerinde bir tapınağa kapanıp tek başına yaşayan din adamları var. Kimisi de yanlarına çömez alıyorlar. İyiliksever bir adam çıkıyor, dindarlığına hayran kaldığı bir yogi için büyük, ya da küçük bir kulübe yaptırıyor. Yogi oraya yerleşiyor. Çömezler de onunla birlikte yaşıyor, aynı kerevetin üzerinde, varsa mutfakta, ya da ağaçların altında yatıp uyuyorlar. Benim, açılır-kapanır karyolamla bir masa, bir sandalye, bir de kitap rafı sığacak kadar küçük bir kulübem vardı.

— Neredeydi bu? diye sordum.

— Travankar'da. Yeşil tepelerin, kaynakların, suları yavaş yavaş akan ırmakların bulunduğu güzel bir yer. Yukarıdaki dağlarda kaplanlar, parslar, filler, yaban öküzleri vardı ama, Aşrama bir gölün ortasındaydı, çevresinde de fırdolayı hindistan cevizi, hurma ağaçları vardı. En yakın kasaba beş-altı kilometre ötedeydi ama, oradan, daha da uzaklardan bile ahali yürüye yürüye, ya da öküz arabasıyla gelirler, yoginin eşref saatine rastlarsa söylediklerini dinlerler, olmazsa dizinin dibine oturup onun orada bulunmasından çevreye yayılan, nergis kokularına karışan havayı solurlardı.

Gray sandalyesinde, rahatsız olmuş gibi, kımıldanmaya başladı. Konuştuklarımızın onun hoşuna gitmeyen bir hal olmaya başladığını anladım.

Gray bana:

— Bir şey içer misiniz? dedi.

— Hayır sağolun,

— Valla, ben içeceğim. Sen, İsabel?

O iri gövdesiyle sandalyesinden doğruldu, viskiyle bardakların bulunduğu masaya doğru gitti.

— Senden başka Avrupalı var mıydı orada?

— Yoktu. Bir bendim.

İsabel:

— İki yıl nasıl dayandın? diye haykırdı.

— O iki yıl bana iki gün gibi geldi. Ondan önce yıl gibi gelen günler geçirmişimdir.

— Vaktini nasıl geçiriyordun?

— Okuyordum. Uzun gezintilere çıkıyordum. Gölde kayıkla dolaşıyordum. Düşünceye dalıyordum. Düşünmek çok zor bir iş. iki-üç saat sonra insan sanki yedi-sekizyüz kilometre otomobil kullanmış gibi yoruluyor, dinlenmekten başka bir şey istemiyor.

İsabel hafifçe kaşlarını çattı. Şaşırmıştı, biraz da korkmuştu diyebilirim. Bana kalırsa bir-iki saat önce bu odaya giren Larry, görünüşü bakımından pek değişmemiş olmasına, yine eskisi gibi açık, içten bir arkadaş gibi konuşmasına karşın, onun vaktiyle tanıdığı o saf, serbest, neşeli, dirençli Larry değildi. Onu bir zamanlar kaybetmişti, sonra yeniden karşılaşınca da eski Larry olarak kabul etmiş, koşullar değişmiş olsa da yine kendisinin Larry'si olduğunu sanmıştı. Şimdi ise, sanki bir güneş ışınını yakalamak istemiş de tam avuçladığı sırada parmaklarının arasından kaçıvermiş gibi, biraz hayâl kırıklığına uğramıştı.

O akşam İsabel'in yüzünü bir hayli seyrettim (onun yüzünü seyretmek her zaman için büyük bir zevkti). Delikanlının kulakları biçimli, saçı-sakalı güzelci tıraş edilmiş yüzüne, İsabel'in gözleri sevgiyle takılıp kalıyor, çukur şakaklarına, çökük yanaklarına baktığı zaman gözlerindeki anlam birdenbire değişiyordu. İsabel arada-bir Larry'nin, uzun, ince olmasına karşın, biçimi güçlü, erkekçe olan ellerine bakıyor, sonra gözleri onun, istekli olmamakla birlikte, dolgun olan biçimli dudaklarında, geniş alnında, düzgün burnunda duruyordu.

Larry arkasındaki o yeni giysi içinde, Elliott'ın manken şıklığıyla

değil, sanki bir yıldan beri her gün giyiyormuş gibi rahat, umursamaz bir tavırla duruyordu. Sezinlediğime göre, Larry İsabel'de öyle derin bir anne sevgisi yaratıyordu ki bu sevgiyi ben onda çocuklarının karşısında bile görmemiştim. İsabel görmüş geçirmiş bir kadındı; Larry ise bir çocuk. İsabel'de oğlunun büyük bir adam gibi konuştuğunu, başkalarının da onu ilgiyle dinlediklerini görmekten dolayı göğsü kabaran bir anne hali var gibiydi.

— Senin yogi nasıl bir adamdı? diye sordum.

— Vücut, yüz bakımından mı? Valla, pek uzun obylu değildi. Ne şişmandı, ne de zayıf. Sarımtırak esmer bir teni vardı, tertemiz tıraş olur, saçlarını hiç uzatmazdı. Üzerinde peştemalden başka birşey bulunmazdı ama, terzi dükkânlarındaki şık erkek modelleri gibi zarif görünmesini bilirdi.

— Peki, seni en çok çeken yanı neydi onun?

Larry tam bir dakika yüzüme baktı. O çukur yuvalarındaki gözleri ruhumun derinliklerine girmeye çalışıyor gibiydi. Sonra, sorduğumun karşılığını verdi:

— Ermişliği.

Bu beni biraz şaşırtmıştı. Zarif mobilyalarla döşenmiş, duvarları güzel resimlerle süslenmiş olan odada bu söz sanki üst katta bir banyo dolmuş da suları tavandan aşağı süzmüş gibi bir etki yarattı.

— Hepimiz Ermiş Francesco, Haçlı Ermiş Giovanni gibi ulu din adamları üzerine bir çok şeyler okuduk; ama, onlar yüzlerce yıl önce yaşamış insanlardı, bugün böyle bir adama rastlayacağımı hiç sanmazdım. Onu daha görür görmez, ermiş bir din adamı olduğunu anladım. O ânı hiç unutamam.

— Peki, kazancın ne oldu senin bundan?

Larry , hafif bir gülümseyişle, pek doğal bir halle: Huzur, dedi. Sonra birden ayağa kalktı: Ben gidiyorum.

İsabel:

— A! ne oldu, Larry! diye haykırdı. Daha erken.

Larry, İsabel'in bu sözlerini duymamazlıktan geldi, yine gülümseyerekten:

— Esenkalın, dedi. Bir-iki gün sonra yine görüşürüz.

— Nerede kalıyorsun? Ben sana telefon edeyim.

— Yo, zahmet etme. Paris'te telefonla konuşmak ne zordur, bilirsin. Bizim telefon çok zaman bozuktur da.

Larry'nin böylece adres vermekten böylece büyük bir ustalıkla kurtulduğunu görünce içimden güldüm. Oturduğu yeri gizli tutmak onun tuhaf bir huyuydu. Ertesi akşam değil, daha ertesi akşam için hepsini Boulogne Korusu'na yemeğe çağırdım. İlkbahar kokuları arasında açık havada yemek yemek çok hoş olacaktı. Gray bizi koruya otomobiliyle götürecekti. Larry'yle çıktım. Konuşa konuşa birlikte yürümek istiyordum ama o, daha sokağa çıkar çıkmaz, elimi sıktı, hızlı hızlı yürüyerek uzaklaştı. Ben de taksiye bindim.

V

Kararlaştırdığımız üzere, apartmanda buluşacaktık, yola çıkmadan önce de birer kokteyl içecektik. Ben gittiğimde Larry daha gelmemişti. Ben onları pek şatafatlı bir lokantaya götürüyordum. Onun için, İsabel'i oraya göre giyinmiş bulacağımı umuyordum; iki-dirhem-bir-çekirdek süslenmiş kadınlar arasında sönük kalmak istemeyeceğinden emindim. Sade bir yünlü giysiyle buldum.

— Gray'in yine başağrısı tuttu, dedi. Korkunç acı çekiyor. Bırakamam elbet. Aşçıya: Çocukların yemeğini yedirdikten sonra gidebilirsin demiştim. Onun için, Gray'e birşey hazırlamak, zorla yedirmek bana düşüyor.Siz Larry'yle gidin, daha iyi.

— Gray yatıyor mu?

— Hayır, başı ağrıdığı zamanlar hiç yatmaz. Valla, onun için en iyi şey yatmak ama, yatmıyor. Kitaplıkta.

Kitaplık, kaplamaları kahverengiyle turuncu boyalı küçük bir odaydı. Elliott burasını eski bir şatoda gördüğü kitaplığı örnek olarak yaptırmıştı. Kitaplar, okumak isteyenler el uzatamasın diye, yaldızlı teller arkasında, kilitli duruyordu. Böyle oluşu da belki iyiydi, çünkü bunların çoğu onsekizinci yüzyılın o resimli açık-saçık kitapla-rıydı. Yalnız, o döneme özgü meşin ciltleri içinde, insanda pek güzel bir etki bırakıyordu.

İsabel'in arkasından içeri girdim. Gray büyük bir meşin koltukta iki-büklüm oturuyordu; yanı başında bir alay resimli gazete yerlere gelişi-güzel atılmıştı. Gözleri kapalıydı, o kıpkızıl yüzü kül gibi olmuştu. Büyük bir acı çektiği belliydi.

Kalkmaya hazırlandı, bırakmadım. İsabel'e:

— Aspirin verdin mi? diye sordum.

— Yararı olmuyor ki. Bende bir Amerikan ilacı var ama, o da para etmiyor.

Gray:

— Üzülme, yavrum, dedi. Yarın geçer. Gülümsemeye çalıştı, sonra bana döndü: Keyfinizi kaçırdım, kusura bakmayın, dedi. Siz yine hep birlikte gidersiniz.

İsabel:

— Ben dünyada gitmem! dedi. Senin burada acı çektiğini bilirken, gittiğim yerde içim rahat eder mi sanıyorsun?

Gray, gözleri kapalı: Zavallı beni seviyor sanırım, dedi. Sonra yüzü birdenbire kasıldı, başını delen derin sancı yüzünün çizgilerinde okunuyordu sanki.

Kapı usulca açıldı, Larry içeri girdi. İsabel ona durumu anlattı.

Larry, Gray'e sevecen bir tavırla bakarak:

— Geçmiş olsun, dedi. Bir çaresi yok mu acaba?

Gray, gözleri yine öyle hep kapalı:

— Yok, dedi. Sizin yapabileceğiniz tek iyilik beni yalnız bırakmaktır. Hadi gidin, eğlenin.

Bence de yapılacak en akıllıca iş buydu ama, İsabel'in gönlünün bir türlü razı olmadığını görüyordum.

Larry:

— Ben yardım edeyim mi? diye sordu.

Gray üzgün bir tavırla:

— Kimsenin yardımı dokunmaz, dedi. Öldürüyor bu ağrı beni, bazen de keşke öldürse diye dua ediyorum.

— Yanlış söyledim. Başının ağrısını ben geçirmeye değil, kendi kendine geçirmene yardım etmek istiyordum.

Gray ağır ağır gözlerini açtı:

— Nasıl yardım edebilirsin ki?

Larry cebinden gümüş paraya benzer bir şey çıkardı, Gray'in avucuna koydu.

— Avucunu sıkı sıkı kapa, aşağı doğru tut. Dediklerimi hiç sesini çıkarmadan yapacaksın. Kendini sıkma; yalnız, parayı sıkı sıkı tut. Ben yirmiye dek sayacağım, daha yirmi demeden avucundan para yere düşecek.

Gray onun dediği gibi yaptı. Larry masaya oturup saymaya başladı. İsabel'le ben ayakta duruyorduk. Bir, iki, üç, dört... Onbeşe gelinceye dek Gray'in elinde hiçbir hareket görülmedi. Sonra hafifçe titremeye başladı, parmaklarının gevşemekte olduğunu, pek gördüm diyemezsem de, sezer gibi oldum. Başparmak kalktı. Sonra parmaklarının titrediğini iyice gördüm.

Larry:

— Ondokuz, dedi. Para Gray'in elinden düşüp ayağımın ucuna yuvarlandı.

Alıp baktım. Pürtüklü, ağır bir parçaydı bu; bir yanın da kabartma genç bir adam başı vardı ki bu da Büyük İskender'di. Gray şaşkın şaşkın eline bakıyordu.

— Parayı ben bırakmadım, dedi. Kendi kendine düştü.

Meşin koltukta, sağ koluna dayanmış duruyordu.

Larry:

— Bu koltukta rahat mısın? diye sordu.

— Başım zonklarken bundan daha rahat olamam ki.

— Peki, kendini iyicene gevşek bırak. Hiçbir yanını sıkma Hiç kımıldama. Sinirlerini germe. Ben yirmi demeden sağ kolun havaya kalkacak, elin ta başının üstüne çıkacak. Bir, iki, üç, dört...

O gümüş gibi, tatlı sesiyle ağır ağır sayıyordu. Dokuza gelince, Gray'in elinin kalktığını gördük. Yalnız, ancak belli-belirsiz

kalkmıştı, koltuğun meşininden bir-iki santim yukarıda duruyordu. Bir saniye hareketsiz kaldı.

— On, onbir, oniki...

Ufak bir sarsılma oldu, sonra bütün kol yavaş yavaş yukarıya doğru kalkmaya başladı. Artık koltuğa dayalı değildi. İsabel, biraz korkmuş gibi, elime sarıldı. Gerçekten, meraklı bir olaydı bu. İstemle yapılan bir harekete hiç benzemiyordu. Uyurgezerler vardır, ben hiç görmedim, onların da tıpkı Gray'in kolunun kendi kendine kalkışı gibi garip bir biçimde yürüdüklerini sanıyorum. Bu kolu kımıldatan şeyin istem olmadığı kesindi. İnsanın, bilinçli bir hareketle, kolunu böylesine ağır ağır, böylesine düzgün kaldıramayacağını söyleyebilirim. Bu kolu sanki, isteme bağlı olmayan, bilinçaltı bir güç kaldırıyordu. Bu harekette bir makinenin ağır ağır ileri geri gidip gelen kolunu andırır bir hal vardı.

— Onbeş, onaltı, onyedi...

Sayılar, bozuk bir musluktan delikli taşa damlayan su gibi, ağır ağır dökülüyordu. Gray'in kolu kalktı, kalktı, eli başının üzerine yükseldi; Larry yirmiye gelince de, bütün ağırlığıyla koltuğun kenarına düştü.

Gray:

— Kolumu ben kaldırmadım, diyordu. Kalkmasına engel olmak da elimde değildi. Kendi kendine kalktı.

Larry hafifçe gülümsüyordu:

— Önemi yok. Bana güven duyman için yaptım. O eski Grek parası nerede? Parayı verdim. Larry: Al parayı, dedi. Gray parayı aldı. Larry saatine baktı. Sekizi onüç geçiyor. Altmış saniye sonra gözkapakların öyle ağırlaşacak ki gözlerini kapamak zorunda kalıp uyuyacaksın. Uykun altı dakika sürecek. Sekizi yirmi geçe uyanacaksın. Başağrın geçmiş olacak.

İsabel de, ben de bir sözcük söylemedik. Gözlerimiz Larry'deydi. O da konuşmuyordu. Gözlerini Gray'ye dikmişti ama, ona baktığı da söylenemezdi; daha çok, gözleri onu delip geçiyor da öbür yana bakıyor gibiydi. Üzerimize çöken sessizlikte bir korku

seziliyordu; akşam karanlık basarken bahçedeki çiçekleri kaplayan sessizlik gibi bir şeydi bu. Birdenbire İsabel elimi sıktı. Gray'e baktım: Gözleri kapanmıştı. Rahat rahat, düzgün soluk alıyordu; uyuyordu. Olduğumuz yerde bir süre bekledik. Bu bekleyiş bana yıl gibi geldi. Canım pek sigara içmek istiyordu ama, vazgeçtim. Larry kımıldamadan duruyor, gözleri bilmem hangi uzak noktaya bakıyordu. Gözleri açık olmasa kendinden geçmiş diyebilirdik. Birdenbire kendine gelir gibi oldu. Gözlerine yine eski bakışı gelmişti. Saatine baktı. O saatine bakarken de Gray gözlerini açtı.

— A! uyudum sanırım, dedi. Sonra birdenbire silkindi. Yüzündeki o ölü sarılığı kaybolmuştu. Başımın ağrısı geçti.

Larry:

— Güzel! dedi. Şimdi al bir sigara iç, sonra hep birlikte yemeğe gideriz.

— Olur şey değil! İyileştim. Nasıl yaptın bunu?

— Ben yapmadım ki. Sen kendin yaptın.

İsabel üstünü değişmeye gitti. Bu arada Gray'le ben de birer kokteyl içtik. Larry'nin bu işten söz etmek istemediği açıkça görülüyordu ama, Gray üsteledi. Olup bitenlere bir türlü akıl erdiremiyordu.

— Biliyor musun? Birşey yapabileceğini hiç sanmıyordum, dedi. Çekişecek halim yoktu da onun için razı oldum.

Ondan sonra başağrılarının nasıl başladığını, çektiği acıyı, ağrı sona erince nasıl bitkin düştüğünü uzun uzun anlattı. Eski sağlam haline birdenbire nasıl geçiverdiğini bir türlü anlayamıyordu.

İsabel geldi. Arkasındaki giysiyi o güne dek hiç görmemiştim: Sanırım maroken dedikleri beyaz bir kumaştan, etekleri yere dek inen, siyah tülle süslü güzel bir giysiydi bu; gittiğimiz yerde saygınlığımızı arttıracaktı, sağlam.

Château de Madrid gazinosu neşeden yıkılıyordu, bizim de keyfimiz son derece yerindeydi. Larry hiç görmediğim derecede saçma-sapan ama, çok hoş konuşuyor, bizi kahkahalarla güldürüyordu. Kendisinden hiç beklenmedik bir güç göstermiş

olduğunu unutturmak için yapıyormuş gibi geliyordu bana. İsabel azimli bir kadındı. Onunla canı istediği kadar da şakalaşmaya hazırdı ama, merakını gidermek istediğini de bırakmamıştı. Yemekten sonra kahveyle likörlerimizi içerken, yediği güzel şeyler, içtiği bir bardak şarap, yaptığımız dostça sohbet Larry'nin savunma hatlarını besbelli biraz zayıflatmıştır diye düşünmüş olacak ki o parlak gözlerini ona dikti:

— Şimdi söyle bakalım bize: Gray'in başağrısını nasıl geçirdin?

Larry gülümseyerek: Nasıl geçirdiğimi sen de gözlerinle gördün! dedi.

— Sen bu marifeti Hindistan'da mı öğrendin?

— Evet.

— Korkunç acı çekiyordu. Acaba temelli olarak geçirebilir misin?

— Bilmiyorum belki.

— Geçirirsen bütün yaşamı üzerinde büyük bir değişiklik yapmış olursun. Hiçbir iş tutamıyordu, çünkü başağrısı gelince kırksekiz saat eli-kolu, kafası işlemez bir hale geliyordu. Oysa, yeniden çalışmaya dönemezse dünyada mutlu olamaz.

— Mucize yaratamam elbette. Bunu sen de bilirsin.

— Yarattın ya. Gözlerimle gördüm.

Larry:

— Yo, mucize değildi o. Yalnız, Gray'in kafasına bir düşünce soktum, ondan ötesini kendisine bıraktım, dedi, sonra Gray'e döndü. Yarın ne yapıyorsun?

— Golf oynamaya gideceğim.

Larry:

— Ben altıda gelirim, biraz konuşuruz, dedi. Sonra, o tatlı gülümseyişiyle İsabel'e döndü: On yıldır ben seninle hiç dans etmedim, İsabel. Bakalım unuttum mu, unutmadım mı, öğrenmek ister misin?

VI

Ondan sonra Larry'yi sık sık gördük. Her gün geliyor, yarım saat Gray'le kitaplığa kapanıyordu. Anladığımıza göre, onu bu yıpratıcı başağrılarından kurtulduğuna - kendi deyimiyle söyleyeyim - inandırmaya çalışıyordu, Gray de ona çocuk gibi güven gösteriyordu. Onun sözlerinden anlamıştım ki Larry onun kendine karşı olan güvenini de yeniden elde etmesine çalışıyordu.

On gün kadar sonra Gray'e yeni bir başağrısı geldi. Aksi gibi, Larry de o gün ancak akşam gelecekti. Bu seferki pek şiddetli değildi ama, Gray artık Larry'deki o anlaşılmaz güce öyle inanıyordu ki Larry'yi bulsalar başağrısının bir-iki dakika içinde geçeceğini düşünüyordu. İsabel telefon edip beni çağırmıştı. Larry'nin nerede olduğunu ne onlar biliyorlardı, ne ben.

En sonunda geldi, Gray'i başağrısından kurtardı. Bunun üzerine Gray, gerekince çağırabilmek için, adresini sordu.

Larry gülümsedi:

— American Express'e telefon edip haber bırakırsın. Ben oraya her sabah telefon ediyorum.

İsabel sonradan bana Larry'nin adresini acaba niçin sakladığını sordu. Daha önce de saklamıştı. En sonunda öğrenmişler: Bunda anlaşılmaz birşey yokmuş. Larry, Quartier Latin'de, üçüncü sınıf bir otelde kalıyormuş.

— Bilmem valla, dedim, ne söylesem yalan olur. Belki de bu işin hiçbir gizlisi falan yoktur. Belki içinden gelen bir duyguyla, oturduğu yere bir gizlilik havası vermek istiyordur.

İsabel kızmış bir tavırla:

— Ne demek istiyorsunuz kuzum? diye sordu.

— Sen hiç fark etmedin mi? dedim. Larry bizimle olunca, hoşsohbet ahbap, cana yakın bir hali olmakla birlikte, sanki kendisini tümüyle ortaya koymak istemiyormuş gibi, ruhunun gizli bir yanında, - nasıl söyleyeyim bilmem ki - bir gerginlik, bir giz, bir istek, bildiği bir şey varmış gibi, bizden uzak durduğu göze çarpıyor.

İsabel sabırsızlanarak:

— Ben Larry'yi kendimi bildim-bileli tanırım, diye sözümü kesti.

— Bazen bana, değersiz bir oyundaki rolünü pek güzel oynayan büyük bir oyuncu gibi görünüyor. La Locandiera da rol alan Eleanora Duse gibi.

İsabel bunun üzerine biraz düşündü.

— Ne demek istediğinizi anlıyor gibiyim. İnsan onunla hoş vakit geçiriyor, onu da bizim gibi, herkes gibi sanıyor. Sonra, birdenbire, ele geçirmek istediğiniz bir duman gibi, kaçıverdiğini sezinliyorsunuz. Ona bu hali veren şey sizce nedir acaba?

— Belki de fark edilmeyecek denli basit bir şeydir.

— Ne gibi?

— Valla, diyelim iyilik.

İsabel kaşlarını çattı:

— Böyle şeyler söylemeseydiniz keşke. İçim bir tuhaf oluyor.

— Yoksa yüreğin mi sızlıyor?

İsabel, düşüncelerimi okumak istiyormuş gibi, bana uzun uzun baktı. Yanındaki masadan bir sigara alıp yaktı, sandalyesine yaslandı. Sigarasının havada kıvrılan dumanlarını seyrediyordu.

— İstersen gideyim artık? diye sordum.

— Hayır, dedi.

Bir ara bir şey söylemedim. İsabel'e bakıyor, onun biçimli burnunu, çenesinin o biçimli çizgisini seyretmekten büyük bir zevk alıyordum.

— Larry'yi çok mu seviyorsun?

— Elbette. Ondan başka kimseyi sevmedim.

— Gray'le niye evlendin?

— Birisiyle evlenmem gerekiyordu. Gray beni delicesine seviyordu, annem de benim onunla evlenmemi istiyordu. Herkes benim artık Larry'den kurtulduğumu söylüyordu. Gray'i çok severdim; yine de severim. Bilmezsiniz, ne şeker adamdır! Dünyada kimse onun kadar iyi yürekli, nazik olamaz. Oysa, pek sert bir insan olarak görünüyor, değil mi? Bana karşı hep melek gibi davranmıştır. Paramız varken, kendisinden bir şeyler istememi söyler, istediklerimi almaktan büyük bir zevk duyardı. Bir gün: Bir yatımız olsa da dünyayı dolaşmaya çıksak, ne güzel olur! dedim. İflâs etmeseydi, istediğim yatı da alacaktı.

Ağzımın içinde:

— İnanılmayacak kadar iyi bir insana benziyor, dedim.

— Çok güzel günler geçirdik. Bunun için kendisine hep borçluluk duyacağım. Beni çok mutlu etti.

Yüzüne baktım ama, bir şey söylemedim.

— Kendisini gerçek bir aşkla sevmediğimi söyleyebilirim; ama, insan sevmeden de yaşayabiliyor. Yüreğimin derin bir köşesinde Larry'ye karşı bir özlem duyardım ama, kendisini görmediğim sürece bu beni pek rahatsız etmiyordu. Hatırlıyor musunuz? Bir gün bana: Arada üçbin millik bir okyanus olunca gönül yarası hafifler, demiştiniz. Alay ediyorsunuz gibi gelmişti bana. Şimdi anlıyorum ki doğruymuş.

— Değil mi ki Larry'yi görmen sana acı veriyor, görmemen daha iyi olmaz mı?

— Ama, bu acı öyle güzel bir şey ki! Onun nasıl bir insan olduğunu siz de görüyorsunuz. İçeri güneş vurunca gölgeler nasıl

kaybolursa o da bir gün öyle birdenbire gözden kaybolabilir, belki biz yine yıllarca göremeyiz.

— Gray'den boşanmayı hiç düşünmedin mi? diye sordum.

— Boşanmaya neden yok ki, dedi.

— Sizin ülkede kadınlar akıllarına esince kocalarından boşanıyorlar ya?

Güldü.

— Niye boşanıyorlar acaba? dedi.

— Bilmiyor musun? Amerikan kadınları kocalarında İngiliz kadınlarının ancak uşaklannda görmek istedikleri özellikleri arıyorlar da ondan.

İsabel başını öyle sert bir hareketle doğrultu ki, acaba boynu mu tutuldu, dedim.

— Gray duygularını anlatmıyor diye onda hiçbir şey yok sanıyorsunuz.

— Yanılıyorsun diye sözünü kestim. Bence onda insanın içine dokunan bir şey bile var. Sevme yeteneği çok güçlü. Sana bakarken, yüzüne şöyle bir göz atmak yeter: Sana ne derin, ne güçlü bir sevgiyle bağlı olduğu hemen anlaşılıyor. Çocukları da senin sevdiğinden çok seviyor.

— Sanırım iyi bir anne olmadığımı söylemek istiyorsunuz.

— Tersine, bence sen tam bir annesin. Çocuklarının iyi, mutlu olmalarına bakıyorsun. Yiyeceklerine dikkat ediyorsun, midelerinin bozulmamasına özen gösteriyorsun onlara kitap okuyorsun, dua etmelerini öğretiyorsun. Hastalanırlarsa hemen hekim çağırtıyorsun, kendin de dikkatle bakıyorsun. Ama, sen onlara Gray gibi aşırı düşkün değilsin.

— Aşırı düşkün olmaya gerek yok ki. Ben bir insanım, onları da birer insan sayıyorum. Bir anne çocuklarını tek amacı olarak ele alırsa onlara ancak kötülük etmiş olur.

— Pek doğru düşünüyorsun.

— Yine de onlar beni taparcasına seviyorlar.

— Fark ettim bunu. Onlar seni bütün zarif, güzel, olağanüstü şeylerin örneği sayıyorlar. Yalnız, senin yanında Gray'in yanındaki karar içten, rahat görünmüyorlar. Sana tapınıyorlar, doğru; ama, Gray'i seviyorlar.

— O sevilecek bir adamdır da onun için.

İsabel'in bunu söylemesi hoşuma gitti. Onun en hoş yanlarından biri de gerçeği bütün çıplaklığıyla, korkmadan karşılayabilmesiydi.

İflâstan sonra Gray perişan bir hale geldi. Haftalarca yazıhanesinde gece yarılarına dek çalıştı. Ben evde oturdum, korkudan cehennem azabı çekerdim: Beynine tabanca sıkarsa diye korkuyordum, o derece utanç duyuyordu. Çünkü babası da, o da işleriyle, durumlarının sağlamlığı, kararlarının isabetiyle pek övünürlerdi. Bütün servetimizi kaybetmiş olmamızdan çok, kendisine güvenen insanların zarara uğramış olmalarına üzülüyordu. Biraz daha uzak görüşlü olması gerektiğini düşünüyordu. Kabahatin kendisinde olmadığına bir türlü inandıramıyordum onu.

İsabel çantasından boyasını çıkarıp dudaklarını boyadı.

— Benim size asıl söylemek istediğim bu değildi. Elimizde yalnız çiftlik kalmıştı. Gray için yapılacak tek şeyin de bulunduğumuz yerden uzaklaşmak olduğunu anlıyordum. Onun için, çocukları annemin yanına bırakıp oraya gittik. Gray çiftliği eskiden beri çok severdi, ama orada hiç tek başımıza kalmamıştık; her seferinde bir alay kalabalıkla gider, pek eğlenirdik. Gray iyi nişancıdır; öyleyken şimdi canı ava çıkmak istemiyordu. Tek başına kayığa binip saatlerce bataklıkta dolaşıyor, kuşları seyrediyordu. Bazen da kanalların kıyısında, iki yanında soluk kamışlar, başının üstünde de yalnızca masmavi bir gök olduğu halde, bir aşağı, bir yukarı gezinirdi. Bazı günlerde kanallar Akdeniz gibi masmavidir. Dönüp geldiğinde pek bir şey anlatmazdı. Yalnız, çok güzel bir gezinti yaptığını söylerdi. Onun içinde neler duyduğunu anlardım ben. Kalbinin güzellikle, genişlikle, sakinlikle dolduğunu bilirdim. Güneş tam batmak üzereyken bataklığın durgun sularına vuran ışığı pek ulu bir

görünüş oluştururdu. Durup buna uzun uzun bakar, açılırdı. O giz dolu korularda da saatlerce dolaşırdı. Bunlar tıpkı Maeterlinck'in bir oyunundaki korular gibidir: Öyle loş, öyle sessiz ki insana ürperti verir. Koruların ilkbaharda başka bir hali vardır -kızılcıklar pıtrak gibi çiçek açar, zamk ağaçları gür yapraklara bürünür, bu taze yeşillik uzun yosunların kurşuniliği üzerinde bir sevinç türküsü gibi yükselir. Yerlere iri iri ak zambaklardan, yaban açelyalarından halılar döşenir. Gray bütün bunların kendisine ne dediğini anlatamazdı ama, ben bunların onun için bütün dünya demek olduğunu bilirdim. Güzellikle kendinden geçmiş bir halde gelirdi. Biliyorum, tam anlatamam. Bu koca adamın böylesine saf, böylesine güzel bir coşkuyla kanatlanmış olduğunu görmek insana öyle dokunuyordu ki, gözlerim yaşarıyordu. Göklerde Tanrı varsa, o sırada Gray'in ona pek yaklaşmış olduğunu söyleyebilirim.

İsabel bana bunları anlatırken biraz coşmuştu; ufak bir mendil çıkararak gözlerinin ucunda beliren birer damla yaşı sildi.

Gülümseyerek:

— İşe biraz şairane bir hal vermiyor musun? dedim. Bana öyle geliyor ki Gray'e senin kendisinde görmek istediğin birtakım düşünceleri, duyguları konduruyorsun.

— Bu düşünceler, duygular onda gerçekten olmasaydı nasıl fark edebilirdim? Siz beni tanırsınız. Ayağım beton bir kaldırıma basmazsa, geçtiğim sokaklarda geniş camekânlı dükkânlar, bunların içinde de seyredilecek şapkalar, kürk mantolar, elmas bilezikler, altın kakmalı tuvalet kutuları olmazsa kendimi mutlu göremem ben.

Güldüm. Bir ara ikimizde konuşmadık. Sonra İsabel yeniden asıl konuya döndü:

— Gray'den dünyada boşanmam. Bunca yıl birlikte yaşadık, başımızdan bir alay şey geçti. Sonra onun yaşayışı tümüyle bana bağlı. Biliyor musunuz, bu insanın biraz da benliğini okşuyor, sorumluluk duygusu veriyor. Sonra, bundan başka...

— Bundan başka ne?

Bana yan yan baktı. Gözlerinde şeytanca bir gülümseyiş vardı. Söyleyeceği şeyi benim nasıl karşılayacağımı pek kestiremiyor gibiydi.

— Güçlü bir erkektir. On yıldır evliyiz, yine hep ilk zamanlardaki gibi ateşli bir âşık. Siz vaktiyle bir oyununuzda: Hiçbir erkek aynı kadına beş yıldan fazla istek duymaz, dememiş miydiniz? Valla, ne söylediğinizi bilmiyordunuz besbelli. Gray bana yine hep ilk evlilik günlerimizdeki kadar büyük bir istek duyuyor. Böylece beni çok mutlu etti. Görünüşüme aldanarak belki inanmazsınız ama, ben çok ateşli bir kadınımdır.

— Yanılıyorsun, inanırım.

— Valla, bir kusur sayılmaz, değil mi ya?

— Tersine, dedim, yüzüne bir şey sorar gibi baktım: On yıl önce Larry'le evlenmediğine pişman mısın?

— Hayır. Deli olmalıyım ki pişman olayım. Ama şimdi bildiğimi o zaman bilmiş olsaydım, kalkar gider, üç ay onunla yaşardım, sonra kendisini benim yaşayışımın düzeninden temelli uzaklaştırırdım.

— Bence talihin varmış ki böyle bir işe girişmedin. Kendisine öyle bağlanırdın ki, bir isteği yenmenin en iyi yolu onu yerine getirmektir.

— Bilmem hiç fark ettin mi? Sen çok haris bir kadınsın, dedim. Bana Gray'de hem derin bir şiir duygusu olduğunu söyledin, hem de ateşli bir erkek olduğunu; ben senin, ondaki bu iki özelliğe de büyük bir değer verdiğine inanabilirim. Yalnız, bunlardan ikisi yan yana konunca hangisine daha çok değer verdiğini söylemedin. Sen de onu şu güzel ama pek de ufak olmayan avucunun içinden kurtulup kaçardın. Keast'in "Övgü"sünü hatırlar mısın? Cesur âşık, amaca ne kadar yaklaşsan, asla, asla öpemeyeceksin!

İsabel, biraz acı bir sesle:

— Siz gerçekten bildiğinizden çoğunu bildiğinizi sanıyorsunuz, dedi. Kadın erkeği yalnız bir şeyle tutabilir, bunun ne olduğunu siz de bilirsiniz. Sonra, size şunu da söyleyeyim: Kadının yatağa ilk

girişi değil, asıl ikinci girişi önemlidir. Bu ikincisinde erkeği tutabilirse temelli kendine bağlamış demektir.

— Pek yaman şeyler öğrenmişsin!

— Çok yer gezerim, hep de gözlerimi, kulaklarımı açarım.

— Bunu nasıl öğrendiğini sorabilir miyim?

Bana hiç böylesine alaylı gülümsememişti:

— Bir model sergisinde ahbap olduğum bir kadından öğrendim. Satıcı bir kız onun Paris'te çekiciliğini en çok elde tutan kadın olduğunu söylemişti. Adrienne de Troye. Hiç işittiniz mi?

— Hayır.

— Bilginiz ne kadar noksan kalmış! Kırkbeş yaşında, güzel bile değil ama, Elliott Dayımın o düşeslerinden çok daha alımlı bir kadın. Yanıbaşına oturdum, arada-bir üzerime gelen o küçük bir Amerikan kızı halimi takındım. Kendisiyle görüşmek istediğimi, çünkü hiç onun kadar çekici bir kadın görmediğimi söyledim. Siz tıpkı Grekler'den kalma sedef işi bir sanat eserine benziyorsunuz, dedim.

— Pek yamandırsın sen!

— Önce sert bir hal aldı. Ben yine bön bir kız gibi görününce yumuşadı. Sonra, kısa ama hoş bir söyleyiş yaptık... Modellerin gösterilmesi bitince bir gün Ritz lokantasında öğle yemeğine çağırdım. Eskiden beri giyinişine hayran olduğumu söyledim.

— Eskiden görmüş müydün?

— Hayır. Çağrımı kabul etmedi: Paris'te insanlar çok dedikoducuymuşlar, onunla görünürsem benim için iyi olmazmış. Yalnız, kendisini çağırdığıma memnun olduğunu söyledi. Dudaklarımın sarktığını görünce, bu kez o beni kendi evine yemeğe çağırdı. Gösterdiği ilgiden dolayı sevincimden bayılacak gibi olduğumu görünce de elimi okşadı.

— Gittin mi?

— Gittim elbet. Avenue Foch yakınlarında, çok hoş küçük bir evi var. yemekte bize tıpkı George Washington'a benzeyen bir uşak

hizmet etti. Saat dörde dek oturdum. Saçlarımızı çözdük, dökülüp saçıldık, baş başa kalmış iki genç kız gibi konuştuk. O gün, başlı başına bir kitap yazabilecek bir alay şey öğrendim.

— Niye yazmıyorsun? Tam "Ladies Home Journal"da çıkacak şeyler.

— Deli misiniz! diye güldü.

Bir ara birşey söylemedim. Düşüncelere dalmıştım. En sonunda:

— Acaba Larry seni gerçekten seviyor muydu? diye sordum.

Ayağa fırladı. Yüzündeki o tatlılık birden bire kayboldu. Gözlerinde bir öfke belirmişti:

— Ne söylüyorsunuz? Elbette seviyordu beni. Siz sanıyor musunuz ki bir kız erkeğin kendisini sevdiğini anlamaz?

— Valla, seni bir bakıma sevdiğini söyleyebilirim. Çünkü senden daha yakın tanıdığı bir kız yoktu. Çocukluğunuzdan beri hep birlikte düşüp kalktınız. Pek doğal olarak seni seveceğini düşünüyordu. Doğa gereğince cinsel bir istek de duyuyordu. Birbirinizle evlenmeniz pek olağan görünüyordu. Yaşayışınızda pek bir şey değişmiş olmayacaktı; yalnız, bir çatı altında yaşayıp bir odada yatacaktınız.

İsabel, biraz yumuşamış, konuşmamı sürdürmemi bekliyordu. Kadınların aşktan söz edilmesini pek sevdiklerini bildiğim için, yeniden aldım.

— Ahlâkçılar bizi cinsel duygunun aşkla pek ilgisi olmadığına inandırmak isterler, bu duygudan sanki bir ekmiş gibi söz etmeye çalışırlar.

— O ne demek öyle, kuzum?

— Valla, kimi ruhbilimciler var ki bilincin birtakım mantık zinciriyle doğduğunu, yine bu zincire bağlı kaldığını, ama kendisinin mantık üzerine etki yapmadığını söylerler. Bir ağacın suya yansıması gibi: Ağaç olmazsa yansıması da olmaz, ama sudaki yansıma olmasa da ağaç yine vardır. Cinsel istek olmadan aşkın olabileceğini ileri sürmek bence saçma bir şeydir: Sevgi, sevecenlik, zevk birliği, ilgi

birliği, alışkanlık. Daha çok, alışkanlık. İki insan, nasıl yemek yemeğe alıştıkları saat gelince karınları acıkırsa, yine öyle, alışkanlıkla cinsel ilişkide bulunabilirler. Aşk olmadan yalnız istek olabilir elbet. İstek demek, aşk demek değildir. İstek, cinsel duygunun doğal bir sonucudur, insan denen hayvanın da öteki gereksinmelerinden daha önemli değildir. Onun için, kocalar zemin-zaman bulup da bundan yararlanarak şeytana uyuverince, kadınların kıyameti koparmaları biraz gülünçtür.

— Yalnız erkeklerin mi buna hakkı var?

Gülümsedim:

— Ayak direyecek olursan erkeğin canı can, kadının patlıcan olmadığını kabul ederim. Yalnız, bir şey var ki o da şu: Bu biçim geçici bir ilişkinin erkek için heyecan verici bir niteliği yoktur; kadın için ise, vardır.

— Kadından kadına fark var.

Söyleyeceklerimin yarım kalmasını istemiyordum:

— Aşk tutku biçimini almadıkça aşk değildir, başka bir şeydir. Tutku ise, giderilince değil, engelle karşılaşınca artar. Keats: Üzülme, sen hep seveceksin, sevgilin de hep güzel kalacak, derken ne demek istemişti sanıyorsun? Kızı ele geçirmek mümkün değildi, onu seven deli gibi kovaladıkça boyuna kaçıyordu. Çünkü ikisi de bayağı bir sanat eseri diyebileceğim vazonun mermerinde hapsedilmiş bulunuyorlardı. Senin Larry'ye, Larry'nin de sana karşı olan aşkı, Paolo'yla Francesca'nın, Romeo'yla Juliet'in aşkları gibi olağan bir şeydi. Talihiniz varmış ki sizin aşkınız felâketle sona ermedi. Sen zengin bir adamla evlendin, Larry de deniz kızlarının türkülerini öğrenmek için dünyayı dolaştı. Bunda tutkunun payı yok.

— Ne biliyorsunuz?

— Tutku neye mal olacağını düşünmez. Pascal: Gönlün kendine özgü mantığı vardır, bizim mantık dediğimiz şey bunu bilemez, diyor. Benim anladığım anlamda ise, bu söz şu demektir: Tutku bir gönlü pençesine geçirdi mi öyle bir mantık yaratır ki bu mantık, makul olmakla kalmaz, aşk uğrunda dünyanın feda edilmesi

gerektiğini bile kabul ettirir. Şerefin de feda edilebileceğini, buna karşılık duyulacak utancın pek ucuz bir ceza olabileceğine inandırır. Tutku yıkıcıdır. Antonius'la Kleopatra'yı, Triston'la İsolde'yi, Parnell'le Kitty O'Shea'yı mahvetmiştir. Mahvedemezse kendisi mahvolur. İnsan belki o zaman acı bir gerçekle karşılaşır: Ömrünün birkaç yılını heba etmiş, birçok kimselerin gözünden düşmüştür; korkunç kıskançlık acıları çekmiş birçok işkencelere katlanmıştır; içindeki bütün sevgiyi harcamış, ruhundaki bütün serveti, üzerinde düşler kurduğu, ama gerçekte beş para etmez değersiz bir kadına, bir aşifteye sarf etmiştir.

Daha ben söylevimi bitirmeden, İsabel'in beni dikkatle dinlemediğini, kendi düşüncelerine dalmış olduğunu biliyordum. Yalnız, sözümü bitirince sorduğu şey beni şaşırttı:

— Larry kadın tanımış mı acaba, ne dersiniz?

— Otuziki yaşında, canım!

— Ben eminim ki tanımamış

— Nasıl emin olabilirsin?

— Bu öyle bir şeydir ki her kadın duygularıyla anlar.

— Benim tanıdığım bir genç vardı, birbiri arkasından bir çok güzel kadınları hep kadın nedir hiç bilmediğini söyleyerek kandırmış, böylelikle epey yaşamıştı. Bunun büyü gibi etki yarattığını söylerdi.

— Siz ne derseniz deyin. Ben duygularıma inanırım.

Vakit epey geç olmuştu. O akşam İsabel'le Gray yemeği arkadaşlarıyla birlikte yiyeceklerdi, İsabel'in hazırlanması gerekiyordu. Benim işim yoktu, bu güzel ilkbahar akşamından yararlanarak yürüye yürüye Boulevard Raspail'dan yukarı doğru çıktım. Kadınların duygularına eskiden beri pek inanmazdım. Çünkü onların duyguları, karşısındakini inandırmak için önce kendilerinin inanmak istediği şeye tıpatıp uyar. Onun için İsabel'le bu uzun konuşmamın sonunu hatırlayınca gülmekten kendimi alamadım.

Bu bana Suzanne Rouvier'yi hatırlatmıştı. Günlerden beri görmemiştim. Acaba ne yapıyor? dedim. İşi yoksa benimle yemek yemeyi sonra da sinemaya gitmeyi seve seve kabul ederdi. Boş bir taksi çevirdim, Suzanne'in adresini verdim.

VII

Suzanne Rouvier'den bu kitabın başında söz etmiştim. Kendisini on-oniki yıldır tanırdım, benim şimdiki yaşıma göre hesaplarsak en aşağı kırkında vardı. Güzel bir kadın değildi; çirkinceydi bile. Fransız olduğu için uzun boylu sayılabilirdi. Gövdesi kısa, kolları, bacakları uzundu; sanki elini, ayağını nereye koyacağını bilemiyormuş gibi de şaşkın bir duruşu vardı. Saçının rengini aklına estikçe değiştirirdi; çoğu vakit kızıla çalar kumrala boyardı. Küçük, kemikli bir yüzü vardı; çıkık elmacıkkemiklerine çok allık sürer, büyük ağzını çevreleyen dudaklarını da kalın bir boya tabakasıyla kaplardı.

Bu anlattıklarımın hiçbiri çekici görünmüyor ama, gerçekte çekiciydi. Pek güzel bir teni, sağlam, apak dişleri, parlak mavi, iri iri gözleri vardı. Bunlar onun en güzel yanlarıydı, Suzanne de kirpiklerini, gözkapaklarını boyayarak bunları daha göze çarptırmasını bilirdi. Keskin, canlı yaradılışı, ahbapça bir bakışı vardı. İyi bir yaradılışla sert bir yaradılışı kendisinde birleştirmişti. Sürdüğü yaşayış bakımından sert bir yaradılışta olması gerekti. Annesi küçük bir hükümet görevlisinin karısıymış; kocası öldükten sonra, Anjou'daki doğma-büyüme köyüne dönmüş, kocasından bağlanan maaşla yaşamaya başlamış. Suzanne onbeş yaşına gelince onu

komşu kentteki bir terzinin yanına vermiş. Yakın olduğu için Suzanne pazarları eve gelebiliyormuş.

Onyedi yaşına bastığı yıl, onbeş günlük tatili sırasında, bir ressam onu baştan çıkarıyor. Ressam onların köyüne resim yapmaya gelmiş, yazı orada geçiriyormuş. Kız, parası olmadığı için, o halde koca bulamayacağını biliyor; ressam, yazın sonunda, ona birlikte Paris'e gitmeyi önerince hemen kabul ediyor. Orada Montmartre'deki o kalabalık çevrede onunla yaşıyor, bir yıl hoş bir hayat sürüyor. Bir yıl sonra ressam ona, tablolarından bir tanesini bile satamadığını, onun için artık ayrıca bir de kadın besleyemeyeceğini söylemiş. Suzanne bunu çoktan beri bekliyormuş, hiç şaşmamış Ressam: Köyüne dönmek niyetinde misin? diye sormuş. Suzanne: Hayır, deyince ressam: Bizim bu binada başka bir ressam var, ona gidersen memnun olur, demiş. Ressamın dediği adam vaktiyle iki-üç kez Suzanne'e takılmış, kız yüz vermemiş ama, güler yüzle reddettiği için adam gücenmemiş. Suzanne'in de ona karşı pek nefreti yokmuş, öneriyi ses çıkarmadan kabul etmiş. Ayrıca bavulunu otomobile koyup uzak bir yere götürmek gibi bir zahmete de katlanacak halde değilmiş.

Suzanne'in ikinci dostu, ötekinden hayli yaşlı, ama yine de yakışıklı bir adammış. Kızın, giyinik, çıplak, akla gelen her duruşta çeşit çeşit resmini yapmış. Suzanne bu adamla iki yıl mutlu yaşamış. Adamın, ilk ününü onun modellik ettiği bir tabloyla kazanmış olmasından Suzanne'in koltukları kabarıyordu. Bu tablonun bir gazetede çıkan fotoğrafını kesmişti, bana gösterdi. Tabloyu Amerika'daki bir resim galerisi almış. Tam büyüklükte bir çıplak resmiydi bu. Suzanne bu tabloda Manet' nin "Olympe"i gibi yatmıştı. Ressam onda yeni resim anlayışına uygun, gerçekten de hoş ölçüler olduğunu keşfetmekte gecikmemiş, o uzun bacaklarıyla kollarını daha da uzatmış, yukarı kalkık elmacıkkemiklerini, o iri iri gözlerini daha belirtmişti. Gazetede çıkan resimden tablonun aslındaki renkler üzerine bilgi edinemiyordum elbet; yalnız, çizgilerin inceliğini görüyordum.

Ressam, bu tablo sayesinde ün kazanınca, kendisine hayran

olan zengin bir dul kadınla evlemenmeyi başarmış. Suzanne de, her erkeğin ilerisini düşünmek zorunda olduğunu takdir ederek, aralarındaki derin sevgi bağlarının kopmasını hiçbir kin duymadan kabul etmiş. Çünkü artık kendi değerini anlamış. Sanat yaşamını seviyor, ressamlara modellik etmek, iş bitince gazinoya gidip onlarla, karılarıyla, birlikte yaşadıkları kadınlarla oturmak, onların sanat tartışmalarını, simsarlara küfredişlerini, açık-saçık öykülerini dinlemek hoşuna gidiyormuş. Bu kez, birlikte yaşadığı adamın kendisini bırakacağını sezince başka birşey tasarlıyor: Hiçbir kadına bağlı olmayan, yetenekli bir delikanlıyı gözüne kestiriyor. Bir gün gazinoda tek başına oturduğunu görünce yanına gidiyor, durumu anlatıyor, uzun bir başlangıca gerek görmeden, birlikte yaşamayı öneriyor:

— Yirmi yaşındayım, iyi bir ev kadınıyım. Paranı idare ederim, seni model masrafından da kurtarmış olurum. Gömleğine bak: bu halde gezmek ayıp değil mi! Hele atölyen öyle sefil bir halde ki! Sana bakacak bir kadın gerek, diyor.

Delikanlı da onun iyi bir kız olduğunu biliyormuş. Önerisi hoşuna gidiyor, Suzanne onun bu işe yatkın olduğunu görünce: Bir deneyelim diyor. Olmazsa ne zarar ederiz!

Delikanlı pek güçlü bir ressam değilmiş, Suzanne'in resmini dörtgenler, dikdörtgenler biçiminde yapmış. Bir resmine yalnız bir göz koymuş, hiç ağız koymamış. Başka bir resminde kara, kahverengi, kurşuni renkleri keskin çizgili biçimlerle bir araya getirmiş. Bir kez de kızın resmini içinde pek insan yüzü seçilemeyen karma-karışık çizgiler halinde yapmış.

Suzanne bu adamla bir-buçuk yıl yaşadıktan sonra kendi isteğiyle ayrılıyor.

— Niye? diye sordum. Hoşlanmıyor muydun?

— Yo, hoş bir çocuktu, dedi. Yalnız baktım ki ilerleyeceği yok, hep aynı şeyleri tekrar edip duruyor.

Başka birini bulmakta zorluk çekmemiş. Ondan sonra da ressamlardan hiç vazgeçmemiş.

— Hep resim dünyasında yaşadım, diyordu. Bir heykeltraşla altı ay kaldım ama, bilmem neden, beni açmadı.

Dostlarının hiçbirinden bozuşarak ayrılmadığı için memnundu. Yalnız iyi bir modellik değil, iyi bir ev kadınlığı da yapıyormuş. Hangi atölyede bulunuyorsa orasını düzeltmekten, temiz pak tutmaktan büyük bir zevk alıyormuş. Yemek pişirmekte de ustaymış, az bir masrafla lezzetli bir yemek yapmasını bilirmiş. Erkeğinin çoraplarını yamar, gömleklerinin düğmelerini dikermiş.

— Bir adamın, ressamım diye, kirli-paslı gezmesine neden göremezdim, diyordu.

Yalnız, bir adamla anlaşamamış. Genç bir İngiliz'miş bu, Suzanne'in o güne dek tanıdığı erkeklerin hepsinden daha çok parası varmış, bir de otomobilli.

— Uzun süre yaşayamadık... diyordu. İçer içer, sarhoş olurdu, çekilmez bir hal alırdı. İyi bir ressam olsaydı buna aldırış etmezdim ama, azizim, çok kötü bir ressamdı. Bırakıp gideceğimi söyledim, ağlamaya başladı. Seni seviyorum! dedi. Beni ister sev, ister sevme, para etmez. Resme yeteneğin yok, sorun bu. Dön anayurduna, bakkallık et. Sen bundan başka bir işe yaramazsın, dedim.

— Bunun üzerine ne dedi? diye sordum.

— Korkunç kızdı, beni yanından kovdu. Ben de ona güzel bir ders verdim. Bu dersten yararlanmıştır sanırım. Kötü ruhlu bir adam değildi; yalnız kötü bir ressamdı.

İyi huylu, aklı başında bir kadınsa, hafif bir kadın için yaşam yolculuğu iyi geçebilir ama, Suzanne'in seçtiği mesleğin de, her meslek gibi inişi çıkışı vardı. Bir İskandinav'la tanışmış, bu adama tutulmak gibi bir yanlışlık yapmış.

— Tanrı gibi bir adamdı, azizim! diyordu. Son derece uzun boylu -Eiffel Kulesi gibi upuzun -geniş omuzluydu. Kale gibi bir göğsü, kollarımı dolayamayacağım kadar geniş gövdesi vardı. Kamı dümdüz, avucum gibi dümdüzdü, pazuları da tıpkı atletlerin pazuları gibiydi. Altın gibi sapsarı, dalgalı saçları, balrengi bir teni vardı. Sonra, kötü resim de yapmazdı Çalışırken seyretmek hoşuma giderdi. Fırçayı güvenle, sert vuruşlarla kullanırdı. Renk konusunda da çok zengindi.

Bu adamdan bir çocuk edinmeyi aklına koymuş. Adam olmaz demiş ama, Suzanne bütün sorumluluğu üzerine alacağını söylemiş.

— Çocuk doğunca o da sevdi. O! öyle güzel bir kızdı ki! Pembe yanaklı, sarı saçlı mavi gözlü... tıpkı babası gibi.

Suzanne bu adamla üç yıl yaşıyor.

— Biraz aptalcaydı, canımı sıktığı da olurdu ama, öyle şeker gibi bir insandı, öyle de güzeldi ki aldırmazdım.

Derken, ressam bir gün İsveç'ten bir tel alıyor: Baban ölmek üzere. Hemen gel. Adam giderken yine geleceğini söylüyor ama, Suzanne, içine doğmuş gibi, bir daha gelmeyeceğini anlıyor. Ressam yanındaki bütün parayı ona bırakıyor. Suzanne bir ay ondan hiç haber alamıyor. En sonunda bir mektup geliyor: Babası ölmüş, her iş yüz-üstü kalmış; onun için, annesini yalnız bırakmamak, kereste ticaretini kendi eline almak gerekiyormuş. Aynı mektupla onbin franklık bir çek de yollamış. Suzanne kendisini üzüntüye kaptıracak bir kadın değildi. Çok geçmeden, çocuğun kendisine bir engel olacağını anlıyor, kızını alıp annesine gidiyor, onbin frankla onu da annesine bırakıyor.

— Yüreğim parçalandı, çocuğu çok seviyordum ama, insan işbilir olmalı, diyordu.

— Sonra ne oldu? diye sordum.

— Oh! yine eskisi gibi yaşamayı sürdürdüm. Kendime başka bir arkadaş buldum.

Sonra "tifo"su gelmiş çatmış. Bir milyoner nasıl "Palm Beach'teki evim", "yonca tarlalarım" diye anlatırsa, Suzanne de bundan hep "tifom" diye söz ederdi. Üç ay hastanede kalmış, az daha ölüyormuş. Çıktığında bir-deri bir-kemik kalmış, sinirleri de öyle bozulmuş ki boyuna ağlamaktan başka bir şey yapamıyor, kimsenin işine yaramıyormuş. Modellik edecek hali yokmuş, elinde kalan para da pek azmış.

— O! la-la! diyordu. Ne sıkıntılar çektim! Bereket versin ki iyi arkadaşlarım vardı. Ama, sanatkârları bilirsiniz, iki yakalarını bir araya getiremezler. Güzel bir kadın değildim. En sonunda, vaktiyle

birlikte yaşadığım o kübik ressama gittim. O zamandan beri evlenmiş, boşanmıştı. Kübizmi de bırakmış, sürrealist olmuştu. Beni model olarak kullanabileceğini söyledi: Yalnızmış da. Bana yatıp kalkacak yer verecek, yiyip içmemi sağlayacaktı. Valla, ne yalan söyleyeyim seve seve kabul ettim.

Suzanne fabrikatörle tanışıncaya dek bu ressamla yaşıyor. Bu fabrikatörü atölyeye, belki bu eski kübik ressamın tablolarından birini alır diye, bir arkadaşı getirmiş. Suzanne adama tablo satabilmek için bütün ustalığını kullanarak hoş görünmeye çalışıyor. Fabrikatör tablo alıp almamakla bir karar veremiyor ama, bir gün yine gelip tablolara bakacağını söylüyor. Sözünde duruyor, onbeş gün sonra yine geliyor. Bu kez Suzanne adamın, sanat eserlerinden çok, asıl kendisini görmeye geldiğini anlıyor. Fabrikatör yine bir şey almadan giderken Suzanne'in elini gereğinden ateşli sıkıyor. Ertesi gün, Suzanne öteberi almaya pazara giderken, fabrikatörü atölyeye getiren arkadaşı yolunu kesiyor, adamın onu çok beğendiğini, Paris'e bir dahaki gelişinde bir akşam birlikte yemek yemek istediğini, çünkü kendisine bir öneride bulunacağını söylüyor.

Suzanne:

— Ne istiyor benden acaba? diye soruyor.

— Yeni sanata meraklı bir adam. Senin portrelerini görmüş, tutulmuş. Taşralı, iş adamı. Sen onun gözünde Paris'i, sanat dünyasını, aşkı, kısacası onun Lilie'de yoksun olduğu herşeyi temsil ediyorsun.

Suzanne o coşkun haliyle:

— Parası var mı? diye soruyor.

— Tümen tümen!

— Peki bir akşam birlikte yemek yerim. Bakalım ne diyecek. Bir görüşeyim, zarar gelmez.

Fabrikatör Suzanne'i Maxim'e götürüyor. Suzanne hayran kalıyor. O akşam pek yalın giyinmiş. Çevresindeki kadınlara bakınca kendisinin çok ağır başlı, evli bir kadın sayılabileceğini düşünüyor.

Fabrikatör bir şişe şampanya getirtiyor. Bunu üzerine Suzanne onun kibar bir adam olduğu kanısına varıyor. Sıra kahveye gelince fabrikatör önerisini açıyor, Suzanne de bu öneriyi pek parlak buluyor. Adam her onbeş günde-bir yönetim kurulu toplantısında bulunmak üzere Paris'e gelirmiş. Akşama tek başına yemek yemek, kadın isteğini duyarsa kötü evlere gitmek de canını sıkıyormuş. Evli, iki çocuk babası bir adam olduğundan bunu kendi durumunda bir kimse için pek uygun görmüyormuş. Arkadaşı ona Suzanne'i uzun uzadıya anlatmış, fabrikatör de onun sır saklayan bir kadın olduğunu öğrenmiş. Artık genç sayılamayacağını, aşifte bir kadın yüzünden başını belâya sokmaya hiç niyeti olmadığını söylüyormuş.

Fabrikatör yeni tarz tablolardan derleme yapıyormuş, Suzanne'in de bu resim akımıyla bir ilgisi oluşu hoşuna gitmiş. Sonra, asıl niyetini açmış: Paris'te ona daire tutacak, döşeyip dayayacak, kendisine ayda ikibin frank verecekmiş. Buna karşılık da onbeş günde bir gece onunla birlikte eğlenmek istiyormuş. Suzanne ömründe bu kadar parayı bir arada görmemiş. Bununla, toplum yaşayışındaki yüksek durumunu gerektirdiği gibi yaşamaktan, giyinip kuşanmaktan başka, kızına da bakabileceğini, kara günler için bir yana da biraz birşey ayırabileceğini düşünmüş. Yalnız, bir ara duraksamış. Kendi deyimiyle, eskiden beri hep "ressamlar arasında" yaşamış; onun için, bir iş adamının kapatması olmak ona biraz düşmek gibi geliyormuş.

Adam:

— C'est â prendre au â laisser. (ya kabul edersin, ya etmezsin.) demiş.

Suzanne de adamdan hoşlanmıyor değilmiş. Yakasındaki Légion d'Honneur nişanı da onun yüksek mevkili bir adam olduğunu gösteriyormuş.

— Je prends. (kabul ediyorum) demiş.

VIII

Suzanne o güne dek hep Montmartre'de yaşamış ama, artık geçmişiyle ilgiyi kesip Boulevard üzerinde bir daireye yerleşmenin gerektiğine karar vermiş. İki odası, küçük bir mutfağı, bir de banyosu olan bir daire tutmuş. Altıncı kattaymış ama, asansör varmış. Yolcu kabini ancak iki kişi alan, daracık bir yoldan yılan gibi çıkan aşağı inerken binilmeyen cinsinden bile olsa bu asansör, Suzanne için şatafattan daha yüksek bir şey demekmiş.

B. Achille Gauvin -fabrikatör -Suzanne'le yaptığı anlaşmanın ilk aylarında onbeş günde-bir Paris'e geldiğinde otelde kalıyor, gecenin bir bölümünü aşk isteğinin gerektirdiği biçimde onunla geçirdikten sonra oteline gidip tek başına uyuyor, sabahleyin de kalkıp trenine binerek işine, aile yaşayışının kendi-halinde zevklerine dönüyormuş. Sonradan, Suzanne ona, boş yere masraf ettiğini, sabaha dek orada kalırsa hem para bakımından, hem de rahatlığı bakımından daha iyi olacağını söyleyince adam bunu çok doğru buluyor. Onun rahatlığını düşünmek konusunda Suzanne'in gösterdiği bu ilgi onun hoşuna gidiyor. Doğrusu da oymuş: Soğuk kış gecesinde sokağa çıkıp taksi aramak hiç de hoş bir şey değilmiş. Boş yere para harcamasını istemeyişine de memnun oluyor. Yalnız kendi çıkarını değil, dostunu da düşünen iyi bir kadın olduğu yargısına varıyor.

B. Achille yaşayışından ne kadar memnun olsa yeri varmış. Gündüz Montparnasse'teki en iyi lokantalardan birinde yemek

yiyiyorlar, akşam da Suzanne kendi dairesinde yemek hazırlıyormuş. Yaptığı lezzetli yemekleri de adam pek beğeniyormuş. Sıcak yaz akşamları B. Achille gömleğinin kollarını sıvayıp sofraya öyle oturuyor, kendisini derbeder, özgür bir halde görmekten büyük bir zevk duyuyormuş. Eskiden beri tablo almak merakı varmış ama, şimdi Suzanne ona kendisinin beğenmediği hiçbir tabloyu aldırtmıyormuş, adam da çok geçmeden onun zevkine güvenmeye başlamış. Suzanne simsarları işe karıştırmıyor, onu alıp doğrudan doğruya ressamların atölyelerine götürerek ona bu tabloları yarı fiyatına elde ediyormuş. B. Achille, onun bir yana biraz para biriktirdiğini biliyormuş, Suzanne de ona doğup büyüdüğü köyde her yıl bir parça arsa aldığını söyleyince adamın koltukları kabarmış. Çünkü Fransız kanından olan herkesin gönlündeki toprak sahibi olmak isteğini de çok iyi bilirmiş, Suzanne'de de bu isteğin bulunduğunu görünce ona verdiği değer daha da artmış.

Suzanne de, kendi hesabına, memnunmuş. Adama ne bağlılık gösteriyormuş, ne de döneklik ediyormuş; başka biriyle sürekli bir ilişki kurmamaya dikkat etmekle birlikte, karşısına kendisinden hoşlanan biri çıkarsa onunla yatmaktan çekinmiyormuş. Yalnız, böyle biriyle geceyi sabaha dek geçirmemeye kendisine bir onur sorunu yapmış. Ona bu derece emin, dürüst bir yaşayış sağlamış olan servet, mevki sahibi adama karşı, bunu bir ödev sayıyormuş.

Ben Suzanne'le tanıştığımda, ahbaplarımdan bir ressamla yaşıyordu. Ressama modellik ederken ben de atölyeye gider, yanlarında otururdum. Böylece onu çeşitli aralarla görürdüm ama, asıl yakınlığımız Montparnasse'e taşındığı zaman başladı. B. Achille - Suzanne ondan hep böyle söz eder, kendisine de öyle derdi -benim kitaplarımdan bir-ikisinin Fransızca'larını okumuş. Bir akşam beni bir lokantaya yemeğe çağırdı. Suzanne'den dört-beş parmak daha kısa, kır saçlı, akçıl bıyıklı, ufak-tefek bir adamdı. Oldukça şişmandı, göbeği de vardı ama, pek değil, kendisine ancak bir kodaman hali verecek kadar. Bütün kısa boylu şişman kimseler gibi böbürlenir bir tavırla yürüyor, halinden pek memnun olmadığı da açıkça görülüyordu. Bana güzel bir şölen çekti. Pek nazik bir adamdı. Söylediğine göre Suzanne'in arkadaşı olduğumdan dolayı

memnunmuş; daha ilk bakışta benim ağır başlı bir kimse olduğumu anlamış; benim Suzanne'de ilgilenebilecek bir şey bulmuş olmamdan dolayı memnun olmuş. Ne yazık ki işi gereği Lille'den ayrılamıyormuş, kızcağız çoğunlukla yalnız kalıyormuş. Suzanne'in benim gibi okumuş biriyle ahbaplık ettiğini düşünerek içi rahat edecekmiş. İş adamıymış ama, eskiden beri sanatkârlara hayranmış.

— Ah, mon cher monsieur, diyordu, sanat, edebiyat öteden beri Fransa'nın çifte onuru olmuştur. Ülkenin askeri onuruyla birdir. Bir yünlü kumaşlar fabrikatörü olan ben, ressamla yazara generalle devlet adamıyla aynı değeri verdiğimi hiç düşünmeden söyleyebilirim.

B. Achille'e aferin, doğrusu!

Suzanne evin işini görmek üzere hizmetçi tutmaya bir türlü yanaşmıyordu: Biraz masraf olmasın diye; biraz da (kendisinin daha iyi bileceği nedenlerden dolayı) kendi işine başkasının bumunu sokmasını istemediğinden. Günün en yeni tarzına göre döşenmiş olan küçük dairesini tertemiz tutuyor, iç çamaşırlarını da yine kendisi biçip dikiyordu. Böyle olduğu halde, artık modellik etmediği için, vaktini nasıl geçireceğini bilmiyordu, çünkü çalışkan bir kadındı.

Bir gün aklına geliyor: Bir çok ressamlara modellik ettiğime göre, ben de resim yapabilirim, diye düşünüyor. Bez alıyor, fırça alıyor, boya alıyor, işe koyuluyor. Birlikte bir yere yemek yemeye çıkacağımız akşamlar, erken gittiğim zaman onu, arkasında ressam gömleği, harıl-harıl çalışır bulurdum. Ana rahmindeki bir dölüt nasıl insan soyunun gelişiminin küçük ölçüde bir örneğini verirse o da o güne dek birlikte yaşadığı ressamların üslûbunu taklit ediyordu. Manzara resimlerini manzara ressamları gibi, soyut kavramları kübik ressamlar gibi, demir atmış yatan yelkenli gemileri de, kartpostalların yardımıyla, İskandinav ressamları gibi yapıyordu. Çizgi diye bir şey bilmiyordu ama, renkleri kullanışı pek hoştu. Yaptığı resimler de, kendisi bunlar üzerinde çalışmaktan büyük bir zevk alıyordu.

B. Achille onu resme özendiriyordu. Sevgilisinin ressam oluşuna pek seviniyordu. Onun üstelemesi üzerine Suzanne güz sergisine bir tablo gönderdi; kabul edilince ikisinin de koltukları kabardı. B. Achille ona bir öğütte de bulunuyordu:

— Resimlerini erkekler gibi yapmaya kalkışma, yavrum. Kadın gibi yap. Güçlü olmaya çalışma; sevimli olmakla kal. Sonra, dürüst ol. İş alanında kabadayılık bazen başarı sağlar ama, sanatta dürüstlük, tutulacak yolların yalnız en iyisi değildir, tek yoldur.

O günlerde aralarındaki ilişki beş yılı bulmuştu, ikisi de birbirinden memnundu.

Suzanne:

— Âşık değilim ama, diyordu, zeki, mevki sahibi bir adam. Ben de artık durumumu düşünecek bir yaşa geldim.

Sevimli, anlayışlı bir kadındı. B. Achille de onun düşüncelerine büyük bir değer verirdi. Adam işiyle, eviyle ilgili konuları anlatırken Suzanne dikkatle dinler, kızı sınıfta kalınca onunla birlikte üzülür, oğlu paralı bir kızla nişanlanınca yine onunla birlikte sevinirdi. B. Achille, kendi iş alanındaki bir fabrikatörün tek kızıyla evlenmiş, iki rakip kuruluşun böylece birleşmesi her ikisi için de büyük bir servet kaynağı olmuş. Onu niçin, oğlunun da mutlu bir evlenmenin en sağlam temelini kazanç birliği olarak kabul edecek kadar akıllı çıktığını gördükçe elbette hoşuna gidiyormuş. Kızını da yüksek tabakadan biriyle evlendirmek konusundaki emelini de Suzanne'e açmış.

Suzanne bunu bana anlatırken:

— Niye evlendiremesin? diyordu. Kızda bu servet varken.

B. Achille Suzanne'e kendi kızını da kiliseye bağlı bir okula göndermek olanağını vermiş. Kız burada iyi bir eğitim görüp çalışma yaşına gelince, geçimini daktilo-steno olarak kazanabilecek biçimde yetişmesi için para vermeyi de vâdetmişti.

Suzanne, bana:

— Kızım büyüyünce korkunç güzel olacak ama, diyordu, okuması, makineyle yazı yazabilmesi bir zarar vermez elbet. Şimdi çok küçük daha, kesin olarak söylenemez ama, kızım pek ateşli bir kadın olmayabilir.

Suzanne incelik sahibi bir kadındı. Ne demek istediğini anlamayı benim zekâma bırakmıştı. Ben de, anlamıştım.

IX

Larry'yle hiç beklemediğim bir sırada karşılaşmamdan bir hafta kadar sonraydı, bir gece Suzanne'le yemek yiyip sinemaya gitmiş, Montparnasse Bulvarı'nda Select Gazinosu'nda birer bardak bira içiyorduk. Bir de baktım, Larry içeri girdi.

Suzanne hafifçe bir "A!" dedi, Larry seslendi.

Ben şaşırmıştım. Larry bizim masaya doğru geldi, onun elini öptü, benim elimi sıktı. Suzanne'in gözlerine inanamayacak gibi olduğunu görüyordum.

Larry:

— Oturabilir miyim? dedi. Daha yemek yemedim, burada biraz bir şey yemek istiyorum.

Suzanne'in gözleri parlamıştı.

— Seni görmek ne büyük mutluluk, mon petit! dedi. Nereden çıktın? Yıllardan beri nerelerdeydin? A! ne kadar zayıflamışsın! Öldün mu, kaldın mı, hiç haberim yoktu.

Larry gözlerini kırpıştırarak: İşte görüyorsun ki ölmedim, dedi. Odette nasıl?

Odette dediği Suzanne'in kızıydı.

— O! koca kız oldu artık. Güzelleşti de. Seni hep sorar.

Suzanne'e:

— Larry'yi tanıdığını bana hiç söylememiştin dedim.

— Ne bileyim! Senin tanıdığını bilmiyordum ki. Biz eski dostuz.

Larry kendisine yumurtayla sucuk getirtti. Suzanne ona uzun uzadıya kızından, sonra da kendisinden söz etti. Larry onun anlattıklarını kendisine özgü sevimli gülümseyişiyle dinliyordu. Suzanne ona artık ev-bark sahibi olduğunu, resim yapmaya başladığını söyledi. Sonra bana döndü:

— İlerliyorum, değil mi? Büyük bir ressam olduğumu ileri süremem ama, şimdiye dek tanıdığım birçok ressamlar kadar yeteneğim var.

Larry:

— Hiç tablo sattın mı? diye sordu.

Suzanne böbürlenir gibi bir tavırla:

— Gerek yok ki, dedi. Başka geçim yolum var.

— Talihlisin, desene!

— Yo, talihli değil, kurnazım da ondan. Bir gün gel de benim resimleri gör.

Bir kâğıdın üzerine adresini yazdı, Larry'den söz aldı.

Suzanne heyecanlanmış, anlatıp duruyordu. Derken, Larry hesabını istedi.

Suzanne:

— Ne o, gidiyor musun? diye haykırdı.

Larry gülümsedi:

— Gidiyorum.

Parasını verdi, bizi eliyle selamlayarak ayrıldı.

Güldüm. Larry'nin bu hali beni hep güldürürdü: Sizinle otururken birdenbire, hiçbir bilgi vermeden, kalkar giderdi; sanki o sırada havaya uçup gitmiş gibi.

Suzanne şaşırmış kalmıştı:

— Neden böyle birdenbire kalkıp gitti? diye sordu.

Alaylı bir tavırla:

— Belki bir kızla buluşacak, dedim.

— Olabilir dedi. Çantasından pudra kutusunu çıkardı, yüzünü pudraladı. Bu çocuğa tutulacak kadına acırım. O! la-la!

— Şimdi neden gerekti bu?

Kendisinde pek görmediğim bir ağırbaşlılıkla uzun uzun yüzüme baktı.

— Vaktiyle ben ona az kalsın tutuluyordum. Çünkü sudaki bir yansımaya, bir güneş ışınına, gökteki bir buluta da tutulabilir. Bereket versin, kendimi kurtardım. Şimdi bile, atlattığım bu tehlikeyi düşün-dükçe tüylerim ürperir.

İnsan meraklı bir yaratıktır. İşin içyüzünü öğrenmek istememek elimde değildi. Suzanne'in pek sır saklamasını sever bir kadın olmayışına kendi hesabıma seviniyordum.

— Nasıl oldu da tanıştın sen onunla? diye sordum.

— O! yıllarca önceydi. Altı yıl mı oluyor, yedi yıl mı, hatırlayamıyorum. Odette daha beş yaşındaydı. O sıralarda Marcel'le yaşıyordum. Larry de Marcel'i tanırdı. Ara-sıra atölyeye gelir, ben modellik ederken oturur, bakardı. Kimi akşam bizi alır, yemeğe götürürdü. Ne zaman geleceği hiç belli olmazdı. Bazen haftalarca görünmez, bazen da iki-üç gün arka arkaya gelirdi. Marcel onun atölyeye gelip oturmasından hoşlanır, o oradayken daha iyi resim yaptığını söylerdi. Sonra benim tifom geldi çattı. Hastaneden çıktıktan sonra çok kötü günler geçirdim. Sinirli bir hareketle başını salladı. Ben sana bunları daha önce de anlattım ya. Uzatmayalım, bir gün atölye atölye dolaşarak iş arıyordum, kimse iş vermiyordu. O gün ağzıma bir bardak sütle bir çörekten başka birşey koymamıştım. Odamın kirasını nasıl vereceğimi bilmiyordum. Bu sırada Clichy Bulvarı'nda Larry'ye rastladım. Durdu, hatırımı sordu, tifomu anlattım. Adam akıllı bir yemek yesen kendine gelirsin bence, dedi. Sesinde, bakışında öyle bir şey vardı ki içime dokundu, ağlamaya başladım.

La Mére Mariette Lokantası'nın yanıbaşındaydık. Kolumdan tutup içeriye soktu, bir masaya oturttu. Karnım öyle açtı ki, bir somun ekmeği yerim gibi geliyordu. Omlet gelince baktım boğazımdan bir şey geçmiyor. Biraz olsun ye, diye beni zorladı, bir bardak şarap getirtti. Biraz iyileştim, bir miktar kuş konmaz yedim. Bütün derdimi anlattım. Çok zayıf düşmüştüm, artık modellik edemezdim. Bir-deri bir-kemik kalmış, korkunç bir biçim almıştım. Başka bir erkek de bulamazdım. Köye dönebilmem için bana biraz borç verebilir misin? diye sordum. Köyde, hiç olmazsa, kızım vardı. Gerçekten gitmek istiyor musun? diye sordu. Gitmek istemiyorum, elbette dedim. Annem beni yanında istemiyordu, o pahalılıkta aylığıyla kendisi zor geçiniyordu, Odette için yolladığım para da çoktan suyunu çekmişti. Yine de annem, kapıyı açıp karşısında beni görecek olursa kovamazdı, ne halde olduğumu görürdü. Ben bunları anlatınca Larry uzun uzun yüzüme baktı, borç para veremeyeceğini söyleyecek sandım. Tanıdığım ufak bir köy oteli var, seni çocuğunla oraya götüreyim mi, ister misin? Benim de biraz dinlenmem gerek, dedi. Kulaklarıma inanamıyordum. Yıllardan beri tanırdım, bana bir kez olsun öyle bir niyetle bakmamıştı. Bu halimle mi? dedim, kendimi tutamayarak bir kahkaha attım. Şimdiki halde benden hiçbir erkeğe hayır yok, şekerim, dedim.

Gülümseyerek yüzüme baktı, ne güzel gülümseyişi vardır, hiç dikkat ettin mi? Bal gibi tatlı bir gülümseyiş. Saçmalama. Ben sana öyle bir şeyden söz etmiyorum, dedi. Artık öyle bir ağlamaya başlamıştım ki konuşamıyordum. Para verdi, kızı getirttim, sonra hep birlikte köye gittik. Öyle güzel bir yerdi ki onun bizi götürdüğü köy!

Suzanne köyü bana uzun uzadıya anlattı. Adını söyledi ama, unuttum: Bilmem ne kasabasından beş kilometre ötede küçük bir köymüş. Otomobille gitmişler. Otel, ırmak kıyısında, önü çayırlık, eski, yıkı-dökük bir yapıymış. Suyun kıyısına dek uzanan çayırda çınar ağaçları varmış, yemeklerini bunların altında yiyorlarmış. Yazın ressamlar oraya resim yapmaya gelirlermiş ama, daha vakit erkenmiş, koca otelde onlardan başka kimse yokmuş. Oranın

panayırı da ünlüymüş. Pazar günleri oradan-buradan ahali gelir, öğle yemeğini otelde sere-serpe yerlermiş ama, haftanın öteki günlerinde bizimkilerin rahatını pek bozan olmuyormuş. Dinlenme bir yandan, iyi yemek, şarap bir yandan, Suzanne kendine gelmiş, hele çocuğuna kavuştuğu için pek sevinçliymiş.

— Odette'e karşı çok iyi davranıyor, kız da ona bayılıyordu. Rahatsız etmesin diye çocuğun taşkın davranışlarına engel olmaya çalışıyordum ama, kızın yaptıklarından Larry'nin yakındığı yoktu. Hallerine güleceğim geliyordu, iki çocuk gibiydiler.

— Neler yapıyordunuz? diye sordum.

— O! oyalanacak bir şeyler buluyorduk. Kayığa biner, balık tutmaya çıkardık; bazen da otelcinin gönlünü yapar, Citroen'ini alır, kente inerdik. Larry bu kasabayı çok seviyordu. Eski evler, meydan. Öyle sessiz bir yerdi ki insan yalnız kaldırım taşlarındaki kendi ayak seslerinden başka birşey işitemezdi. Ondördüncü Louis devrinden kalma bir il konağı, eski bir kilise, bir de kasabanın ta öbür ucunda Le Notre'ün elinden çıkma bahçe içinde bir şato vardı. Meydandaki gazinoda oturunca insan kendisini üçyüz yıl öncesinde yaşıyormuş sanır, yolun kıyısında duran otomobil sanki bu dünyadan değilmiş gibi gelirdi.

Larry Suzanne'e genç pilot olayını bir gün orada otururlarken anlatmış. Bunu ben kitabın başında anlatmıştım.

— Sana bunu niye anlattı acaba? diye sordum.

— Bilmem valla. Savaş sırasında kasabada bir hastane varmış, mezarlıkta sıra sıra tahta haçlar diziliymiş. Onları görmeye gittik. Çok kalmadık, orada yatan zavallı çocukları düşündükçe fena oldum. Dönerken yolda Larry hemen hemen hiç konuşmadı. Her zaman az yerdi ya, o akşam yemekte ağzına pek birşey koymadı. Çok iyi hatırlıyorum: Yıldızlı, güzel bir geceydi. Irmak kıyısına oturmuştuk. Gökyüzünün moru üzerinde birer gölge halinde yükselen söğütlerin görünüşü pek hoştu. Larry piposunu yakmıştı. Birdenbire, bana arkadaşından söz açtı, kendisini kurtarmak isterken nasıl öldüğünü anlattı.

Suzanne birasından uzun uzun içti.

— Tuhaf bir insan. Ben onu dünyada anlayamayacağım. Oturup bana kitap okumaktan pek hoşlanırdı... Kimi vakit, gündüz, ben çocuğa birşeyler dikerken, kimi vakit de, gece, çocuğu yatırdıktan sonra.

— Neler okurdu?

— O! herşeyi: Madame de Sevigné'nin mektuplarını, Saint-Simon'dan bazı parçalar. Imagine-toi (1), ben ki o güne dek gazeteden, ara-sıra da romandan başka bir şey okumamış bir insandım; romanı da, atölyelerde bu kitaptan söz edildiğini işitirdim de bana cahil demesinler diye okurdum... Okumanın böylesine güzel bir şey olduğunu hiç bilmiyordum. O eski yazarlar hiç de sanıldığı kadar aptal değillermiş.

— Kim sanırmış! diye alay ettim.

— Sonra beni de birlikte kitap okumaya başlattı. Phédre'i okuduk, Bérénice'i okuduk. O erkeklerin söylediklerini okuyordu, ben de kadınların.

Suzanne bunu anlatırken, bön bir tavırla: Bilmezsin, ne hoş oluyordu! diye ekledi. Okuduğumuz kitapların acıklı yerlerinde ben ağlamaya başlayınca o bana tuhaf tuhaf bakardı. Zayıf düşmüştüm, sinirlerim bozuktu da ondan ağlıyordum. Biliyor musun, o kitaplar yine hep yanımda. Şimdi bile, bazen Madame de Sevigné'nin mektuplarını okuyayım diyorum ama, bunları bana kendisi okurken duyduğum o tatlı sesi işitemediğim için, sakin sakin akan ırmağı, karşı kıyıdaki söğütleri göremediğim için, okuyamıyorum, yüreğim burkuluyor. Şimdi anlıyorum ki o birkaç hafta en mutlu günlerimmiş. Bu adam öylé tatlı, öyle melek gibi bir yaratık ki!

Suzanne aşırı duygusallaştığını düşünmüş, kendisiyle alay edeceğimden -haksız yere -korkmuş olacak ki, omuzlarını silkerek gülümsedi:

(1) Fransızca "Düşün hele"

— Biliyor musun, eskiden beri kararımı vermişimdir: Yaşlanıp da artık hiçbir erkek benimle yatmak istemeyince kiliseye koşacağım, günahlarım için pişmanlık getireceğim. Ama, Larry'yle işlediğim günahlar için dünyada pişman olmam, dünyada!

— Anlattığına göre, pişman olacak bir şey yok ki bunda.

— Daha yarısını bile anlatmadım. Biliyor musun, benim yapım sağlamdır; bütün gün açık havada kalarak, iyi yiyip iyi uyuyarak, hiç bir tasa çekmeden yaşayarak, üç-dört hafta içinde eski halimi bulmuştum. Güzelleşmiştim de: Yanaklarıma renk gelmiş, saçlarım eski parlaklığını bulmuştu. Kendimi yirmi yaşında gibi görüyordum. Larry her sabah ırmağa girerdi, o yüzerken ben de kıyıdan kendisini seyrederdim. Vücudu güzeldir. Benim o İskandinav gibi atlet yapılı değil ama, güçlü, son derece biçimli bir vücut.

Benim o halsiz günlerimde büyük bir sabır göstermişti ama, artık iyileştiğim için, kendisini daha da bekletmeye bir neden göremiyordum. Herşeye hazır olduğumu çıtlattım; anlamamış gibiydi. Siz Angio-Saksonlar tuhaf insanlarsınızdır; hem sertsinizdir, hem de duygulu. Erkek yanınız pek güçlü değildir, bunu yadsımanın anlamı yok. Kendi kendime: Belki nezaketinden ileri geliyor... dedim Benim için bunca şey yaptı, çocuğumu buraya getirtti; belki karşılığını istemeye çekiniyordur. dedim. Bunun üzerine bir gece yatmaya giderken: Bu gece senin odana geleyim mi? diye sordum.

Güldüm:

— Pek açıkça söylemişsin, değil mi?

Suzanne saf bir tavırla: Valla, onu benim odama çağıramazdım ki, dedi. Odette'le bir odada yatıyordum. Larry o sevecen bakışlı gözleriyle bir ara yüzüme baktı, sonra gülümsedi: Gelmek istiyor musun? diye sordu. İstemez olur muyum? Sende bu vücut varken... dedim. Peki, gel öyleyse, dedi.

Yukarı çıktım, soyundum, sonra aralıktan usulca geçip odasına girdim. Yatağına uzanmış, piposunu içe içe kitap okuyordu. Ben girince piposunu, kitabını bıraktı, bana yer açmak üzere yana çekildi.

Suzanne sustu. Bir şey sormayı doğru bulmuyordum. Biraz sonra o yeniden aldı:

— Tuhaf bir erkekti, Pek tatlı, sevecen, içli; ateşli olmamakla birlikte, erkekçe. Ne demek istediğimi bilmem anlıyor musun. Sonra, zerre kadar yadırganacak bir alışkanlığı yok. Sıcak kanlı bir okul çocuğu gibiydi. Bu hali de bana biraz garip geliyor, daha doğrusu yüreğime dokunuyordu. Ayrıldığımız zaman içimde bir duygu vardı: Sanki o bana değil de ben ona borçluluk duyuyordum. Dışarı çıkıp kapıyı kaparken baktım: Yeniden kitabını almış, kaldığı yerden okumaya başlamıştı.

Gülmeye başladım. Suzanne biraz üzgün bir tavırla: Bunda gülebilecek bir şey buluyorsan memnun olurum doğrusu, dedi. Pek nükteden yoksun bir kadın değildi. Kıs-kıs güldü. Çok geçmeden anladım ki, ondan çağrı beklersem, kıyamete dek bekleyecektim. Onun için, canım istediği zaman odasına gidip yatağına giriyordum. Bana karşı çok iyi davranıyordu. Kısacası, onda da herkeste olduğu gibi doğanın verdiği istek vardı ama, neye benziyordu, biliyor musun? Hani işi-çok insanlar vardır, karınlarının acıktığını unuturlar ama, önlerine güzel bir yemek hazırlanınca iştahla yerler. İşte tıpkı onun gibi.

Bana kimin tutulduğunu hemen anlarım, Larry'nin beni sevdiğini söyleyemezdim ama, sanırım alışmıştı bana. İnsan işbilir olmalı. Onun için, kendi kendime: Paris'e döndüğümüzde benimle yaşamak isterse, işime gelir, kabul ederim, diyordum. Biliyordum ki çocuğu da yanıma almama izin verecekti. Buna ben daha da memnun olurdum. İçimden gelen bir duygu bana, Larry'ye tutulman delilik olur! diyordu. Biliyor musun, kadınlar çok talihsizdir, severlerse sevilmezler. Onun için, duygularıma dizgin vurmaya karar verdim.

Suzanne sigarasından derin derin çekti, dumanını burnundan çıkardı.Vakit epey geç olmuştu, masaların bir çoğu boşalmıştı. Yalnız, tezgâhın başında bir kaç kişi vardı.

— Bir sabah, kahvaltıdan sonra, ırmak kıyısına oturmuş, bir şey dikiyordum, Odette de Larry'nin aldığı oyuncaklarla oynuyordu,

baktım Larry bana doğru geliyor. Sana esenkal demeye geldim, dedi. Şaşırmıştım: Bir yere mi gidiyorsun? diye sordum. Evet, dedi. Temelli mi? dedim. Sen artık iyileştin. İşte bu da sana yazı geçirecek kadar bir para: Paris'e gidip yeniden iş tutuncaya dek yetişir, dedi. Öyle şaşırmıştım ki ne söyleyeceğimi bilemedim. Karşımda durmuş, o saf tavrıyla gülümsüyordu. Seni darıltacak bir şey mi yaptım? diye sordum. Yo, aklına hiç öyle bir şey gelmesin. İşim var. Burada iyi vakit geçirdik, dedi. Sonra çocuğa döndü: Gel, amcana güle güle de bakayım! dedi.

Odette anlayacak yaşta değildi. Larry onu kucağına alıp öptü. Sonra beni de öptü, otele girdi. Bir-iki dakika sonra otomobille uzaklaştığını duydum. Elimdeki paralara baktım. Oniki bin franktı. Öyle birdenbire vermişti ki olmaz diyecek vakit bulamamıştım. Kendi kendime: "Zut alors! (1) dedim. Hiç olmazsa bir şeye şükretmeliydim: Larry'ye gönlümü kaptırmamıştım. Yalnız, bu işi bir türlü de kavrayamıyordum.

Gülmekten kendimi alamadım.

— Biliyor musun, ben vaktiyle ancak gerçeği söylemekle kendime mizahçı olarak ufak bir ün sağlamıştım. Birçok kimseler bunlara öyle şaşırıyorlardı ki benim alay ettiğimi sanıyorlardı.

— Sözlerinde anlattıklarımla ilgili birşey göremiyorum dedi.

— Valla, bence Larry, tanıdığım insanlar arasında, hiçbir çıkar gözetmeyen tek adamdır. Davranışlarını garip gösteren de budur. Bütün yaptıklarını ancak inanmadıkları Tanrı uğrunda yapan kimseleri görmeye alışık değilizdir.

Suzanne yüzüme baktı:

— Sen çok içtin sanırım!

---

(1) Fransızca "Aldırma!"

BEŞİNCİ BÖLÜM

I

Paris'teki işimi savsakladım. İlkbaharda Paris pek güzeldi. Champs-Elysée'de kestane ağaçları çiçek açmış, sokakları şen bir aydınlık kaplamıştı. İnsan bir haz, şehevi ama kalabalıktan uzak, geçici hafif bir haz duyuyor, adımlarını daha çevik atıyor, zekâsı daha canlı işliyordu. Çeşitli ahbaplarım arasında geçirdiğim günlerimden memnundum; içim geçmiş günlerin güzel anılarıyla dolarak, gençlik şevkimi hiç olmazsa mânen yeniden elde etmiştim. Kendi kendime, bir daha belki hiç elime geçmeyecek olan böyle bir ânın zevklerinden yararlanmayıp da dikkatimi işe verirsem aptallık etmiş olurum diyordum.

Ben, İsabel, Gray, Larry, dördümüz, yakınlardaki görülecek yerlere gidiyorduk. Chantilly'ye, Versailles'e, Saint Germain'e, Fontainebleau'ya gittik. Her gittiğimiz yerde de kendimize güzel, bol-bulamaç bir şölen çekiyorduk. Gray o iri gövdesini doyurabilmek için bir hayli yiyor, biraz aşırı içmeye de hevesli bulunuyordu. Ya Larry'nin uyguladığı tedavi sayesinde, ya da zamanla, sağlığı düzelmişti. O öldürücü başağrıları artık geçmiş, Paris'e ilk geldiği zaman gördüğüm o perişan bakışlarındaki şaşkınlık artık kalmamıştı. Pek konuşmuyor, yalnız arada-sırada, herkesin bildiği bir öykü anlattığı oluyordu. İsabel'le benim saçma-sapan şakalarımıza da kahkahalarla gülüyordu. Yaşamdan memnundu.

Çevresindekileri eğlendiren bir kimse olmamakla birlikte, kendisi öyle neşeliydi, en ufak şeyden öyle memnun oluyordu ki sevmemek elde değildi. Bazı kimseler vardır, insan baş başa bir gece geçirmekten kaçınır ama, tanıdıktan sonra altı ay konuşsa doyamayacağını anlar; işte Gray böyle bir adamdı. İsabel'e olan aşkını görmekten insan büyük bir haz duyuyordu. Karısının güzelliğine hayrandı, onun dünyanın en göz alıcı, en büyüleyici yaratığı sayıyordu. Larry'ye karşı duyduğu bağlılık ise, bir köpeğin sahibine olan bağlılığı gibi bir şeydi, bunu gördükçe insanın içi sızlıyordu.

Larry de memnun görünüyordu. Bana öyle geliyor ki kafasındaki tasarılarla uğraşmayı bir süre için bırakmıştı; o günleri tatil olarak kabul ediyor, elinden geldiğince tadını çıkarmaya bakıyordu. O da pek konuşmuyordu ama, zararı yoktu; onun bulunuşu bile yeter derecede bir konuşma demekti. Öyle rahat, öyle neşeli bir hali vardı ki, insan onun verdiğinden daha çoğunu istemeye gerek görmüyordu. Ben çok iyi biliyordum ki günlerimizi böylesine mutlu geçirmemizi onunla bir arada olmamıza borçluyduk. Parlak, nükteli bir şey söylediği hiç olmuyordu ama, o olmasa hepimize bir durgunluk gelirdi, sağlam.

Yine bu gezintilerden birinden dönerken, gördüğüm sahne beni şaşırttı. Chartres'e gitmiştik, Paris'e dönüyorduk. Otomobili Gray kullanıyordu, Larry de yanına oturmuştu; İsabel'le ben arkadaydık. Bütün gün dolaşmış, yorulmuştuk. Larry kolunu önümüzdeki yerin arkalığına uzatmış, öyle oturuyordu. Bu yüzden gömleğinin kolu yukarıya doğru sıyrılmış, düzgün güçlü bileği, ince kıllarla hafifçe kaplı esmer teni görünüyordu. Güneşte bu kıllar altın gibi parlıyordu. İsabel'in hiç kımıldamadan duruşu tuhafıma gitti, dönüp baktım: Öyle kımıltısız duruyordu ki kendinden geçmiş, gözleri açık uyuyor gibiydi. Sık sık soluyordu. Gözleri karşısındaki o hafif kıllı, damarlı bileğe, ince-uzun ama, güçlü ele dikilmişti; yüzünde öyle ateşli bir istek vardı ki bunu ne o güne dek başka birinin yüzünde görmüştüm, ne de ondan sonra gördüm. Bu yüz baştan başa isteği anlatan bir maske gibiydi. İsabel'in yüzündeki o zarif çizgilerin böylesine çılgın bir istek anlamı alabileceği dünyada aklıma

gelmezdi. Beşeri olmaktan çok, hayvanı bir anlamdı bu. Yüzündeki güzellik kaybolmuş, yerine çirkin, korkunç bir hal gelmişti. Kızgın bir dişi köpeği andırıyordu ki bu da, benim içimi bulandırıyordu. İsabel yanında benim bulunduğumu unutmuştu; herşeyi unutmuştu. Şimdi, koltuğun arkalığı üzerine gevşek bir halle uzanmış olan o elden, ona çılgın bir istek veren elden başka birşey yoktu onun için. Sonra, sanki yüzünün kasları birdenbire gerilmiş gibi, birden irkildi, gözlerini kapayarak arkasına yaslandı.

— Bana bir sigara verin.

Bunu öyle boğuk bir sesle söylemişti ki neredeyse sesini tanıyamamıştım. Tabakamdan bir sigara çıkarıp uzattım, yaktım. İsabel sigarasını çabuk çabuk içiyordu. Ondan sonra boyuna dışarısını seyretti, tek laf etmedi.

Onların evine gelince Gray, Larry'ye, beni otele götürmesini sonra da arabayı garaja çekmesini söyledi. Larry sürücü yerine geçti, ben de onun yanına oturdum. Evlerinin kapısına doğru giderlerken İsabel kocasının koluna girdi, yaslanarak başını çevirip yüzüne baktı. Nasıl bir anlamla baktığını görmemiştim ama, tahmin edebilirdim. Gray'in o gece yatakta çok ateşli bir kadınla karşılaştığı kesindi ama, bu ateşi neye borçlu olduğunu asla bilmeyecekti.

Haziran sonuna yaklaşıyorduk, benim Riviera'ya dönmem gerekiyordu. İsabel'le kocası Elliott'ın Amerika'ya giden ahbaplarının Dinard'daki köşklerini tutmuşlardı. Okul tatil olur olmaz çocuklarla oraya gideceklerdi. Larry işini bırakmıyor, Paris'te kalıyordu ama, kendisine elden düşme bir Citroen almak üzereydi, ağustosta onlara gidip birkaç gün kalmaya söz verdi. Paris'teki son gecem dolayısıyla onların üçünü de yemeğe çağırdım. Sophie Macdonald'la o gece tanıştım.

II

İsabel Paris'in serseri yatağı olan yerlerini dolaşmayı çok istiyordu, ben de oraları biraz tanıdığım için kendilerine kılavuzluk etmemi istemişti. Bu iş benim pek hoşuma gitmedi, çünkü bu gibi yerlerdeki insanlar başka âlemden gelenleri pek hoş karşılamazlar. Yalnız, İsabel direniyordu. Cansıkıcı şeylerle karşılaşacağımızı kendisine haber verdim, pek yalın giyinmesini de salık verdim.

O akşam yemeği geç yedik, bir saat kadar Folies Bergére'de oturduk, sonra yola koyulduk. Onlar önce Notre-Dame yakınlarındaki bir meyhaneye götürdüm. Buraya haydutlar, onlarla düşüp kalkan kadınlar gelirdi. Meyhanenin sahibini tanırdım. Uzun bir masada bize yer açtı. Aynı masada pek uygunsuz insanlar da oturuyorlardı ama, hepsine içki ısmarladım, birbirimizin sağlığına kadeh kaldırdık. Duman içinde, sıcak, pis bir yerdi burası.

Sonra onları alıp Sphynx'e götürdüm. Burada üzerlerinde şık, şatafatlı bir giysiden başka bir şey bulunmayan, göğüsleri, göbekleri falan meydanda birtakım kadınlar, karşılıklı iki sıraya otururlar, çalgı başlayınca hep birlikte kalkıp oynarlardı. Gözlerini de mermer masalarda çepe çevre oturan erkeklerden ayırmazlardı. Bir şişe sıcak şampanya getirttik. Önümüzden geçerlerken kadınlardan biri

İsabel'e bir göz etti, İsabel bunun anlamını kavradı mı kavramadı mı, bilmem.

Oradan Rue de Lappe'e gittik. Burası karanlık, dar bir sokaktır, insan daha oraya girer girmez belirli bir şehvet havasıyla karşılaşır. Bir gazinoya girdik. Yine o soluk benizli, sefahat kurbanı delikanlı piyano çalıyor, yorgun halli yaşlı bir adam kemanının üzerine abanmış, çabalayıp duruyordu; üçüncü bir adam da saksofonla cırlak bir ses çıkarıyordu.

İçerisi hıncahınç doluydu, hiç boş masa yok gibiydi ama, "patron" bizim yağlı müşteri olduğumuzu görünce, hemen bir çifti zorla yerlerinden kaldırdı, başkalarının oturduğu bir masaya oturttu, boşalan masaya da bizi aldırdı. Yerlerinden olan bu iki kişi buna içerlemişlerdi. Bizim için hiç de iltifat sayılmayacak şeyler söylediler.

Büyük bir kalabalık dans ediyordu: Şapkaları al ponponlu deniz erleri; çoğunun kasketi başında, çevreleri boyunlarında erkeklerle yaşları ilerlemiş kadınlar; kısa etekli, renk renk gömlekli, gözlerine dek boyalı kızlar; saçları boyalı şişko kadınlarla dans eden iri-yarı, kart suratlı kadınlar vardı. Ayrıca, kadınlarla dans eden erkekler de vardı.

Hava sigara dumanı, içki, ter kokuyordu. Çalgı durmadan çalıyor, bu güruh da, yüzleri ter içinde, korkunç bir biçimde kendilerinden geçmişler, dönüp duruyorlardı. Aralarında iri-yarı, vahşi tavırlı birkaç kişi de vardı ama, çoğu kısa boylu, cılız insanlardı. Çalgı çalan o üç adama baktım: Makineden farkları yoktu; öylesine duygusuz çalıyorlardı. Kendi kendime: Kimbilir, dedim, belki de bu işe başladıkları zaman bir gün büyük bir sanatkâr olacaklarını, kendilerini dinlemek için herkesin uzak yerlerden geleceklerini, alkışlayacaklarını düşünmüşlerdir. İnsan böylesine kötü keman çalmak için bile ders almak, çalışmak zorundadır. Bu kemancı bütün o zahmetlere bu pis kokan yerde sabahlara dek fokstrot çalmak için mi katlanmış?

Çalgı kesildi, piyano çalan adam kirli bir mendille yüzünü sildi. Dans edenler, kimi sarsıla sarsıla, kimi yalpa vura vura, kimi sendeleye sendeleye, yerlerine oturdular.

Birdenbire bir Amerikan sesi işittik:

— Bırak şimdi!

Karşıdaki masalardan birinden bir kadın ayağı kalkmıştı. Yanındaki adam onu oturtmaya çalışıyordu. Kadın adamı itip ileriye doğru fırladı. Son derece sarhoştu. Bizim masaya doğru geldi; olduğu yerde sallanıyor, aptal aptal sırıtıyordu. Bizi pek gülünç bulmuş gibiydi. Yanımdakilere baktım: İsabel gözlerini kadına dikmiş, öyle bakıyordu. Gray somurtmuş, kaşlarını çatmıştı. Larry ise sanki gözlerine inanamıyormuş gibi bakıyordu.

Kadın:

— Merhaba! dedi.

İsabel:

— Sophie! diye haykırdı.

Kadın boğuk bir sesle:

— Kim sandın ya? diye karşılık verdi. O sırada yanımızdan geçen garsonun koluna yapıştı: Bana bir sandalye bul, Vincent.

Garson kolunu hızla çekerek:

— Sen kendin bul dedi.

Kadın, garsonun yüzüne tükürerek:

— Salaud! **(1)** diye bağırdı.

Yanımızda kolları sıvalı oturan, kır saçlı, koca kafalı, şişman, iri-yarı bir adam:

— T'en fais pas, Sophie. **(2)** dedi. Al sana sandalye.

Sophie, yine ayakta, sallanarak:

— Ne tuhaf! hepinizi bir arada buldum! diyordu. Merhaba, Larry. Merhaba Gray. Adamın sürdüğü sandalyeye çöktü. Hadi, hep birlikte içelim. Patron! diye bağırdı.

---

(1) Fransızca "Pis herif!"
(2) Fransızca Boş ver, Sophie!

Gazino sahibinin gözünü bizden ayırmadığını görüyordum. Bize doğru geldi. Kadına teklifsiz bir tavırla:

— Sen bunları tanıyorsun ha, Sophie? diye sordu.

Sophie o sarhoş haliyle kahkaha attı:

— Ta gueule! **(1)** Çocukluk arkadaşım benim bunlar. Bir şişe şampanya getir, benden. Ama, sakın urine de cheval **(2)** olmasın, bak. İnsanın kusmadan içebileceği bir şey getir.

Adam:

— Sen sarhoş olmuşsun, Sophie'ciğim dedi.

— Defol buradan!

Gazinocu, bir şişe şampanya satabildiği için memnun, gitti. Biz, ne olur, ne olmaz diye, konyakla soda içiyorduk. Sophie bir ara dalgın dalgın bana baktı.

— Bu arkadaşın kim, İsabel? diye sordu.

İsabel benim adımı söyledi.

— Ya? Hatırladım: Siz bir ara Chicago'ya gelmiştiniz. Arkanızda kolalı gömlek vardı, değil mi?

Gülümseyerek:

— Belki dedim.

Ben kendisini hatırlamıyordum ama, bunda şaşılacak bir şey yoktu, çünkü Chicago'ya gideli on yıl olmuştu, orada bir çok kimseyle tanışmıştım, ondan sonra da bir alay insan tanımıştım.

Sophie uzun boylu bir kadındı; ayakta dururken daha da uzun görünüyordu, çünkü pek zayıftı. Arkasında açık yeşil ipek bir gömlek vardı, bumburuşuk, leke içinde; altında da kısa bir kara eteklik. Kısa kesilmiş, iri lüleler halinde kıvrılmış, dağınık saçları kınalıydı. Yüzü aşırı boyanmıştı, yanaklarına gözlerinin ucuna dek allık sürmüş, gözkapaklarını maviye boyamıştı. Kaşlarına, kirpiklerine

(1) Fransızca "Tut çeneni!"
(2) Fransızca "At sidiği"

sürme çekmiş, dudaklarına koyu kızıl bir boya sürmüştü. Tırnakları boyalı, elleri kirliydi. Oradaki kadınların hepsinden daha çok bir sokak kadınına benziyordu; bana yalnız sarhoş değil, esrar da çekmiş gibi geldi. Yalnız, onda şehevi bir çekicilik bulunduğu da yadsınamazdı. Başını böbürlenir gibi bir tavırla kaldırıyor, yüzündeki boyalar arasından gözlerinin keskin yeşili daha da ortaya çıkıyordu. Sarhoşluktan üzerine bir baygınlık çöktüğü için, karşımızda arsız, utanmaz bir tavırla duruyordu ki bunun da erkeklerin isteğini kışkırtması pek doğaldı. Hepimize alaylı alaylı gülümseyerek bakıyordu.

— Beni gördüğünüze pek memnun olmadınız besbelli, dedi.

İsabel, soğuk bir gülümseyişle, çekingen bir tavırla:

— Paris'te olduğunu işitmiştim, dedi.

— Öyleyse telefon edebilirdin. Telefon rehberinde adım var.

— Biz buraya geleli çok olmadı ki.

Gray karısını zor durumdan kurtarmak için söze karıştı:

— Nasıl, burada iyi vakit geçiriyor musun, Sophie?

— Hem de nasıl! Sen top attın, değil mi, Gray?

Gray'in yüzü mosmor kesildi:

— Evet.

— Aldırma! Chicago'da işler bozuldu besbelli. Talihim varmış ki vaktinde kurtuldum oradan. Bu herif niye bize içecek bir şey getirmedi, kuzum?

Garson, elindeki tepside bir şişeyle, bardaklarla, masaların arasından kendine yol açmaya çalışıyordu.

— Geliyor, dedim.

Bunu söylemem üzerine Sophie gözlerini bana dikti.

— Kocamın ailesi beni Chicago'dan kovdular. S...ci ünlerini bir paralık ediyormuşum. Kaba kaba güldü.

Şampanya geldi, bardaklara dolduruldu. Sophie, eli titreye titreye, bardağını dudaklarına götürdü.

— Kolalı gömleklerin canı cehenneme. Bardağını bir yudumda

boşalttı, sonra gözlerini Larry'ye çevirdi: Senin pek anlatacak pek bir şeyin yok sanırım, Larry?

Kadın bizim yanımıza geldiğinden beri Larry gözlerini onun üzerinden hiç ayırmamıştı ama, yüzünde pek sakin bir hal vardı. Gülümsedi.

— Ben pek konuşkan değilimdir.

Çalgı yeniden başladı Bu sırada bir adam bize doğru geldi. Uzunca boylu, iri yapılı, iri gaga burunlu, parlak gür kara saçlı, şehevi dudaklı bir adamdı bu. Savanardo'ya **(1)** benziyordu ama, kötü ruhlusu. Oradakilerin çoğu gibi bunun da yakalığı yoktu, vücuduna yapışık ceketini de sıkı sıkı iliklemiş, beli olduğu gibi ortaya çıkmıştı.

— Gel, Sophie. Dans edeceğiz.

— Çekil buradan! Benim işim var. Görmüyor musun, arkadaşlarımla konuşuyorum.

— J'm'en fous de tes amis **(2)** Arkadaşlarının canı cehenneme! Benimle dans edeceksin. Koluna yapıştı.

Sophie kolunu hızla çekti, birdenbire öfkeyle: "Fous-moi la paix, espéce de con!" **(3)** diye bağırdı.

— Merde! **(4)**

— Mange **(5)**

Gray onların ne dediğini anlamıyordu ama görüyordum ki İsabel, ayıp sözleri bilmek konusunda en namuslu kadınlarda bile bulunan o garip yeti sayesinde bunları anlamış, yüzünü tiksintiyle buruşturmuştu.

Adam kolunu kaldırdı, nasırlı bir işçi eli olan elini açtı, tam Sophie'ye bir tokat indirmek üzereyken Gray sandalyesinden doğruldu. O kötü Fransızca'sıyla:

---

(1) Fransızca, Onbeşinci yüzyılda yaşamış ünlü bir İtalyan papazı.
(2) Fransızca "Arkadaşların bana vız gelir."
(3) Fransızca "Defol buradan kerata!"
(4) Fransızca "Hadi ordan b..."
(5) Fransızca "Yer misin!"

— Allez-vouz-en! (1) diye bağırdı. Adam durdu, Gray'e öfkeli öfkeli bir baktı.

Sophie, alaylı bir kahkahayla güldü.

— Dikkat et, Coco! dedi. Senin pestilini çıkarır.

Adam Gray'in boyuna-posuna, gücüne-kuvvetine baktı, somurtarak omuzlarını silkti, hepimize bir küfür savurarak, çekilip gitti. Sophie bir sarhoş gülüşüyle güldü. Biz konuşmuyorduk. Ben Sophie'nin bardağını doldurdum. Sonuna dek içtikten sonra: Sen Paris'te misin, Larry? diye sordu.

— Şimdilik.

Sarhoşla konuşmak zordur; ayıklar onun karşısında daha güçsüz durumdadırlar. Soğuk, somurtkan bir hava içinde bir-iki dakika daha konuştuk. Sonra Sophie sandalyesini arkaya doğru itti.

— Artık benimkinin yanına gideyim, gitmezsem ifrit olur. Hırçın herifin biri; ama, valla, yaman adam! Ayakta sallanıyordu. Hadi şimdilik esenkalın, çocuklar. Yine gelin. Ben her gece buradayım.

Dans edenlerin arasından kendine yol açarak geçti. Kalabalıkta kayboldu.

İsabel'in o resim gibi yüz çizgilerinde beliren, hem öfke, hem tiksinti okunan buz gibi soğuk hali görünce az daha gülecektim. Hiçbirimiz konuşmuyorduk.

En sonunda, İsabel birdenbire:

— Pek pis bir yer burası! dedi. Kalkın gidelim.

Bizim içtiklerimizin de, Sophie'nin ısmarladığı şampanyanın da parasını verdim, dışarı doğru yollandık. Herkes dansa kalkmıştı, kimse görmeden çıktık.

Saat ikiyi geçmişti. Bana göre, artık yatma vakti gelmişti ama, Gray'in karnı açmış; bunun üzerine, Montmartre'de Graf Gazinosu'na gidip bir şey yemeyi önerdim. Yolda giderken kimse

(1) Fransızca "Defol buradan!"

konuşmuyordu. Otomobili Gray sürüyordu, ben de yanına oturmuştum, ona yolu gösteriyordum. O şatafatlı lokantaya geldik. Taraçada oturanlar vardı daha. İçeri girdik, domuz sucuğuyla yumurta, bira getirttik.

İsabel, hiç olmazsa görünüşte, eski halini bulmuştu. Paris'in bu serseri yatağı yerlerini bildiğim için, belki de biraz alayla, beni kutladı.

— Sen kendin istedin, dedim.

— Ben memnunum. Çok güzel bir gece geçirdim.

Gray:

— Aman ne pis yerler! dedi. Hele o Sophie!

İsabel omuzunu silkti. Sonra bana döndü:

— Hatırlıyor musunuz? diye sordu. Bize yemeğe ilk geldiğiniz gece yanınızda oturuyordu. Başındaki bu korkunç kızıl saçlar o zaman yoktu. Saçlarının asıl rengi koyu kumraldı.

Belleğimi yokladım. Çok geç bir kız hatırlıyordum: Yeşile çalan mavi gözleri, başını hoş bir biçimde tutuşu vardı. Güzel değildi ama, körpe, saf bir kızdı; hem utangaç, hem afacan hali hoşuma gitmişti.

— A! hatırlıyorum elbette! Adını beğenmiştim. Sophie adında bir teyzem vardı benim.

— Bop Macdonald adında bir çocukla evlendi.

Gray de:

— Hoş bir çocuktu, dedi.

İsabel anlatıyordu:

— Tanıdığım en yakışıklı erkeklerden biri de oydu. Bu kızın nesini beğeniyordu, bir türlü anlayamamıştım. Bizden az sonra evlendiler. Sophie'nin annesi ilk kocasından ayrılmış, Standart Oil şirketinde bir adamla evlenerek Çin'e gitmişti. Sophie, Marvin'de babasının yanında oturuyordu. Onun için, sık sık görüşürdük. Evlendikten sonra, neden bilmem, bizim aramızdan kayboldu. Bop Macdonald avukattı ama, kazancı pek iyi değildi. Kentin kuzey yanlarında, asansörsüz bir apartmanda oturuyorlardı. Yalnız, asıl

neden bu değildi. Kimseyle görüşmek istemiyorlardı da ondan. Birbirini böylesine çılgınca seven insan görmedim. Evleneli iki-üç yıl geçtiği, bir de çocukları olduğu halde bile sinemaya gittikleri zaman, tıpkı âşıklar gibi, adam kolunu karısının boynuna atar, Sophie'de başını onun omuzuna dayardı. Chicago'da herkes onları konuşurdu.

Larry, İsabel'in anlattıklarını dinliyordu ama, hiçbir şey söylemiyordu. Ne düşündüğünü yüzünden anlamak da olanaksızdı.

— Sonra ne oldu? diye sordum.

— Üstü açık, küçük bir otomobilleri vardı. Bir gece Chicago'ya dönüyorlarmış. Çocukları da yanlarındaymış. Nereye gitseler çocuğu da yanlarına alırlardı, çünkü evde çocuğa bakacak kimseleri yoktu. Her işi Sophie yapardı. Ayrıca, çocuğu ikisi de delicesine severdi. İçine bir alay sarhoş dolmuş, saatte seksen kilometre hızla giden büyük bir sedan otomobil birdenbire üzerlerine bindiriyor. Bop'la çocuk oracıkta ölüyor. Sophie'nin yalnız bir iki kaburga kemiği kırılıyor. Bob'la çocuğun öldüğünü Sophie'den uzun süre saklıyorlar, en sonunda söylemek zorunda kalıyorlar. O zaman olan olmuş. Sophie az daha aklını kaçırıyormuş. Çığlıkları yedi mahalleden duyuluyormuş. Gece gündüz yanında adam bulunduruluyordu, bir keresinde kendisini pencereden aşağı atıyormuş. Biz elimizden geldiğince avutmaya çalışıyorduk ama, bize düşman kesilmişti sanki. Hastaneden çıkınca sanatoryuma koydular, aylarca orada kaldı.

— Zavallı!

— Sanatoryumdan çıkmasına izin verilince içkiye başladı, içip sarhoş olunca da kim isterse geceye onunla geçiriyordu. Kocasının ailesi için bu hal korkunç bir şeydi. Hepsi, kendi-halinde, ağırbaşlı insanlardı, dile düşmekten pek çekinirlerdi. Başlangıçta hepimiz Sophie'yi yola getirmeye çalıştık ama, olacak gibi değildi. Yemeğe çağırdığımız vakit sürer sürüştürür, öyle gelirdi; daha herkes otururken o kalkar giderdi. Sonra, birtakım kötü kimselerle düşüp kalkmaya başladı. Bunun üzerine, biz artık kendisiyle ilgilenmez olduk. Bir gün, sarhoşken otomobil kullandığı için ceza yedi. Otomobilde, bir

meyhanede tanıştığı kaçak bir İtalyan'la berabermiş, bu adamı da polis arıyormuş.

— Peki parası var mıydı? diye sordum.

— Bob'un sigortası varmış. Çarpan otomobilin sahipleri de sigortalıymışlar, Sophie onlardan da bir miktar para aldı. Gelgelelim, bunlar çok sürmedi, elbet. Pek hovarda davranıyordu. İki yıl sonra beş parası kalmadı. Haminnesi onun yeniden Marvin'e gelmesini istemiyordu. Kocasının ailesi de ona, başka yere gidersen sana aydan aya para yollarız, demişler. Bana kalırsa şimdi işte onların yolladıkları parayla geçiniyor.

— Dünya tersine döndü, dedim. Eskiden bizde, ailenin yüzkarası olanları Amerika'ya gönderirlerdi. Anladığıma göre, şimdi de sizin oralardan Avrupa'ya yolluyorlar.

Gray:

— Ne de olsa, kıza acıyorum, dedi.

İsabel soğuk bir tavırla:

— Acıyor musun? dedi. Ben acımıyorum. Evet, büyük bir yıkıma uğradı; o zaman, Sophie'nin hesabına kimse benim kadar üzülmemiştir. Birbirimizi çocukluktan beri tanırdık. Ama, insan böyle bir yıkımı yener, eski durumuna döner. Sophie'nin mahvoluşu biraz da kendinden. Yaradılış bakımından dengesizdi o. Bob'a karşı duyduğu sevgi bile aşırı derecedeydi. İradesi sağlam olsaydı yaşamını yine düzeltebilirdi.

— Şu olsaydı, bu olsaydı... diye söylendim. Bence biraz sert davranıyorsun sen, İsabel.

— Hiç de değil. Ben aklı başında bir insanım, Sophie'ye acımak için bir neden göremiyorum. Tanrı biliyor ya: Gray'i de, çocukları da benim kadar seven olmasın; öyleyken yine de bir otomobil kazasında ölseler, deli gibi olurum, er-geç yine kendimi toplarım. Sen de böyle olmasını istersin değil mi, Gray? Yoksa her gece kör-kütük sarhoş olup da geceyi Paris'teki serserilerle geçirmemi mi istersin?

Bunun üzerine Gray, kendisinden hiç işitmediğim derecede nükteli bir karşılık verdi:

— Eskiden olsaydı, ölümün yakıldığı yere arkanda Molyneux'den alınmış yeni bir giysiyle gelmeni isterdim elbette ama, artık bu gelenek kalktığına göre, bence senin yapacağın en iyi şey hemen briç masasına oturmaktır. Dört oyunda en aşağı üç-buçuk kez kozunu kullanmamak ustalığını gösterirsen sevinirim.

İsabel'e kocasını, çocuklarını, içten olmakla birlikte, pek de çılgınca sevmediğini söylemek istiyordum ama, o dakikada uygun düşmezdi.

İsabel, aklımdan geçeni anlamış olacak ki, biraz haşin bir tavırla:

— Ne söyleyecektiniz? diye sordu.

— Ben de Gray'le aynı düşüncedeyim, dedim. Kıza acıyorum.

— Kız değil o, otuz yaşında!

— Bana kalırsa kocasıyla çocuğu ölünce kendisi için artık kıyamet kopmuş saymış. Başına geleceklere aldırmaz olmuş, bunca zalim davranan yaşamdan öç almak için kendisini korkunç bir içki, şehvet uçurumuna atmış. Eskiden göklerde yaşıyormuş, oradan ayrılınca basbayağı insanların basbayağı dünyasına uyamamış, cehenneme dalmış. Bence, tanrıların kevserinden çokça tatmamış olsaydı, ölümlülerin içkisinden de içebilirdi.

— Bunlar sizin romanlarda yazdığınız şeyler. Hepsi saçma, saçma olduğunu siz de bilirsiniz. Sophie çamurlarda sürünüyor, çünkü çamurlarda sürünmekten hoşlanıyor. Kocasını, çocuğunu yitiren kadın bir o mu? Sophie'nin şeytana uyması ondan değil. İyilik bulunan yerden şeytan çıkmaz. Onun içinde eskiden beri şeytan varmış. Bu otomobil kazası onun savunma gücünü kırarak asıl kimliğini ortaya çıkarmıştır. Ona karşı gösterilecek acıma duygusuna yazık olur. Onu eskiden beri içinde beslediği asıl benlikle görüyorsunuz şimdi.

Larry hiç sesini çıkarmamıştı. Derin bir düşünceye dalmış gibiydi, bizim konuştuklarımızı pek işitmiyor gibi geliyordu bana. İsabel'in bu sözlerinden sonra kısa bir sessizlik oldu. Sonra Larry

konuşmaya başladı ama, sanki bizimle değil de, kendi kendine konuşuyormuş gibi, garip, yalın bir sesle. Gözleri de geçmiş günlerin loş uzaklıklarına dalmış gibiydi:

— Ondört yaşındaki halini hatırlıyorum. Uzun saçları alnından arakaya doğru taranmış, ensesinde kara bir kurdeleyle toplanmıştı. Çilli yüzünde ağırbaşlı bir görünüş vardı. Yüksek emelleri olan, vakur, yine de alçak-gönüllü bir çocuktu. Eline ne geçerse okurdu, aramızda hep kitaplardan söz ederdik.

İsabel, hafifçe kaşlarını çatarak:

— Ne zaman? diye sordu.

— O! Sen annenle kibar toplantılarına gittiğin zamanlar. Ben dedesinin evine giderdim, bahçelerinde kocaman bir karaağaç vardı, onun altına oturur, birbirimize kitap okurduk. Şiiri pek severdi, kendisi de bir çok şiir yazmıştı.

— O yaştaki birçok kız şiir yazar. Birşey değil ki bu!

— Elbette, aradan uzun zaman geçti, o günlerde iyi şiiri kötü şiirden ayıredecek bir yaşta olduğumu da ileri süremem.

— Sen de ancak onaltı yaşında falandın besbelli.

— Taklit yoluyla yazılmış şiirlerdi bunlar, elbette. En çok Robert Frost'un etkisi vardı. Yalnız, bana öyle geliyor ki o yaşta bir kız için ne de olsa bir şeydi bu. Pek duyarlı bir kulağı, uyum duygusu vardı. Kırlardaki sesleri, kokuları, havadaki ilkbahar ılıklığını, yağmurdan sonra toprağın kokusunu hemencecik sezerdi.

İsabel:

— Şiir yazdığını hiç bilmezdim dedi.

— Kimseye söylemezdi de ondan. Alay edersiniz diye korkardı. Çok sıkılgandı çünkü.

— Şimdi hiç sıkılgan değil.

— Savaştan döndüğümde aşağı-yukarı koca bir kız olmuştu. Emekçilerin durumu üzerine birçok şeyler okumuş, kendisi de Chicago'da bu konuda epey şeyler görmüştü. Carl Sandburg'un etkisi altında kalmıştı, yoksulların sefaleti, çalışanların sömürülmesi

üzerine serbest ölçüyle birtakım şiirler yazıyordu. Basma/kalıp şeylerdi, orası öyle ama, pek içtendi, içinde acıma, ateş vardı. Toplumsal işlerde çalışmak istiyordu. Ondaki bu özveri isteği insanın yüreğine dokunuyordu. Özveri alanında büyük bir yeteneği de vardı sanırım. Aptal, hastalıklı bir kız değildi; güzel bir saflığı, garip bir ruh yüceliği bulunan biri izlenimi uyandırırdı. O yıl birbirimizle sık sık görüştük.

İsabel'in gittikçe artan bir kızgınlıkla dinlediğini görüyordum. Larry, onun yüreğine hançer sapladığının, her sözüyle de hançeri yaraya biraz daha gömdüğünün farkında değildi.

İsabel dudaklarında yine hafif bir gülümseyişle sordu:

— Peki, nasıl oldu da seni kendisine sırdaş yaptı?

Larry İsabel'e o saf gözleriyle baktı:

— Bilmem valla. Sizin hepinizin bir alay servetiniz vardı, o aranızda yoksul bir kızdı. Ben de sizden değildim. Bob Amcam Marvin'de çalıştığı için ben de orada bulunuyordum. Bana kalırsa, aramızda bir bağ oluyordu bu.

Larry'nin hiç hısım-akrabası yoktu. Hemen hemen hepimizin hiç olmazsa amcalarımızın, dayılarımızın çocukları vardır. Biz bunları pek tanımasak bile, insanlar ailesinin bir parçası olduğumuzu hatırlamamıza yardım ederler. Larry'nin babası evin tek oğlu, annesi de tek kızıymış. Baba tarafından genç yaşında denizde kaybolmuş, anne tarafından dedesinin de ne erkek kardeşi varmış, ne de kız kardeşi. Kısacası, dünyada Larry'den yalnız kimse yoktu.

İsabel:

— Sophie'nin seni sevdiğini hiç düşünmedin mi? diye sordu.

Larry gülümseyerek:

— Hiç, dedi.

Öyleyse ben söyleyeyim:

— Sophie seni seviyordu.

Gray de o biraz kaba haliyle:

— Larry savaştan yaralı bir kahraman olarak geldiği zaman Chicago'daki kızların yarısı peşine düşmüştü, dedi.

— Sophie'ninki peşine düşmekten de ileri bir şeydi. Sana tapıyordu, Larry'ciğim. Sahi, bilmiyor muydun?

— Bilmiyordum elbette, şimdi de inanmıyorum.

— Bana kalırsa sen onu pek ağırbaşlı sanıyordun.

— Keats'in o güzel övgüsünü okurken hıçkıra hıçkıra ağlayan o saçı fiyonklu, ciddi yüzlü kız gözümün önünde. Acaba şimdi nerede?

İsabel hafifçe yerinden hopladı, Larry'ye şaşkın, kuşkulu bir halle baktı. Sonra:

— Geç oldu, ben de öyle yorgunum ki ne yapacağımı bilmiyorum. Hadi gidelim artık, dedi.

III

Ertesi akşam Mavi Tren'le Riviera'ya doğru yola çıktım; iki-üç gün sonra da Elliott'ı görüp, kendisine Paris'ten haber götürmek üzere Antibes'e gittim. Elliott pek iyi görünmüyordu. Montecantini'de gördüğü tedaviden umduğu yararı elde edememiş, ondan sonraki seyahatleri de kendisini hayli yormuş. Venedik'te bir vaftiz havuzu bulmuş. Sonra da, Floransa'ya giderek, önceden pazarlığını yaptığı o oymalı rahleyi almış. Bunların gereğince yerleştirilmesine büyük önem verdiği için Pontine Ovası'na inmiş, kötü bir otelde kalmış, sıcaktan patlamış. Aldığı o değerli şeyler bir türlü gelmek bilmiyormuş. Elliott'da, kafasına koyduğu şeyi yapmaya azmettiği için, oradan ayrılmamış. Herşey istediği gibi olunca pek sevinmiş. Çektiği resimleri bana koltukları kabara kabara gösteriyordu. Kilise, küçükse de, kibar bir görünüşü vardı, içerisinin aşırı kaçmayan zenginliği, Elliott'ın zevk sahibi oluşuna güzel bir örnek oluyordu.

— Roma'da, Hıristiyanlığın ilk dönemlerinden kalma bir lahit gördüm, aklım onda kaldı. Almayı uzun uzun düşündüm ama, sonunda yine vazgeçtim.

— Böyle eski bir lahdi ne yapacaktın, Elliott?

— Kendimi içine koyacaktım, azizim. Üzerindeki süsler pek güzeldi, kilisenin girişindeki vaftiz havuzunun karşısında iyi bir denge sağlar diye düşünmüştüm ama, o ilk dönemlerdeki Hıristiyanlar pek küçümencik insanlarmış, lahdin içine sığamayacaktım. Bu lahdin içinde, Kıyamet Günü'ne dek, dölüt gibi, dizlerim çenemde yatmak niyetinde değildim. Çok rahatsız bir şeydi.

Kahkahayla güldüm. Elliott ciddi konuşuyordu.

— Sonra aklıma daha iyi bir düşünce geldi. Birtakım güçlüklerle karşılaştım elbet ama, en sonunda kabul ettirdim:

Öldüğüm zaman beni merdivenlerin dibine, mihrabın karşısına gömecekler. Böylece, Pontine Ovasın'daki yoksul köylüler kiliseye geldikleri vakit o ağır ayakkabılarıyla üzerimden geçecekler. Hoş birşey, değil mi? Üstümde yalnız düz bir taş bulunacak, üzerinde de adımla iki de tarih. "Si monumentum quoeris, circumspice" yazısı. Anıtını görmek istersen, çevrene bak, demek.

Sert bir tavırla:

— Böyle ünlü sözü anlayacak kadar Latince bilirim ben, Elliott, dedim.

— Kusura bakma azizim. Yüksek tabakadan kimselerin koyu cahilliğine öyle alıştım ki karşımda bir yazar olduğunu unuttum. Kendini toparladı. Neyse, benim sana söylemek istediğim asıl şuydu: Vasiyetnamemde ayrıca belirttim ama, bunların yerine getirilmesine senin dikkat etmeni istiyorum. Riviera'da bir alay emekli albayın, orta sınıftan Fransızların arasına gömülmek istemem ben.

— İstediğini yaparım elbette, Elliott. Yalnız, bu gibi tasarıları daha yıllarca sonra düşünmemiz gerektiği kanısındayım.

— Benim vaktim geldi artık, biliyor musun. Doğrusunu istersen, artık gözüm de arkada kalmayacak. Landor'un bir şiiri vardı, neydi o? Ellerimi ısıttım...

Belleğim pek güçlü değildir ama, bu şiir kısa bir şeydir; hatırlayabildim:

Savaşım bir hiçleydi, çünkü değeri hiçti:
Doğayı severdim, ondan sonra sanatı.
Yaşama ateşinde ellerimi ısıttım;
Ateş artık sönüyor, gitmeye de hazırım.

Elliott:

— Tamam dedi.

Onun bu dörtlüğü ancak hayalini zorlayarak kendisine uygun bulabildiğini düşünmekten kendimi alamadım.

— Duygularımı olduğu gibi dile getiriyor, dedi. Yalnız, buna benim ekleyeceğim bir şey var: Ben hep Avrupa'nın en yüksek çevrelerinde yaşamışımdır.

— Dört satırlık bir şiire bunu sığdırmak biraz güç.

— Şimdi o çevreler öldü. Bir vakitler, Avrupa'nın yerini Amerika alacak, halk tabakasının sayacağı bir kibar sınıfı yaratacak diye ummuştum ama, Amerika'daki iflâstan sonra artık bu olasılık kalmadı. Bizim zavallı anayurt, ister istemez orta sınıf düzeyine düşmekte. Söylesem inanmazsın azizim, Amerika da son bulunduğum zaman, bir taksi şoförü bana kardeş dedi.

1929 bunalımının etkisiyle Riviera'nın durumu da sarsılmıştı. Orası artık eski Riviera değildi ama, Elliott yine eskisi gibi eğlentiler düzenliyor, eğlentilere gidiyordu. O güne dek Rothschild'ler bir yana, Yahudiler arasına hiç girmemişti. Şimdi en büyük toplantıları Tanrı'nın bu sevgili kulları yapıyorlardı. Bir yerde bir toplantı oldu mu Elliott da orada bulunmadan yapamazdı. Bu gibi toplantılarda salonda dolaşır, nazik bir tavırla birinin elini sıkar, ötekinin elini öperdi. Yalnız, bu gibi insanların arasında kendisini biraz yadırgayan, sürgünde bir saray üyesi gibi, üzerinde hep üzgün bir ilgisizlik göze çarpardı. Hoş, eski saray ailesinin artık modası geçmişti ya, şimdi bir sinema oyuncusuyla tanışmak en büyük şerefti. Elliott da tiyatro sanatkârlarına toplumda büyük değer vermek konusunda moda olan yeni usulü eskiden beri beğenmezdi ama, artık emekli olmuş bir kadın oyuncu onun köşkünün yanıbaşına pek şatafatlı bir

ev yaptırmıştı, kapısını da herkese açık tutuyordu. Bakanlar, dükler, büyük hanımefendiler gelir, haftalarca orada kalırlardı. Elliott da bu eve sık sık girip çıkanlardan biri olmuştu.

— Hiç birbirine benzemeyen insanlar ama, diyordu, istemediğinle konuşmak zorunda değilsin. Kadın yurttaşım; kendisine yardım ödevimdir. Konukları kendi dilleriyle konuşan birisini bulurlarsa seviniyorlar.

Elliott bazen öyle keyifsiz görünürdü ki:

— Niye bu kadar üzülüyorsun diye sorardım.

— Ben yaşta bir adam gözden uzak kalmaya gelemez, derdi. İnsan göz önünde olmazsa unutulur, diye düşünmeseydim, elli yıla yakın bir zamandan beri en yüksek çevrelere ulaşabilir miydim sanıyorsun?

Bunları söylerken ne acı bir itirafta bulunduğunun farkında mıydı acaba? Ama artık Elliott'la içimden alay etmeye gönlüm razı olmuyordu: Bana son derece zavallı bir şey gibi görünmeye başlamıştı. Onun için yaşamak demek, yüksek tabaka arasında bulunmaktı; solunacak hava toplantılara gitmekti; çağrılmamak hakaret, tek başına kalmak azaptı; artık yaşlandığı için, son derece ürkek de olmuştu.

Böylece yaz geçti. Elliott günlerini Riviera'nın bir ucundan öbür ucuna dek koşup durmakla geçirmişti: Öğle yemeğini Cannes'de, akşam yemeğini Monte Carlo'da yiyor, şuradaki bir çayda, buradaki bir kokteylde bulunmak için bütün zekâsını kullanıyordu. Ne kadar yorgun olursa olsun, nazik, konuşkan, hoşsohbet olmak için uğraşmak zahmetine katlanıyordu. Dedikodu kumkuması halindeydi. İleride dedikodusu olacak bir olayı, ilgililerden başka kimse daha duymadan, onun bütün ayrıntılarıyla bildiğine emin olabilirdiniz. Yaşamının birtakım boş emeller peşinde ziyan olduğunu söyleyecek olursanız yüzünüze pek açık bir şaşkınlıkla bakar, sizin son derece aşağılık bir düşünceye saplanmış olduğunuz yargısına varırdı.

IV

Güz geldi. Elliott biraz İsabel'le Gray, çocuklar nasıllar diye bakmak için, biraz da Fransa'nın baş kentinde boy göstermek için, Paris'e gitmeye karar verdi. Oradan da Londra'ya gidip kendisine yeni giysiler yaptıracak, eski ahbaplarını şöyle-bir arayacaktı. Benim niyetim doğrudan doğruya Londra'ya gitmekti ama, Elliott beni otomobille Paris'e götürdükten sonra hiç olmazsa bir-iki gün kalmakta da bir sakınca görmedim.

Otomobil yolculuğumuz pek rahat geçti. Yiyeceği iyi olan yerlerde duruyorduk; Elliott'ın böbreklerinden rahatsızlığı vardı, Vichy madensuyundan başka birşey içmiyordu ama, benim ille küçük bir şişe şarap içmem için diretiyor, iyiyürekli bir insan olduğu için de, kendisinin paylaşamadığı bir zevkten dolayı beni kıskanmıyordu. Ben o nefis şarabı içerken o da gerçekten haz duyuyordu. Sonra öyle cömertti ki masraftan payıma düşeni vermek için kendisini zorla razı edebildim. Eskiden tanıdığı büyükler üzerine anlattıklarından bıkmıştım ama, bu yolculuk hoşuma gitti. Geçtiğimiz yerlerin çoğunda güz güzelliklerine bürünmeye başlamış pek hoş görünümler vardı. Öğle yemeğini Fontainebleau'da yediğimiz için, Paris'e ancak öğleden sonra vardık. Elliott beni o orta halli, eski tarz otelime bıraktı, kendisi otomobilini Ritz'e doğru sürdü.

Paris'e geleceğimiz günü İsabel'e bildirmiştik. Onun için, otelde bana gelmiş bekleyen bir mektup bulunca şaşmadım. Ama, içindeki satırlar beni şaşırttı:

Otele gelir gelmez bana gelin. Korkunç bir şey oldu. Elliott Dayımı getirmeyin. Elinizden geldiğince çabuk gelin, ne olur!

Herkes kadar merak bende de vardır ama, yıkanıp gömlek değiştirmem gerekiyordu. Ondan sonra hemen bir taksiye atlayıp Saint Guillaume Caddesi'ndeki apartmana gittim. Oturma salonuna aldılar.

İsabel beni görünce yerinden fırladı.

— Nerede kaldınız bu vakte dek? Saatlerden beri sizi bekliyorum.

Saat beşti. Birşey söylememe kalmadı, uşak çay takımını getirdi. İsabel yumruklarını sıkmış, uşağın işini bitirip çekilmesini sabırsızlıkla bekliyordu. İşin ne olabileceğini bir türlü kestiremiyordum.

— Şimdi geldik, dedim. Öğle yemeğini Fontainebleau'da yedik, biraz oyalandık.

İsabel:

— Aman! Ne yavaş adam! diye uşağa söylendi. Deli ediyor beni!

Uşak üzerinde çaydanlığın bulunduğu tepsiyi, şekerliği, fincanları masaya dizdi, sahiden insanı çıldırtacak bir özenle ekmeği, tereyağ tabakalarını, pastaları, kurabiyeleri yerleştirdi. En sonunda, çıkıp kapıyı kapadı.

— Larry Sophie Macdonald'la evleniyor!

— O da kim?

İsabel, gözleri öfkeden ateş püskürerek: Aptal gibi konuşmayın! diye bağırdı. Hani sizin geçenlerde bizi götürdüğünüz o pis gazinoda rastladıktı ya, işte o sarhoş kadın. Nereden götürdünüz bizi öyle bir yere, bilmem ki! Gray korkunç iğrenmiş.

Beni haksız yere suçlu buluşunu işitmemezlikten gelerek:

— Ha, sizin şu Chicago'lu arkadaşınız mı? dedim. Ne biliyorsun?

— Ne biliyorumu var mı! Dün geldi, kendisi söyledi. Ondan beri deli gibiyim.

— Hadi otur da bana çay koy, anlat bakalım.

— Çayınızı kendiniz koyun. Masaya geçip oturdu, ben fincanıma çay koyarken öfkeli öfkeli bana bakmaya başladı. Ben çayımı alıp ocağın başındaki küçük divana kuruldum.

İsabel anlatıyordu:

— Son zamanlarda Larry'yi pek göremedim... Biz Dinard'dan geldiğimizden beri, demek istiyorum. Oraya birkaç gün için geldi ama, bizde kalmadı. Otelde yattı, kalktı. Gündüzleri kumsala gelir, çocuklarla oynardı. Bizim çocuklar ona bayılıyorlar. Biz de Saint Briac'ta golf oynardık. Gray bir gün Larry'ye: Sophie'yi ondan sonra hiç gördün mü? diye sordu. Evet, sık sık görüştüm, dedi. Niye? diye sordum. Eski bir ahbabımdır, dedi. Ben senin yerinde olsam vaktimi onunla boş yere harcamam, dedim. Bunun üzerine Larry gülümsedi. Bilirsiniz nasıl gülümser. Sanki söylediğiniz şeyde gülünecek bir şey bulmuş gibi. Oysa, hiç de gülünecek bir şey değildir. Sen ben değilsin de onun için, dedi. Omuz silktim, lafı değiştirdim. Ondan sonra da bu işi unuttum gitti. Dün buraya gelip de evlenmek üzere olduklarını söyleyince nasıl şaşırdığımı düşünebilirsiniz. Ne yapıyorsun, Larry! dedim. Ne yapıyorsun? Sanki pek basit bir şeyden söz ediyormuş gibi sakin bir tavırla: Evleneceğim, senin de ona karşı çok iyi davranmanı istiyorum, İsabel, dedi. Bu kadar da olmaz! Sen deli olmuşsun. Sophie kötü bir kadın, kötü, kötü! dedim.

— Nereye dayanarak söylüyorsun bunu? diye sordum.

İsabel bana o alev saçan gözleriyle baktı:

— Sabahtan akşama dek sarhoş. Kim isterse onunla gidip yatıyor.

— Kötü bir kadın olduğunu göstermez ki bu. Pek saygıdeğer kimseler var ki sarhoş olurlar, pespayelikten hoşlanırlar. Bunlar kötü alışkanlıklardır, insanın tırnaklarını yemesi gibi; ondan daha kötü bir huy olduğunu sanmıyorum. Ben kötü diye, yalan söyleyen, dolandıran, kötü yürekli olan insana derim.

— Sophie'den yana çıkarsanız sizi öldürürüm!

— Larry onunla yeniden nasıl buluşmuş?

— Telefon rehberinde adresini bulmuş. Evine gitmiş. Sophie hastaymış; hasta olur elbet, sürdüğü bu yaşayışla. Larry hekim götürmüş, bakacak birini bulmuş. İşte iş böyle başlamış. Söylediğine göre, zavallıcık içkiyi bırakmış, iyi olmuş.

— Larry'nin Gray'e yaptığını unuttun mu? Onu da iyi etti, değil mi?

— O başka. Gray iyi olmayı istiyordu. Sophie istemiyor ki...

— Ne biliyorsun?

— Kadınları bilirim çünkü. Bir kadın böylesine düştü mü, artık mahvolmuştur, bir daha kurtulamaz. Sophie bugün bu haldeyse, bunun nedeni eskiden beri böyle olmasıdır. Siz sanıyor musunuz ki Larry'yi bırakmayacak? Bırakacak elbet. Er geç ondan da ayrılacak. Bu onun kanında var çünkü. Onun istediği şey hayvan gibi bir erkek; onu kışkırtan bu. Bir gün yine böyle bir erkeğin peşinden gidecek, Larry'ye cehennem azabı çektirecek.

— Olabilir ama, senin elinden ne gelir bilmem. Kör değil ya, o da ne yaptığını bilir besbelli.

— Benim elimden birşey gelmez ama, sizin elinizden gelir.

— Benim mi?

— Larry sizi sever, sözünü dinler. Onun üzerinde sözü geçen tek kimse sizsiniz. Dünyayı görmüş bir insansınız. Gidin, kendisini bulup söyleyin: Aptallık etmesin, sonra mahvolur.

— Sen ne karışıyorsun? der ki, hakkı da var.

— Ama, siz onu seversiniz; hiç olmazsa, kendisiyle ilgilenirseniz. Kendimi mahvetmek üzere bulunduğu bir sırada seyirci kalamazsınız.

— Gray onun en eski, en yakın arkadaşıdır. Bir yararı olacağını sanmıyorum ama, bence bu konuda onunla konuşacak biri varsa o da Gray'dir.

İsabel hemen:

— Oh! Gray mi? dedi.

— Hem belki senin sandığın gibi de olmaz. Benim arkadaşlarımdan iki-üç kişi, biri İspanya'da, ikisi Doğu'da, kötü kadınlarla evlendiler. Bu kadınlar sonradan çok iyi ev kadını oldular. Çünkü, kendilerine emin bir yaşayış sağladı diye, kocalarına minnettar kalmışlardı. Sonra, erkeğin hoşuna ne gider, onu da pek iyi biliyorlardı.

— Usandırıyorsunuz beni! Siz ne sanıyorsunuz kuzum? Ben Larry'yi kudurmuş bir karıya kaptırmak için mi kendimi feda ettim?

— Kendini feda mı ettin?

— Ben Larry'yi sırf yolunda engel olmamak için bıraktım.

— Bırak şimdi bu lakırdıları, İsabel! Sen onu elmaslar, kürk mantolar için bıraktın.

Bu sözler daha ağzımdan çıkar çıkmaz kafama bir tabak dolusu tereyağlı ekmek fırladı. Bereket versin, tabağı yakaladım ama, tereyağlı ekmekler yerlere düştü. Kalkıp yeniden tabağı masaya koydum:

— Bu Crown Derby tabaklarından birini kırsaydın Elliott Dayın sana aferin demezdi, sağlam. Bu tabaklar Üçüncü Dorset Dükü için özel olarak yapılmıştır, paha biçilemez bir değerdedir.

İsabel:

— Ekmekleri toplayın, diye haykırdı.

Gelip yine divana oturarak:

— Sen topla, dedim.

Kalktı öfkeyle, yerdeki ekmekleri topladı. Sonra, sert bir tavırla:

— Sonra bir de kendinizi kibar bir İngiliz sayıyorsunuz ha! diye bağırdı.

— Yo, asla böyle bir savda bulunmuş değilimdir.

— Çekilin gidin buradan! Sizi bir daha görmek istemiyorum! Sizi görünce şeytan görmüş gibi oluyorum!

— Üzüldüm doğrusu, çünkü ben seni görmekle büyük bir zevk duyardım. Bilmem sana hiç kimse söyledi mi: Burnun tıpkı Napoli

müzesindeki Psühe'nin burnu gibi. Psühe de yeryüzünde şimdiye dek gelmiş-geçmiş bütün genç kız güzelliğinin tam simgesidir. Çok güzel bacakların var: Uzun, biçimli, Baktıkça şaşıyorum; çünkü sen küçük bir kızken bacakların kalın, yamuk-yumuktu. Ne yaptın da bu hale getirdin anlayamıyorum.

İsabel öfkeyle:

— Demir gibi bir iradeyle, Tanrı'nın da yardımıyla, dedi.

— Ama kesin olarak en çekici yanın ellerin. Öyle narin, öyle zarif ki!

— Ellerimi pek iri bulduğunuzu sanırdım ben.

— Boyuna, vücudunun yapısına göre hiç de iri değil. Hele bu elleri kullanmakta gösterdiğin o son derece büyük zarafete hep hayran kalmışımdır. Yaradılışından mı, yoksa sanat yeteneğinden mi bilmiyorum: Sen her hareketine güzellik veriyorsun. Ellerin bazen çiçeğe, bazen da uçan kuşa benziyor. Ağzından çıkan herhangi bir sözden daha anlamlı senin bu ellerin. Tıpkı, El Greco'nun tablolarındaki eller gibi. Ellerine ne zaman baksam, senin dedelerinden birinin bir İspanyol saray soylusu olduğu konusunda Elliott'ın anlattığı, pek olası olmayan öyküye inanacağım gelir.

Kızgın bir tavırla baktı.

— Anlamadım, ne diyorsunuz? Böyle bir şeyi ilk olarak işitiyorum.

Elliott ana tarafından Kraliçe Mary'nin nedimelerinden biriyle Laurie Kontu'ndan geldiğini söylerdi. İsabel'e ben bunu anlatırken o durmuş, uzun parmaklarını, manikürlü, boyalı tırnaklarını büyük bir kıvançla seyrediyordu.

— İnsanın elbette dedeleri olacak, dedi. Sonra hafifçe gülerek bana alaylı alaylı baktı. Bu bakışta artık öfke falan yoktu. Arkasından: Ah, siz yok musunuz! dedi.

Doğruyu açıkça söylerseniz, bir kadını akıllıca düşündürmek çok kolaydır.

İsabel:

— Bazen sizden hiç de nefret etmediğim oluyor dedi.

Sonra gelip divana yanı-başıma oturdu, kolunu koluma geçirdi, yanağımdan öpmek üzere eğildi. Yanağımı çektim.

— Yüzümü senin dudak boyana bulamaya niyetim yok, dedim. Beni öpmek istiyorsan, dudağımdan öp. Tanrı dudağı bunun için yaratmış.

Yine hafifçe güldü, eliyle başımı kendine doğru çevirerek, dudaklarımın üzerine ince bir boya tabakası kondurdu. Ama, bunun bana verdiği duygu hiç de tatsız değildi.

— Şimdi değil mi ki bunu yaptın, ne istediğini de söylersin bes-belli.

— Öğüt istiyorum.

— Öğüt vermeye hazırım ama, tutacağını hiç sanmıyorum. Senin yapabileceğin tek şey var: Aldırmamak.

İsabel yeniden öfkelenerek kolunu çekti, yanımdan kalkıp kendini ocağın öbür yanındaki sandalyeye attı.

— Larry kendini yıkıma sürüklerken ben seyirci kalamam. Ne yapacağım yapacağım, o sokak karısıyla evlenmesine engel olacağım ben onun!

— Olamazsın. Çünkü o şimdi, bir insanın gönlünde yer edebilecek en güçlü coşkuların kölesi bulunuyor.

— Yoksa seviyor mu demek istiyorsun?

— Hayır. Aşk bunun yanında pek güçsüz kalır.

— Nedir o?

— İncil'i okumadın mı sen?

— Sanırım.

— İsa yaban ormanlarına götürülüp kırk gün aç bırakılmış, hatırlıyor musun? Ondan sonra Şeytan gelmiş: Değil mi ki sen Tanrı'nın oğlusun, öyleyse buyur da şu taşlar ekmek olsun, demiş. İsa Şeytan'a uymamakta direnç göstermiş. Bunun üzerine Şeytan İsa'yı tapınağın bir kulesinin üstüne oturtmuş: Değil mi ki sen

Tanrı'nın oğlusun, öyleyse at bakayım kendini aşağı, demiş. Atarsa kendisini korumakla görevli melekler onu tutarlar, düşmekten kurtarırlarmış ama, İsa yine karşı koymuş. Bunun üzerine Şeytan İsa'yı alıp yüksek bir dağın tepesine çıkarmış, yeryüzü ülkelerini göstermiş: Aşağı atlar da bana tapınırsan bütün bunları sana veririm, demiş. İse: Defol buradan, iblis! diye bağırmış. Matya Baba'ya göre öykü burada bitiyor ama, gerçekte öyle değil. Şeytan kurnazdı. İsa'ya bir kez daha gelip: Kınamayı, gözden düşmeyi, işkenceye uğramayı göze alırsan, başına dikenden bir taç giymeye, çarmıhta can vermeye razı olursan insanoğlunu kurtaracaksın, çünkü insan için arkadaşları uğrunda can vermekten daha büyük sevgi yoktur, demiş. İsa düşmüş. Şeytan da kasıkları çatlayıncaya dek gülmüş. Çünkü insanların kendilerini kendilerini kurtaranlar uğrunda işlemeyecekleri günah olmadığını pek iyi biliyormuş.

İsabel bana kızgın bir tavırla baktı.

— Bunu nerede okudunuz siz?

— Hiçbir yerde okumadım. Şimdi kendim uydurdum.

— Bence hem saçma bir şey bu, hem de günaha giriyorsunuz.

— Amacım sana şunu anlatmaktı: Kendini feda etmek insanda öyle büyük bir istektir ki bunun yanında şehvet, açlık bile pek güçsüz kalır. Bu isteğe köle olan bir insan, kişiliğinin en yüksek biçimde görünebilmesi için kendini feda eder. Sorun amaçta değildir; amaç böyle bir fedakârlığa ister değsin, ister değmesin. Dünyada hiçbir içki insanı böylesine sarhoş etmez; hiçbir sevgi böylesine sarsmaz; hiçbir günah böylesine çekici değildir. İnsan kendini feda ederken bir an için Tanrı'dan daha büyüktür, çünkü Tanrı sınırsızdır; Kadir'i Mutlak'tır, kendisini feda edebilir mi? Olsa olsa oğlunu feda edebilir.

İsabel:

— Aman! Öyle canımı sıkıyorsunuz ki! dedi.

Ben aldırış etmedim.

— Larry böyle bir isteğin pençesindeyken akıl, mantık gibi şeylerin onun üzerinde etkisi olacağını nasıl düşünebilirsin? dedim.

Yıllarca neyin peşinden koştuğunu bilmiyorsun. Bende bilmiyorum; yalnız, sezer gibi oluyorum. Yıllarca edindiği bilgi, görgü onun şimdiki isteğinin yanında sıfır kalıyor. Hayır, istekten daha ileri bir şey bu. Eskiden tertemiz bir çocuk olarak tanıdığı hafif bir kadının ruhunu kurtarmak için duyduğu ateşli, coşkun bir istek. Bence hakkın var: Larry sonu olmayan bir işe giriyor. Son derece içli bir insan olduğu için cehennem azapları çekecek; kendisine seçtiği amaç neyse yarım kalacak. O alçak Paris Akhilleus'u topuğundan okla vurmuştu. Din ermişlerinin bile, başlarındaki haleyi kazanabilmek için gerek duydukları bu katıyüreklilikten Larry yoksun bulunuyor.

İsabel:

— Ben onu severim, dedi. Tanrı biliyor ya, kendisinden birşey beklemiyorum. Benim onu sevdiğim denli hiç kimse bir insanı böylesine çıkar gözetmeden sevemez. Mutsuz olacak zavallı.

Ağlamaya başladı. Ben de, ağlar da belki açılır diye, engel olmak istemedim. Aklıma birdenbire gelmiş olan o düşünce üzerinde kendi kendime oyalandım. Evirdim, çevirdim. Bana öyle geliyordu ki; Şeytan, Hıristiyanlığın yol açtığı o amaçsız savaşlar, Hıristiyanların Hıristiyanlara reva gördüğü kılıçtan geçirmeler, işkenceler yapılan zulümler, ikiyüzlülükler, baskılar karşısında, sonucu kendinden yana bularak belli ki sevinmişti; insanlara günah kavramı gibi acı bir azap yükleyerek yıldızlı gecelerin güzelliğini kararttığını, zevki sürülmesi gereken bir dünyanın geçici zevklerine korkunç bir gölge düşürdüğünü hatırladıkça kıs-kıs gülüp kendi kendine: Şeytan'ın da payını ver, diyordur.

İsabel çantasından bir mendille bir ayna çıkardı, yüzüne bakarak gözlerini iyice sildi. Sonra kızgın bir tavırla bana:

— Maşallah ne iyi yüreklisiniz, değil mi? diye söylendi.

Düşünceli bir tavırla yüzüne baktım, birşey söylemedim.

İsabel yüzüne pudra sürdü, dudaklarını boyadı.

— Demin birşey söylediniz, dedi. Larry'nin yıllarca neyin peşinde olduğunu sezer gibi olmuşsunuz. Bununla ne demek istediniz?

— Valla, sadece bir tahmin. Belki yanılıyorum. Bana kalırsa bir felsefe arıyordu; ya da bir din... Hem ruhunu, hem gönlünü doyurabilecek bir yaşama ilkesi.

İsabel bir ara bunun üzerinde düşündü. Sonra içini çekti.

— İllinois'in Marvin kasabasından taşralı bir çocuğun böyle birşey düşünebilmesi size biraz garip gelmiyor mu?

— Massachusetts'teki bir çiftlikte dünyaya gelen Luther Burbank'ın çekirdeksiz portakal yetiştirmesi ya da Michigan'da bir çiftlikte doğan Henry Ford'un otomobil icat etmesi kadar garip gelmez besbelli.

— Ama, bunlar işe yarar şeyler, Amerikan geleneğinde olan şeyler.

Güldüm.

— En iyi biçimde yaşamasını öğrenmek kadar işe yarar bir şey var mıdır?

İsabel artık bıkmış gibi bir hareket yaptı:

— Ne yapmamı istiyorsunuz?

— Larry'yi kaybetmek istemiyorsun, değil mi?

Başını salladı.

— Onun ne dürüst bir çocuk olduğunu bilirsin, dedim. Sen onun karısıyla uğraşmazsan o da seninle uğraşmaz. Sende biraz akıl varsa Sophie'yle ahbap olmaya bakarsın. Geçmişi unutursun. Ona karşı elinden geldiğince iyi davranırsın. İsteyince sen bunu bal gibi başarırsın. Bak, evlenmek üzere; kendisine birtakım giysiler falan alıyordur; niye çarşıya birlikte gitmeyi önermiyorsun? Bence böyle bir öneride bulunursan sevincinden deli olur.

Bu söylediklerimi İsabel, gözlerini kısmış, dinliyordu. Öğüdümü tutmaya niyetli gibi görünüyordu. Bir ara, düşünceli bir tavır aldı. Aklından ne geçtiğini kestiremiyordum. Sonra, beni şaşırtan bir şey söyledi.

— Bir gün öğle yemeğine Sophie'yi siz çağırır mısınız? Çünkü

dün Larry'ye söylediğim sözlerden sonra, benim çağırmam biraz tuhaf olur.

— Çağırırsam kendisine karşı iyi davranır mısın?

İsabel en tatlı gülümseyişiyle karşılık verdi:

— Melek gibi davranırım.

— Öyleyse hemen çağırıyorum.

Odada telefon vardı. Sophie'nin numarasını buldum. Fransa'da telefonla konuşanların elde ettikleri sabırla bir süre bekledikten sonra, Sophie çıktı. Adımı söyledim.

— Paris'e şimdi geldim. Öğrendiğime göre, Larry'yle evleniyormuşsunuz, dedim. Kutlarım. Tanrı mutlu etsin. İsabel yanıbaşımda duruyordu, bu sözüm üzerine koluma öyle bir cimdik attı ki haykırmamak için kendimi zor tuttum. Burada çok kısa kalacağım; onun için, yarın-değil öbür gün Larry'yle sizi Ritz'de öğle yemeğine çağırsam bilmem gelebilir misiniz? Gray'le İsabel'i, Elliott Templeton'u da çağıracağım.

Sophie:

— Larry'ye sorayım, burada, dedi. Biraz geçti. Sonra: Hayhay, seve seve! diye karşılık verdi.

Saat verdim, pek nazik bir sağolun! dedim, telefonu kapadım. O zaman İsabel'in tuhaf bir bakışıyla karşılaştım. İçime bir kuşku düştü.

— Ne düşünüyorsun? diye sordum. Bakışını beğenmiyorum.

— Yazık! Sizin bende tek beğendiğiniz bakışım sanıyordum.

— Aklından kötü bir düşünce geçiyor, İsabel!

Gözlerini iri iri açtı.

— Valla, öyle bir şey yok. Yalnız şunu söyleyeyim ki Larry ıslah ettikten sonra Sophie nasıl bir hal aldı, diye merak ediyorum. İnşallah Ritz'e yüzünde kalın bir boya tabakasıyla gelmez.

V

Düzenlediğim bu küçük toplantı pek kötü geçmedi. Önce Gray'le İsabel geldiler; onlardan beş dakika sonra da Larry'yle Sophie Macdonald. İsabel'le Sophie coşkuyla öpüştüler. İsabel'de, Gray'de Sophie'yi nişanlanmasından dolayı kutladılar.

Sophie içeri girince İsabel'in onu pek beğenir bir bakışla karşılayışı gözümden kaçmadı. Ben ise, Sophie'yi görünce şaşırdım. Rue de Lappe'teki meyhanede o aşırı boyalı yüzü, kınalı saçları, açık yeşil mantosuyla ilk gördüğüm zaman, üzerinde küstah bir hal bulunmasına, sarhoş olmasına karşın, onda insanı kışkırtan, istek uyandıran bir yan sezmiştim. Şimdi pek durgun bir hali vardı, İsabel'den bir-iki yaş küçük olmasına karşın, ondan çok daha yaşlı görünüyordu. Başını yine vakur bir biçimde tutuyordu ama, bilmem neden, insana acıma duygusu veren bir duruşu vardı. Saçlarını asıl renginde bırakmıştı; eskiden boyanmış, sonra boyamaktan vazgeçilmiş bütün saçlar gibi bunlar da acınacak bir hal almıştı. Dudaklarındaki hafif boyadan başka yüzüne hiçbir şey sürmemişti. Teni pürüzlüydü, hasta bir rengi vardı. Gözlerinin ne canlı bir yeşil olduğunu hatırladım; şimdi sönükleşmiş, kurşunileşmişti. Arkasında gıcır gıcır yeni olduğu hemen göze çarpan al bir giysi vardı; şapkası ayakkabısı, çantası da aynı renkteydi. Kadın giyiminden pek anladığımı söyleyemem ama, o gün oraya gelirken böylesine şatafatlı giyinmemesi gerekirdi sanıyorum. Göğsüne,

Rue de Rivoli'de satılan o yalancı kaba mücevherlerden bir şey takmıştı. İsabel ise, arkasına kara bir ipekli giymiş, boynuna bir dizi yapma inci takmıştı; başında da pek kibar bir şapka vardı. Onun yanında Sophie pek düşük, pek rüküş kalıyordu.

Kokteyl söyledim, Larry'yle Sophie içmediler. O sırada Elliott'da geldi. Bu geniş salondan geçip yanımıza varması hayli uzun sürdü: Tanıdıklarına rastladıkça bir alay erkeğin elini sıktı, bir alay kadının elini öptü. Ritz Oteli sanki kendi eviymiş de çağrısına geldikleri için konuklarına sevincini bildiriyormuş gibi davranıyordu. Elliott'a Sophie üzerine pek bir şey anlatmamıştık; yalnız, kocasıyla çocuğunu bir otomobil kazasında kaybettiğini, şimdi de Larry'yle evlenmek üzere olduğunu söylemiştik. Sonunda yanımıza gelince, pek usta olduğu büyük bir incelikle, güler yüzle ikisini de kutladı.

Yemek salonuna geçtik. Dört erkek, iki kadın olduğumuz için, İsabel'le Sophie'yi yuvarlak masada birbirinin karşısına oturttum. Sophie'nin bir yanında ben, bir yanında Larry vardı, Masa küçük olduğu için, konuşmaya herkes katılabiliyordu. İsteğimiz yemekleri garsona yazdırmıştım. İçkiyi getirecek olan garson da elinde bir listeyle geldi.

Elliott bana:

— Sen şaraptan anlamazsın azizim, dedi. Ver listeyi bana, Albert. Sayfaları çevirdi. Ben kendi hesabıma Vichy madensuyundan başka birşey içmiyorum ama, başkalarının kötü şarap içmelerine katlanamam.

Elliott'la içki garsonu pek ahbaptılar. Ateşli bir tartışmadan sonra, konuklarıma hangi şaraptan içireceğim konusunda bir karara varabildiler. Sonra Elliott Sophie'ye döndü:

— Balayınızı nerede geçireceksiniz, kızım?

Bunu sorarken Sophie'nin üzerindeki giysiye bir göz atmıştı. Kaşlarının hafifçe kalkmasından anladığıma göre, verdiği not da pek iyi değildi.

— Yunanistan'a gideceğiz.

Larry de:

— On yıldan beri hep isterim, bir türlü gidemedim.. dedi.

İsabel, biraz coşku göstererek:

— Bu mevsimde orası pek güzeldir sanırım, dedi.

Larry onunla evlenmek istediği zaman, düğünden sonra İsabel'i oraya götürmeyi düşünmüştü. İsabel şimdi bunu hatırlamıştı. Balayını Yunanistan'da geçirmek, Larry'de bir şaşmaz düşünce haline gelmiş gibiydi.

Konuşma ikide-bir kesiliyordu, İsabel olmasa laf açmakta pek zorluk çekecektim. İsabel'in iyiliği üzerindeydi. Ortaya bir sessizlik çökmek tehlikesi başgösterip de ben yeni bir konu bulmak için kafamı kurcalarken, o hemen bir laf buluyordu. Kendisine içimden sağol diyordum. Sophie, hemen hemen kendiliğinden hiç konuşmuyor, ancak kendisine söylenenlere karşılık veriyordu; o da, kendini hayli zorlayarak. Canlılığı kaybolmuştu. İçinde birşey ölmüş gibiydi. Larry onu dayanamayacağı denli büyük bir baskı altına mı soktu acaba? diye düşündüm. Gerçekten, düşündüğüm gibi içkiyle birlikte esrara da alışıksa bundan birdenbire yoksun kalması sinirlerini mahvetmiş olabilirdi.

Arada bir birbirleriyle bakıştıklarını görüyordum. Larry'nin gözlerinde sevecen, yüreklilik verici bir bakış vardı. Sophie'nin gözlerinde ise yardım ister bir hal görülüyordu. Benim açıkça görür gibi olduğum bu şeyi Gray ruhça daha sakin bulunduğu için iyice sezmiş olacak ki, kendisini o mahvedici başağrılarından Larry'nin nasıl kurtardığını Sophie'ye anlatmaya başladı, ona nasıl borçluluk duyduğunu söyledi.

— Şimdi demir gibiyim, diyordu. Bir iş bulur bulmaz yeniden çalışmaya başlayacağım. Yapacak birçok şeylerim var, yakında ortaya bir şey çıkarabileceğimi de umuyorum. Ah, yurduma bir gitsem!

Gray kesin konuşuyordu ama, Larry, Sophie'yi o aşırı ayyaşlığından kurtarmak için de aynı usulü kullanmışsa -ki ben öyle tahmin ediyorum -söyledikleri belki biraz yersiz düşmüştü.

Elliott:

— Artık hiç başağrısı gelmiyor, değil mi, Gray? diye sordu.

— Üç aydan beri gelmedi. Geliyor gibi olunca hemen tılsımı elime alıyorum, geçiyor. Elini cebine atıp Larry'nin verdiği o eski parayı çıkardı. Bir milyon dolar verseler yine satmam ben bunu.

Yemek bitti, kahvelerimizi getirdiler. İçki garsonu gelip: Birşey ister misiniz? diye sordu. Hiçbirimiz istemedik, yalnız Gray bir konyak içeceğini söyledi. Şişe gelince Elliott bakmak için eline aldı.

— Evet, bunu salık verebilirim. Zarar vermez.

Garson:

— Size de küçük bir kadeh vereyim mi, efendim? diye sordu.

Elliott:

— Ne yazık ki bana yasak, dedi, garsona böbreklerinden rahatsız olduğunu, hekimin içkiyi yasak ettiğini uzun uzadıya anlattı.

— Bir kadehçik zubrovka bir zarar vermez. Böbreklere çok iyi gelen bir içki olarak tanınmıştır. Lehistan'dan daha yeni bir parti geldi.

— Sahi mi? Şimdi pek bulunmuyor. Getir bir şişe bakalım.

Boynuna uzun bir gümüş zincir asılı, iri-yarı, fiyakalı bir adam olan garson zubrovka getirmeye gitti, Elliott da bize leh votkasına bu adın verildiğini, her bakımdan çok daha üstün bir içki olduğunu anlattı:

— Av için Radzwill'lerde kaldığım zamanlar bundan içerdik. Bu leh prenslerinin zubrovkaya olan dayanıklılıklarını görmeliydiniz! Valla, abartmıyorum, koca bir bardak içerlerdi de bana mısın, demezlerdi. Kanları sağlam, elbet; tepeden tırnağa saray soylu kişiler. Sophie, sen de iç bak. Sen de iç, İsabel. Kimse bu fırsatı kaçırmamalı.

Garson şişeyi getirdi. Ben, Larry, Sophie içmek istemedik: İsabel içeceğini söyledi. Ben şaşırmıştım, çünkü İsabel çok az içki kullanırdı; daha önce iki kokteylle iki-üç bardak da şarap içmişti. Garson bardağa açık yeşil bir içki doldurdu. İsabel alıp kokladı:

— O! Ne güzel bir kokusu var!

Elliott:

— Değil mi? dedi. İçindeki otların kokusu. O nefis lezzeti de bu otlardan ileri geliyor. Ben de sana arkadaşlık etmek için bir damla içeceğim. Bir kerecik bir şey yapmaz

İsabel:

— Çok güzel bir tadı var, dedi. Ana sütü gibi. Şimdiye dek böylesine güzel birşey görmedim.

Elliott bardağını dudaklarına götürdü:

— Ah! eski günleri nasıl hatırlamazsın! Sizler Radzwill'lerde kalmadığınız için bilmezsiniz, ne yaşayıştı o! Yüksek bir yaşayış. Derebey yaşayışı. Kendinizi Ortaçağ'da sanırdınız. İstasyonda sizi üç çift atlı bir arabayla bir alay sürücü karşılaşırdı; yemekte de herkesin arkasında bir uşak dururdu.

Şatonun görkemini, şatafatını, eğlencelerin güzelliğini anlattı. Bana da besbelli haksız olarak, bir kuşku geldi: Leh saray soylularının, şatolarında birlikte düşüp kalktığı o prens ailelerinin görkemli yaşayışını uzun uzadıya anlatabilmek için, sanki bu vesileyi Elliott garsonla önceden gizlice hazırlamıştı. Anlattıkça anlatıyordu.

— Bir bardak daha, İsabel?

— Yo, içmeyeyim. Ama, çok hoş bir şey. Öğrendiğime çok sevindim. Eve biraz almalıyız, Gray.

— Bir miktar göndertirim.

İsabel:

— O! Elliott Dayı, sahi mi? diye haykırdı. Bize karşı öyle iyi davranıyorsun ki! Sen de bir iç bak. Gray. İçinde taze biçilmiş yonca, ilkyaz çiçekleri, yaban kekiği, lavanta çiçeği kokusu var. İnsanın damağında öyle tatlı, öyle hoş bir tat bırakıyor ki ay ışığında çalgı dinler gibi oluyorsun.

İsabel'in böyle aşırı bir coşkunlukla konuşmak hiç huyu değildi. Kendi kendime: Biraz sarhoş mu oldu yoksa? diyordum.

Kalktık. Sophie'nin elini sıktım.

— Ne zaman evleniyorsunuz? diye sordum.

— Gelecek hafta değil, ondan sonraki hafta. Düğüne gelirsiniz umarım.

— Ne yazık ki o sırada Paris'te olmayacağım. Yarın Londra'ya gidiyorum.

Ben ötekilere de esenkalın! derken İsabel Sophie'yi bir yana çekip bir dakika kadar bir şey konuştu. Sonra Gray'e döndü:

— Ben eve birazdan geleceğim, Gray, Mollyneux'de giyim sergisi var, Sophie'yi oraya götürüyorum. Yeni modelleri görsün.

Sophie:

— Görmek istiyorum dedi.

Ayrıldık. O akşam Suzanne Rouvier ile bir yerde yemek yedik, ertesi sabah da İngiltere'ye dönmek üzere yola çıktım.

VI

Elliott onbeş gün sonra Claridge Oteli'ne geldi, çok geçmeden hemen görmeye gittim. Kendisine birkaç kat giysi ısmarlamış. Hangi kumaşları niçin beğendiğini, benim gereğinden aşırı bulduğum bir alay ayrıntıyla uzun uzadıya anlattı. En sonunda ağzımı açmaya fırsat bulunca, düğünün nasıl olduğunu sordum.

Kaşlarını çatarak.

— Olmadı ki, dedi.

— Olmadı mı?

— Düğüne üç gün kala Sophie ortadan kayboldu. Larry aramadık yer bırakmadı.

— Tuhaf şey! Kavga mı etmişler?

— Yo! Herşey hazırdı. Düğünden hemen sonra Doğu Ekspresi'yle yola çıkacaklardı. Bana sorarsan, Larry ucuz kurtuldu.

İsabel'in Elliott'a herşeyi olduğu gibi açtığını anlamıştım.

— Ne oldu, kuzum? diye sordum.

— Valla, Ritz'de seninle yemek yediğimiz günü hatırlıyorsun, değil mi? Yemekten sonra İsabel, Sophie'yi almış, Molyneux'ye götürmüştü. O gün Sophie'nin arkasındaki giysiyi hatırlıyor musun? korkunç bir şeydi. Omuzlarına hiç dikkat ettin mi? Bir giysinin iyi dikilip dikilmediği oradan belli olur, omuzların iyi oturup oturmamasından. Zavallı kız Molyneux'den birşey alabilecek durumda değildi elbet. İsabel'de ne cömerttir, bilirsin! Sonra, çocukluktan beri tanışıyorlar.

Onun için, düğün günü arkasında iyi bir şey bulunsun diye, Sophie'ye bir giysi almak istiyor. Sophie sevincinden deli gibi oluyor.

Neyse, uzatmayalım; İsabel Sophie'yi bir gün saat üçte apartmana çağırıyor, birlikte gidip son denemeyi yapacaklar. Sophie tam vaktinde geliyor ama, tersliğe bak ki İsabel o gün çocuklardan birini dişçiye götürmek zorunda kalmış, eve ancak saat dörtte dönebiliyor. Bakıyor ki Sophie gitmiş. Besbelli bekleye bekleye canı sıkılmıştır da Molyneux'ye tek başına gitmiştir, diye düşünüyor, hemen oraya gidiyor. Sophie oraya gelmemiş. Bunun üzerine, İsabel kalkıp eve geliyor. O akşam hep birlikte yemek yiyeceklermiş. Larry geliyor, İsabel'in ilk işi: Sophie nerede? diye sormak oluyor. Larry şaşırıyor. Eve telefon ediyor, ses yok. Ben gidip eve bakayım, diye kalkıyor. İsabel'le kocası biraz bekliyorlar, sonra bakıyorlar ki gelen giden yok, yemeklerini tek başlarına yiyorlar.

Sophie'nin vaktiyle nasıl bir yaşamsürdüğünü biliyorsun elbet; Rue de Lappe'teki meyhanede rastlamışsınız. Nereden de aklına geldi senin onları oraya götürmek! Neyse, Larry o gece sabaha dek Sophie'nin eskiden sık sık gittiği yerleri aramış, hiçbir yerde bulamamış. Arada bir eve de uğruyormuş, ama, kapıcıdan hep aynı karşılığı alıyormuş. Tam üç gün, üç gece arıyor. Yok, yok, yok! En sonunda dördüncü gün yeniden eve uğruyor. Kapıcı, Hanım geldi, bir bavul alıp taksiye bindi gitti, diyor.

— Larry çok üzgün müydü?

— Ben kendisini görmedim. İsabel'in söylediğine göre oldukça üzgünmüş.

— Sophie hiç mektup falan yazmamış mı?

— Hayır.

Biraz düşündüm. Sonra:

— Sen ne diyorsun bu işe? diye sordum.

— Valla, azizim, ben de bundan başka bir şey bilmiyorum ki. Demek Sophie artık dayanamadı, yeniden o serseri yaşamına döndü.

Bu besbelliydi ya, yine de bana garip görünüyordu. Kaçmak için neden o günü seçtiğini anlayamıyordum.

— İsabel ne diyor?

— Üzgün elbette ama, makul kızdır o. Daha başından beri, Larry böyle bir kadınla evlenirse yıkıma sürüklenir, diye düşünüyormuş.

— Peki, Larry ne diyormuş?

— İsabel onu avutmaya çalışmış. İşin en kötü yanı, Larry bu olayı hiç konuşmak istemiyormuş. Unutur, elbet, İsabel'in dediğine bakılırsa Larry Sophie'yi sevmiyormuş ki. Onunla sırf tuhaf bir kahramanlık hevesiyle evlenmek istiyormuş.

İsabel'i besbelli pek sevindiği bu olay kaşısında ağırbaşlı bir hal takınmış olarak gözümün önünde görüyordum. Karşılaştığımız zaman, olacakları önceden kestirdiğini söyleyeceğini de çok iyi biliyordum. Yalnız, bir yıldan önce göremedim. Ondan sonra görüştüğümüzde de kendisine Sophie'yle ilgili bazı şeyler anlatarak, bu iş üzerinde pek üzülmemesine yardım edebilirdim ama, durum gereği, bunu pek istemedim.

Noel'den birkaç gün önceye dek Londra'da kaldım. Sonra, tez elden evime kavuşmak isteğiyle, Paris'te kalmaksızın, doğru Riviera'ya gittim. Yeni bir romana başladım, bir kaç ay dünyadan çekilmiş bir halde yaşadım. Elliott'la ara-sıra görüşüyordum. Sağlığının gün geçtikçe kötüleştiği görülüyordu. Buna karşın yine de eğlencelere, toplantılara katılışı beni üzüyordu. Yine eskisi gibi sık sık düzenlediği toplantılarda bulunmak üzere otomobille elli kilometrelik yolu göze alamadığım için bana darılıyor, evde oturup çalışmamı bir türlü bağışlamıyordu.

— Bulunmaz bir mevsim, azizim! diyordu. Eve kapanıp dünyada olup bitenlerden yararlanmamak cinayettir. Hele Riviera'nın iyicene modası geçmiş bir yerinde oturmana bir türlü akıl erdiremiyorum, yüz yaşıma gelsem yine anlayamayacağım.

Zavallı Elliott'çık! O yaşa dek gelemeyeceği açıktı.

Haziranda romanımın taslağını tamamlamıştım. Tatili hak

kazandığımı düşünerek bavulumu hazırladım. Fosses Koyu'nda yazın denize girdiğimiz kotraya atlayarak, kıyı boyunca gitmek üzere, Marsilya'ya doğru yola koyulduk. Rüzgâr bir çıkıp bir kesiliyordu; onun için, genellikle motoru kullanıyorduk.

İlk geceyi Cannes limanında, ikinci geceyi Sainte Maxime'de, üçüncü geceyi de Sanary'de geçirdik. Sonra Toulon'a geldik. Burası benim eskiden beri pek sevdiğim bir limandır. Fransız savaş gemileri buraya hem giz dolu, hem de sıcak bir hal verir. Kentin eskiden kalma sokaklarında dolaşmaktan da bir türlü bıkmam. Rıhtımda saatlerce dolaşırım, ikişer ikişer ya da bir kızla birlikte gezinen gemicileri, dünyada sanki tatlı bir güneşte ısınmaktan başka işleri yokmuş gibi bir aşağı, bir yukarı gidip gelen insanları seyrederim. Telâş içinde bir alay ahalinin vapurlara binerek bu geniş limanın çeşitli noktalarına gittiklerini gördükçe, insan yeryüzündeki bütün yollar burada toplanmış sanır. Bir gazinoda otururken de, denizin, gökyüzünün ışıklarıyla gözleriniz kamaştığı için dünyanın en uzak yerlerine doğru, hayalinizde altın renkli ülkelere doğru açılırsınız. Kayıkla, Büyük Okyanus'ta, kıyıları hindistancevizi ağaçlarıyla oya gibi işlenmiş bir mercan adasına çıkarsanız; geminin dar geçidinden Rangun rıhtımına çıkar, insanların çektiği iki tekerlekli bir arabaya atlarsınız; Port-au-Prince'te mendireğe bağlı duran geminin üst güvertesinden aşağıda büyük bir gürültüyle oradan oraya koşuşan Zenci kalabalığını seyredersiniz.

Limana vardığımızda sabah epey ilerlemişti. İkindiye doğru karaya çıktım, kıyıda dolaştım, dükkânların vitrinlerini, yanımdan geçenleri, gazinoların tenteleri altında oturanları seyrettim. Birdenbire gözüme Sophie ilişti. O da beni görmüştü. Gülümsedi, seslendi. Durup, elini sıktım. Küçük bir masada tek başına oturuyordu, önünde de boş bir bardak duruyordu.

— Oturun, bir şey için, dedi.

Bir sandalye çekerek:

— Ben size ısmarlayayım dedim.

Mavi-beyaz çizgili jarseden bir Fransız gemici gömleğiyle

pembe bir pantolon giymişti; ayağında sandal vardı, boyalı olan iri iri başparmakları dışarı çıkmıştı. Başında şapka yoktu, kısa kesilmiş, kıvrılmış olan saçlarını öyle bir açık sarıya boyatmıştı ki gümüşiye çalıyordu. Yine Rue de Lappe'te rastladığımız zamanki gibi aşırı boyanmıştı. Masanın üzerindeki tabaklardan anladığıma göre bir-iki bardak içmişti ama, sarhoş değildi. Benimle karşılaştığına canı sıkılmış gibi görünmüyordu.

— Paris'tekiler nasıl? diye sordu.

— İyiler sanırım. Ritz'de birlikte yemek yediğimiz günden beri hiçbirini görmedim.

Sigarasından derin bir soluk çekip burun deliklerinden salıvererek bir kahkaha attı.

— Sonunda Larry'yle evlenmedim.

— Onu biliyorum. Neden?

— Canım, iş tam son noktasına gelince baktım ki ben onun aradığı kadın değilim. Hayır, hayır.

— Peki, ne oldu da son dakikada caydınız?

Alaylı alaylı yüzüme baktı. Başının çekinmez duruşuyla, küçük göğsüyle, dar kalçalarıyla, hele o kıyafetiyle düşük bir erkek çocuğa benziyordu. Yalnız, ne yalan söyleyeyim, son gördüğüm al giyisisiyle, bir taşralı hafif kadın kılığıyla karşılaştırırlarsa şimdi çok daha çekici bir yanı vardı. Yüzü, boynu güneşte bir hayli yanmıştı, derisinin esmerliği arasındaki allıklı yanakları, kapkara kirpikleri daha çok göze çarpmakla birlikte, bu bayağı halinde şehvetli bir çekicilik yok değildi.

— Anlatayım mı, ister misiniz?

Başımı salladım.

Garson benim biramı, onun da konyak-sodasını getirdi, Sophie, biten sigarasının ateşiyle bir asker sigarası daha yaktı:

— Tam üç ay ağzıma içki koymadım, duman çekmedim. Yüzümde beliren hafif şaşkınlığı görmüştü, güldü: Sigaradan değil, afyondan söz ediyorum. Korkunç bir hale geldim. Biliyor musunuz?

Yalnız kaldığım zamanlar avaz avaz bağırıyordum: Artık dayanamıyorum! diye haykırıyordum. Larry olduğu zamanlar neyse ama, o yokken yaşamak bana cehennem azabı gibi geliyordu.

Onu dinlerken hep yüzüne bakıyordum. Afyondan söz edince bakışlarım biraz daha sertleşti. Gözbebeklerinin iğne ucu gibi küçüldüğünü görerek, artık yine afyon çekmeye başladığını anlamıştım. Gözlerinin yeşili yine canlanmıştı.

— Gelinliğimi İsabel hediye edecekti. Şimdi o giysi ne oldu acaba? Kayısı rengiydi, İsabel'e uğrayacaktım, birlikte Molyneux'ye gidecektik. Şunu söyleyeyim ki İsabel giyimden gerçekten çok iyi anlıyor: Apartmana gittiğimde yoktu; Joan'ı dişçiye götürmüş. Şimdi geleceğim, diye de bana haber bırakmış. Oturma odasına geçtim. Kahve fincanları falan daha masanın üzerindeydi. Uşaktan kahve istedim. Çünkü beni ayakta tutan bir şey varsa o da kahveydi. Adam boş fincanları, kahveliği alıp bana kahve pişirmeye gitti. Tepsinin üzerindeki şişeyi bırakmıştı. Baktım: hani Ritz'de bir Leh içkisinden söz etmiştiniz ya, işte ondandı.

— Zubrovka. Hatırlıyorum: Elliott İsabel'e bu içkiden bir miktar gönderteceğini söylemişti.

— Pek güzel bir kokusu olduğunu öyle ballandıra ballandıra anlatmıştınız ki merak ediyordum. Şişenin mantarını çıkardım, kokladım. Hakkınız varmış: Çok güzel bir kokusu vardı. Bir sigara yaktım. Biraz sonra uşak kahvemi getirdi. Kahve de çok güzeldi. Fransız kahvesini pek överler ama, onların olsun. Ben Amerikan kahvesinden şaşmam. Burada özlemini çektiğim tek şey o. Ama, İsabel'in kahvesi kötü değildi. İçimde korkunç bir can sıkıntısı vardı, kahveyi içince biraz kendime geldim. Karşımda duran şişeye baktım. Şeytan dürtüyordu ama, kendi kendime: Bırak şimdi! O da nesi! dedim, bir sigara daha yaktım. İsabel neredeyse gelir, diyordum ama, geldiği yoktu bir türlü. Korkunç sinirlendim. Beklemeyi hiç sevmem. Sonra, odada okunacak birşey de yoktu. Resimlere bakarak odanın içinde dolaşmaya başladım. O kör olasıca şişe boyuna gözüme ilişiyordu. En sonunda, bir bardağa koyayım da hiç olmazsa rengine bakayım dedim. Çok güzel bir rengi vardı.

— Açık yeşil.

— Evet, öyle. Tuhaf şey, rengi de tıpkı kokusu gibi. Hani ak bir gülün göbeğinde yeşil bir nokta vardır, işte onun gibi. Acaba tadı da böyle mi, diye düşündüm. İçmeden bilemezdim ki. Tadına bakmaktan ne çıkar, diyordum. Yalnız bir yudum alacaktım. O sırada bir ayak sesi işittim, İsabel geliyor sandım, bütün bardağı yuvarladım. Beni içerken görmesini istemiyordum çünkü. Gelen İsabel değilmiş. Ah! Kendimi öyle iyi hissediyordum ki! Yine eskisi gibi canlanmıştım. İsabel o sırada gelmiş olsaydı şimdi Larry'yle evlenmiş bulunacaktım. O zaman ne olurdu, bilmiyorum.

— İsabel gelmedi mi?

— Gelmedi. Korkunç kızmıştım. Kendini ne sanıyordu da beni böyle bekletip duruyordu? Sonra, bir de baktım, bardak yeniden dolmuş. Ben doldurmuştum besbelli ama, ister inanın, ister inanmayın, farkında değildim. Yeniden şişeye boşaltmak bana biraz garip göründü, onu da içtim, ne yalan söyleyeyim, pek yaman bir içkiydi, doğrusu. Kendimi bambaşka bir kadın gibi hissediyordum. Kahkahalarla gülüyor gibiydim, üç aydır hiç böyle olmamıştım. Hatırlıyor musunuz? Hani o yaşlı adam anlatıyordu: Lehistan'da görmüş, koca bir bardak dolusu içiyorlarmış da kılları bile kıpırdamıyormuş? İşte ben de o Lehli heriflerden aşağı kalmayacağımı anlamıştım. Sonra, biraz içmiştim ya, oldu olacak, biraz daha içebilirdim. Kahvenin telvesini ocağa boşalttım, fincanı ağzına dek doldurdum. Ana sütü gibi bir şeymiş, hadi oradan!

Sonra ne oldu, pek hatırlamıyorum ama, ben adamakıllı sarhoş olduğum zaman şişede pek birşey kalmamıştı besbelli. O zaman, İsabel gelmeden ben gideyim, diye düşündüm. Az kalsın yakalanıyordum. Kapıdan çıkar çıkmaz, Joanie'nin sesini işittim. Hemen üst katın merdivenine çıktım, içeri girdiklerine iyice emin oluncaya dek bekledim; sonra aşağı koştuğum gibi taksiye atladım. Şoföre: Hızlı sür! dedim. Nereye? diye sorunca adamın yüzüne bakarak bir kahkaha salıverdim. Artık dünyalar benim gibi geliyordu.

Biliyordum ama, yine: Sizin eve mi gittiniz? diye sordum.

— Deli miyim! Eve gider miyim hiç! biliyordum ki Larry gelip beni evde arayacaktı. Vaktiyle gittiğim yerlerden birine gitmeyi de göze alamıyordum. Hakim'e gittim. Larry beni orada dünyada bulamazdı. Zaten biraz duman çekmek istiyordum.

— Hakim ne demek?

— Hakim'in yeri. Hakim bir Cezayirli; parasını verince her zaman size afyon bulur. Benim çok iyi ahbabımdı. Ne isterseniz bulur: Oğlan, erkek, kadın, Zenci. Elinin altında hep beş-altı Cezayirli vardır. Üç gün orada kaldım. Kaç erkekle yattığımı bilmiyorum. Gevrek gevrek güldü. Her cins, her boy, her renk! Kaybettiğim zamanın acısını çıkardım. Biliyor musunuz, korkuyordum da. Paris'te kendimi pek güvenlikte göremiyordum, Larry bulacak diye korkuyordum. Param da kalmamıştı. O heriflerle yatmak için insan üstelik para verir. Onun için, çıktım, bizim apartmana gittim, kapıcıya yüz frank verdim, Beni arayan olursa, gitti, dersin, diye tembih ettim. Eşyamı topladım, o geceki trenle Toulon'a geldim. Buraya gelmeden kendimi pek güvenlikte göremiyordum.

— O günden beri hep burada mısınız?

— Elbette. Hep burada kalacağım da. İnsan istediği kadar afyon bulabiliyor: Doğu'dan gelirken gemiciler getiriyor. Sonra, iyi cins afyon; Paris'te sattıkları o gübre gibi şeyden değil. Otelde bir adam var. Biliyor musunuz, Ticaret- Bahriye Oteli. Gece giderseniz koridorlar afyon dumanından geçilmez. İstekli bir hazla havayı burnundan içeri çekti. Tatlı keskin bir koku. Bunu duyunca, anlarsınız ki odalarına çekilmişler, içiyorlar. O zaman, teklifsiz bir yerde olduğunuzu anlarsınız. Sonra, kimi alıp odanıza gitseniz ötekiler aldırmazlar. Gemicilerin, gemilerine gitmek için, sabahleyin saat beşte kalkmaları gerek. Ama, bunu da düşünmek yok: Gelip kapıya vurarak uyandırırlar. Sophie burada birdenbire başka bir konuya geçti: Rıhtımdaki bir dükkânda sizin bir kitabınızı gördüm. Size rastlayacağımı bilseydim alırdım da şimdi imzalatırdım.

Ben de o kitapçı dükkânının önünden geçerken durup vitrine bakmıştım. Yeni kitaplar arasında, benim son zamanlarda çıkmış olan bir romanımın Fransızcası da gözüme ilişmişti.

— Sizin pek hoşunuza gitmez sanırım, dedim.

— Niye gitmesin? Ben okuma bilirim.

— Yazı da yazabilirsiniz sanıyorum.

Yüzüme şöyle bir bakıp kahkahayla güldü:

— Ya, çocukken şiir yazardım. Pek kötü şeylerdi besbelli ama, bana o zamanlar güzel gelirdi. Larry söylemiştir, sağlam. bir ara duraladı. Yaşamak çekilir şey değil ama, içinde az-çok zevk varsa bu zevki tatmamak aptallık olur. Afilli bir tavırla başını arkaya atarak: O kitabı alırsam imzalar mısınız? diye sordu.

— Yarın gidiyorum, dedim. Sahiden istiyorsanız ben bir tane alırım, sizin otele bırakırım.

— Çok iyi olur.

Bu sırada bir donanma istimbotu rıhtıma yanaştı, içinden bir alay asker çıktı. Sophie bir bakışta bunların hepsini birden gözden geçirdi, içlerinden birine el salladı.

— Benimki bu. Kendisine bir içki ısmarlarsınız, ondan sonra hemen çeker gidersiniz. Korsikalı'dır, korkunc kıskançtır.

Bize doğru biri geliyordu, beni görünce durakladı. Sonra Sophie'nin işareti üzerine masaya yanaştı. Uzun boylu, esmer bir delikanlıydı; pek temiz tıraş olmuştu; pek güzel kapkara gözleri, gaga bir burnu, kuzguni kara, dalgalı saçları vardı. Yirmi yaşındaydı ancak. Sophie, beni ona Amerikalı bir çocukluk arkadaşı olarak tanıttı. Sonra bana döndü:

— Dangalak ama, güzel bir çocuk dedi.

— Sıkı çocukları seviyorsunuz, değil mi?

— Ne kadar sıkı olursa o kadar iyidir.

— Boğazlanmanız yakındır, dedim.

Arsız bir gülüşle karşılık verdi:

— Hiç de şaşmam. Su testisi su yolunda kırılır.

Gemici, sert bir tavırla:

— Fransız'ca konuşalım dedi.

Sophie, içinde biraz alay sezilen bir gülümseyişle çocuğa döndü. Fransızcayı Amerikan ağzıyla ama, pek kolaylıkla, külhanbey deyimleriyle konuşuyordu. Bunun için, sık sık kullandığı bayağı, ayıp deyimler gülünç bir hal alıyor, insanın güleceği geliyordu.

— Senin güzel olduğunu söylüyordum, ama sen utanmayasın diye mahsus İngilizce söyledim. Bana döndü. Sonra, güçlü de. Boksör gibi pazuları var. Yoklayın bakın.

Gemicinin benliği okşanmıştı, somurtkanlığı geçti, memnun bir gülümseyişle kolunu sıkıp pazularını gösterdi.

— Ben gideyim artık.

— Görüştüğümüze memnun oldum. Kitabı unutmayın.

— Unutmam.

İkisinin de elini sıkıp ayrıldım.

Yolda kitapçıya uğradım, romanı aldım, üzerine Sophie'nin adını yazarak altına da imzamı attım. Sonra, aklıma bir şey geldi, o sırada başka bir şey de bulamamıştım, Ronsard'ın bütün edebiyat kitaplarında bulunan o ufak güzel şiirinin ilk satırını yazdım:

"Mignonne, allons voir si la rose..." (1)

Kitabı Sophie'nin oteline bıraktım. Rıhtım üzerindeydi, ben de çoğunlukla orada kalırdım; çünkü sabahleyin şafakta, gece izinli çıkan gemicileri görev başına çağıran borazan çalarken, güneş limanın çarşaf gibi dümdüz suları üzerinde sisler arasından yükselir, birer hayalet gibi görünen gemileri güzel bir tüle bürür.

Ertesi gün Cassis'e doğru yola çıktık, ben oradan biraz şarap almak istiyordum. Sonra Marsilya yolunu tuttuk. Oradan da ismarladığımız yeni bir yelkenliyi alacaktık.

Bir hafta sonra Londra'daydım.

---

(1) Fransızca "Minik yavrum; gidelim bakalım gül..."

VII

Elliott'ın uşağı Joseph'ten bana gelmiş bir mektup buldum. Elliott hasta yatıyormuş, beni görürse pek sevinirmiş. Bunun üzerine, ertesi gün otomobile atlayıp hemen Antibes'e doğru yola çıktım. Joseph beni alıp yukarıya, beyinin yanına çıkarmadan, onun üremiye tutulduğunu, hekimin başlangıçta durumu tehlikeli gördüğünü söyledi. Şimdi tehlikeyi atlatmış, biraz iyileşmiş ama, böbrekleri hastaymış, bütün bütün iyi olamayacakmış. Joseph kırk yıldır Elliott'ın yanındaydı, ona çok bağlı bulunuyordu. Çok üzgün olduğu halinden belliydi ama, bütün uşaklar gibi, onun da eve gelecek bir felâket üzerine içinden sevindiğini sezinlememek elde değildi.

İçini çekerek: Ce pauvre monsieur (1) diyordu. Kendine özgü birtakım huyları vardı ama, ne de olsa iyi bir adamdı. Ne yapalım, er-geç herkes ölecek.

Sanki Elliott son soluğunu vermek üzereymiş gibi konuşuyordu.

Biraz sert bir tavırla:

— Sana birşey bırakmıştır besbelli, Joseph, dedim.

Üzgün bir halle:

(1) Fransızca "Şu zavallı bizim bey!"

— Umarım, dedi.

Odaya girdiğimde Elliott'ı pek canlı bulunca şaşırdım. Benzi sararmış, vücudu çökmüştü ama, keyfi yerinde görünüyordu. Tıraş olmuş, saçlarını güzelce taramıştı. Arkasında, ceplerinin üzerine adının başharfleri, onun üstünde de kontluk tacı işlenmiş uçuk mavi ipekli pijaması vardı. Yatak çarşafının üzerine de, daha büyük olarak, aynı markalar işlenmişti.

— Nasılsın? diye sordum.

Neşeli bir tavırla:

— Çok iyiyim dedi. Geçici bir rahatsızlık. Birkaç güne dek ayağa kalkarım. Cumartesi günü öğle yemeğine büyük Dük Dmitriy gelecek. Ne yapıp yapıp beni o güne dek iyi etmesini söyledim hekime.

Yarım saat kadar kaldım. Çıkarken Joseph'e tembih ettim: Elliott'ın hastalığını yeniden ağırlaşırsa bana haber verecekti.

Bir hafta sonra komşulardan birinin evinde öğle yemeğine gittiğimde Elliott'ı da orada görünce şaşırdım. Toplantılara giderken giyindiği biçimde giyinmişti yine, ama giysilerinin içinde ölüsü dolaşıyordu sanki.

— Dışarı çıkmamalıydın Elliott, dedim.

— O! O da ne demek, azizim! Frieda, Prenses Mafalda'yı bekliyor. İtalyan Kral ailesini yıllardan beri, zavallı Louisa Roma'da bulunduğu zamandan beri tanırım. Frieda'yı yüz üstü bırakamam.

Hiçbir şey önünde yenilmeyen ruhuna mı hayran kalayım, yoksa bu yaşta, ölüm halinde hastayken bile, toplum yaşayışından bir türlü ayrılmayışına mı acıyayım, bilmiyordum. Görseniz, dünyada hasta demezdiniz. Ölmek üzere olduğu halde, o an için ağrılarını, sancılarını unutan, yüzünde boyalarla sahneye çıkmış bir oyuncu gibi, kibar salon adamı rolünü alışık olduğu güvenle oynamayı sürdürüyordu. Son derece nazik, güler yüzlü bir halde, herkesle ilgileniyor, huyu olan o alaycı şakalarıyla herkesi eğlendiriyordu. Bu özelliğini o zamana dek bu derece büyük bir üstünlükle gösterdiğini hatırlamıyordum.

Prenses Hazretleri gittikten sonra (Elliott'ın prensesin yüksek mevkiine karşı saygıyla, güzel genç bir kadına karşı yaşlı bir adamın hayranlığını bir araya toplayarak eğilişi görülecek şeydi) evsahibinin, Elliott'a toplantının canlılığını, ruhunu oluşturduğunu söyleyişine hiç şaşmadım.

Birkaç gün sonra yeniden yatağa düştü. Hekim odasından dışarı çıkmayı yasak etmişti. Elliott kızmıştı:

— Tam vaktini buldu! Bu yıl hele çok parlak olacak, dedi. O yıl yazı Riviera'da geçirmekte olan ilerigelen kimselerin adlarını uzun bir liste halinde saydı.

Üç-dört günde bir kendisini görmeye gidiyordum. Bazen yatakta, bazen de arkasında şatafatlı bir hırka, koltuğa uzanmış buluyordum. Hırkaları pek boldu anlaşılan; çünkü iki kez aynı hırkayı gördüğümü hatırlamıyorum.

Ağustos başında bir gündü. Elliott'ı o güne dek hiç görmediğim derecede durgun buldum. Joseph beni içeri alırken, beyinin biraz daha iyi olduğunu söylemişti. Onun için Elliott'ın canlısız duruşuna şaşırdım. Riviera üzerine işittiğim birtakım dedikoduları anlatarak onu eğlendirmeye çalıştım ama, hiç ilgilenmedi. Kaşlarında hafif bir çatıklık, yüzünde onda pek görülmeyen bir somurtkanlık vardı. Birdenbire:

— Edna Novemall'ın toplantısına gidiyor musun? diye sordu.

— Yo, gitmiyorum.

— Seni çağırdı mı?

— Riviera'da kim varsa çağırdı.

Prenses Novemall çok büyük serveti olan bir Amerikalıydı, bir Romen prensiyle evlenmişti. Kocası İtalya'daki gibi bini-bir para prenslerinden değil, onaltıncı yüzyılda hakkı olan bir prenslik elde etmiş ücretli bir askerin torunlarından olan, ayrıca büyük bir ailenin başkanı bulunan bir prensti. Prenses kocasından dul kalmıştı, altmış yaşındaydı, Amerika'dan gelen akarından, faşist yönetim pek büyük bir pay aldığı için İtalya'dan getirttiği mermerleri döşetmiş, tavanlara da yine dışarıdan getirttiği nakkaşlara resimler yaptırmıştı.

Elinde bulunan tablolar, tunç heykeller son derece güzel şeylerdi, İtalyan eşyalarını hiç sevmeyen Elliott bile onunkileri pek üstün buluyordu. Köşkün bahçeleri de pek güzeldi, hele yüzme havuzu, küçük bir servete mal olmuştu besbelli.

Prenses konuklarını pek görkemli ağırlardı. Sofrasında yirmi kişiden az bulunduğu da hiç olmazdı. Ağustosta, tam dolunaya rastlayan gece için tuhaf kıyafetlerle bir kır balosu düzenlemişti. Daha üç hafta öncesinden Riviera'da bundan başka birşey konuşulmaz oldu. Fişekler atılacak, türlü çeşit gösteri yapılacaktı. Prenses o gece için Paris'ten bir Zenci orkestrası getirtiyordu. Eski saray ailelerinden kimseler aralarında hep bunu konuşuyorlar, prensesin bu işe harcadığı parayla, kendilerinin bir yıl bol bol yaşayabileceklerini söylüyorlardı.

Kimisi: Şahane bir şey! diyordu.

Kimisi: Delilik! diyordu.

Kimisi: Görmemişlik! diyordu.

Elliott bana:

— Sen ne giyeceksin? diye sordu.

— Söyledim sana, Elliott: Ben gitmiyorum. Bu yaşta üstüme acayip bir giysi giyip kendimi el-âleme maskara edecek halim yok.

Elliott: Beni çağırmadı dedi.

Gözleri iri iri açılmış, yüzüme bakıyordu.

Sakin bir tavırla:

— Çağırır, dedim. Daha çağrıların hepsi gönderilmemiştir sanırım.

— Çağırmayacak, bak görürsün. Sesi kısıldı. Mahsus, bana hakaret etmek için.

— Yo, Elliott, hiç sanmam. Hatırından çıkmıştır besbelli.

— Hatırdan çıkacak insan mıyım ben?

— Hastasın, çağırırsa da gidemezsin ki.

— Giderim elbet. Mevsimin en güzel toplantısı! Ölüm döşeğinde

olsam yine kalkar giderim. Lauria Kontu'nun... Dedemin giysisi var, onu giyerdim.

Ne söyleyeceğimi şaşırmıştım, sesimi çıkarmadım.

Elliott birdenbire:

— Senden önce Paul Barton vardı, beni görmeye gelmiş, dedi.

Okurlarımın bu adamın kim olduğunu hatırlayacaklarını sanmıyorum; çünkü ben de bu adı kime verdim diye, yazdıklarımın o bölümüne yeniden bakmak zorundayım. Paul Barton, Elliott'ın Londra'da kibar çevrelerine soktuğu Amerikalı gençti. Delikanlı sonradan, artık gereği kalmayınca, onu arayıp sormaz olmuş, Elliott da buna korkunç kızmıştı. Paul Barton son zamanlarda pek ünlü olmuş: Önce, İngiliz uyruğuna geçtiği için; sonra da sözü geçen büyük bir gazete sahibinin kızını aldığı için. Arkasında böyle bir sözü geçen adam, kendisinde beceriklilik olduktan sonra çok yükseklere çıkacağı kesinmiş. Elliott bunları anlatırken pek acı, alaylı bir tavır takınmıştı:

— Geceleyin uyanıp da duvarın içinde bir sıçan tıkırtısı duyunca kendi kendime: Paul Barton yükselmesini sürdürüyor! diyordum. Emin ol, azizim, bir gün Lordlar Kamarası'na üye olacak. Bereket versin ben o günü görmeyeceğim.

— Ne istiyormuş? diye sordum.

Çünkü Elliott gibi ben de çok iyi biliyordum: Bu adam çıkarı olmayan bir şey yapmazdı.

Elliott kızgın bir tavırla:

— Ne istediğini söyleyeyim, dedi. Benden Lauria Kontu'nun giysisini istemeye gelmiş.

— Yok canım!

— Bu ne demek, anlıyor musun? Bu o demek ki, Edna'nın beni çağırmadığını, çağırmayacağını biliyor. Kendisi söylemiş olacak. Moruk karı! Eskiden bensiz bir yere gidemezdi. Onun adına toplantılar düzenlerdim. Bugün kimi tanıyorsa hepsine onu ben tanıttım. Şoförüyle yatıp kalkıyor, bunu sen daha önce de biliyordun elbet.

Rezalet! Paul burada oturdu, bana Edna'nın hazırlıklarını anlattı durdu: Bütün bahçeyi baştan başa donatacakmış, fişekler atılacakmış. Fişeklere bayılırım ben. Sonra, yine onun anlattığına göre, herkes bu eğlentiye çağrılmak için Edna'nın başının etini yiyormuş ama, Edna bunların hiçbirini çağırmamış, eğlentinin gerçekten çok parlak olmasını istiyormuş. Sanki benim çağrılıp çağrılmamam diye ortada bir şey yokmuş gibi konuştu.

— E, giysiyi veriyor musun?

— Ölürüm de vermem! Beni mezara onun içinde gömecekler. Yatağında doğrulup oturdu, sinirli bir kadın gibi öne, arkaya sallandı. Çok acı şey doğrusu! Soğudum, hepsinden soğudum. Kendilerini eğlendirdikçe benden iyisi yok. Koskoca hafta içinde topu topu bir demetçik çiçek geldi. Ben onlara az şey mi yaptım! Benim soframda yediler, içtiler. Yolculuk masraflarını ben çektim. Eğlentilerinin masraflarını ben çektim. Onlara iyilik olsun diye varımı, yoğumu verdim. Elime ne geçti? Hiç. Öldüm mü, kaldım mı hiçbirinin umurunda değil. O! Çok acı şey! Ağlamaya başladı. Solgun yanaklarından aşağı iri iri gözyaşları dökülüyordu. Keşke Amerika'dan ayrılmasaydım!

Bir ayağı çukurda olan bu yaşlı adamın, eğlentiye çağrılmadım diye, çocuk gibi ağlaması acıklı bir şeydi; insanı hem kızdırıyor, hem acındırıyordu.

— Aldırma, Elliott, dedim. Belki eğlenti gecesi yağmur yağar, hepsine zehir olur.

Denize düşen adamın eline geçen şeye sarıldığını hep duyarız. Elliott da benim bu sözlerimde kendisine bir avunma bulmuştu. Gözyaşları arasında keyifli keyifli gülmeye başladı:

— Bak bu hiç aklıma gelmemişti! Yağmur yağsın diye bütün yüreğimle Tanrı'ya dua edeceğim. Hakkın var: Yağmur yağarsa hepsine zehir olur!

Elliott'ın o daldan o dala konan kafasını başka bir konuya çektim. Yanından ayrıldığımda, keyfi yerine gelmiş değilse de, hiç olmazsa yatışmıştı. Yalnız, bu işin kapanmasını ben kendi hesabıma

pek istemiyordum. Onun için, eve gelince, Edna Novemalli'ye telefon ettim:

— Yarın Cannes'e geliyorum, öğle yemeğini birlikte yiyebilir miyiz? diye sordum.

Önerimi sevinçle karşıladı; yalnız o gün eğlenti olmadığını söyledi. Bununla birlikte, köşke gittiğimde on kişi vardı. Prenses eli-açık, konuşkan, iyi bir kadındı. Tek kusuru onu-bunu çekiştirmesiydi. En yakın ahbapları için bile yakışık almaz şeyler söylemekten kendini alamazdı. Yalnız, bunu aptal bir kadın olduğu, kendisi üzerine başka türlü ilgi çekemediği için yapardı. Çaldığı karalar kulaktan kulağa gider, bu yüzden de zehirli diline doladıkları çoğu vakit onunla darılırlardı. Ama, prenses çok güzel eğlenceler düzenlediği için, bir süre sonra, kusuruna bakmamayı daha uygun bulurlardı.

Elliott'ın eğlentiye kendisini çağırmasını isteyerek Prensesin yanında küçük düşmesini doğru bulmuyordum. Onun için, ağız aradım. Edna Novemalli vereceği baloyu coşkuyla anlatıyordu. Yemeğin başından sonuna dek başka bir şey konuşulmadı. Bir aralık, elimden geldiğince önemsiz bir şeyden söz ediyormuşum gibi: Elliott, o İkinci Philippe çağından kalma giysisini giymek için fırsat bulduğuna çok seviniyordur besbelli, dedim. Prenses:

— Onu çağırmadım ki! dedi.

Şaşırmış gibi yaparak:

— Çağırmadınız mı? Niye? diye sordum.

— Niye çağırayım? Artık toplum içinde değeri kalmadı ki. Acayiplik budalası, cansıkıcı, dedikoducu bir adam oldu.

Bu sıfatlar kendisi için de kullanılabilirdi. Onun için, bunu ben pek yersiz buldum. Prenses gerçekten aptal bir kadındı.

— Kaldı ki ben Elliott'ın giysisini Paul'un giymesini istiyorum, dedi. Ona öyle yakışacak ki!

Başka bir şey söylemedim ama, ne yapıp yapıp zavallı Elliott'a elde etmek için yırtındığı o çağrıyı koparmayı kafama koymuş bulunuyordum. Yemekten sonra Edna konuklarını aldı bahçeye

çıkardı. Böylece bana da beklediğim fırsat çıktı. Daha önce de bu köşkte bir-iki gün kalmıştım, evin içerisini iyicene biliyordum. Gönderilmemiş bir kaç çağrı kalmıştı besbelli, diyor, bunların sekreterin odasında olacağını düşünüyordum. Kimse görmeden o odaya doğru sıyrıldım. Çağrılardan birini cebime indirecektim, sonra üzerine Elliott'ın adresini yazıp postaya atacaktım. Biliyordum: Eğlentiye gelemeyecek kadar hasta idi ama, kartı alınca pek sevinecekti.

Kapıyı açınca şaşırdım. Edna'nın sekreteri masadaydı. Ben onu daha öğle yemeğinden kalkmamıştır sanıyordum. Keith adında, orta yaşlı, açık sarı saçlı, çilli bir İskoçyalı kadındı bu. Burnunun üzerine maşalı bir gözlük takardı. Yüzünde de sonsuza dek kız kalmaya and içmiş bir hal vardı. Toparlandım.

— Prenses herkesi aldı bahçeyi gezdirmeye götürdü. Bende geleyim, sizinle bir sigara içeyim daha iyi, diye düşündüm.

— Hoş geldiniz.

Miss Keith kaba bir İskoç ağzıyla konuşur, ancak pek sevdiği kimselerin yanında yüzü biraz gülerdi. O zaman yüzüne öyle geniş bir gülümseyiş yayılırdı ki her söylediği insanı pek eğlendirirdi. Yalnız, kendinizi tutamayıp da bir kahkaha attınız mı, Söylediğim şeyde gülecek ne var sanki? der gibi, hem canı sıkılmış, hem de şaşırmış bir halle yüzünüze bakardı.

— Bu balo işi sizi hayli yordu sanırım Miss Keith, dedim.

— Valla, öyle. Dünyada mıyım, ahrette miyim, farkında değilim.

Kendisine güvenebileceğime emin olduğum için, doğrudan doğruya işi açtım:

— Bizim bu bunak kadın Elliott Templeton'u niçin çağırmadı?

— Onun huyunu siz de bilirsiniz. Kızmış. Listeden adını kendisi sildi.

— Ölüm halinde, yahu! Bir daha yatağından kalkacağı yok. Çağrılmadığı için çok üzülüyor.

— Prensesle bozuşmak istiyorsa, önüne gelene onun

şoförüyle yatıp kalktığını söylemeseydi. Sonra adam evli, üç de çocuğu var.

— Söylediği şey doğru mu?

Miss Keith gözlüğünün üzerinden bana şöyle bir baktı:

— Yirmibir yıldır sekreterlik yapıyorum bayım; kimin yanında çalıştımsa hepsini melek gibi temiz saymayı kendime ilke edinmişimdir. Yalnız, şunu açıkça söyleyeyim ki bir keresinde, bey altı aydan beri Afrika'ya aslan avına gitmişti, hanım da üç ay sonra başkalarıyla düşüp kalkmaya başlamıştı. Bunun üzerine, inancım biraz değişir gibi olmuştu ama, bereket versin ki bizim hanım Paris'e küçük bir gezi yaptı -çok masraflı bir gezi -ondan sonra işler düzeldi. Hanımefendi de, ben de derin bir soluk aldık.

— Miss Keith, ben buraya sizinle karşılıklı birer sigara tüttürmeye gelmedim. Elliott Templeton'a kendim göndermek üzere bir çağrı aşırmaya geldim.

— Doğru olmaz.

— Orası öyle ama, bana bir iyilik edin, Miss Keith. Bir tane verin. Gelmeyeceğine söz veririm. Çağrıyı alınca zavallı pek sevinecek. Kendisine karşı bir düşmanlığınız yoktur, değil mi ya?

— Yo, bana karşı o hep çok kibar davranmıştır. Efendi bir adam, bunu hiç düşünmeden söyleyebilirim. Buraya gelip Prensesin sofrasında göbek şişirenlerin arasında onun gibisi pek yoktur.

Bütün mevki sahibi kimselerin çevresinde sevgilerini kazanmış, şımartılmış biri vardır. Bunlar en ufak ilgisizliklerden incinirler, beklediklerinden başka türlü davranış görecek olurlarsa boyuna, ustalıkla, beylerini, hanımlarını düşman kesildikleri kimselere karşı fitnemeye, kışkırtmaya başlarlar. Onun için, bunlarla iyi geçinmek gerekir. Bunu Elliott herkesten daha iyi bilirdi. Yaşlı hizmetçi kadınlarla, yanında çalıştığı kimsenin güvenini kazanmış sekreterler gibi ikinci sınıf insanlarla hep ahbapça konuşur, onlara karşı güler yüzlü davranırdı. Miss Keith'le ara-sıra şakalaştığına, her yılbaşı ona ya bir kutu çikulata, ya tuvalet kutusu, ya da çanta armağan etmeyi unutmadığına emindim.

— Hadi Miss Keith, zalim olmayın.

Miss Keith maşalı gözlüğünü o kocaman burnunun üzerine daha sıkıca yerleştirdi:

— Yanında çalıştığım kimseye karşı dürüst olmayan bur davranışta bulunmamı istemezsiniz sanırım, Bay Maugham. Bundan başka, domuz karı işi çakarsa beni kovar. Çağrılar yazı masasının üstünde, zarfların içinde. Ben şimdi gidip biraz pencereden dışarı bakacağım. Otura otura bacaklarım tutuldu. Hem bacaklarım dinlenir, hem de dışarısını seyrederim. Arkam dönükken olup bitenlerden beni ne Tanrı sorumlu tutabilir, ne insanlar.

Miss Keith gelip yine masasına oturduğu zaman çağrı cebimdeydi.

Elimi uzatarak:

— Görüştüğümüze memnun oldum, Miss Keith dedim. Kıyafet balosunda ne giyeceksiniz?

— Benim babam papazdı, bayım, dedi. Bu gibi saçmalıkları ben yüksek sınıftan kimselere bırakıyorum. Herald, Mail gazetelerinden gelenleri güzel bir yemekle, bizim ikinci derecede en iyi şampanyalarımızla ağırladıktan sonra, benim görevim bitmiş demektir. Odacığıma çekilip polis romanına dalarım.

VIII

İki gün sonra Elliott'ı görmeye gittiğimde, pek neşeli buldum.

— Bak, dedi. Bana da çağrı geldi. Bu sabah aldım.

Yastığının altından çıkararak bana gösterdi.

— Ben sana demedim mi, dedim. Soyadın T harfiyle başlıyor da ondan. Demek sekreter listede senin adına daha yeni gelmiş.

— Karşılık göndermedim daha, Yarın yazacağım.

Bende şafak attı:

— İstersen ben yazayım. Şimdi buradan çıkınca postaya atarım, dedim.

— Yo, niye sen yazacakmışsın? Çağrılara kendim karşılık yazabilecek durumdayım ben.

Bereket versin, mektubu Miss Keith açacaktı. Elliott'ın karşılığını görünce yırtar atar, Prensese göstermezdi besbelli.

Elliott zile bastı.

— Giysimi göstereyim sana, dedi.

— Gidecek misin yoksa, Elliott?

— Elbette gideceğim! Beaumont'ların balosundan beri giymedim.

Joseph gelmişti. Elliott giysiyi getirtti. İnce kâğıda sarılmış, büyük bir yassı kutudaydı. Bir çift uzun ak ipek çorap, ak ipekli

üzerine sırma çizgili, pamukla beslenmiş bir avcı pantolonu, ona uyacak bir ceket, üzerine giyilecek bir palto, boyna takılacak kırmalı yakalık, düz bir kadife pelerin, ucuna şövalye madalyası asılı uzun bir altın zincir. İkinci Philippe'in Tiziano'nun yaptığı, şimdi Pardo'da bulunan bir tablosunda, üzerinde bunun tıpkısı olduğunu hatırladım. Elliott bana İspanya Kralı'nın İngiltere Kraliçesi'yle evlendiği zaman Lauria Kontu'nun düğünde bunu giydiğini söyleyince, içimden, düş gücünün uydurması, besbelli, dedim.

Ertesi sabah kahvaltı ederken telefona çağırdılar. Joseph telefon ediyordu: O gece Elliott'a yeni bir nöbet gelmiş. Hemen hekim çağırmışlar. Hekim Elliott'ın o günü çıkaracağından pek emin değilmiş. Otomobilimi getirttim, Antibes'e doğru yola çıktım.

Elliott'ı kendinden geçmiş bir halde buldum. Hastabakıcı istemem! diye ayak diremiş ama, ben gittiğimde baş ucunda bir hastabakıcı vardı. Hekim Nice'le Beaulieu arasındaki İngiliz hastanesinden getirtmiş. Dışarı çıkıp İsabel'e tel çektim. İsabel, kocasıyla, çocuklarıyla birlikte, deniz kıyısında, zenginlerin yazlığı olan La Baule'deydi. Oldukça uzak bir yerdi, Antibes'e vaktinde yetişemeyeceklerinden korkuyordum. İsabel, iki erkek kardeşi bir yana, Elliott'ın yeryüzündeki tek yakınıydı. İsabel'in o iki erkek kardeşini de Elliott yıllardan beri görmemişti.

Ya Elliott'ın içindeki yaşama isteği güçlüydü, ya da hekimin verdiği ilaçlar etkisini gösterdi: O gün kendine geldi. Pek bitkin bir halde olmakla birlikte, kabadayı bir tavır takındı, hastabakıcıya erkeklerle ilişkisi üzerine birtakım yakışık almaz şeyler sorarak alay etmeye başladı. O gün öğleden sonra uzun süre yanında kaldım. Ertesi günü, yine görmeye gittiğimde, pek halsiz olmakla birlikte, oldukça neşeli buldum. Hastabakıcı beni onun yanında pek az bıraktı.

Çektiğim tele karşılık gelmemişti; onun için, merak ediyordum. İsabel'in La Baule'deki adresini bilmediğim için Paris'e göndermiştim, kapıcı oradan hemen La Baule'e yollamadıysa diye korkuyordum. Derken, iki gün sonra karşılık geldi: Hemen yola çıkıyorlarmış. Terslik bu ya: O günlerde Gray ile İsabel Britanya kıyılarında bir

motor gezintisine çıkmışlar; onun için, teli daha yeni almışlar. Tren tarifesine baktım: Bir-buçuk günden önce gelemezlerdi.

Ertesi sabah erkenden yine Joseph telefon etti: Elliott o geceyi çok kötü geçirmiş, beni görmek istiyormuş. Hemen gittim. Eve vardığımda Joseph beni bir yana çekti:

— Nazik bir işten söz edeceğim, kusura bakmazsınız sanırım, beyefendi, dedi. Ben özgür düşünceli bir adamım elbette. Bence din denilen şey, halkı ellerine almak için, papazların uydurmalarından ibaret. Ama, siz de bilirsiniz ki kadınlar bambaşkadır. Karım da, evdeki hizmetçi kadın da başımın etini yiyorlar, Beyefendiye son dini tören yapılmalı, diyorlar. Bunun da vakti gelmiş, artık beklenemezmiş. Utanır gibi yüzüme baktı: Herneyse, kimbilir, insan ölmek üzereyken dinle barışırsa belki de kendi hesabına daha iyi olur.

Uşağın nasıl bir ruh hali içinde bulunduğunu çok iyi anlıyordum: Fransızların çoğu, dinle ne kadar alay ederlerse etsinler, ömürleri sona ermek üzereyken, inançlarını yenilemek isterler, çünkü din onların kanına işlemiştir.

— Bunu kendisine ben mi önereyim, diyorsun? diye sordum.

— Lütfedersiniz.

Pek hoş bir şey değildi bu ama, peki, dedim. Elliott ne de olsa yıllarca sofu bir Katolik olarak yaşamıştı; Onun için, dininin ilkelerini yerine getirmesi iyi olurdu. Odasına çıktım. Beti-benzi uçmuş, bitkin bir haldeydi ama, aklı yerindeydi. Hastabakıcıya bizi yalnız bırakmasını söyledim.

— Sanırım çok hastasın, Elliott, dedim. Acaba diyorum... Acaba diyorum papaz getirsek mi?

Bir ara, karşılık vermeden, yüzüme baktı. Sonra:

— Ölmek üzereyim mi demek istiyorsun? diye sordu.

— Yo, inşallah ölmezsin ama, her olasılığı düşünmek gerek.

— Anlıyorum.

Sustu. İnsanın böyle birşeyi söylemek zorunda kalışı çok can sıkıcıdır. Yüzüne bakamıyordum. Dişlerimi sıkmıştım, çünkü

ağlayacağım diye korkuyordum. Karyolanın ucuna oturup, kollarımı iki yana açarak tutunmuş, yüzümü ona doğru dönmüştüm. Elimi okşadı.

— Üzülme, azizim, dedi. Noblesse oblige, bilirsin ya.

Sinirden güldüm.

— Tuhafsın, Elliott!

— Böyle olduğum daha iyi. Hadi, piskoposa git de söyle: Günah çıkartıp şefaat duası almak istiyor, de. Rahip Charles'i gönderirse çok minnettar kalırım. Benim ahbabımdır çünkü.

Rahip Charles piskoposun yardımcısıydı. Daha önce fırsat çıkmış, kendisinden söz etmiştim. Aşağı inip telefon ettim. Karşıma piskopos çıkmıştı:

— İvedi bir durum mu var? diye sordu.

— Hem de çok!

— Hemen geliyorum.

Bu sırada hekim geldi. Papaz çağırdığımı ona da söyledim. Hastabakıcıyla birlikte, Elliott'a bakmaya yukarı çıktı. Ben aşağıda, yemek odasında bekledim. Nice'le Antibes arası otomobille yirmi dakikadır. Yarım saatten biraz fazla zaman sonra büyük bir kara otomobil kapıya yanaştı.

Joseph, telaşla, bana gelip haber verdi:

— C'est Monseigneur en personne, Monsieur. (Piskopos kendisi geldi, efendim.)

Karşılamaya çıktım. Her zamankinin tersine, bu kez yardımcısını getirmemişti. Buna karşılık, bilmem neden, genç bir papazla gelmişti. Papaz elinde bir kutu taşıyordu. İçinde, dua töreninde gerekli şeyler vardı besbelli. Arkasından da şoför, elinde eski bir kara bavulla göründü.

Piskopos elimi sıktı, arkadaşını tanıttı.

— Zavallı dostumuz nasıl? diye sordu.

— Sanırım çok ağır hasta, Rahip Hazretleri.

— Lütfen bize bir oda gösterir misiniz giyinelim?

— Şu yemek odası, efendim. Oturma odası yukarıda.

— Yemek odası yeter.

İçeri aldım. Ben, Joseph'le önde, öbür papaz arkada, çıktılar. Genç papaz iki eliyle bir tepsiyi tutuyordu. Tepsinin üzerinde küçük bir kupa, onun da üzerinde kutsal hamursuz ekmek vardı. Bunların üstüne ince bir bez örtülmüştü. Piskoposu o güne dek hep ya akşam ya da öğle yemeklerinde görmüştüm. Pek de obur bir adamdı: Yemeği iştahla yer. Şarabını büyük bir hazla içerdi; bir yandan da, hoş biçimde, gülünç, bazen da açık saçık öyküler anlatırdı. O zamanlar bende orta boylu, tıknaz bir adam izlenimi bırakmıştı. Şimdi, ak gömleğiyle, kara cübbesiyle yalnız uzun boylu değil, pek de gösterişli görünüyordu. Biraz alaycı, aynı zamanda babacan bir gülümseyiş bulunan kızıl yüzünde, şimdi ağırbaşlı bir hal vardı. Eskiden atlı subay olduğuna bin tanık isterdi. Üzerinde büyük bir din adamı hali vardı ki gerçekten de öyleydi. Joseph'in onun karşısında istavroz çıkardığını görünce pek şaşmadım. Piskopos buna karşılık başını hafifçe eğdi.

— Beni hastanın yanına götürün, dedi.

Merdivenden yukarı önce o çıksın diye yana çekildim, o beni öne geçirdi, yavaş yavaş yukarı çıktık. Elliott'ın odasına girdim.

— Piskopos kendi geldi, Elliott, dedim.

Yatağında doğrulup oturmak için çabaladı.

— Bana hiç beklemediğim bir onur verdiniz, Rahip Hazretleri.

Piskopos:

— Yerinizden kımıldamayın azizim, dedi. Sonra hasta-bakıcıyla bana doğru döndü: Bizi yalnız bırakın. Sonra Papaza: Hazır olunca ben seni çağırırım, dedi.

Papaz bakındı: Elindeki kupayı koymak için bir yer aradığını anladım. Tuvalet masasının üzerindeki kaplumbağa kabuğundan fırçaları yana itip yer açtım. Hastabakıcı kadın aşağı indi, ben de papazı alıp Elliott'ın çalışma odası olarak kullandığı yandaki odaya geçtim. Pencereler ardına dek açılmıştı, dışarda masmavi bir

gökyüzü görünüyordu. Papaz gelip pencerelerden birinin önünde durdu. Ben oturdum. Denizde bir kotra yarışı vardı, apak yelkenler mavi deniz üzerinde göz kamaştırıcı bir biçimde parlıyordu. Kara tekneli, büyük bir gemi, kıpkızıl yelkenlerini açmış, limana girmek üzere, rüzgârla boğuşup duruyordu. Bunun bir ıstakoz gemisi olduğunu anladım. Gazinolardaki büyük şölenlere Sardunya'dan birdolu ıstakoz getiriyordu.

Kapının ardından birtakım mırıltılar geliyordu. Elliott günah çıkartıyordu. Canım pek sigara içmek istiyordu ama, papaz kızar diye korkuyordum. Pencerenin önünde, hiç kımıldamadan dışarısını seyrediyordu. Zayıf, uzun boylu bir adamdı. Kıvırcık kara saçlarından, güzel kara gözlerinden, zeytinrengi esmerliğinden İtalyan kanından olduğu anlaşılıyordu. Halinde Güneylilere vergi ateşlilik, canlılık vardı; onun için, acaba nasıl birdenbire inanç gereksinimi, zorlu bir istek duydu da, dünya eğlencelerini, yaşına özgü zevkleri feda ederek, duygularını karşılamaktan vazgeçerek kendisini Tanrı'ya verdi, diye düşünüyordum. Birden, bitişik odadaki sesler kesildi. Gözlerimi kapıya çevirdim. Kapı açılmış, piskopos görünmüştü. Papaza: Venez **(1)** dedi. Ben odada yalnız kaldım. Yeniden piskoposun sesini işittim. Ölmek üzere olan kimselere özgü duayı okuyordu. Sonra yine bir sessizlik oldu. Elliott İsa'nın etinden bir lokma alıyor, kanından bir yudum içiyordu. Katolik olmadığım halde, bilmem neden belki dedelerimden kalan bir duyguyla, kilisede ki dua töreninde bulunduğum zaman, çanlar çalınıp İsa'nın göğe uçuşu haber verilince korkunç bir ürperme duyarım. O sırada da sanki içimden soğuk bir rüzgâr geçmiş gibi, korkuyla, ürküntüyle ürperdim. Kapı bir daha açıldı.

Piskopos:

— İçeri gelebilirsiniz, dedi.

Girdim. Papaz kupa içinde kutsal ekmek bulunan tepsinin üzerine bezi örtüyordu. Elliott'ın gözleri parlamıştı.

---

(1) Fransızca "Geliniz."

— Rahip Hazretleri'ni otomobillerine götürüver, dedi.

Birlikte aşağıya indim. Joseph'le hizmetçi kadınlar sofada bekliyorlardı. Hizmetçiler ağlıyorlardı. Üç kişiydiler, üçü de birbirinin arkasından ilerleyerek diz çöktüler, piskoposun elini öptüler. Piskopos da iki parmağıyla onları kutsadı. Joseph'i karısı dürttü; bunun üzerine, Joseph de ilerleyip diz çöktü, piskoposun elini öptü. Piskopos hafifçe gülümsedi.

— Sen özgür düşünceli bir kimsesin, değil mi oğlum?

Joseph'in, büyük bir çabayla, kendini toparlamaya çalıştığını gördüm.

— Evet, Rahip Hazretleri, dedi.

— Üzülme. Beyine karşı çok iyi, çok bağlı davrandın. Anlayışının gösterdiği kusurları Tanrı bağışlar.

Piskoposla sokağa çıkıp otomobilinin kapısını açtım. Başını eğerek selam verdi, içeri girerken babaca gülümsedi.

— Zavallı dostumuz çok kötü durumda. Kusurları yüzeyseldi. Yürekçe çok cömertti, insanlara karşı çok yüce yürekliydi.

IX

Belki Elliott, bu törenden sonra, yalnız kalmak ister, düşüncesiyle, oturma odasına geçtim, bir kitap açıp okumaya başladım. Daha koltuğa yeni yerleşmiştim ki, hastabakıcı geldi, Elliott'ın beni istediğini haber verdi. Yukarı çıktım. Ya hekimin bu dini törene dayanabilmesi için verdiği ilaçtan, ya da törenin coşkusundan, Elliott'a sakin, neşeli bir hal gelmişti, gözleri parlıyordu.

— Bu benim için büyük onur, azizim, diyordu. Öbür dünyaya, din âleminin ileri gelen asil bir kişisinden aldığım tavsiye mektubuyla gidiyorum. Önümde bütün kapılar açılacaktır.

— Korkarım ki kendini orada pek karmakarışık bir kalabalık arasında bulacaksın.

— İnanma, azizim. Kutsal Kitap'ta okuduğumuza göre, bu dünyada olduğu gibi öbür dünyada da sınıf farkı varmış. İsrafiliyün var, Kerubiyün var; melekler var, melâikeler var. Ben hep Avrupa'nın en yüksek çevrelerine girdim, çıktım. Eminim ki öbür dünyada da en yüksek çevreye alırlar beni. Peygamber Efendimiz: Babamın birçok konakları var, diyor. Ayak takımı kimseleri alışık olmadıkları yerlere almazlar besbelli.

Bana kalırsa, Elliott öbür dünyayı, Rothschild Baronu'nun duvarları onsekizinci yüzyıl süslemeleriyle bezeli, içinde Buhl

masaları, kakma işlemeli yazı masaları, üzeri etamin örtülü Onbeşinci Louis tarzı koltuk takımları bulunan şatoları gibi hayal ediyordu.

Biraz durduktan sonra: İnan bana azizim, diye tekrarladı, eşitlik denilen o saçma şey öbür dünyada yoktur.

Birdenbire uykuya daldı. Ben elime bir kitap alıp oturdum. Elliott uyuyordu. Saat bir de hastabakıcı geldi, haber verdi: Joseph bana öğle yemeği hazırlamış.

Joseph yumuşamıştı.

— Düşünün, Piskopos Hazretleri kendileri geldiler. Zavallı beyefendiye büyük bir onur verdiler. Elini ben de öptüm, gördünüz mü?

— Gördüm.

— Kendime kalsam yapmazdım ama, karımın hatırını kıramadım.

O gün akşama dek Elliott'ın odasında kaldım. Bu arada İsabel'den tel geldi: Ertesi sabah Mavi Tren'le geliyorlarmış. Yetişebileceklerini pek sanmıyordum. Sonra hekim geldi. Başını salladı. Akşamüstü güneş batarken, Elliott uyandı, bir lokma bir şey yedi, bundan güç alarak bir ara canlanır gibi oldu. Bana işaret etti, baş ucuna gittim. Sesi pek güçsüzdü.

— Edna'nın çağrısına karşılık yazamadım.

— A! Bunu düşünme şimdi, Elliott.

— Niye düşünmeyeyim? Ben ömrüm boyunca kibar davranmışımdır. Dünyadan ayrılıyorum diye huylarımdan vazgeçmeye neden var mı? Çağrı nerde?

Ocağın üzerindeydi. Alıp verdim. Gözlerinin yazıları seçebileceğini pek sanmıyorum.

— Masamda kâğıt olacak, dedi. Al gel de, ben söyleyeyim, sen yaz.

İçerideki odaya gittim, kalem, kâğıt alıp geldim. Yatağın yanıbaşına oturdum.

— Hazır mısın? diye sordu.

— Evet.

Gözleri kapalıydı ama, dudaklarında alaylı bir gülümseyiş vardı. Ne söyleyecek diye merak ediyordum.

— Bay Elliott Templeton, Ulu Tanrı'ya daha önce verilmiş sözü olduğu için, Prenses Novemalli'nin lütufkâr çağrılarına gelememekten dolayı üzüntülerini bildirir.

Hortlak görüyormuş gibi, güçsüz bir kahkaha attı. Yüzüne, ölü benzi gibi, mavimtrak bir beyazlık gelmişti. Bu hastalığa tutanlarda hep olduğu gibi, gönül bulandırıcı bir koku çıkarıyordu. Bu zavallı Elliott eskiden Chanel'in, Molyneux'nün kokularını sürünürdü. Çaldığım çağrı elindeydi. Belki rahatsız eder diye elinden almak istedim. Sıkı sıkı yakalayarak, bırakmadı, yüksek sesle konuşarak da beni şaşırttı:

— Moruk karı! dedi.

Son sözleri bu oldu. Koma halinde uykuya dalmıştı. Hastabakıcı o sabaha dek yanından ayrılmadığı için çok yorgundu:

— Siz gidin yatın, ben beklerim. Gerekirse sizi çağırırım, dedim.

Yapılacak başka bir iş de yoktu. Abajurlu bir lambayı yaktım, kitap okumaya koyuldum. En sonunda gözlerim yanmaya başlayınca, lambayı söndürdüm, karanlıkta oturdum. O gece hava sıcaktı, pencereler ardına dek açılmıştı. Deniz fenerinin ışığı düzgün aralıklarla odanın içine vuruyordu. Tam onbeşine gelince Edna Novemali'nin kıyafet balosunun o saçma gürültülü neşesini seyredecek olan ay battı, koyu, kopkoyu bir mavilikte gökyüzünde sayısız yıldızlar korkunç bir parlaklıkla ışıldamaya başladı. Hafifçe dalmıştım sanırım ama, duygularım uyanıktı. Birdenbire sıçrayarak kendime geldim. İnsanın duyabileceği en korkunç ses, aceleci, kızgın bir ses duymuştum: Ölüm hırıltısı. Yatağın başına gittim, deniz fenerinin aydınlığında Elliott'ın nabzını tuttum: Ölmüştü. Başucundaki lambayı yakıp baktım: Çenesi sarkmıştı. Gözleri açıktı, elimle sıvazlayıp kapatmadan bir dakika bu gözlerin ta içine baktım. İçim sızladı, yanaklarımdan aşağı bir-iki damla yaş aktı. Eski, iyi bir

arkadaşımdı bu. Düşündükçe üzülüyordum: Yaşamını ne boş, saçma, değersiz şeylerle geçirmişti! Bütün ömrünce eğlencelerde bulunmuş, bütün o prenslerle, düklerle, kontlarla düşüp kalkmış olmasının artık pek önemi kalmamıştı. Onlar kendisini çoktan unutmuşlardı.

Bitkin bir halde bulunan hastabakıcıyı uyandırmaya gerek görmedim, yine pencerenin önündeki sandalyeme çekildim. Sabahleyin saat yedide hastabakıcı geldiğinde uyandım. Onu kendi haline bıraktım, kendisince neye gerek varsa yapacaktı. Ben indim kahvaltı ettim, sonra Gray'le İsabel'i karşılamaya istasyona gittim. Elliott'ın öldüğünü söyledim. Evde onlar için oda olmadığına göre bende kalmalarını önerdim. Otele gitmeyi daha uygun buldular. Ben de evime gidip yıkandım, tıraş oldum, üstümü değiştim.

O gün öğleden önce Gray bana telefon etti: Joseph onlara bir mektup vermiş. Üzerinde benim adım yazılıymış. Elliott önceden Joseph'e verip saklatmış. Belki yalnız benim okumam gereken bir şeydir düşüncesiyle: Hemen geliyorum dedim. Bir saat bile sürmedi, yine aynı evdeydim. Üzerinde, Ben öldükten sonra verilecek yazısı bulunan bu mektupta cenaze töreniyle ilgili bilgi veriyordu. Kendi yaptırdığı kiliseye gömülmek istediğini biliyordum, bunu İsabel'e söylemiştim. Elliott ayrıca, ölüsünün bozulmaması için ilaçlanmak da istiyor, bunun hangi cenazevine yaptırılacağı da yazıyordu. Araştırdım öğrendim, orada çok iyi yapıyorlarmış... diyordu. Sana güveniyorum: Dikkat et, baştan savma olmasın. Üzerime dedelerimden Laurina Kontu'nun giysilerini giydirsinler, kılıcını yanıma koysunlar, nişanını da göğsüme taksınlar. Tabutumu seçmeyi sana bırakıyorum. Pek gösterişli olmasın ama, kişiliğime de uygun olsun. Kimseyi boş yere zahmete sokmak istemiyorum. Onun için, cenazemin kaldırılması işi olduğu-gibi Thomas Cook and Son kuruluşuna verilsin, tabutumu son dinlenme yerine adamlarından biri koysun.

Hatırlıyorum: Elliott o acayip giysiyle gömülmek istediğini söylemişti. Ben bunu, o sırada aklından geçen bir düşünce sanmış, ciddiye almamıştım.

Joseph, beyinin vasiyet ettiği şeylerin tümüyle yerine getirilmesinde ayak diriyordu. Tersini yapmak için de bir neden yoktu. Ölü güzelce ilaçlandıktan sonra Joseph'le ben, arkasına o garip giysileri giydirdik. İnsana ürperti veren bir işti bu. O uzun bacaklarına beyaz ipek çorapları geçirdik, üzerine de sırmalı pantolonu çektik. Ceketin kollarını geçirmek hayli zor oldu. Büyük kolalı yakayı taktık, ipekli pelerini omuzlarına attık. En sonunda yumuşak kadife bereyi başına giydirdik, şövalye nişanını da boynuna astık. İlaçlayan adam ölünün yanaklarını, dudaklarını kızıla boyamıştı. Elliott bu haliyle, sıklaşan gövdesine bol gelen giysiyle Verdi'nin ilk operalarındaki bir oyuncuyu andırıyordu. Saçma bir amaç uğrunda çarpışan bir Don Quixote. Cenazeyi kaldırmaya gelenler ölüyü tabuta yerleştirince o tarihi kılıcı, bacaklarının arasından geçmek üzere, boydan boya, üstüne uzattım. Kılıcın böyle konulduğunu Haçlılar'dan birinin lahdinde görmüştüm.

Gray'le İsabel cenaze töreninde bulunmak üzere İtalya'ya gittiler.

ALTINCI BÖLÜM

I

Burada okurlarıma bir noktayı belirtmeyi doğru buluyorum: romanın bu bölümünü atlarsanız anlatmakta olduğum öykünün gidişinden bir şey yitirmiş olmazsınız, çünkü bu bölümün büyük bir kısmı Larry'yle aramda geçen bir konuşmadan ibarettir. Ama, şunu da söyleyeyim ki, bu konuşma olmasaydı belki de bu kitabı yazmakta bir anlam bulamazdım.

II

O yılın güzünde, Elliott'ın ölümünden iki ay kadar sonra, İngiltere'ye dönerken bir hafta Paris'te kaldım. İsabel'le Gray, İtalya'ya yaptıkları sıkıntılı yolculuktan sonra, Britanya'ya dönmüşlerdi ama, şimdi yine gelip Saint Guillaume Caddesi'ndeki daireye yerleşmişlerdi.

İsabel, dayısının vasiyetindeki ayrıntıları anlattı. Yaptırdığı kilisede ruhuna okunacak dua için bir miktar parayla kilisenin bakımı için ayrıca bir para bırakıyordu. Hayır işlerine harcanmak üzere Nice piskoposuna da oldukça çok bir para ayırmıştı.

Onsekizinci yüzyılın açık-saçık eserlerinden meydana gelmiş olan kitaplığıyla, Fragonard'ın güzel bir resmini de bana bırakıyordu. Bu resimde yarı insan, yarı teke biçiminde bir masal yaratığıyla bir su perisi genellikle gizli yapılan bir iş sırasında görülüyordu. Böyle bir resmi odamın duvarına asmak ayıp olurdu. Ben özel yaşayışımda ayıp şeylerden zevk alacak bir insan değilimdir. Elliott hizmetçilerine karşı çok eliaçık davranmıştı. Yeğenlerinin ikisine de onbiner dolar bırakıyordu, emlâkinin geliri de İsabel'in olacaktı. Bunun ne kadar bir para tuttuğunu İsabel bana söylemedi, ben de sormadım. Memnun göründüğüne bakılırsa hayli tutuyordu besbelli.

Gray, iyi olduktan sonra, uzun zamandan beri Amerika'ya dönüp yeniden çalışmak istiyordu. İsabel Paris'te çok rahattı ama, kocasının içi içine sığmayışı ona da geçmişti. Gray bir süreden beri, Amerika'daki ahbaplarıyla yeniden ilişki kurmuştu. Yalnız, önerilen işlerden en elverişlisi büyük bir sermayeye gerek gösteriyordu. Gray de şimdi, karısının onayıyla, yeniden görüşmelere girişmişti. İşler öngörüldüğü gibi çıkarsa, Gray gidip kendisi daha yakından ilgilenecekti. O güne dek yine epey beklemek gerekiyordu. Önce, miras vergisi için Fransız Maliye Bakanlığı'yla işlemleri bitirecekler, sonra Antibes'deki evi, Paris'teki daireyi satacaklardı. Elliott'ın eşyalarını, tablolarını, resimlerini Hotel Drouot'da açık arttırmaya çıkaracaklardı. Bunlar değerli şeylerdi; onun için, zengin koleksiyon meraklılarının Paris'e gelecekleri mevsimi, ilkbaharı beklemek daha doğru olurdu.

İsabel, Paris'te bir kış daha geçirmekten yakınmıyordu. Çocuklar daha şimdiden Fransızcayı da İngilizce gibi kolaylıkla konuşuyorlardı; onun için, İsabel bir-iki ay daha Fransız okulunda okumalarını istiyordu. Son üç yıl içinde epey büyümüşler, uzun bacaklı, sıska, pire gibi çevik birer yaratık olmuşlardı. Şimdiki halde onlarda annelerinin güzelliğinden pek bir şey yoktu ama, kibar halleriyle, bir türlü yatışmayan meraklarıyla, tıpkı ona benziyorlardı.

Bu konuyu da burada keselim.

III

Larry'yle bir rastlantı sonucu karşılaştım. İsabel'e onu sormuştum. La Baule'den geldiklerinden beri ancak bir-iki kez gördüklerini söylemişti. İsabel de, Gray de şimdi, kendi yaşıtları olan bir alay başka ahbaplar edinmişlerdi, bizim o dördümüzü bir arada geçirdiği günlerdekinden çok daha az boş vakitleri vardı.

Bir akşam Theâtre Français'ye, Bérénice'i görmeye gittim. Oyunu eskiden okumuştum elbet ama, tiyatroda hiç görmemiştim; pek seyrek oynandığı için de bu fırsatı kaçırmak istemiyordum. Racine'in güçlü eserlerinden değildir; konusu, beş perdeyi doldurabilmek zorunluluğundan, dağınıktır; yalnız, eser hareketlidir, birçok tanınmış parçaları vardır. Konu Tacitus'un kısa bir öyküsünden alınmıştır: Titus Filistin Kraliçesi Bérénice'yi büyük bir aşkla sevmektir; sanıldığına göre, evlenme bile vâdetmiştir. Yalnız, tahta geçtikten sonraki ilk günlerde, gerek kendisinin, gerek onun bütün isteklerine karşın, zorunlu kalınca, onu Roma'dan uzaklaştırır. Çünkü, bir yandan Senato, bir yandan ahali, İmparator'un yabancı bir kraliçeyle evlenmesine karşı gelmektir. Oyun, Titus'un aşkla ödev arasındaki çarpışmasını anlatır. O, bu bocalamalar içindeyken, Bérénice, Titus'un kendisini sevdiği kanısına vararak, onun önerisini benimser, ondan ayrılır.

Bence Bérénice'in inceliğini, büyüklüğünü, koşuk yazılışındaki ahengi gereğince anlayabilmek için Fransız olmak gerekir; ama, bir

yabancının bile, üslûptaki süslü biçimciliğe bir kez alıştıktan sonra, şairin içindeki o ateşli, derin sevgi, duygularındaki yücelik karşısında coşku duymaması elinde değildir. İnsan sesinde ne derece facia bulunabileceğini pek az kişi anlamıştır ki, Racine de bunlardan biridir. Ben, o tatlı "alexandrine" ölçüsünde hareketliliğin yerini tutacak derecede ahenk bulurum, beklenen en yüksek noktaya dek türlü ustalıklarla çıkan o uzun "tirade"ler bence filmlerin tüyler ürpertici sahneleri denli coşkuludur.

Üçüncü perdeden sonra ara vardı, sigara içmeye çıktım. Salonda Houdon'un eseri olan bir Voltaire heykeli, dişsiz ağzıyla alaylı alaylı gülüyordu. Bu sırada omzuma biri dokundu. O tınlayan dizelerin içime doldurduğu coşkuyla baş başa kalmak istiyordum; onun için, biraz kızgın bir tavırla dönüp baktım: Karşımda Larry vardı. Kendisini görünce, her zaman olduğu gibi, yine sevindim. Görmeyeli bir yıl olmuştu. Tiyatrodan çıkarken buluşup bir yere giderek birer bardak bira içmeyi önerdim. Larry aç olduğunu söyledi. Akşam yemeği yememiş. Montmartre'e gidelim, dedi.

Oyun bitince buluştuk, dışarı çıktık. Theâtre Français'nin kendine özgü ekşi bir havası vardır. İçerisini size yerinizi gösterip sonra karşınızda dikilerek bahşiş bekleyen o asık suratlı, yıkanmak nedir bilmez kadınların ter kokusu kaplamıştır. Açık havaya çıkınca derin bir soluk aldık. O gece hava iyi olduğu için de yürüye yürüye gitmeye karar verdik. Opera Caddesi'ndeki sokak lambaları öyle göğüslerini gererek yanıyordu ki gökteki yıldızlar, sanki yarışmayı hor görüyorlarmış gibi, ışıklarını sonsuz uzaklıkların karanlığına gömüyorlardı. Yolda giderken, biraz önce gördüğümüz oyun üzerinde konuşuyorduk. Larry umduğunu bulamamıştı. Ona göre, daha doğal oynanmalı, sözler nasıl konuşuyorsa öyle söylenmeli, hareketler pek de öyle tiyatrovari olmamalıymış. Ben onun görüşünü doğru bulmuyordum. Oyun bir edebiyat, güzel bir edebiyat eseriydi, bence sözlerin de edebi usulde söylenmesi gerekirdi. Ölçüde hep aynı aralıkla tekrarlanan duraklar hoşuma gidiyordu, eski bir gelenekle süregelen o tiyatrovari hareketleri de bu biçim sanatına pek uygun buluyordum. Bence Racine de eserinin böyle oynanmasını isterdi.

Oyuncuların, kendilerini koşul altına alan birtakım sınırların çerçevesi içinde beşeri, coşkulu olmak, esere bağlı kalmak konusunda gösterdikleri ustalığa hayran olmuştum. Sanat, itibari değerleri amacına varmak için bir araç gibi kullanmayı başardığı zaman zafer kazanmış demektir.

Clichy Caddesi'ne gelmiştik. Graf Birahanesi'ne girdik. Saat geceyarısını biraz geçmişti, içerisi kalabalıktı daha. Neyse, boş bir masa bulduk, yumurtayla jambon sucuğu getirttik, Larry'ye İsabel'i gördüğümü söyledim, konuştuklarımızı anlattım.

— Gray Amerika'ya dönmek ister, dedi. Burada sudan çıkarılmış balık durumunda. Yeniden iş yaşamına atılmadıkça mutlu olamaz. Büyük bir servet yapar besbelli.

— Bunu sana borçlu olacak. Sen onu yalnız bedenen değil, ruhen de iyi ettin. Kendine güvenini yeniden kazandırdın.

— Benim yaptığım pek bir şey değil ki. Ben ona kendi kendine nasıl iyi edebileceğini gösterdim sadece.

— Pek büyük bir şey olmasa da bunu sen nasıl öğrendin?

— Bir rastlantı sonucu. Hindistan'dayken öğrendim. Uykusuzluk çekiyordum. Bir gün, tanıdığım yaşlı yogiye açtım. Hemen geçireceğini söyledi, benim Gray'e yaptığımı yaptı. O gece, aylardan beri nasip olmayan bir biçimde uyudum. Sonra, aradan bir yıl kadar geçmişti, bir Hintli arkadaşımla Himalaya Dağları'na çıkmıştık. Arkadaşın ayağı burkuldu. Hekim bulmanın olanağı yoktu. Korkunç da sancı çekiyordu. O zaman, yoginin bana yaptığını bir deneyeyim, dedim. Başardım da. İster inanın, ister inanmayın, hiçbir ağrısı, sızısı kalmadı. Larry güldü: Emin olun, buna herkesten çok ben şaştım. Gerçekten, bunun hiçbir sırrı yok; bütün işi, sancının kesileceğini acı çeken kimsenin zihnine sokabilmek.

— Söylemesi kolay.

— Kolunuz şu masanın üzerinden, isteminizin dışında, kendi kendine havaya kalkacak olsa şaşar mısınız?

— Hem de çok!

— Elbette şaşarsınız. Yeniden insanların arasına döndüğümüz zaman o Hintli arkadaşım, benim kendisine yaptığım şeyi başkalarına anlattı, onları da alıp bana getirdi. Yapmak istemezdim, çünkü bunu nasıl başardığımı kendim de anlamıyordum. Ama, ayak direrlerdi. Şu ya da bu biçimde hepsine iyiliğim dokundu. Sonunda baktım ki insanları yalnız çektikleri acıdan değil, korkudan da kurtarmış oluyordum. Gariptir, pek çok insan korku çeker. Yalnız kapalı yerlerde bulunmaktan, yükseğe çıkmaktan korkanları söylemiyorum; ölmekten korkanlar, daha kötüsü, yaşamaktan korkanlar da var. Bunlar, çokluk, sağlıkları tam, mutlu, kaygısız görünen kimselerdir; gerçekte, bu korku içlerini kemirip durur. Bana bazen öyle gelir ki yaşama korkusu insanların en doğal halidir. Acaba bu duygu ilkel birer yaratık olan ilk dedelerimizin yaşam karşısında duydukları ürküntüden kalma mıdır, diye düşündüğüm olur.

Larry'yi ilgiyle dinliyordum, çünkü böyle uzun konuşmak onun pek huyu değildi. En sonunda, içini dökmek gereğini duymuş olacaktı. Belki o gece gördüğümüz oyun onun içinde tuttuğu bir şeyi çözmüş, dizelerin tınlayan ahengi, musiki gibi, onun yaradılışındaki çekingenliği yenmişti. Birdenbire farkına vardım: Elime birşey oluyordu. Larry'nin o yarı alaylı sorusuna karşılık verip geçmiş, üzerinde pek durmamıştım. Şimdi görüyordum ki elim masanın üzerinde değildi; istemim dışında olarak, bir-iki parmak havaya kalkmış, öyle duruyordu. Şaşkınlıktan donakalmıştım. Elime baktım: Hafifçe titriyordu. Kolumun sinirlerinde tuhaf bir karıncalanma, hafif bir titreme duyuyordum; elim, dirseğimden yukarı, kendi kendine kalkıyordu. Ben bu harekete ne yardım ediyordum, ne de karşı koyuyordum. Elim, bileğim bir karış kalktıktan sonra, omuz başımdan bütün kolum da kalktı.

— Valla, çok tuhaf! dedim.

Larry güldü.

Biraz istem kullandım, kolum masanın üzerine düştü.

Larry:

— Bir şey değil, dedi. Aşırı önem vermeyin.

— Hani Hindistan'dan ilk geldiğin zaman bize bir yogiden söz etmiştin. Bunu sana o mu öğretti?

— Yo, onun bu gibi şeylere sabrı yoktu. Bazı yogilerin ileri sürdükleri gücün kendisinde de olduğuna inanır mıydı, inanmaz mıydı, onu bilmem ama, bu gibi güçlere başvurmayı çocukça bulurdu o.

Bizim yumurtalı jambonlar geldi, büyük bir iştahla yedik. Biramızı içtik. İkimiz de konuşmuyorduk. O bilmem ne düşünüyordu ama, ben onu düşünüyordum. Yemeğimizi bitirdik. Ben sigara yaktım, o da piposunu.

Birdenbire:

— Hindistan'a sen niçin gitmiştin? diye sordum.

— Hiçbir şey için değil, bir rastlantı olarak gittim. Daha doğrusu, o zaman öyle sanıyordum ama, şimdi biliyorum ki benim Hindistan'a gitmem, Avrupa'da geçirdiğim yılların doğal bir sonucudur. Üzerimde en çok etkisi olan kimselerin hemen hepsiyle bir rastlantı sonucu tanışmışım gibi görünüyor ama, geriye bakınca bunlarla tanışmam alnımda yazılıydı gibi geliyor bana. Sanki hepsi benim kendilerine gerek duyacağım zamanı bekliyorlardı. Hindistan'a gittim, çünkü dinlenmeye gereksinmem vardı. Çok çalışmış, kafaca yorulmuştum, dinlenmek istiyordum. Dünyayı dolaşmaya çıkan gezinti gemilerinden birine tayfa olarak girdim. Gemi Doğu'ya gidiyordu, sonra Panama Kanalı'ndan New York'a dönecekti. Beş yıldan beri Amerika'yı görmemiştim, içimde yurt özlemi vardı. Üzerime bir bezginlik gelmişti. Bilirsiniz. Chicago'da sizinle ilk tanıştığımda ben ne bilgisiz bir çocuktum! Avrupa'da korkunç kitap okumuş, hayli şey görmüştüm ama, aradığım şeye yine de biraz olsun yaklaşmış değildim.

Aradığın şey neydi? diye sormak istedim ama, sorarsam güler, omuzlarını silker, önemsiz bir şeydi der, diye düşündüm. Onun yerine: Peki ama, niye gemiye tayfa olarak girdin? diye sordum. Paran vardı.

— Deneyim edinmek istiyordum. Ne zaman kafaca yoruldumsa, o sırada bulabildiklerimi kafama doldurdumsa, kendimi bu gibi yalnız kol gücüne dayanan bir işe verince yararını görmüşümdür. İsabel'le nişanı bozduğum yıl altı ay Lens yakınlarında bir kömür madeninde çalıştım.

Bundan önceki bir bölümde aktardığım serüvenini Larry bana o zaman anlattı.

— İsabel seni bıraktı diye üzüldün mü?

Bu soruma karşılık vermeden, dışarıya değil de, sanki kendi içine bakıyormuş gibi bir anlam taşıyan o tuhaf kara gözlerini bir ara yüzüme dikti.

— Evet, üzüldüm. O zaman çok gençtim. O sıralarda, yakında evleneceğiz, diye düşünüyordum. Birlikte geçireceğimiz yaşam üzerinde tasarılar kurmuştum, bunun pek güzel bir yaşam olacağını da hayal ediyordum. Hafifçe güldü. Ama, kavga etmek için nasıl iki kişi gerekirse, evlenmek için de iki kişinin isteği gerekir. Benim İsabel'e sağlayacağım yaşamı onun nefretle karşılayacağı hiç aklıma gelmemişti. Böyle bir şey aklıma gelmiş olsaydı, dünyada önermezdim. Gençti daha; ateşliydi. Ona kabahat bulamazdım. Ona boyun da eğemezdim.

Okurlarım belki hatırlar: Larry, çiftçinin dul geliniyle başından geçen o tuhaf olay üzerine çiftlikten kaçtıktan sonra Bonn'a gitmişti. Olayın arkasını merak ediyordum. Doğrudan doğruya sormaktan elden geldiğince kaçınmam gerektiğini de biliyordum.

— Ben hiç Bonn'da bulunmadım, dedim. Yalnız, çocukken bir ara Heidelberg'de okudum. Diyebilirim ki en mutlu yıllarım orada geçmiştir.

— Bonn hoşuma gitti. Bir yıl kaldım. Vaktiyle kocası üniversitede profesörlük etmiş olan bir kadın, evinin iki odasını pansiyon olarak veriyordu. Yemeği, ev işlerini kendisiyle kızları yapıyordu. Kızlarının ikisi de orta yaşlıydı. Evde pansiyoner olarak kalan öteki adam bir Fransız'dı. Onun için, önce canım sıkıldı, çünkü ben Alman'ca konuşmak istiyordum. Sonradan öğrendim ki Alsaslıymış, Almanca

biliyormuş. Almanca'yı Fransızca'dan daha kolaylıkla değilse de daha iyi konuşuyordu. Alman papazları gibi giyiniyordu ama, bir-iki gün sonra öğrendim ki Benediktin Keşişiymiş. Üniversitenin kitaplığında incelemelerde bulunmak üzere, manastırdan izin almış. Çok bilgili bir adamdı ama, benim kafamdaki keşiş imgesine benzemediği gibi, ilk bakışta bilgili bir kimse gibi de görünmüyordu. Uzun boylu, iri-yarı bir adamdı; açık sarı saçları, patlak mavi gözleri, kıpkızıl, yuvarlak bir yüzü vardı. Utangaçtı, çekingendi, pek konuşmazdı. Benimle ahbaplık etmeye hiç niyeti yok gibiydi ama, biraz aşırı nazik olduğu için sofrada, nezaket gereği, konuşmaya katılırdı. Ben de kendisini yemekten yemeğe görürdüm. Öğle yemeğinden sonra sofradan kalkar kalkmaz yine kitaplıktaki işine koşardı. Akşam yemeklerinden sonra da ben oturma odasına geçip Almancamı ilerletmek için, kadının kızlarından o akşam bulaşıkları hangisi yıkamıyorsa onunla konuşmaya başlarken o hemen odasına çekilirdi.

Bir gün öğleden sonra, bana birlikte bir gezinti önerdi. Şaşırmıştım. En aşağı bir aydan beri bir aradaydık, böyle bir öneride ilk kez bulunuyordu. Bana yakınlardaki yerleri göstermek istiyormuş, çünkü benim oraları tek başıma keşfedeceğimi pek sanmıyormuş. Ben yürüyüşe hayli dayanıklıyımdır ama, görüyordum ki bir gün beni geride bırakabilirdi. O ilk gün en aşağı yirmibeş kilometre yol yürümüşüzdür besbelli. Bonn'a niçin geldiğimi sordu. Almancamı ilerletmek, biraz da Alman edebiyatını öğrenmek istediğimi söyledim. Konuşmasından, pek zeki olduğu görülüyordu. Elinden geldiğince bana yardım etmek istediğini söyledi.

Ondan sonra haftada iki-üç gün hep böyle yürüyüşlere çıktık. Anladığıma göre birkaç yıl felsefe öğretmenliği yapmış. Paris'teyken epey okumuştum; Spinoza'yı, Platon'u, Descartes'i bilirdim ama, büyük Alman düşünürlerinden hiçbirini okumamıştım. Onun bunlardan söz ederken anlattıklarını zevkle dinliyordum. Bir gün, Rhein'ın karşı yakasında bir gezinti yaptıktan sonra bir bahçede oturmuş, bira içiyorduk. Sen Protestan mısın? diye sordu. Öyle sanırım dedim. Bir süre yüzüme baktı. Gözlerinde bir gülümseyişin

ışıltısını görür gibi oldum. Aishülos'tan söz açtı. Biliyorsunuz, ben Grekçe öğrenmiştim. Ama, o büyük Grek tiyatro yazarlarını öyle iyi biliyordu ki, ben bu derece bilgi sahibi olmayı aklıma bile getirmezdim. Onu dinledikçe insanın ruhunda yeni ufuklar açılıyordu. Yalnız, durup dururken niçin bana, Protestan mısın? diye sorduğunu bir türlü anlayamıyordum. Bana koruyuculuk eden Bob Nelson Amcam Tanrı'ya inanmazdı ama, hastaları onu dindar görmek istedikleri için kiliseye giderdi, beni de kilise okuluna yine bu nedenden dolayı vermişti. Evdeki hizmetçi kadın Martha da, koyu bir Baptist'ti; çocukken beni, günah işleyenleri cehennem ateşine atarlar, sonsuza dek orada kalırlar, diye korkutur, kasabada şu ya da bu nedenden dolayı kendisince günahkâr olan kim varsa hepsinin ne gibi cehennem azapları çekeceğini büyük bir zevk duyarak anlatırdı.

Kış geldi. Rahip Ensheim'ı artık iyice tanımıştım. Çok değerli bir adama benziyordu. Hiç kızdığını, coşkulandığını görmedim. İyi huylu, temiz yürekli bir adamdı; beklediğimden daha geniş düşünceliydi, birçok şeyi hoşgörürdü. Harika denecek derecede geniş bir bilgisi vardı. Benim nasıl bilgisiz olduğumu anlamıştı besbelli ama, benimle sanki ben de onun kadar çok şey biliyormuşum gibi konuşurdu. Bana karşı büyük bir hoşgörü gösteriyordu. Bana yararlı olmaktan başka bir şey düşünmüyor gibiydi.

Bir gün, bilmem neden, bana bir karın ağrısı geldi. Ev sahibim yatağa yatıp karnıma sıcak su şişeleri koymam için diretti. Rahip Ensheim benim yattığımı duymuş, yemekten sonra odama geldi. Karnımdaki sancıdan başka bir yakınmam yoktu. İnsanların kitaba ne kadar ne kadar meraklı olduklarını bilirsiniz; bir kitap gördüler mi, hemen, ne kitabı diye merak ederler. O içeri girince, okumakta olduğum kitabı yanı başıma bırakmıştım. Alıp baktı. Meister Eckhart üzerine bir kitaptı. Bir kitapçıda bulup almıştım. Bu kitabı niçin okuduğumu sordu. Gizemcilik üzerinde birhayli şey okuduğumu söyledim, Kosti'den söz açtım, bende bu konuda nasıl ilgi uyandırdığını anlattım. O patlak mavi gözlerini bana dikti. Bu gözlerde öyle bir bakış vardı ki, alaylı bir sevecenlik diye anlatabilirim

ancak. Beni gülünç bulmakla birlikte, bana karşı büyük bir sevecenlik duyduğu için, sevgisi yine hiç azalmamış gibiydi. Başkalarının beni gülünç bulmasına hiçbir zaman değer vermiş değilimdir. Sen bu kitaplardan ne öğrenmek istiyorsun? diye sordu. Onu bilsem, hiç olmazsa bulmak yoluna girmiş bulunurum, dedim. Hatırlıyor musun, bir gün ben sana, Protestan mısın? diye sormuştum. Sen de, öyle sanırım, demiştin. Ne demek istedin sen bununla? diye sordu. Özelliklerimin sorulmasını sevmem. Onun için, az daha, sana ne? diyecektim ama, yüzünde öyle bir anlam vardı ki ona karşı sert davranmak elimden gelmedi. Ne söyleyeceğimi bilemiyordum. Ne evet demek istiyordum, ne de hayır. Bu şaşkınlığın verdiği azaptan mı, yoksa onda gördüğüm gizli bir duygudan mı, her nedense, dilim çözüldü, kendimle ilgili bir çok şeyler anlattım.

Larry bir ara duraladı. Sonra yeniden aldı ama, bana değil, o Benediktin keşişine anlatıyor gibiydi. Beni unutmuştu. Ortada bes-belli olağan olmayanbir şey vardı ki, benim üstelemem olmaksızın konuşmaya başlamış, yaradılışının çekingen olması dolayısıyla uzun zamandan beri içinde sakladığı şeyleri birer birer anlatıyordu:

— Bob Nelson Amcam çok halkçı bir adamdı; onun için, beni Marvin'deki ortaokula vermişti. Louisa Bradley'nin üstelemesi üzerine sonradan oradan aldı, Saint Paul kilisesine bağlı okula verdi. Derslerde de, oyunlarda da pek üstün bir öğrenci değildim ama, iyi-kötü gidiyordum. Sanırım ki her çocuk gibi bir çocuktum. Havacılığa deli oluyordum. Havacılığın ilk günleriydi. Bob Amcam da bu konuda benim kadar coşku duyuyordu. Havacılardan tanıdıkları vardı. Uçak kullanmasını öğrenmek istiyorum, dediğim zaman, bunu sağlayacağını söyledi.

Yaşıma göre uzun boyluydum, onaltı yaşımda olduğum halde onsekizimde gösteriyordum, Bob Amcam bu işte onun payı olduğunu kimseye söylemeyeceğime benden söz aldı. Çünkü öğrenirlerse, benim gitmeme izin verdiği için herkes ona çullanacaktı. Doğrusunu isterseniz benim Kanada'ya geçmeme o yardım etti, oradaki bir tanıdığına tavsiye mektubu verdi. Sonunda, daha onyedi yaşımdayken, Fransa göklerinde uçak kullanıyordum.

O zamanki uçaklar korkunç berbat şeylerdi. İnsan her seferinde kafasını koltuğunun altına alıyor sayılırdı. Günün ölçülerine göre delilik sayılacak kadar yükseklere çıkıyordum ama, düşündüğümüz yoktu; pek yaman bir coşku duyuyorduk. Uçakla havalanmaya bayılıyordum. Neler duyduğumu anlatamam; yalnız, kendimi mutlu buluyor, büyük bir övünç duyuyordum. Havada ta yükseklere çıktım mı, son derece büyük, ulu birşeyle kaynaşmışım gibi geliyordu. Ne olduğumun farkında değildim ama, böyle, yerden altıyüz, yediyüz metre yukarıda, tek başıma yükselmiş bulunurken kendimi artık yapayalnız görmüyordum. Belki gülünç buluyorsunuzdur ama, ne yapayım. Bulutların üzerinden uçarken, onları altımda birer koyun sürüsü gibi gördükçe sonsuzluklar içinde kendimi asıl dünyamda görüyordum.

Durdu. Derinliğine varılamaz o çukur gözlerini bana dikmişti ama, beni görüyor muydu, görmüyor muydu, bilmiyordum.

— Yüzbinlerce kişinin öldüğünü biliyordum ama, gözümle görmemiştim. Onun için, bu bana pek bir şey demiyordu. En sonunda birinin öldüğünü gözümle gördüm, bu görünüş karşısında utandım.

Elimde olmadan:

— Utandın mı? diye haykırdım.

— Utandım, çünkü o çocuk benden ancak üç-dört yaş büyüktü. Öylesine canlı, gözüpek olan, daha bir dakika önce içinde canlılık dolu bulunan bu iyi yürekli çocuk şimdi, sanki hiç yaşamamış gibi, bir et yığını haline gelmişti.

Birşey söylemedim. Tıbbiyede okurken bir alay ölü görmüştüm, savaşta gördüklerim de caba. Ölülerin bana nefret veren yanları, zerre kadar değerleri olmamasıydı ancak. Üzerlerinde bir asalet yoktu, tıpkı kuklacının bir yana attığı eski kuklalar gibi.

— O gece gözüme uyku girmedi. Ağladım. Korktuğumdan değil; nefretimden. Bu işin sefil görünüşü benim bütün şevkimi kırmıştı. Savaş bitti, yurduma döndüm. Eskiden beri makine işini severdim. Havacılıkta iş bulamazsam, bir otomobil fabrikasına girmeyi aklıma koymuştum. Savaşta yaralanmıştım, bir ara hiç bir işle uğraşmamam gerekiyordu. En sonun da, işe girmemi istediler. Ama, onların bana

söyledikleri türden' bir işi ben yapamazdım. Saçma buluyordum. Uzun uzun düşündüm ama. Yaşamak nedir? diye kendi kendime yine hep sorup duruyordum. Belli ki ben bir talih eseri olarak sağ kalmıştım. Onun için, yaşamamın bir şeye yaramasını istiyordum ama neye, onu bilmiyordum. Tanrı üzerine o güne dek pek kafa yormuş değildim. Şimdi bu konu üzerinde düşünmeye başlamıştım. Dünyada niçin şeytan vardı, bunu bir türlü anlayamıyordum. Çok bilgisiz biri olduğumu biliyordum. Başvuracağım kimseyi tanımıyordum. Oysa, öğrenmek de istiyordum. Onun için, elime ne geçerse okumaya başladım.

Bunları Rahip Ensheim'u anlattığım zaman: Demek dört yıldan beri okuyorsun ha? Peki, ne sonuca vardın? diye sordu. Hiç dedim. Yüzüme öyle tatlı, sevecen bir halle baktı ki şaşırdım. İçinde böyle bir duygu doğurmaya yol açacak ne yaptım bilmiyordum. Kafasının içinde bir şey arıyormuş gibi parmaklarıyla hafifçe masaya vurdu. Sonra: Derin bir felsefesi olan bizim şu yüzlerce yıllık dinimizin keşfettiği bir gerçek var, dedi. İnanmış gibi davranırsan inanca ulaşırsın. Duanın kabul edileceğinden kuşkun olsa bile, içten dua edecek olursan, kuşkun gider. İnsan ruhu üzerindeki etkisi, gücü yüzyıllarca denenmiş bulunan dinin güzelliğine kendini verecek olursan, huzura kavuşursun. Ben yakında yeniden manastıra dönüyorum. Sende gel, bir-iki hafta bizimle kal, olmaz mı? Bizim rahip olmayan adamlarımızla tarlalarda çalışabilirsin, kitaplığımızda okursun. Bir kömür ocağında, bir Alman çiftliğinde çalışmak gibi bu da senin için aynı derecede güzel bir deneme olur. Bunun üzerine ben: Bu öneriyi niçin yaptınız? diye sordum. Üç aydan beri seni inceliyorum. Belki sen kendini benim seni tanıdığım kadar tanımıyorsundur. Seni inançtan ayıran uzaklık bir sigara kâğıdı kadar incecik, dedi.

Önce birşey söylemedim. İçimde tuhaf bir duygu vardı: Sanki biri yüreğimin sinirlerini yakalamış, çekip geriyordu. Sonra: Düşüneyim dedim. Rahip Ensheim bu konuyu kapadı, Bonn'dan gidinceye dek bir daha hiç bir şey konuşmadık. Ayrılırken bana manastırın adresini verdi. Gelmeye karar verecek olursan bana

yaz, ben gerekeni yaparım, dedi. O gittikten sonra yokluğunu sandığımdan daha çok duydum. Aylar geçmiş, yazın ortasına gelmiştik. Bonn'daki yaşamımdan memnundum. Goethe'yi, Schiller'i, Heine'yi okuyordum. Hölderlin'i, Rilke'yi de okudum. Yine de bir sonuca varmış değildim. Rahip Ensheim'ın söyledikleri üzerinde epey düşündüm, en sonunda bu öneriyi kabule karar verdim.

Beni istasyonda karşıladı. Manastır Alsas'taydı. Çevrenin görünüşü pek güzeldi. Ensheim beni manastır yöneticisine tanıttı, sonra bana ayrılan hücreye götürdü. Burada dar bir demir karyola, duvara asılı tahta bir haç vardı; bunların dışında, eşya olarak en gerekli bir-iki şeyden başka bir şey yoktu. Yemek zili çalınca yemekhaneye gittim. Burası büyük bir kubbeli odaydı. Yönetici, yanında iki keşişle, kapıda duruyordu. Keşişlerden birinin bir elinde leğen, bir elinde havlu vardı. Yönetici konukların ellerine bir-iki damla su serpiyor, sonra öbür keşişin uzattığı havluyla kuruluyordu. Konuk olarak benden başka üç kişi daha vardı. Bunlardan ikisi oradan geçerken yemek yemeye manastıra uğramış olan papazlardı, üçüncüsü de bir süre köşeye çekilmek üzere gelmiş asık suratlı, yaşlı bir Fransız'dı. Yöneticiyle o iki yardımcısı odanın öbür ucundaki ayrı ayrı masalarına oturdular. Rahipler iki yana, duvarların yanındaki masalara dizildiler; çömezlerle manastırın öteki adamları, hademeleri, konuklar ortadaki masalara geçtiler. Dua okundu, yemeğe başladık. Çömezlerden biri, kapının yanında durmuş, hiç değişmeyen bir sesle bir din kitabından birşeyler okuyordu. Sofradan kalkarken yine dua edildi. Yönetici Ensheim, konuklar, bize bakmakla görevlendirilmiş olan keşiş küçük bir odaya geçtik. Burada kahve içtik, oradan-buradan konuştuk. Sonra ben yine hücreme döndüm.

Manastırda üç ay kaldım. Pek memnundum. Burada tam bana göre bir yaşayış vardı. Kitaplık çok zengindi, bir hayli şey okudum. Papazlardan hiçbiri, hiçbir biçimde beni etkilemeye çalışmıyordu; yalnız, benimle konuşmaktan büyük bir zevk duyuyorlardı. Onların bilgilerine, dindarlıklarına, ermişliklerine hayrandım. Tembel bir yaşayış sürdürdüklerini sanmayın. Hep bir işle uğraşıyorlardı.

Topraklarını kendileri ekip biçiyorlardı. Benim de kendilerine yardım etmemden memnun oluyorlardı. Din törenlerinden büyük bir zevk alıyordum. Sabah törenleri saat dörtte yapılıyordu. Ortalık daha kapkaranlıkken cübbeleriyle esrarengiz bir hal taşıyan keşişlerin gür, erkek sesleriyle okudukları ilâhileri dinlemek ulu bir coşku verici bir şeydi. Sonra, bir gün içinde akşama dek yapılan işlerdeki düzende, insanın içine huzur, güven veren bir şey vardı. Harcanan bütün kol, kafa gücüne karşın içinizde bir rahatlık duyuyordunuz.

Larry biraz acı acı gülümsedi:

— Rollo gibi ben de bu yaşlı dünyaya geç gelmişim. Ortaçağ da yaşamam gerekirdi; çünkü o zamanlar inanç herkeste bulunması gereken bir şeydi. Önümde yolum açık olur, yerleşmiş bir düzen içine girmeye çalışırdım. Şimdi ise. bir şeye inanamıyordum. İnanmak istiyordum ama, herhangi bir dürüst insandan daha iyi bir varlık olmayan Tanrı'ya inanamıyordum. Keşişler bana, Tanrı dünyayı kendi büyüklüğünü göstermek için yaratmış, diyorlardı. Pek övülecek bir davranış gibi görünmüyordu bu bana. Beethoven senfonilerini büyüklüğünü göstermek için mi yaratmıştır? Hiç sanmam. Bence Beethoven senfonilerini ruhunda duyduğu musikiyi belirtmek gereğini duyduğu için yazmaya başlamış, sonra da bunları elinden geldiğince kusursuz yapmaya çalışmıştır.

Keşişlerin Tanrı'ya dualarını oturur dinlerdim. Kendi kendime: Nasıl oluyor da gökyüzündeki babaları bu duaları üzerine yine gündelik ekmeklerini göndermeyi sürdürüyor? diye şaşırdım. Çocuklar yeryüzündeki babalarından yiyeceklerini yalvararak mı istiyorlar? Hayır, babalarından bunu pek doğal olarak bekliyorlar, buna karış da ne borçluluk duyuyorlar, ne de duymak zorundadırlar. Dünyaya çocuk getirip de onlara bakamayacak halde olan, bakmak istemeyen babaları kabahatli buluyoruz. Bana öyle geliyor ki elinden her şey gelen yaradan, yaratıklarının maddi mânevi gereksinimlerini sağlamayı üzerine almadıysa, yaratmasa daha iyi ederdi.

— Larry'ciğim, dedim. Senin ortaçağda yaşamadığın iyi olmuş. Kazığa saplardı seni, sağlam!

Gülümsedi:

— Siz hayli başarılar kazanmış bir insansınız, dedi. Yüzünüze karşı övülmek ister misiniz?

— Sinirime dokunur.

— Ben de öyle düşünüyordum. Tanrı'nın da böyle bir şey isteyeceğine bir türlü inanamıyorum. Bizim havacılar arasında biri vardı, filo komutanına dalkavukluk ederek rahat bir iş elde etmişti. Alçakça yaltanmakla sırat köprüsünü geçmeye yeltenen bir adama Tanrı'nın değer verebileceğini kabul edemiyordum. Bence, Tanrı'nın en hoşuna gidecek tapınma, her insanın kendi anlayışına göre en iyi biçimde davranmasıydı. Yalnız, beni asıl şaşırtan şey bu değildi. Anladığıma göre, keşişler günah işlemek isteğini kafalarından hiç de bütün bütün silmiş değillerdi; işte buna bir türlü aklım ermiyordu. Havacılar arasında bir alay insan tanımıştım. Fırsat bulunca içki içiyorlar, kadına gidiyorlar, birbirlerine küfür ediyorlardı. İçimizde birkaç ahlâksız da vardı. Birisini sahte çek vermekten yakaladılar, altı ay yattı. Pek de kabahatli değildi: Eskiden para nedir bilmezmiş; aklından geçmeyecek denli çok para bulunca deli gibi olmuştu. Paris'te de kötü insanlar görmüştüm. Chicago'ya döndüğümde daha çok gördüm. Yalnız, çoğunun kötü huyları ya kendilerine anadan-babadan geçmişti, başka türlü davranmak ellerinde değildi; ya da çevrelerinin etkisi altında kalmışlardı ki, oraya da kendi istekleriyle gelmiş değillerdi. İşledikleri suçlardan bence onlar kadar toplum da sorumludur. Ben Tanrı olsaydım onların hiçbirini, en kötüsünü bile, Cehennem'e atmazdım. Rahip Ensheim özgür düşünceli bir adamdı, ona göre Cehennem, Tanrı'nın varlığından yoksun kalmak demekti. Yalnız, bu yoksunluk, Cehennem denebilecek denli korkunç bir ceza ise, iyiyürekli Tanrı'nın böyle bir ceza verebileceği nasıl düşünülebilir? Ne de olsa, insanları yaratan O'dur. İnsanları günah işleyebilecek bir yapıda yarattıysa, onların günah işlemelerini istiyor demektir. Ben köpeğime bahçeye giren yabancının boynuna saldırmasını öğrettimse, bunu yaptığı zaman köpeği dövmem doğru olmaz. Değil mi ki dünyayı yaratan Tanrı merhametli, bağışlayıcıdır, elinden herşey gelir, öyleyse Şeytan'ı niye yarattı?

Keşişler diyorlardı ki insan, içindeki kötülüklere üstün gelerek, Şeytan'ın kışkırtmalarına karşı koyarak, acıyı, kederi, felâketi Tanrı'nın kulunu temize çıkarmak için bir denemesi diye kabul ederek, en sonunda O'nun lütfuna ulaşır. Bu bana tuhaf geliyordu: Birisine mektup verip bir yere gönderiyorsunuz; ama, elden geldiğince zorluk çeksin diye de içinden çıkılması zor dehlizlerden geçmek, derin bir hendeği yüze yüze aşmak, yüksek bir duvarın üzerinden atlamak zorunda bırakıyorsunuz. Bilge denilen, ama bu gibi mantıksızlık gösteren bir Tanrı'ya, Şeytan'ı yaratmamış olan, ama onunla çarpışan, sonunda üstün gelebilecek olan bir Tanrı'ya, insandan daha iyi huylu, daha akıllı, daha büyük bir varlığa niçin inanmayalım, onu anlayamıyordum. Hoş, niçin inanalım, onu da bilmiyordum ya.

Bu babacan keşişler, kafamı kurcalayan sorulara ne aklımı, ne de kalbimi doyurabilecek bir karşılık veremiyorlardı. Benim yerim hiç de onların yanı değildi. Rahip Ensheim'a, Esenkalın demeye gittiğim zaman, oradaki denememden yararlanıp yararlanmadığımı hiç sormadı. Oysa, önceden çok yararlanacağımı söylemişti. Anlatılamaz derecede derin bir sevecenlikle yüzüme baktı. Sizi hayal kırıklığına uğrattım sanırım, Rahip Hazretleri? dedim. Hayır. Sen Tanrı'ya inanmayan, yine de son derece dindar bir insansın. Tanrı seni keşfedip ortaya çıkaracak. Sen yine bize geleceksin. Yalnız, buraya mı, yoksa başka yere mi, onu Tanrı bilir, dedi.

IV

Larry anlatıyordu:

— Kışın geri kalan günlerini Paris'te geçirdim. Bilim adına birşey bilmiyordum. Onun için, artık bilimle de hiç olmazsa birazcık olsun yakınlık elde edeyim, diye düşündüm. Bir alay şey okudumsa da sanırım ki bilgisizliğimin nasıl da derin olduğundan başka bir şey öğrenemedim. Bunu eskiden de biliyordum ya. İlkbahar gelince, kentten uzaklaşıp, o güzel eski Fransız kasabalarından birinin yakınlarında, ırmak kıyısında küçük bir otelde kaldım. Bu kasabalarda insan sanki ikiyüz yıl öncesinde yaşıyormuş gibidir.

Larry'nin sözünü ettiği günler Suzanne Rouvier'le birlikte geçirdiği yaz aylarıydı bence. Sözünü kesmek istemedim.

— Sonra İspanya'ya gittim. Velasquez'in, El Greconun tablolarını görmek istiyordum. Dinin bana gösteremediği yolu belki sanat gösterir, diye düşünüyordum. Birtakım yerleri dolaştıktan sonra Sevilla'ya geldim. Burası hoşuma gitmişti, kışı orada geçirmeye karar verdim.

Yirmiüç yaşımdaykan ben de Sevilla'ya gitmiştim, oradan çok hoşlanmıştım. Ak tozlarla kaplı, eğri-büğrü sokakları, o büyük kilisesi, sonra o geniş Guadalquivir koyağı hoşuma gitmişti. O parlak kara gözlü, şen, çekici Endülüs kızlarından da hoşlanmıştım. Başlarına taktıkları kızıl karanfillerle saçlarının karalığı daha da göze çarpar, bu zıtlık içinde karanfiller de daha canlı görünürdü.

Kızların tenlerindeki o ateşli renk, dudaklarındaki çağırıcı, istekli anlam da hoşuma giderdi. O yaşta, gençlik gerçekten yaman bir şeydir. Larry de o sırada benim o zamanki yaşımdan ancak biraz daha büyük olacaktı. Onun için, bu baştan çıkarıcı yaratıkların çekiciliğine karşı ilgisiz kalabilmesi elde miydi, diye kendi kendime soruyordum. İçimden geçen bu soruya o karşılık verdi:

— Paris'te tanıdığım Auguste Cottet adında bir ressama rastladım. Eskiden Suzanne Rouvier'le birlikte yaşamıştı. Sevilla'ya resim yapmaya gelmiş, orada bulduğu bir kızla oturuyormuş. Bir akşam beni de Eretania'ya çağırdı. Bir "flamenco" okuyucusu varmış, onu dinleyecektik. Auguste'ün sevgilisi bir kız arkadaşını da getirmişti. Ömrümde böyle güzel, çıtı-pıtı bir yaratık görmemiştim. Daha onsekiz yaşındaymış. Bir çocukla serüven geçirmiş, gebe kaldığı için kasabasından uzaklaşmak zorunda kalmış. Oğlan askerdeymiş. Kız çocuğunu dünyaya getirdikten sonra sütnineye vermiş, kendisi de bir tütün fabrikasında çalışmaya başlamış.

Kızı alıp benim eve götürdüm. Pek şen, pek tatlı bir kızdı. Bir-iki gün sonra: Benimle yaşar mısın? dedim. Olur dedi. Bir "casa de' huespedes"te **(1)** iki oda tutuk; biri yatak odası, biri de oturma odası. İsterse işini bırakabileceğini söyledim ama, istemiyordu. Bu da benim işime geliyordu, çünkü gündüzlerim bana kalıyordu. Evin mutfağından yararlanabiliyorduk. Kız sabahları benden önce kalkar, işe gitmeden benim kahvaltımı hazırlardı. Öğleyin de gelir, yiyeceğimiz yemeği pişirirdi. Akşam yemeklerini lokantada yer, sonra ya sinemaya, ya dans edilecek bir yere giderdik. Lastikten bir küvetim vardı, her sabah soğuk suyla yıkanırdım. Kız bunu gördükçe aklımdan kuşkulanırdı.

Çocuğu Sevilla'dan bir iki kilometre uzaktaki bir köydeydi. Pazar günleri onu görmeye giderdik. Açıkça söylüyordu: Benimle yaşamaktaki amacı, dostu askerden gelince tutacakları eve eşya almak için para biriktirmekti. Pek şeker bir şeydi, eminim ki şimdi

(1) İspanyolca "Konuklar evi"

Paco'cuğuna iyi bir ev hanımlığı ediyordur. Neşeli, iyi huylu, sevecen bir kızdı. Cinsel ilişki denilen şeyi vücudun bütün öteki işlevleri gibi olağan bir şey sayıyordu. Bu işten zevk alıyor, zevk verdiği için mutluluk duyuyordu. Biraz hayvan yanı vardı elbet ama, pek hoş, çekici, evcil bir hayvan.

Bir akşam haber verdi: Paco'dan mektup almış. Terhis olmuş, bir-iki güne dek Cadiz'e gelecekmiş. Ertesi sabah eşyasını topladı, parasını çorabın içine soktu. Alıp istasyona dek götürdüm. Trene binerken beni içten öptü ama, sevgilisini göreceği için öyle seviniyordu ki beni pek düşünecek halde değildi; eminim ki daha tren istasyondan ayrılır ayrılmaz benim varlığımı bile unutmuştur. Sevilla'da biraz daha kaldım. Güzün, beni Hindistan'a bırakacak olan o gemiyle yola çıktım.

V

Vakit geç olmuştu. Sokaktaki kalabalık azalmış, Gazinodaki masalardan ancak bir-ikisinde insan kalmıştı. Yapacak başka bir işleri olmadığı için gazinoda oturanlar artık evlerine gitmişlerdi. Tiyatrodan, sinemadan çıktıktan sonra biraz bir şey içmeye, yemek yemeye gelenlerde kalmışlardı. Yalnız, arada-bir yine gelen oluyordu. Bir aralık içeri uzun boylu biri girdi. Belli ki bir İngilizdi. Yanında serseri kılıklı genç biri vardı. Adamın uzun yüzü renksiz, saçları, İngiliz aydınlarında çokluk görüldüğü gibi, dalgalıydı. Yabancı bir ülkede bulunan herkes gibi, onun da "anayurdumda beni tanıyanların hiçbiri burada benimle karşılaşırlarsa tanıyamazlar" sanısına kapıldığı görülüyordu. Yanındaki serseri kılıklı adam büyük bir tabak dolusu sandviçi obur gibi yerken o, durmuş, içinden alay eden tatlı bir bakışla seyrediyordu. Aman ne iştah!

İçeri girenlerden birini daha gördüm. Nice'te aynı berberde tıraş olduğumuz için göz tanışıklığım vardı. Oldukça yaşlı, kır saçlı, kızıl yüzlü, gözlerinin altı katmerli, tıknaz bir adamdı. Amerika'nın Orta Batı dolaylarından bir bankerdi. Top atmış, sorguya çekilmektense doğma-büyüme yurdunu bırakıp Avrupa'ya gelmiş. Bilmem, belki de bir suç işlemişti ama, geri gönderilmesi için resmi makamların zahmetine bile değmeyecek kadar önemsiz biriydi besbelli. Üzerinde böbürlenir bir hal, değersiz diplomatların yapma nezaketi vardı. Yalnız gözlerinde bir ürkeklik, bir üzgünlük seziliyordu. Hiçbir

zaman ne adamakıllı sarhoştu, ne de adam-akıllı ayık. Yanında hep bayağı bir kadın bulunurdu, kadının onu elinden geldiğince soymaya çalıştığı da belliydi. Şimdi de yanında boyalı, fondötenli, orta-yaşlı iki kadın vardı. Kadınlar açıktan açığa onunla alay ederek konuşuyorlardı; o da, söylediklerinin ancak yarısını anlıyor, aptal aptal gülüyordu. Neşeli bir yaşayıştı, doğrusu! Bence bu adam evinde oturup ilacını alsa daha iyi ederdi. Bir gün kadınlar onun parasını bitirip bir yana atacaklar, onun için artık ya ırmağa, ya da aşırı miktarda uyku ilacına başvurmaktan başka çare kalmayacaktı.

Saat ikiyle üç arası gazinoya gelenler biraz daha arttı. Barlar kapanmıştı besbelli. Amerikalı gençlerden bir kafile geldi. Son derece sarhoştular, hayli gürültü ediyorlardı. Yalnız, çok kalmadılar. Biraz ilerimizde, gövdelerine sıkı sıkı yapışan erkek biçimi giysiler giymiş, asık suratlı iki şişman kadın yan yana oturmuşlar, hiçbir şey konuşmadan, viski-sodalarını içiyorlardı. Sonra smokinli bir alay insan geldi. Bunlar Fransızların "gens du monde" **(1)** dediklerindendi. Oradan oraya dolaşmışlardı besbelli; şimdi de, tamam olsun diye, biraz bir şey yemek istiyorlardı. Çok oturmayıp gittiler.

Ağırbaşlı giyinmiş, kısa boylu, ufak-tefek bir adam merakımı çekti. Önünde bir bardak bira, belki bir saati aşkın bir zamandan beri, oturmuş, gazete okuyordu. Düzgün, kapkara bir sakalı, burnunda maşalı gözlüğü vardı. Derken, içeri bir kadın girdi, onun yanına gelip oturdu. Adam onu hafif bir baş hareketiyle, soğukça selamladı. Çok bekletti diye kadına kızmış olacaktı. Kadın gençti, oldukça yoksul giyinmişti ama, aşırı boyanmıştı, Pek de yorgun görünüyordu. Bir aralık, çantasından bir şey çıkarıp odama doğru uzattı: Para veriyordu. Adam paraya baktı, suratı asıldı, birşeyler söyledi, iyice işitemedim ama, kadının halinden adamın cansıkıcı şeyler söylediği anlaşılıyordu. Kadın özür diler gibiydi. Birdenbire adam yerinden doğruldu, kadının suratına bir tokat attı. Kadın haykırdı, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Gazinonun yöneticisi gürültü üzerine

(1) Fransızca "Kibar kimseler"

koşup, ne oluyor, diye bakmaya geldi. Gürültü edeceksiniz çekilip gidin! diyor gibiydi. Kadın ona doğru dönerek, tane tane konuşarak, cırlak bir sesle: Sen kendi işine bak! diye bağırdı. Tokat vurduysa hak ettim de onun için vurdu.

Ah şu kadınlar! Ben sanırdım ki bir kadının namussuzlukla kazandığı parayla geçinmek için insanın güçlü-kuvvetli, beli kamalı, tabancalı güzel bir erkek olması gerekir. Şaşılacak şey! Görünüşüne göre avukat kâtibi falan sayılabilecek bu derece çelimsiz bir adam bile, yolcusu hayli kalabalık olan bu yolu tutabilmişti.

VI

Bize bakan garson gitmek üzereydi, bahşişini almak için hesabı getirdi. Parayı verdik, birer kahve söyledik.

— Sonra? dedim.

Larry'nin konuşmak isteyen bir ruh durumu içinde olduğunu sezmiştim. Ben de dinleyecek bir haldeyim.

— Canınızı sıkmıyor muyum?

— Yo!

— Peki öyleyse, Bombay'a vardık. Gemi, gezicilerin çevreyi görmeleri, gezintiler yapabilmeleri için, üç gün kalacaktı. Üçüncü gün öğleden sonra izin aldım, karaya çıktım. Bir ara kalabalığı seyrederek, orayı-burayı dolaştım. Aman! Ne çeşit çeşit insanlar vardı! Çinliler, Müslümanlar, Hindular, sizin şu şapkanız gibi kap-kara Tamiller. Arabalara koşulmuş, uzun boynuzlu koca koca hörgüçlü mandalar! Sonra, ünlü mağaraları görmeye Elefanta'ya gittim. Aramıza bir de Hintli gelmişti. Geziciler ondan kuşkulandılar. Esmer, yuvarlak yüzlü, kısa boylu, şişman bir adamdı. Arkasında karalı-yeşilli kalın bir kumaştan giysi, boynunda papaz yakalığı vardı. Bir gece, güverteye çıkmış, hava alıyordum. Yanıma gelip benimle konuşmaya başladı. O sırada kimseyle konuşmayı canım istemiyordu, tek başıma kalmak istiyordum. Bir alay şey sordu, ben de sanırım hepsine kısa kısa karşılıklar verdim. Bu arada,

üniversite öğrencisi olduğumu, Amerika'ya döndüğümü söyledim. Hindistan'a çıkıp bir süre kalmalısınız, Doğu'nun Batı'ya sandığınızdan daha çok öğretecek şeyler vardır, dedi. Ya? dedim. Hiç olmazsa Elefanta'daki mağaraları görmelisiniz, pişman olmazsınız, dedi.

Larryy anlatmasını burada bırakıp bana: Siz hiç Hindistan'a gittiniz mi? diye sordu.

— Hayır dedim.

— Uzatmayalım, Elefanta'da en çok görülecek şey olan o üç başlı koca heykel önünde durmuş bakıyor, bunun ne demek olduğunu anlamaya çalışıyordum, arkamdan bir ses işittim: Görüyorum ki öğüdümü tuttunuz. Dönüp baktım, ancak neden sonra tanıdım: Gemideki o şişman adamdı. Yalnız, şimdi arkasında safran sarısı, uzun bir cübbe vardı. Sonradan öğrendiğime göre, Ramakrişna Suami'lerinin giydikleri cübbeydi, bu. Eskiden tuhaf, gürültücü bir adam olduğu halde, şimdi üzerine ağırbaşlı, görkemli bir hal gelmişti. O kocaman heykele birlikte baktık. Yaratıcı Brahma, Koruyucu Vişnu, Yıkıcı Şiva, En son Gerçek'in ayrı ayrı üç biçimi, dedi. Valla, pek iyi anlayamadım dedim. Sanki benimle tatlı tatlı alay ediyormuş gibi, dudaklarında hafif bir gülümseyiş, gözlerinde bir alay ışıltısı vardı: Hiç şaşmam dedi. Anlaşılan bir Tanrı Tanrı değildir. Sonsuzluğa sözle kim anlatabilir ki? Sonra iki elini avuçları karşı karşıya gelmek üzere birleştirerek başıyla hafif bir selam vererek, çekilip gitti.

Ben olduğum yerde kalarak, bu üç giz dolu başa bakmayı sürdürdüm. Belki her türlü etki altında kalmaya hazır bir ruh hali içinde bulunduğumdan, içime garip bir coşku dolmuştu. Hani insan birisinin adını hatırlamaya çalışır da dilinin ucuna geldiği halde bir türlü bulamaz? İşte ben de o sırada böyle bir duygu içindeydim. Mağaradan dışarı çıkınca basamaklara oturup uzun uzun denizi seyrettim. Brahma dini üzerine bütün bildiğim Emerson'un dizelerinden ibaretti. Onları hatırlamaya çalıştım. Hatırlayamayınca kendi kendime kızdım. Bombay'a döner dönmez de bir kitapçı dükkânına girip, içinde bu dizelerin bulunabileceği bir eser aradım.

Oxford yayınlarından "İngiliz şiiri" adlı kitapta bu dizeler vardır. Bilmem hatırlar mısınız?

Yanılıyor insanlar benden uzaklaşırken,
Benden kaçmak isterler, oysaki kanat benim;
Kuşkulanan da benim, kuşkunun kendisi de ben,
Brahma'nın ağzından düşmeyen ilâhiyim.

Akşam yemeğini bir Hintli aşevinde yedim; sonra, gemiye saat onda döneceğim için, gidip alanda dolaştım, denizi seyrettim. O zamana dek gökyüzünde bu kadar çok yıldız gördüğümü hatırlamıyorum. Gündüzki sıcaktan sonra gecenin serinliği insana büyük bir haz veriyordu. Orada bir park vardı, girip sıralardan birine oturdum. Ortalık zifiri karanlıktı, bu karanlık içinde de sessiz sessiz birtakım ak gölgeler gidip geliyordu. O gün gördüklerim, o parlak güneş, renk, gürültü içinde kaynaşan kalabalık, Doğu'nun o ekşi, sarhoş edici kokusu beni büyülemişti sanki. Koca koca üç kafa -Brahma, Vişnu, Siva - tablosundaki çeşitli öğeleri birbirine bağlamak için bir ressamın eklediği bir parça boya gibi, bütün bunlara giz dolu bir anlam veriyordu.

Yüreğim birdenbire deli gibi çarpmaya başladı: Çünkü, Hindistan'ın bana gereksinim duyduğum bir şeyi vereceğini sezmiştim. Bana öyle geliyor ki önüme bir fırsat çıkmıştı: Bu fırsattan ya hemen yararlanırdım, ya da onu bir daha elde edememek üzere kaçırırdım. Hemen kararımı verdim: Gemiye dönmeyecektim. Gemideki bavulumda ufak-tefek bir-iki şeyim vardı. Yavaş yavaş yürüyerek, yerlilerin bulunduğu mahalleye geldim, otel aradım. Çok geçmeden buldum, bir oda tuttum. Giysilerim üzerimdeydi, yanımda biraz para, pasaportum, bir de tavsiye mektubu vardı. Kendimi öyle özgür buluyordum ki sevincimden bir kahkaha attım.

Gemi ertesi sabah onbirde kalkıyordu. Kendimi güvenliğe almak için, saat ona dek odamdan çıkmadım. Sonra, rıhtıma indim, geminin gidişini seyrettim. Ondan sonra Ramakrişna dergâhına gittim. Elefanta'da benimle konuşan o Suami'yi sordum. Adını

bilmiyordum ama, İskenderiye'den yeni gelen Suami'yi görmek istediğimi anlattım. Kendisini bulunca, Hindistan'da kalmaya karar verdiğimi söyledim, ne yapmam gerektiğini sordum. Uzun uzun konuştuk. En sonunda: Ben bu gece Benares'e gidiyorum, istersen sen de gel, dedi. Sevincimden havaya fırladım.

Üçüncü mevkiiyle gittik. Vagon, yiyip içen, konuşan bir alay insanla doluydu, havası boğucu bir hal almıştı. Sabaha dek gözümü kırpmadım. Sabahleyin bitkin bir haldeydim. Suami ise taptazeydi. Bunun hikmetini sordum. Biçimi olmayan varlıklar âlemi üzerinde düşünmekle, Salt Varlık'a dalarak dinlendim, dedi. Söylediklerinden bir anlam çıkaramıyordum ama, gözlerimle görüyordum ki adam, sanki geceyi rahat bir yatakta deliksiz bir uykuyla geçirmiş gibi, pek canlı, ayıktı.

Derken Benares'e vardık. Benim yaşımda delikanlı bir çocuk Suami'yi karşılamaya geldi. Suami ona bana da bir oda bulmasını söyledi. Delikanlının adı Mahendra'ymış. Üniversitede öğretim üyesiymiş. Çok hoş, iyi yürekli, zeki bir gençti. Ben nasıl ondan hoşlanmışsam, o da benden öylesine hoşlanmış gibi görünüyordu. O akşam beni aldı, kayıkla Ganga'da bir gezinti yaptık. Bu benim için çok coşkulu bir şey oldu. Irmak çok güzeldi, kent de suların kıyısında aşağı doğru abanıyor, insana ürküntü veriyordu.

Ertesi sabah bana daha güzel bir sahne gösterdi. Sabahleyin daha gün doğmadan otele gelip beni aldı yine ırmak kıyısına götürdü. Gördüğüm şeyi başkası anlatsa dünyada inanmazdım: Binlerce, binlerce insan sulara girip yıkanıyorlar, dua ediyorlardı. Aralarında uzun boylu, kadidi çıkmış biri gözüme çarptı. Saçı sakalına karışmıştı, arkasında çıplak gövdesine attığı bir örtüden başka bir şey yoktu. O uzun kollarını havaya doğru kaldırmış, başını yukarı dikmiş, doğmak üzere olan güneşe karşı yüksek sesle dua ediyordu. Üzerimde yarattığı etkiyi anlatamam size.

Benares'te altı ay kaldım, bu garip sahneyi görmek için tanyeri ağarırken Ganga'ya defalarca gittim. Her seferinde de aynı coşkuyu duydum. Bu insanlar yarım gönülle değil, acabayla, kuşkuyla değil, varlıklarının bütün dokusuyla inanıyorlardı. Herkes

bana karşı çok iyi davranıyordu. Hindistan'a kaplan avına, alışverişe değil, ancak birşeyler öğrenmek için geldiğimi öğrenince bana yardım etmek için ellerinden geleni yaptılar. Hintçe öğrenmek istediğimi söyledim, hoşlarına gitti, hemen öğretmen buldular, kitap verdiler. Sorduklarımın, bıkmadan, usanmadan karşılığını veriyorlardı. Hinduculuk üzerine bilginiz var mı?

— Pek az, dedim.

— Bence sizi ilgilendirir. Bakın, bundan daha güzel bir şey olur mu? Onlara göre evrenin ne başlangıcı vardır, ne de sonu; ancak, boyuna doğar, denge bulur, dengeden çökmeye geçer, çökmeden sonra dağılıp erir, sonra yeniden doğar, sonsuzluk içinde hep böyle sürüp gider.

— Peki, Hintlilerce bu sonsuz döngünün amacı neymiş?

— Bana kalırsa, onlara göre Salt Varlık'ın niteliği bu. Onların inancına göre, yaradılışın amacı ruhun daha önceki davranışlarının ya cezasını, ya ödülünü verebilmek için bir aşama işlevi görmektir.

— Öyleyse, ruhun beden değiştirdiğini kabul etmek gerekir.

— İnsanların üçte-ikisi bunu kabul ediyor.

Birçok insanın bir şeyi kabul etmesi, onun gerçek olduğuna kanıt sayılamaz ki, dedim.

— Sayılamaz ama, hiç olmazsa bunun göz önünde tutulmaya değer bir sorun olduğunu gösterir. Hıristiyanlık, Yeni Platon'culuk felsefesinin birçok esaslarını benimsemiştir; bunu da benimseyebilirdi. Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde bir mezhep vardı, ruhun beden değiştirdiğine inanırdı ama, sonradan bu inanç küfran sayıldı. Sayılmasaydı, Hıristiyanlar İsa'nın öldükten sonra dirildiğine nasıl inanıyorlarsa, ruhun beden değiştirdiğine de yine öyle derin bir inançla inanacaklardı.

— Anladığıma göre, ruh eskiden yaptıklarının iyi bir davranış ya da suç olmasına göre boyuna bir bedenden öbürüne geçiyor, öyle mi?

— Öyle sanıyorum.

— Yalnız şu var ki, benim varlığımı oluşturan şey yalnız ruhum değildir, bedenim de bu varlığın bir parçasıdır. Sonra, bedenimin uğrayacağı bir kazânın benliğim üzerinde büyük bir etkisi olacağını kim yadsıyabilir? Byron topal olmasaydı Byron olabilir miydi? Dostoyevskiy saralı olmasaydı Dostoyevskiy olabilir miydi?

— Hintliler kazâ diye bir şey kabul etmiyorlar. Bunu onlara sorarsan, ruhumuzun kusurlu bir bedende yaşamaya mahkûm edilmesi de daha önceki yaşayışlarınızda yaptıklarınızın sonucudur, derler. Larry, gözlerini boşluğa dikmiş, düşünceye dalmış bir durumda, parmaklarını gevşek gevşek masanın üzerine vuruyordu. Sonra, dudaklarında hafif bir gülümseyiş, gözlerinde düşünceli bir bakışla, yeniden söze başladı: Bilmem hiç düşündünüz mü? Ruhun kalıp değiştirmesi dünyadaki kötülüğün hem bir açıklaması, hem de kanıtlamasıdır. Çektiğimiz acıları geçmişteki yaşayışlarımızda daha az acı çekeceğimizi umarak kabul ederiz. Ama, kendi kötü davranışlarımızın sonucuna katlanmamız oldukça kolaydır, bunun için yalnız biraz mert olmak gerek. Katlanamayacağımız şey başkalarının uğradıkları, haksız görünen felâketlerdir. Kendinizi bunların geçmişteki davranışların kaçınılmaz bir sonucu olduğuna inandırabilirseniz, acınızı hafifletmek için elinizden geleni yapabilirsiniz, yapmalısınız da; ama, kızmak için hiçbir neden yoktur.

— Peki ama, değil mi ki ta başlangıçta insanın yaşayışında ne erdem vardı, ne de kusur; öyleyse Tanrı niçin acıdan, sefaletten uzak bir dünya yaratmadı?

— Hintliler'e göre, başlangıç diye bir şey yoktur. Evrenin bir parçası olan insan ruhu da ta baştan beri vardı, niteliği de daha önceki bir yaşayışın ürünüdür.

— Peki ruhun kalıp değiştirdiğine olan inanç, buna inananların yaşayışlarını etkilemiyor mu acaba?

— Etkiliyor, sanırım. Örneğin, bu inanışın yaşam üzerinde etkisi olan birini bilirim. Hindistan'da ilk iki-üç yıl, daha çok yerlilerin otellerinde kalmıştım ama, arada-sırada biri çağırırdı. Böylece, bir-iki kez mihracelerin konuğu olarak görkem içinde yaşadığım oldu. Sonra, bir seferinde Benares'teki ahbaplarımdan biri beni kuzeyde-

ki küçük devletlerden birine çağırdı. Bu ülkenin başkenti çok güzel bir kentti: Zamanın yarısı kadar yaşlı, toz-pembe bir kent. beni Maliye Bakanına tanıttılar. Avrupa'da öğrenim görmüş, Oxford da da okumuştu. Onunla konuşurken insan ileri görüşlü, zeki, bilgili bir adamın karşısında bulunduğunu anlıyordu. Sonra, pek iyi bir bakan, zeki, usta bir siyaset adamı olarak tanınmıştı. Avrupalı gibi giyiniyordu, pek temiz-paktı. Saçları kısa, bıyığı düzgün, oldukça yakışıklı bir adamdı. Yalnız, orta yaşlı bütün Hintliler gibi biraz şişmancaydı. Beni sık sık evine çağırırdı. Büyük bir bahçesi vardı, ulu ağaçların gölgesinde oturur, konuşurduk. Karısı, yetişkin iki çocuğu vardı. İnsan onu bütün öteki İngilizleşmiş Hintlilerden biri olarak ele alabilirdi. Onun için, bir yıl sonra, ellisine gelince, bu dolgun maaşlı işinden ayrılarak, malını mülkünü karısıyla çocuklarına bırakıp, serseri bir dilenci halinde dünyayı dolaşmaya çıkacağını anlattığı zaman şaştım. Ama, işin en şaşılacak yanı arkadaşları da, mihrace de bunu pek doğal bir şey olarak karşılıyorlardı. Bir gün: Siz özgür düşünceli bir insansınız; dünyayı biliyorsunuz; bilim, felsefe, edebiyat... Hepsini okumuşsunuz. İçtenlikle söyleyin: Ruhun kalıp değiştirmesine inanıyor musunuz? diye sordum. Yüzündeki bütün anlam birdenbire değişti, düş görüyormuş gibi bir hal aldı. İnanmasaydım benim için yaşamın anlamı kalmazdı, azizim, dedi.

Bu kez ben:

— Peki, sen inanıyor musun, Larry? diye sordum.

— Karşılığı çok zor bir soru bu, dedi. Bence biz Batılıların buna Doğulular kadar kayıtsız-şartsız inanmamıza olanak yoktur. Bu onların kanına, iliğine işlemiştir. Biz ise bunu ancak bir düşünce olarak kabul edebiliriz. Ben ne inanıyorum, ne de yadsıyorum.

Bir ara durdu, başını eline dayayarak gözlerini masaya dikti. Sonra arkasına yaslandı:

— Benim başımdan çok tuhaf bir şey geçti, size onu anlatmak isterim. Bir gece, Aşrama'daki hücremde, Hintli ahbaplarımın öğrettikleri biçimde, derin derin düşünceye dalmıştım: Bir mum yakmış, bütün dikkatimi alevine toplamıştım. Biraz sonra, alevin içinden, pek belirli olarak, birbiri arkasından uzun bir sıra halinde,

birtakım insan biçimleri göründü. En önde, başında dantel şapka, kulaklarında gümüş küpeler, yaşlı bir kadın vardı. Üzerine dar bir kara gömlek, altına kara ipekliden belden büzgülü bir eteklik giymişti; onyedinci yüzyıl giysileri. Karşımda durmuş, kolları iki yanında, avuçları bana doğru açık, tatlı, biraz da utangaç bir halle, yüzüme bakıyordu. Buruşuk yüzünde sevecen, tatlı, yumuşak bir anlam vardı. Bu üç kişinin arkasında, sinema kapısına kuyruk olmuş ahali gibi, bir alay insan dizilmişti ama, bulanıktı, pek iyi seçemiyordum. Yalnız belli-belirsiz karartıların, yazın hafif bir esintiyle dalgalanan buğday tarlası gibi, kımıldadıklarını görebiliyordum. Biraz sonra -bir dakika mı geçmişti, beş dakika mı, on dakika mı, bilmiyorum -yavaş yavaş silinip gecenin karanlığına karıştılar, ortada mumun durgun alevinden başka bir şey kalmadı.

Larry burada hafifçe bir güldü, şöyle sürdürdü:

— Belki uyuyakalmış, düş görmüşümdür; belki bu kör ışık üzerine dikkatimi toparlayınca kendimden geçmiş de olabilirim. Şimdi sizi gördüğüm gibi pek belirli olarak gördüğüm o üç kişi de bilinç altımda kalmış hayallerden ibarettir. Belki de ben yakın bir geçmişte New England'lı yaşlı bir kadındım; ondan önce Yakın Doğulu bir Yahudi, daha önce de, Sebastian Cabot, Bristol'da denize açılmadan önce, Gal Prensi Henry'nin sarayında bir bendeydim.

— O senin toz-pembe kentli ahbabın sonra ne oldu acaba, biliyor musun?

— İki yıl sonra, güneyde, Madura dedikleri bir yerdeydim. Bir gece tapınakta biri koluma dokundu. Başımı çevirip baktım. Sakallı, uzun kara saçlı bir adamla karşılaştım. Üzerinde bir peştamaldan başka bir şey yoktu. Elinde dilenci çanağıyla bir de asa vardı. Ancak konuştuğu zaman tanıyabildim. Benim o ahbabımdı. Öyle şaşırmıştım ki ne söyleyeceğimi bilemiyordum. Neler yaptığımı sordu, anlattım. Nereye gidiyorsun? dedi. Travankor'a gidiyorum, dedim. Orada, git Sri Ganeşa'yı gör, aradığın şeyi o sana verir, dedi, Bu adam üzerine bilgi edinmek istedim. Görünce istediğin

bütün bilgiyi kendin elde edersin, dedi. Artık şaşkınlığım geçmişti, Madura'da ne aradığını sordum. Yürüye yürüye yolculuk ediyor, Hindistan'ın kutsal yerlerini geziyormuş. Ne yiyip içtiğini, nerede yatıp kalktığını sordum. Birisi evine alacak olursa sundurmada yatıyormuş, olmazsa ya bir ağacın altında, ya da bir tapınağın duvarı dibinde uyuyormuş, olmazsa yemeden yoluna gidiyormuş. Yüzüne baktım: Zayıflamışsın dedim. Bir kahkaha atarak: Eskisinden daha iyiyim, diye karşılık verdi. Sonra bana: Esenkal, dedi. Bu peştamallı adamın İngilizce hadi şimdilik esen kal, dostum deyişi tuhaf kaçıyordu. Tapınağın öyle bir yanına saptı ki benim arkasından gitmeme olanak yoktu.

Madura'da biraz daha kaldım. Hindistan'da, kutsal kesimlere ayak basmamak koşuluyla bir yabancının girebileceği tapınak olarak bir orası vardı sanıyorum. Akşam hava kararırken içerisi adam almazdı... Erkek, kadın, çocuk. Bellerine dek çıplak, bellerinden aşağısı peştamallı erkeklerin, çokluk göğüsleri de, kolları da, inek tezeği yakılarak elde edilen ak küllere bulanmıştı. Putlardan birinin önünde durup tapınırlar, bazen boydan boya yüzükoyun yere yatarlardı. Onların dininde en büyük tapınmaymış bu. Dua derler, uzun dualar okurlardı. Birbirlerine seslenirler, konuşurlar, kavga ederler, ateşli tartışmalara girişirlerdi. Bu gürültü arasında pek dindar bir hava yoktu ama, Tanrı'nın pek yakınlarda, canlı bir halde bulunduğu anlaşılmaz bir biçimde sezilirdi.

Tavanları heykellerle süslü kalın sütunlara oturtulmuş uzun dehlizlerden geçilir. Her sütunun altında bir dilenci oturmuştur, hepsinin önünde ya bir çanak, ya da bir kilim parçası vardır, dindarlar geçerken bunlara para atarlar. Bu dilencilerden kimisi giyiniktir, kimisi de hemen hemen çıplak denecek durumdadır. Kimisi önünden geçerken size öyle bakar, kimisi de ya içinden, ya da yüksek sesle okumaya dalmıştır, gelip geçenlerin farkında bile değildir. Aralarında benim o ahbaba baktım ama, bulamadım, ondan sonra da bir daha görmedim. Amacına doğru yoluna gitmiş olsa gerek.

— Amacı neydi?

— Yeniden doğmak, köleliğinden kurtulmak. Vedanist'lere

göre, onların can dedikleri, bizim ruh dediğimiz, bedenden ayrı bir şeydir; duyguları da farklıdır. Can Salt Varlık'ın bir parçası değildir, çünkü Salt Varlık, sonsuz olduğu için, parçalara ayrılamaz; can, Salt Varlık'ın ta kendisidir. Yaradılmış değildir, baştan beri vardır; yedi kat perdesini en sonunda sıyırıp açabildiği zaman, geldiği sonsuzluğa dönecektir; tıpkı, denizden havaya uçup sonra yağmurla toprağa düşen, oradan dereye akarak çaya, çaydan ırmağa karışan, dağların arasından geçerek ovalara akan, kayaların, kütüklerin üzerinden aşarak, yine çıktığı engin denizlere dönen bir su damlası gibi.

— Ama, bu zavallı su damlası, denize karışır karışmaz, benliğini yitirir.

Larry alaylı alaylı gülümsedi:

— Siz şekeri yemek istiyorsunuz ama, şekerin kendisi olmak istemiyorsunuz. Benlik bencillikten başka nedir ki? Ruh ancak bu niteliğinin bütün izlerini yitirdikten sonradır ki Salt Varlık'la bir bütün olabilir.

— Salt Varlık'tan pek iyi bildiğin bir şeymiş gibi söz ediyorsun, Larry. Oysa, bunun önemli bir anlamı vardır. Salt Varlık'ı sen ne anlamda kullanıyorsun?

— Gerçek anlamında. Onun ne olduğunu söyleyemezsiniz; ancak, ne olmadığını söyleyebilirsiniz. Açıklanamaz. Hintliler ona Brahma diyorlar. Hiçbir yerde bulamazsınız ama, her yerdedir. Herşey bunun içindir, buna bağlıdır. Canlı değildir, cansız değildir. Nitelikleri yoktur. Hem kalıcıdır, hem değişir, hem bütündür, hem bir parçadır; hem sınırı vardır, hem sınırsızdır. Ölümsüzdür, çünkü tamlığı, eksiksizliği zamana bağlı değildir. Gerçektir, özgürlüktür.

İçimden: Hayda! dedim. Larry'ye: Peki ama, acı çeken insanlara yalnızca manevi bir kavram nasıl bir deva olabilir? diye sordum. İnsan kişi olarak hayal edilen bir Tanrı ister ki umutsuzluğa uğrayınca avunmak, cesaret bulmak için ona dönebilsin.

— Belki uzak bir gelecekte insanların görüş ufukları açılır da avunmayı, cesareti ancak kendi ruhlarında aramaları gerektiğini

öğrenirler. Ben kendi hesabıma şu kanıya vardım ki tapınma gereksinimi, katı yürekli tanrılara tapan eski insanlardan kalmış bir duygudan başka birşey değildir. Çünkü bu katı ruhlu tanrıların en sonunda yumuşak bir yüze bürünmeleri gerekiyordu. Bence Tanrı ya insanın içindedir, ya da hiç yoktur. Böyle olunca da kime, neye tapacağım? Kendime, insanların manevi gelişmeleri birbirinden farklı düzeylerdedir, bu arada Hintlilerin imgeleme yetenekleri Salt Varlık'ı artık Brahma, Vişnu, Şiva, daha yüzlerce adlar verilen türlü türlü biçimlerde görmek aşamasını geçmiştir. Onlara göre Salt Varlık dünyayı yaratan, yöneten İsvara'da gizlidir. Köylüler, güneş altında yanan tarlalarında, İsvara'nın basit bir putu önüne hep çiçek koyarlar. Hindistan'daki o sayısız tanrılar, insan varlığının yüce varlıkla bir olduğu kanısına götüren birer araçtan başka bir şey değildir.

Düşünceli bir tavırla Larry'ye baktım:

— Bu karışık mezhebin hangi yanı çekti seni acaba, onu anlayamıyorum dedim.

— Bunu size söyleyebilirim sanıyorum, dedi. Hep sezdiğim bir şey vardı: Peygamberlerin hepsinde zayıf bir nokta görüyordum; çünkü hepsi insan ruhunun esenliğe varması için kendi kurdukları dine inanmayı şart koşuyorlardı. Sanki kendilerine inanabilmeleri için sizin onlara inanmanıza gereksinmeleri var gibiydi. Kurbanlarla beslenemezlerse sararıp solan putları andırıyorlardı. Advayta ise size hiçbir şeye inanmak şartını koşmaz; yalnız, Gerçek'i öğrenmek için tutku halinde bir istek duymanızı ister; sevinci, üzüntüyü nasıl tanıyorsanız Tanrı'yı da öyle tanıyabileceğinizi söyler. Bugün Hindistan'da bir çok adamlar -benim bildiğime göre yüzlerce kişi -var ki Tanrı'yı tanıdıklarına eminler. Gerçek'e bilgi yoluyla varılabileceği düşüncesinde kendimi son derece doyurucu bir şey buldum. Daha sonraki dönemlerde bazı Hint düşünürleri, insanın kusurlarını göz önünde tutarak, esenliğe sevgi yoluyla da, iş yoluyla da gidilebileceğini kabul etmişlerdir ama, bu yolların en zoru olmakla birlikte, en yücesinin yine bilgi yolu olduğunu da yadsımamışlardır, çünkü bu yolun aracı, insanın en değerli özelliği olan akıldır.

VII

Burada biraz durup şunu söyleyeyim ki maksadım, Vedanta denilen felsefe düzenini anlatmak değildir. Bunun için gereken bilgiye sahip değilim; olsam bile burası yeri değil. Konuşmamız uzun sürdü, Larry bana daha bir çok şeyler anlattı ama, alt yanı roman olmak amacını güden bu esere hepsini almayı doğru bulmadım. Benim konum Larry. Böyle karışık bir konuya hiç değinmezdim de ama, Larry'nin düşüncelerinden, belki de yine bazı düşüncelerin sonucu olarak geçirdiği serüvenlerden biraz olsun söz etmeyecek olursam, şimdi size anlatmak üzere bulunduğum davranışını pek iyi açıklayamam, diye düşündüm.

Larry'nin sesindeki tatlılığı, yüzünün boyuna değişen halini anlatmak için söz bulamadığımı gördükçe üzülüyorum. Sesindeki bu tatlılık sayesinde, en basit bir şeyden söz ederken bile, insanı çekerdi; yüzü de, bir orkestradaki kemanlar hep birden konçertonun temalarını büyük bir dalga halinde çalarlarken hafif hafif tımbırdayan piyano gibi, düşüncelerini izlerdi. En ağırbaşlı şeylerden bile, bir söyleyişi havasıyla, pek doğal bir halle söz ederdi. Belki biraz hiçbir şeye önem vermiyormuş gibi bir hali vardı ama, havadan, sudan konuşuyormuş gibi pek ilgisiz bir halle konuşurdu. Herkese hocalık etmek isteyen bir hali varmış gibi davrandığı kanısını verdimse kabahat benim. Ne kadar içtenlikliyse, o derece de alçak gönüllüydü.

Gazinoda ancak bir-iki kişi kalmıştı; o gürültücü insanların hepsi çoktan gitmişlerdi. Aşk alışverişi yapan asık suratlı iki kadın artık evlerinin karanlığına çekilmişlerdi. Arada bir yorgun olduğu her halinden anlaşılan bir adam gelip, bir bardak bira içip bir sandviç yiyor, yarı uyur bir halde bir başkası içeri girip bir fincan kahve içiyordu. Sonra memurlar göründü. Biri gece çalışmıştı, şimdi evine, yatmaya gidiyordu; öteki de, saatin ziliyle uyanmış, istemeye istemeye akşama dek çalışacağı işe gidiyordu.

Larry nerede bulunduğunu unuttuğu gibi saatin de farkında değil gibi görünüyordu. Yaşamımın çeşitli devrelerinde bir çok garip durumlarla karşılaşmışımdır. Birçok kez ölmeme ramak kaldı. Birçok kez büyük serüvenler geçirdim. Orta Asya da vaktiyle Marco Polo'nun Katay'a giderken geçtiği yollarda atla yolculuk ettim. Petrograd'daki şatafatlı bir salonda oturup Rus çayı içerken, kara ceketli, çizgili pantolonlu, kısa boylu bir adam, alçak sesle, bir prensi nasıl öldürdüğünü anlattı bana. Westminster sarayındaki bir salonda oturup, çevrede bombalar patlarken, Haydn'ın piyano üçlemesinin dahiyane ezgilerini dinledim. Ama, şimdi bir içkili lokantanın al kadife sandalyelerinden birine oturmuş, Larry'nin Tanrı'dan, ölmezlikten, Salt Varlık'tan, sonsuz yaşayımın yorgun çarkından söz edişini dinliyordum. Ömrümde böylesine garip bir durumda bulunduğumu bilmiyorum.

VIII

Larry birkaç dakikadır susmuştu. Kendisini zorlamak istemediğim için, ben de sesimi çıkarmadan bekliyordum. En sonunda, sanki birdenbire yeniden benim farkımda olmuş gibi, bana bakıp ahbapça gülümsedi:

— Travankor'a gelince Şri Ganeşa üzerine ayrıntılı bilgi istemeye neden gerek olmadığını anladım. Kendisini tanımayan yoktu. Yıllarca dağlardaki bir mağarada yaşamış, sonra ovaya inmeye karar vermiş, ayrıca bir de kerpiç ev yaptırmış. Burası, ülkenin başkenti olan Trivandrum'dan hayli uzaktaydı. Önce trenle, sonra manda arabasıyla, bütün günü yolda geçirdim, en sonunda Aşrama'ya vardım. Kapıda genç bir adam vardı. Yogi'yi görebilir miyim? diye sordum. Armağan olarak verilmesi alışılmış olan bir sepet yemiş getirmeyi unutmamıştım. Bir-iki dakika sonra genç adam dönüp geldi, beni içeri aldı.

Burası, dört-bir yanı pencerelerle çevrili, dikdörtgen büyük bir odadaydı. Bir köşede, üzerine kaplan postu yayılı bir kerevette, Şri Ganeşa oturmuş, düşünceye dalmıştı. Seni bekliyordum, dedi. Şaşırdım ama, belki Madura'daki arkadaşım kendisine benden söz etmiştir, diye düşündüm. Ben daha onun adını söylerken, hayır der gibi, başını salladı.

Getirdiğim yemişleri verdim, o delikanlıya sepeti kaldırmasını söyledi. Şimdi baş başa kalmıştık. Birşey söylemeden yüzüme bakıyordu. Bu susma ne kadar sürdü, bilmiyorum, belki yarım saat sürmüştür. Şri Ganeşa'nın nasıl bir adam olduğunu size anlatmıştım. Yalnız, halindeki mübareklikten söz etmedim, sanıyorum. Onda iyilik, erinçlik dinginlik saçan, başkalarına yardıma hazır bir hal vardı. Yoldan geldiğim için yorgundum, ter içindeydim. Yavaş yavaş dinleniyordum. O daha ağzını açıp bir söz söylemeden, aradığım adamın bu olduğunu anladım.

Larry'nin sözünü keserek:

— İngilizce biliyor muydu? diye sordum.

— Hayır, bilmiyordu ama, bilirsiniz, bende dile karşı yetenek vardır, konuşulanları anlayacak, demek istediğimi anlatabilecek kadar Tamilce öğrenmiştim. En sonunda buraya niye geldin? diye sordu. Hindistan'a nasıl geldiğimden başlayarak, üç yıldır neler yaptığımı, Hintlilerin felsefesini, dinlerini öğrenince nasıl bir hocadan öbür hocaya gittiğimi, hiçbirinde aradığım şeyi bulamadığımı anlattım. Sözümü keserek: Bunların hepsini biliyorum ben. Anlatmaya gerek yok, dedi. Sonra yine: Buraya niçin geldin? diye sordu. Belki bana Guru **(1)** olursunuz, diye dedim. Tek Guru Brahma'dır, dedi. gözlerini tuhaf bir biçimde bana dikerek bakmasını sürdürdü. Sonra birdenbire kaskatı kesildi, gözleri içine döner gibi oldu. Hintlilerin samadi dedikleri kendinden geçme haline geldiğini anladım. Onlara göre, bu hal içinde insanın kendi varlığıyla çevresindeki şeyler arasında ikilik kalmaz, insan salt bilgi olur. Önünde, yere bağdaş kurmuş oturuyordum. Yüreğim hızlı hızlı çarpmaya başladı. Bilmiyorum ne kadar sonra, içini çekti; doğal haline döndüğünü anladım. Derin bir sevecenlik dolu, tatlı bir bakışla gülümsedi: Kal burada. Yatacağın yeri gösterirler, dedi.

Şri Ganeşa'nın koyağa ilk indiği zaman oturduğu kulübeyi bana verdiler. Şimdi gece-gündüz yatıp kalktığı büyük yapı sonradan,

(1) Hintlilerle Hak yolunu gösteren.

çevresine çömezler toplanmaya, adını duyup kendisini görmeye gelenler gittikçe çoğalmaya başlayınca yaptırılmıştı. Göze batmamak için, ben de Hintlilerin o rahat giysilerinden giydim, güneşten de öyle yandım ki dikkatli bakmayacak olursanız beni de onlardan sanırdınız.

Bir hayli okudum. Düşünmeye daldım. Eşref saati gelip de konuştuğu zamanlar Şri Ganeşa'yı dinledim. Pek konuşmazdı ama, sorulanlara hep karşılık verirdi, insan onu dinledikçe ruhunda yeni yeni ufuklar açılırdı. Gençliğinde kendini birtakım işkenceler altında tutmuştu ama, çömezlerini bu biçim davranmaya zorlamıyordu. Yalnız, onları bencilik, tutku, şehvet gibi duyguların kölesi olmaktan kurtarmaya çalışıyor, dinginlik, ölçülülük, özveri, ruh sağlamlığı, büyük bir özgürlük isteği sayesinde esenliğe erişebileceklerini söylüyordu.

Onun yanında geçen günlerimden pek memnundum. Aradığımı en sonunda bulmuştum. Haftalar, aylar inanılmaz bir hızla geçiyordu. Ya o ölünceye dek orada kalmayı düşünüyordum -bu ölümlü beden içinde pek uzun yaşamak istemediğini söylüyordu- ya da, nur alıncaya dek kalırım, diyordum. insan iyicene nur almış bir hale geldiği zaman bilgisizliğin duvarını yıkar, kendisiyle Salt Varlık'ın bir tek şey olduğunu tartışmasız bir kesinlikle öğrenmiş olur.

— Ondan sonra?

— Ondan sonra, söyledikleri doğruysa, artık başka şey yoktur. Ruhun yeryüzündeki yolculuğu sona ermiştir, bir daha da yeryüzüne dönmez.

— Peki, Şri Ganeşa öldü mü? diye sordum.

— Ben oradayken daha ölmemişti.

Larry bunu söylerken benim sorumdaki anlamı kavrayarak, alaylı alaylı güldü. Birazcık duraklamadan sonra anlatmasına yeniden başladı ama, üzerinde şimdi öyle bir hal vardı ki, önce dilimin ucuna dek gelen o gizli sorunun, Şri Ganeşa ölmediğine göre, oradan nur aldığın için ayrıldın, öyle mi? sorusuna karşılık vermek istemiyor sandım.

— Hep aşramada kalmıyordum. Bir talih eseri olarak, yerli bir orman koruyucusuyla tanışmıştım, yeri dağların eteğindeki bir köydeydi. O da Şri Ganeşa'nın hayranlarındandı; işi elverince gelir, iki-üç gün bizde kalırdı. Hoş bir adamdı, oturur, uzun uzun konuşurduk. İngilizcesini ilerletmeye fırsat bulduğu için, benimle konuşmak hoşuna gidiyordu. Biraz sonra, ahbaplığımız ilerleyince, bana bir öneride bulundu: Orman idaresinin dağlarda bir kulübesi var. Tek başına kalmak istersen sana anahtarını veririm, dedi. Ondan sonra, ara-sıra oraya gitmeye başladım. Yol iki gün sürüyordu. Önce otobüsle köye gidiliyor, sonra yürüye yürüye çıkılıyordu ama, bir kez çıktınız mı görkem, ıssızlık içinde çok güzel bir görünüşle karşılaşıyordunuz. Çantama sığabilecek şeyleri doldurur, arkama asardım; bir de hamal tutar, yiyeceklerimi de ona taşıtırdım. Bunlar bitinceye dek orada kalırdım.

Oturduğum yer tahta bir kulübeydi, arkasında da mutfağı vardı. Kulübenin içinde, üzerine şilte serilecek bir kerevetten, bir masayla iki de sandalyeden başka bir şey yoktu. Hava serin oluyordu. Geceleri ocakta ateş yakmak hoşuma gidiyordu. Otuzbeş-kırk kilometrelik bir alan içinde benden başka insan olmadığını düşündükçe olağan üstü bir coşku duyuyordum. Geceleri ormanda dolaşan fillerin bağırtısını, bir kaplanın böğürtüsünü işitirdim. Gündüzleri ormanda uzun uzun dolaşırdım. Hele bir yer vardı, oraya oturup çevreyi seyretmesini pek severdim: Karşımda dağlar yükselir, ayağımın altında bir göl uzanırdı. Akşam güneş battıktan sonra, geyikler, domuzlar, filler, parslar, türlü türlü yaban hayvanları su içmeye gelirlerdi.

Aşramaya geleli tam iki yıl olmuştu. Bir gün yine kalkıp ormandaki kulübeme gittim. Niçin gittiğimi söylersem gülersiniz: Yaş günümü orada geçirmek istiyordum. Bir gün önceden gitmiştim. Ertesi sabah güneş doğmadan kalktım: Size biraz önce anlattığım yere gidip güneşin doğuşunu seyretmek istiyordum. Yolu ezbere biliyordum. Gittim, bir ağacın altına oturup bekledim. Hava daha karanlıktı ama, gökyüzünde yıldızların rengi solmuştu, gün doğmak üzereydi. İçimde garip bir kaygı vardı. Hava öyle yavaş yavaş

aydınlandı ki farkında bile olmadım. Aydınlık, ağaçların arasından giz dolu bir biçimde, süzülüyormuş gibi, karanlıklar içinden usulca ortalığı kaplıyordu. Yüreğim sanki bir tehlike yaklaşıyormuş gibi hızla atıyordu. Derken güneş doğdu.

Larry durdu. Dudaklarında acı bir gülümseyiş vardı.

— Anlatma yeteneğim yoktur. Bir şeyi betimlemek için gereken sözcükleri bulamam. Onun için, güneş bütün görkemiyle ortalığa yayılınca karşımda oluşan görünüşün ululuğunu size anlatamayacağım. Dağlar, ağaçların tepesi sislere gömülü sık ormanlar, aşağıdaki o derin göl... Güneş yüksek dağların doruğundaki bir aralıktan göle vurdu, sular yanık bir çelik rengi aldı. Dünyanın bu güzelliği karşısında hayran kalmıştım. Ömrümde böylesine büyük bir coşkuya gömüldüğümü, böylesine tatlı bir zevk içinde kendimden geçtiğimi bilmiyordum. İçimde tuhaf bir duygu uyandı: Ayaklarımdan doğru bir ürperti yükseldi, başıma çıktı. Sanki ruhum gövdemden ayrılıyor, yerini o güne dek hayalimde bile canlandıramadığım güzellikte saf bir ruh alıyordu. Üzerime insanüstü bir hal gelmiş gibiydi: O güne dek karışık gördüğüm herşey açılmış, bir bilmece gibi kafamı kurcalayan her şey çözülmüştü. Öyle büyük bir mutluluk içindeydim ki bu hal bana acı veriyordu. Bundan kurtulmak için çırpınıyordum, çünkü biraz daha sürecek olursa öleceğim gibi geliyordu. Bununla birlikte, öyle büyük bir çekime kapılmıştım ki bundan kurtulmaktansa ölmeye razıydım.

O sıradaki duygularımı size nasıl anlatsam acaba? Bu mutluluğun bana baygınlık veren zevkini sözle anlatamam. Kendime geldiğim zaman bitkin düşmüş, tir-tir titriyordum. Uyuyakalmışım. Uyandığımda öğlen olmuştu. Kulübeme döndüm. Yolda yürürken içimde öyle bir hafiflik duyuyordum ki ayaklarım yere değmiyor gibiydi. Kulübeye gelince kendime yemek hazırladım, çünkü karnım pek acıkmıştı. Sonra pipomu yaktım. Larry bu sırada da piposunu yaktı. Bunun nura ulaşma olduğunu kabule cesaret edemiyordum. Başkaları kendilerine türlü eziyet, işkence altında tutarak nura ulaşmak için yıllarca uğraşırken ben, Amerika'nın İllions eyaletinden Marvin'li Larry Darell Tanrı'nın nuruna ulaşsın!

— Bir yandan, senin içinde bulunduğun ruh hali, bir yandan yalnızlık, güneşin doğuşu, gölün çelik ışıltısı arasında, hayallerin seni aldatmış olamaz mı? Neye dayanarak bunun olağanüstü bir şey olduğu yargısına varıyorsun?

— Gerçek olduğuna dair duyduğum güçlü duyguya dayanarak. Yüzyıllardan beri bütün dünyadaki gizemcilerin başından geçenler türünden bir şey bu. Hindistan'daki Brahmanlar, İran'daki Sofiler, İspanya'daki Katolikler, New England'daki Protestanlar, bu anlatılamaz şeyi anlatmaya çalıştıkları zaman hep aynı biçimde anlatmışlardır. Gerçek olduğu yadsınamaz. Yalnız şu var ki, açıklanması zor. Salt Varlık'la bir an için bir bütün mü oldum; yoksa, hepimizin içinde bulunan, evrenle ilgimizi kuran bağ mı bilinç altımda canlandı, bunu bilemem.

Kulübemde oturmuş, pipomu içerken kendimi hiçbir zamandakiyle ölçülemeyecek denli canlı buluyordum. İçimde, harcanmak istediğini bangır-bangır bağıran bir güç vardı. Dünyayı bırakıp manastıra kapanmam değil, dünyada yaşamam, dünyadaki şeyleri sevmem gerekti. Yalnız, bunları kendi değerleri bakımından değil, hepsini de Sonsuzluk'tan birer parça oldukları için sevecektim. Kendimden geçtiğim o dakikalarda gerçekten Salt Varlık'la bir bütün oldumsa, dediklerine göre, artık hiçbir şey bana coşku veremeyecekti, şimdiki ömrüm sona erdikten sonra da, artık bir daha bu dünyaya dönmeyecektim. Bu düşünce üzerine içimde bir ayaklanma oldu: Ben tekrar tekrar yaşamak istiyordum. Acıyı, üzüntüyü, ne olursa olsun her türlü yaşayışı kabule hazırdım. İçimdeki sabırsızlığı, canlılığı, merakı ancak bir yaşayıştan sonra yeni bir yaşayışla, ondan sonra bir yenisiyle giderebileceğimi anlıyordum.

Ertesi sabah dağdan aşağı inmeye koyuldum, daha da ertesi gün aşramaya vardım. Şri Ganeşa beni Avrupalı kılığında görünce şaşırdı. Dağda hava serin olduğu için, korucunun kulübesinden çıkarken üzerime onları giymiş, sonra da çıkarmaya gerek görmemiştim. Sizinle vedalaşmaya geldim üstat, yurduma dönüyorum, dedim. Birşey söylemedi. Kerevetin üstündeki kaplan postunda yine bağdaş kurmuş oturuyordu. Önündeki mangalda

ödağacı yanıyor, havaya baygın kokusu dağılıyordu. Kendisini ilk gördüğüm günkü gibi yine yalnızdı. Yüzüme öyle keskin keskin baktı ki varlığımın en kuytu köşelerini bile görüyormuş gibi geldi bana. Olup biteni anlamıştı. Peki, hayli başarı elde ettin, dedi.

Yere diz çöktüm. Beni kutsadı. Ayağa kalktığımda gözlerim yaşarmıştı. Yüce, ulu bir adamdı. Kendisini tanımış olmamı onur sayacağım. Çömezlere de Esenkalın dedim. Bunlardan kimisi yıllardan beri oradaydı, kimisi de benden sonra gelmişti. Bir-iki şeyimle kitaplarımı, belki başkasının işine yarar diye, orada bıraktım. Çantamı sırtıma vurup, yine geldiğim gibi ayağımda eski pantolon, arkamda kahverengi ceketimle, kentin yolunu tuttum. Bir hafta sonra Bombay'dan gemiye bindim, Marsilya'ya geldim.

Derin bir sessizlik içinde ikimiz de ayrı ayrı düşüncelere daldık. Uykusuzluktan bitkin düşmeme karşın, bir nokta vardı ki Larry'e sormayı çok istiyordum. Onun için, en sonunda sessizliği ben bozdum.

— Larry yavrum, dedim. Sen bu uzun arama işine yeryüzünün kötülüklerin nedenini merak ettiğin için atılmıştın. Seni harekete getiren buydu. Oysa biraz bile olsun, bunu çözümlediğini gösteren hiçbir şey anlatmadın.

— Bu sorunun belki çözümü yok, belki de ben bunu bulabilecek denli zeki değilim. Ramakrişna dünyayı Tanrı'nın bir eğlencesi sayıyordu. Tıpkı bir oyun gibi diyordu. Bu oyunun içinde sevinç de var, üzülme de; erdem de var, kusur da; bilgi de var, bilgisizlik de; iyilik de var, kötülük de. Yeryüzünden günahı, acıyı kaldıracak olursak oyun sürmez. diyordu. Ben buna bütün gücümle karşı çıkıyordum. Buna karşılık benim ileri sürebileceğim bir şey varsa o da şu: Salt Varlık yeryüzünde kendini gösterdiği vakit, kötülük de iyiliğin bir sonucu olarak ortaya çıktı. Dünyanın kabuğu akla sığmaz derecede korkunç bir depremle eğilip büğrülmeseydi Himalayalar'ın insanı hayran bırakan o güzelliği olmazdı. Fağfur dedikleri o incecik çiniden vazoyu yapan Çinli işçi ona olağanüstü bir biçim verebilir, üzerine güzel süsler yapabilir, göz alıcı bir renge boyayabilir, kusursuz bir cilâ sürebilir; ama, kullandığı maddenin

niteliği bakımından, kırılmaz bir hale getiremez. Yere düşürürseniz bin parça olur. Yeryüzünde öylesine üstün tuttuğunuz değerlerin de kötülükle bir arada bulunmaları, varlıkların bir koşulu sayılamaz mı?

— İnce bir buluş bu ama, Larry pek doyurucu bulmuyorum.

Gülümseyerek:

— Ben de bulmuyorum, dedi. Yalnız, bu durumda ancak şöyle düşünebiliriz: İnsan bir şeyin önüne geçemeyeceği kanısına varınca yapacağı tek şey, buna elden geldiğince engel olmaktır.

— Şimdi ne yapmak niyetindesin?

— Burada bir işim var, onu bitirip Amerika'ya döneceğim.

— Ne yapacaksın Amerika'da?

— Yaşayacağım.

— Nasıl?

Pek sakin bir biçimde, ama böyle bir karşılık beklemediğimi bildiği için gözlerinde şeytanca bir bakışla: Dinginlik, özveri, acıma, iyilikseverlik, cinsel perhiz içinde, dedi.

— Hayli zor bir iş, dedim. Hem sonra, cinsel perhiz ne oluyor? Sen genç bir adamsın; insanın, açlıkla birlikte en güçlü gereksinimi olan bir duyguyu yenmeye çalışmanın ne anlamı var?

— Ben Tanrı'nın talihli bir kuluyum, dedi. Cinsel istek benim için gereksinim değil, yalnızca bir zevktir. Biliyorum ki Hint düşünürleri herşeyden çok şu düşüncelerinde pek haklılar: Cinsel ilişkiden özveri, ruhun gücünü son derece arttırır.

— Ben sanıyordum ki din düşünürleri vücudun istekleriyle ruhun istekleri arasında bir denge sağlamak için uğraşırlar.

— Hintlilerin savına göre biz Batılıların başaramadığımız şey işte budur. Sayısız buluşlarımızla, fabrikalarımızla, makinelerimizle, bu makinenin yaptıklarıyla mutluluğu maddi şeylerde aramışız; oysa mutluluk manevi şeylerdedir. Onlara göre, bizim tuttuğumuz yol dünyayı mahva götüren yoldur.

— Peki, sözünü ettiğin şeyleri Amerika gibi bir yerde yapabileceğini mi sanıyorsun?

— Niye yapmayayım? Siz Avrupalı'lar Amerika'yı hiç tanımıyorsunuz. Pek büyük servetler elde ediyoruz diye siz sanıyorsunuz ki bizim paradan başka bir şeye değer verdiğimiz yok. Oysa, biz paraya hiç değer vermeyiz. Kazanır kazanmaz harcarız; bazen yerinde, bazen yersiz, ama, hep harcarız. Bizim için para hiçbir şey değildir; ancak, başarının işaretidir. Biz dünyanın en büyük ülkücüleriyiz. Yalnız, bence, yanlış şeylere bağlanmışız. Bence insan için en büyük ülkü, kendini olgunlaştırmaktır.

— Yüce bir ülkü bu, Larry.

— Bu ülkü uğrunda yaşamaya değmez mi?

— Peki ama, Amerikalılar gibi, içi içine sığmayan, yasa tanımayan, işi çok, son derece bireyci insanlar üzerinde sen tek başına nasıl etki sağlayabileceksin? Bunu bir an için bile hayal edebilir misin?

— Bir denerim. Tekerleği bir adam bulmuştur. Yerçekimi yasasını da bir tek adam buldu. Dünyada olan herşeyin bir etkisi dokunur. Suya bir taş attığınız zaman bütün evren öncekinden biraz farklı bir hal almıştır. Hindistan'daki o ermiş adamların yararsız bir düşünce ileri sürdüklerini düşünmek yanlış olur. Onlar karanlığın içinde parlayan birer ışıktır. Hepsi birer ülküyü temsil ediyorlar, kendilerine uyanlar da bu ülküde avunma buluyorlar. Bir insan temiz, olgun bir düzeye erişince, etkisi çevresine öylesine yayılır ki gerçeği arayanlar içten gelen bir dürtüyle onlara doğru koşarlar. Düşündüğüm yaşayışı sürersem belki başkalarına da etkisi olur. Belki bu etki taşın suda yarattığı hafif dalgalardan ileri gitmeyecek ama, bir dalga başka bir dalgayı, o da bir üçüncüsünü doğurur. Olabilir ki birkaç kişi benim sürdüğüm yaşayışın mutluluk, erinç sağladığını görür, onlar da benden öğrendiklerini başkalarına öğretirler.

— Ne büyük zorlukla karşılaşacağının bilmem farkında mısın, Larry? Bilirsin ki insanlar korktukları düşüncelere karşı işkence çarkı, kazık kullanmak usülünü çoktan bıraktılar. Şimdi daha korkunç bir silahları var: Alay.

Larry gülümsedi:

— Ben kolay kolay yenilecek insan değilimdir.

— Valla, ne diyeyim! Yalnız, talihin varmış ki az-çok geliri olan bir kimsesin.

— Evet, hayli işime yaradı. Param olmasaydı, şimdiye dek yaptıklarımın hiçbirine olanak bulamazdım. Ama, artık çıraklık dönemim bitti. Şimdiden sonra para artık bana yük olacak. Onun için, başımdan atıp kurtulmak niyetindeyim.

— Çok akılsızlık edersin. Senin düşündüğün biçimde yaşayabilmek ancak para bakımından kendi başınabuyruk olmakla olur.

— Tersine; para olunca, benim düşündüğüm yaşayışın anlamı kalmaz.

Sabrımın tükendiğini gösteren bir hareketle: Hindistan'da oradan oraya dolaşan serseri dilenciler için böyle bir yaşayış parasız olabilir, dedim. Bir ağacın altında yatar, uyur, çanağına yiyecek dolduran dindarlar bulunur. Amerika'nın iklimi açıkta yatmaya elverişli değildir. Sonra, Amerika'yı pek iyi tanıdığımı ileri süremem ama, çok iyi bildiğim birşey varsa o da şudur ki sizin ulus Yemek istiyorsan çalış! diyen bir ulustur. Zavallı Larry'ciğim, daha ilk adımda seni düşkünler evine atarlar.

Güldü.

— Onu biliyorum. İnsan, çevresine uymalıdır. Ben de çalışacağım elbet. Amerika'ya gider gitmez bir oto tamirhanesine girmeye bakacağım. Makinistliğim iyidir, zorluk çekmem sanıyorum. Az bir parayla geçinirim. Biriktirdiğim parayla kendime bir otomobil alırım. Hem taksi olarak işletirim, hem de istediğim zaman gideceğim yere onunla giderim. Bu taksi benim çalışma aracım olur, serseri dilencilerin asasıyla çanağının yerini tutar.

Konuşmamız bununla sona erdi. Bir süreden beri gazinoya gelenlerin çoğaldığını görüyordum. Smokinli bir adam bize yakın bir masaya oturdu, hafif bir kahvaltı getirtti. Yüzünde geceyi bir kadınla geçirmiş olan bir kimsenin yorgun ama, memnun görünüşü vardı. Yaşlılıkta insanın uykuya az gereksinimi olduğu için erkenden

kalkmış olan bir-iki kibar, yaşlı adam bir yandan yavaş yavaş sütlü kahvelerini içiyorlar, bir yandan da kalın gözlükleriyle sabah gazetelerini okuyorlardı. Temiz-pak giyinmiş daha genç kimseler, dükkânlarına, yazıhanelerine giderken, aceleyle içeri girip bir çörek yiyorlar, üzerine kahvelerini içiyorlardı. Dışarı bir göz attım: Adamakıllı aydınlık olmuştu. Biraz sonra elektrikleri söndürdüler. Saatime baktım: Yediyi geçiyordu.

— Biraz kahvaltı etsek mi? dedim.

Kurabiyeyle sütlü kahve söyledik. Fırından yeni çıkmış kurabiyeler sıcacık, kıtır-kıtırdı. Ben uykusuzluktan bitkin bir haldeydim; yüzüm kimbilir ne biçim almıştı. Larry eskisi gibi taptazeydi. Gözleri ışıldıyordu, yüzünde bir tek kırışık yoktu, yirmibeşinden yukarı göstermiyordu.

Kahveyi içtikten sonra biraz kendime gelmiştim.

— Sana bir öğütte bulunayım mı, Larry? dedim. Pek huyum değildir ama...

Alaylı alaylı güldü.

— Benim de öğütleri tutmak pek huyum değildir.

— Servetini elinden çıkarmadan önce iyi düşün. bir kez gitti mi, bir daha gelmez. Belki bir gün olur, ya kendin için, ya da başkası için, paraya büyük gereksinim duyarsın. Böyle bir aptallık yaptığına pişman olursun.

Gözlerinde hafif bir alay ışıltısıyla, yine de iyi niyetle: Bakıyorum siz paraya benden çok değer veriyorsunuz, dedi. Para sizin için özgürlük; benim için ise kölelik.

— Çok inatçısın sen, Larry.

— Biliyorum ama, ne yapayım elimde değil. Yalnız, daha vaktim var, istersem kararımı değiştiririm. Amerika'ya ilkbahardan önce gidecek değilim. O ressam arkadaşım, Auguste Cottet, Sanary'deki köşkünü bana bıraktı, kışı orada geçireceğim.

Sanary, Riviera'da Brandol'la Toulon arasında orta halli bir yazlık yeridir. Saint Tropez'deki o şatafatlı, süslü yaşayışa ilgi göstermeyen ressamlar, yazarlar oraya giderlerdi.

— Süreceğin yaşamın durgunluğu canını sıkmazsa, orası senin hoşuna gider, dedim.

— Yapılacak işim var, dedi. Bir alay gereç topladım, bir kitap yazacağım.

— Ne üzerine?

Gülümsedi.

— Basılınca görürsünüz.

— Bitince bana yollarsan bastırırım.

— Zahmet etmeyin Paris'te Amerikalı ahbaplarım var, küçük bir basımevi kurmuşlar, kitabı benim hesabıma çıkaracaklar.

— Evet ama, böyle basılacak bir kitap pek satılmaz, hiç bir dergide sözü edilmez.

— Edilsin, edilmesin, umurumda değil. Satmasını da beklemiyorum. Az bastıracağım. Hindistanda'ki ahbaplarıma göndereceğim; bir de Fransa'da tanıdıklarım var, bu kitapla ilgileneceklerini sanıyorum, onlara da gönderirim. Önemli bir eser de değil. Ancak, eldeki gereçleri ortadan kaldırmak için yazıyorum. Bastırmamın nedeni de şu: İnsan bir eserin nasıl bir şey olduğunu ancak basıldıktan sonra anlayabilir.

Kahvaltımızı bitirmiştik. Garsonu çağırıp hesabı istedim. Gelince, hesap pusulasını Larry'ye uzattım.

— Değil mi ki bütün servetini elden çıkaracaksın, kahvaltımın da parasını ver bakalım.

Gülerek hesabı gördü.

Otura otura yanım-belim tutulmuştu. Gazinodan dışarı çıkarken kalçam ağrıyordu. Saatlerce kapalı yerde kaldıktan sonra güz sabahının serin, temiz havası çok iyi geldi. Gökyüzü masmaviydi. Geceleyin tenha bir cadde olan Avenue de Clichy'de şimdi bir genç kız gibi kırıta kırıta yürüyen, yine de bu hali hoşa giden, aptal tavırlı, boyalı bir kadının şuhluğu vardı.

Oradan geçen bir taksiyi çevirdim. Sonra Larry'ye: Seni de otomobille götüreyim mi? diye sordum.

— Hayır, ben yürüye yürüye Seine'e dek inip oradaki deniz hamamlarından birinde biraz yüzeceğim. Sonra kitaplığa gideceğim, bir şey arıyorum.

El sıktık. Sonra, Larry'nin o uzun bacaklarıyla, zıplaya zıplaya gidişini seyrettim. Ben onun gibi sağlam yapılı değildim, taksiye binip otele geldim. Odama girdiğimde saat sekizi geçiyordu.

Ta 1813'ten beri fanusun içinde saatin üzerinde bence son derece rahatsız bir durumda yatan çıplak kadına canım sıkılmış bir halde: Benim gibi yaşlı bir adamın bu saatte yatmaya gelmesi doğrusu çok hoş bir şey! dedim.

Kadın, yaldızlı tunç aynada yüzüne bakmayı sürdürüyor, saat de boyuna tik-tak tik-tak diyip duruyordu. Banyoyu sıcak suyla doldurdum, içine girdim, su ılınıncaya dek banyoda kaldım. Sonra çıkıp kurulandım, bir uyku hapı yuttum, başucumdaki masanın üzerinden Valery'nin Le Cimetiére Marin'ni alıp yatağa girdim. Okuya okuya uyumuşum.

YEDİNCİ BÖLÜM

I

Altı ay sonra, bir nisan sabahı, Cap Ferrat'daki evimin en üst katında çalışma odamda yazı yazıyordum, hizmetçilerden biri yukarı çıktı. Saint Jean'dan (yakınımızdaki köyden) polis gelmiş, beni görmek istiyormuş. Çalışırken rahatsız edildiğim için canım sıkıldı ama, ne istiyorlar acaba diye de merak ediyordum. Vicdanım rahattı; sonra, Yardımseverler Birliği'ne olan aidatımı da vermiştim. Aşağı inince polislerin bambaşka bir şey için geldiklerini öğrendim.

İki kişiydiler. Birbirimizin elini sıktıktan, karşılıklı hatır sorduktan sonra, daha yüksek rütbeli olanı -ömrümde görmediğim derecede kocaman bıyıklı bir komiser muavini -cebinden bir defter çıkardı, pis başparmağıyla sayfalarını çevirdi.

— Sophie Macdonald adında birini tanır mısınız? diye sordu.

Ölçülü davranarak:

— Evet, öyle birini tanırım, dedim.

— Toulon polisi merkezinden telefon ettiler, başkomiser hemen oraya gitmenizi rica ediyor.

— Neden? diye sordum. Bayan Macdonald'la benim ancak tanışıklığım vardır.

Sophie'nin belki bir afyon işinden dolayı başının belâya girdiğini düşünmüştüm ama, bunun benimle ne ilgisi olabileceğini bir türlü anlayamıyordum.

Polis:

— Onu bilmem, diyordu. Kesin olan bir şey var ki, siz bu kadını tanıyorsunuz. Beş gün eve gelmemiş en sonunda, denizde bir ölü bulmuşlar. Polis bunun o olduğunu sanıyor. Sizi de ölünün kimliğini saptamak için istiyorlar.

Üzerime soğuk su dökülmüş gibi oldu. Ama, pek de şaşmış değildim. Sürdüğü yaşayışın en sonunda onu, üzüntülü bir ânında hayatına kendi eliyle son vermeye sürüklemesi pek olağandı.

— Peki ama, giysilerinden, üzerindeki kâğıtlardan kimliğini saptayabilirler.

— Çırılçıplak hem de boğazı kesik bulmuşlar.

— Ne diyorsunuz! Dehşet içinde kalmıştım. Birden düşündüm: Polis isterse beni zorla götürebilirdi. Onun için, tatlılıkla gitmeye karar verdim. Peki, İlk trenle giderim, dedim.

Tarifeye baktım. Saat beşle altı arasında Toulon'da bulunabilecektim. Polis bu konuda başkomisere telefon edeceğini söyledi, oraya varır varmaz hemen polis merkezine gitmemi rica etti.

O sabah artık çalışamadım. Bir-iki gerekli şeyi bavuluma yerleştirdim, öğle yemeğinden sonra istasyona doğru otomobilimle yola çıktım.

II

Toulon polisine kendimi tanıtınca hemen başkomiserin odasına aldılar. Başkomiser masasında oturuyordu. Esmer, iri-yarı bir adamdı. Korsikalı'ya benziyordu. Belki alışkanlık dolayısıyla bana kuşkulu bir bakışla göz attı; Leigon d'Honneur nişanının işareti olan kurdeleyi görünce bakışı değişti -ne olur ne olmaz diye, bu kurdeleyi yakama takmıştım -tatlı bir gülümseyiş gösterdi, benim gibi bir kimseyi rahatsız etmek zorunda kalışından dolayı özür diledi. Bende onunki gibi bir tavır takınarak, kendisine hizmet edebilirsem büyük bir mutluluk duyacağımı söyledim. Sonra, asıl konuya geldik. O zaman yine o kaba küstah tavrına döndü, önündeki kâğıtlara bakarak dedi ki:

— Çok pis bir olay. Macdonald kötü tanınmış bir kadınmış. Sarhoşun, esrarkeşin, sevicinin biriymiş. Yalnız gemicilerle değil, kentin bütün serserileriyle yatarmış. Nasıl oluyor da sizin gibi yaşlı, saygıdeğer bir kimse böyle bir kadınla tanışıyor?

Bu sizin üzerinize gerek değil, diyecektim ama, okuduğum yüzlerce polis öyküsünden öğrenmiştim ki polise karşı nazik davranmak gerekirdi.

— Kendisini pek az tanırdım, dedim. Vaktiyle Chicago'da genç kızken tanımıştım. Sonradan orada, iyi bir mevki sahibi bir adamla evlenmiş. Sonra, bundan bir yıl kadar önce, ortak ahbaplarımızla Paris'te karşılaştım.

Sophie'yi tanıdığımı nereden öğrenmişlerdi, bunu çok merak ediyordum. Bu sırada başkomiser önüme bir kitap sürdü.

— Bu kitabı odasında bulduk. Üzerindeki yazınıza lütfen bir göz atacak olursanız, aranızda sizin dediğiniz gibi ancak uzak bir tanışıklık olmadığını anlarsınız.

Sophie'nin bir kitapçının camekânında gördüğü, benden imzalı bir tanesini istediği romandı bu. İmzamın altına: Mignonne, allons voir si la rose, diye yazmıştım, çünkü o sırada aklıma bu gelivermişti. Biraz senli benli kaçıyordu besbelli.

— Beni onun dostu sanıyorsanız yanılıyorsunuz, dedim.

Başkomiser:

— Öyle de olsa benim üzerime vazife değil, dedi.

Sonra gözleri ışıldadı:

— Yalnız, kusura bakmayın ama, şunu da söyleyeyim ki, nasıl bir kadın olduğu konusunda işittiklerime bakılırsa, sizin denginiz olmadığı kesin ama, şu da kesin ki yabancı biri olsaydı kendisine "mignonne" demezdiniz.

— Bu dize Ronsard'ın ünlü bir şiirinin ilk satırıdır, "monsieur le comissairs", eminim ki sizin gibi okumuş, bilgili bir adam Ronsard'ın eserlerini çok iyi bilir. İmzalarken bunu yazdım, çünkü sanırım bu şiiri biliyordur, ondan sonraki dizeleri hatırlar da sürdüğü yaşayışın, en hafif deyimle, dürüst olmadığını anlar, diye düşündüm.

— Okulda Ronsard'ı okumuştuk elbet ama, ne yalan söyleyeyim, bu kadar iş arasında hepsini unuttum gitti.

Şiirin ilk dörtlüğünü okudum, bu şiirin adını bile işitmediğine emin olduğum için de son dörtlüğü hatırlayacağından hiç korkmuyordum. Bu kıta pek de erdeme çağırıcı sayılamaz.

— Anlaşılan, az-çok okumuş bir kadınmış, dedi. Odasında bir alay polis romanıyla bir-iki de şiir kitabı bulduk. Biri Baudelaire'in şiirleriydi, biri Rimbaud'nun, biri de Eliot adında bir İngiliz'in. Tanınmış bir şair midir?

— Hem de çok!

— Benim şiir okuyacak vaktim yok. Olsa bile, İngilizce anlamam elbet. Demek, iyi bir şairmiş... Yazık ki Fransızca yazmıyor. Fransızca yazsaydı iyi eğitim görmüş insanlar da okurlardı.

Bu bizim başkomiseri The Waste Land'ı okurken gözümün önüne getirince içimden kendi kendime güldüm. Bu sırada önüme bir fotoğraf sürdü:

— Bu kim, tanır mısınız?

Hemen tanıdım: Larry'ydi. Arkasında mayo vardı, fotoğrafın yeni çekilmiş olduğu da anlaşılıyordu. İsabel'le, Gray'le Dinard'da geçirdiği yaz günlerinde çekilmiş olacaktı. Önce: Tanımıyorum demeyi düşündüm, çünkü Larry'yi bu pis işe karıştırmak istemiyordum. Sonra düşündüm ki, polis kim olduğunu keşfeder, benim de onu tanıdığımı öğrenirse, sakladığım bir şey var sanırdı.

— Laurence Darell adında bir Amerikalı dedim.

— Kadının eşyası arasında bir bu fotoğraf çıktı. Aralarında ne gibi bir ilişki vardı acaba?

— İkisi de Chicago yakınlarındaki bir kasabadandır. Çocukluklarından beri arkadaştırlar.

— Peki ama, bu fotoğraf eski değil ki. Bana kalırsa Fransa'nın kuzey, ya da batı kıyılarındaki yazlıklardan birinde çekilmiş. Yerini iyice öğrenmek çok kolay. Ne iş yapar bu adam?

Hiç düşünmeden:

— Yazardır , diye attım.

Komiser o kalın kaşlarını hafifçe yukarı doğru kaldırdı. Bizim meslekten insanlara pek iyi not vermediğini anladım. Daha önemli bir kişi gibi göstermek için: Geliri vardır dedim.

— Şimdi nerede?

Yine, bilmiyorum demek istedim ama, böyle dersem işi büsbütün sarpa sardırmış olurum diye düşündüm. Fransız polisinin besbelli bir alay kusuru vardır ama, tuttukları yol sayesinde, aradıklarını hemen bulurlar.

— Sanary'de.

Komiser başını kaldırdı. Merakını arttığı gittikçe görülüyordu.

— Nerede?

İyice hatırlıyordum: Larry bana Augusteee Cottet'nin oradaki köşkünü kendisine devrettiğini söylemişti. Yılbaşında mektup yazmış, bir ara gelip bende kalmasını önermiştim ama, düşündüğüm gibi kabul etmemişti. Komisere adresini verdim.

— Sanary'ye şimdi telefon eder, buraya getirtirim, dedi. Onu bir sorguya çekmek iyi olur sanırım.

Komiserin ortada kuşkulanacak bir durum gördüğünü anlıyordum ama, bunu ancak içimden alayla karşılıyordum. Larry'nin bu işle zerre kadar ilgisi olmadığını kolayca ispat edebileceğine emindim.

Sophie'nin bu acıklı sonu üzerine daha çok bir şey öğrenmek istiyordum. Komiser benim bildiklerimi daha uzun uzun anlatmaktan başka birşey yapmadı. Ölüyü balıkçılar bulup getirmişler. Beni çağırmaya gelen polis çırçıplak olduğunu söylerken işi biraz büyütmüştü. Katil korsesini, sutyenini üzerinde bırakmıştı. Sophie'nin vaktiyle gördüğüm gibi giyinmiş olduğunu kabul edersek, demek oluyor ki öldüren, onun yalnız ayağındaki pantolonu, arkasından da gömleği sıyırmıştı.

Öldürülenin kim olduğunu anlamak için elde hiçbir şey yokmuş. Onun için, polis gazeteye ölüyü anlatan bir ilan vermiş. Bunun üzerine merkeze bir kadın gelmiş. Bu kadın, kentin arka sokaklarından birinde, Fransızların "maison de passe" dedikleri küçük bir pansiyon işletiyormuş. Bu gibi pansiyonlara erkekler istedikleri kadını, oğlanı getirebilirler. Kadın polisin adamıymış. Çünkü polis bu eve kimler, niçin gelip gidiyor, bilmek istiyormuş.

Ben Toulon'da Sophie'ye rastladığım zaman rıhtım boyundaki bir otelde yatıp kalkıyordu; sonradan, en hoşgörür otelcinin bile göz yumamayacağı derecede aşırı davranışları olduğu için oradan kovmuşlar. Bunun üzerine, o dediğim kadının evinde biri büyük, biri küçük, yan yana iki oda tutmuş. Odaları bir gecede birkaç saat için ayrı ayrı kimselere verip iki-üç kez kullanmak kadına daha

kazançlı geliyormuş ama, Sophie çok iyi bir para önermiş, bunun üzerine kadın da aylıkla kiraya vermeye razı olmuş.

Kadın o gün merkeze gelmiş, kiracısının günlerden beri ortada olmadığını haber vermiş. Hoş gazetedeki ilan olmasa pek de merak etmeyecekmiş ya. Besbelli ya Marsilya'ya, ya Villefranche'a gitmiştir, diyormuş. Çünkü o günlerde bu limanlara İngiliz donanması gelmiş. Böyle bir olay bütün kıyı boyundaki kadınların gencini, yaşlısını ilgilendirirmiş. Gazetedeki ilanı okuyunca, ölünün kiracısına benzediğini görmüş. Alıp götürmüşler, göstermişler. Kadın, pek kısa bir duraklamadan sonra, bunun Sophie Macdonald olduğunu söylemiş.

— Kim olduğu anlaşılmış ya, benden ne istiyorsunuz? dedim.

Komiser:

— Bayan Bellet pek saygıdeğer, son derece dürüst bir kadındır ama, dedi, ölünün Sophie Macdonald olduğunu ileri sürmekte belki bizim bilmediğimiz nedenler vardır. Onun için ölüyü daha yakından ilgisi olan biri görsün ki kuşku kalmasın, istedim.

— Öldüreni bulabilecek misiniz acaba?

Komiser o iri omuzlarını kaldırdı:

— Araştırıyoruz elbet. Kadının girip çıktığı barlardan birçok kişiyi sorguya çektik. Bana kalırsa, gemicilerden biri kıskançlıkla öldürmüştür, sonra gemisiyle buradan kalkıp gitmiştir. Ya da, üzerindeki parasını almak için haydudun biri öldürmüştür. Bu gibi kimselere çok görünecek kadar para bulundurmuş üzerinde. Belki öldürenin kim olabileceğini kesinlikle tahmin edenler vardır ama, bu gibi yerlerdekiler çıkarları olmazsa ağızlarını açıp bir sözcük söylemezler. Sürdüğü yaşayışa göre, onun böyle bir sona uğraması pek olağandır.

Buna karşı söyleyecek birşeyim yoktu. Komiser bana ertesi sabah saat sekizde gelmemi söyledi. O zamana dek fotoğraftaki bayı görecek, sonra bir polis bizi alıp morga götürecekti.

O gece otelde kaldım. Ertesi sabah yeniden merkeze gittim. Bir ara beklettiler; sonra başkomiserin odasına aldılar. Larry de oradaydı. Bir gün önce benim oturduğum sandalyeye oturmuş, çökmüş, durgun,

üzgün bir hali vardı. Komiser beni neşeli bir tavırla selamladı. Sanki uzun zamandan beri görmediği kardeşini karşılıyordu.

— Arkadaşınız görevim gereği kendisine bütün sorduklarıma büyük bir açıklıkla karşılık verdi, "mon cher monsieur". Zavallı kadını bir-buçuk yıldan beri görmediğini söylüyor ki buna inanmamam için hiçbir neden yok. Geçen hafta içinde ne yaptığını konusunda pek inandırıcı bilgiler verdi. Fotoğrafının o kadının odasına nasıl gittiğini de anlattı: Bu resmi Dinard'da çektirmiş, bir gün bu kadınla yemek yerken resim de cebindeymiş, Sanary'den de kendisi için çok iyi tanıklık ettiler. Övünmek gibi olmasın ama, ben bir insanın yüzünden yaradılışını hemen anlarım. Elinden böyle bir cinayet çıkabilecek bir insan değil.

Komiser bize karşı şimdi büyük bir yakınlık gösteriyordu. Yanımıza verdiği polisle morga gittik. Ölüyü bir tahtanın üzerine yatırmışlardı. Yanına gittik. Morg görevlisi ölünün yüzünü açtı. Hiç de hoş bir görünümle karşılaşmadık. O gümüş gibi saçlar deniz suyuyla dümdüz olmuş, kafatasına yapışmıştı. Yüzü çok kötü şişmiş, korkunç bir hal almıştı; yine de bunun Sohie olduğuna kuşku yoktu. Görevli, örtüyü açarak, bizim ikimizin de pek görmek istemeyeceğimiz şeyi gösterdi: Boynunda, bir kulağının altından öbür kulağının altına dek korkunç bir yara izi vardı.

Yeniden merkeze döndük. Başkomiserin işi vardı, ifademizi yardımcısı aldı. Sonra Larry'ye: Hadi gidip biraz birşey içelim, dedim.

Morga gitmek üzere merkezden çıktığımızdan beri Larry ağzını açıp birşey söylememişti; yalnız, karakola döndüğümüz zaman, ölünün Sophie Macdonald olduğunu belirten ifade vermişti. Kendisini alıp rıhtıma götürdüm, vaktiyle Sophie'yle oturduğum gazinoya girdik. Zorlu bir lodos esiyordu; her zaman çarşaf gibi olan deniz şimdi ak köpükler içindeydi. Balıkçı kayıkları ağır ağır sallanıyordu. Pek parlak bir güneş vardı, lodoslu havalarda hep olduğu gibi de herşey, sanki çok duru gösteren bir gözlükle bakıyormuşsunuz gibi, göz kamaştırıcı bir keskinlikle parlıyor, insanın sinirlerini rahatsız eden, coşkun bir canlılık içinde bulunuyordu.

Ben bir konyak-soda içtim. Bir tane de Larry'ye ısmarlamıştım, elini bile sürmedi. Derin bir sessizliğe dalmıştı; ben de, rahatsız etmek istemiyordum. En sonunda saatime baktım.

—Gidip biraz yemek yesek iyi olur, dedim. Saat ikide cenazeye gideceğiz.

— İyi olur, ya, dedi. Karnım çok aç. Sabah kahvaltısı etmedim.

Başkomiser bize bir lokanta tarif etmişti. Adamın halinden, hangi lokantada yemeklerin iyi olduğunu bildiğini anlamıştım, Larry'yi o lokantaya götürdüm. Pek et yemediğini bildiğim için, omletle ıstakoz tavası söyledim. Sonra şarap listesini isteyerek, yine komiserin salık verdiği gibi, bir bağbozumu şarabı getirttim.

Larry'nin bardağına şarap koyarken: Hadi iç de biraz dilin çözülsün, konuşalım, dedim.

Benim zorumla içti. Sonra ağzının içinde konuştu:

— Şri Ganeşa derdi ki, susmak da konuşmaktır.

— O zaman Cambridge Üniversitesi'nde profesörlerin bir araya toplandıkları vakitki hallerinden hiç farkımız kalmaz.

Biraz geçti. Larry: Sophie'nin cenazesini sanırım siz kendi paranızla kaldıracaksınız, dedi. Bende beş para yok.

— Hayhay, dedim. Sonra, söylediği sözün anlamını birdenbire daha iyi kavradım: Demek o dediğin şeyi yaptın ha?

Birşey söylemedi. Alaylı bir bakışla beni süzüyordu.

— Neyin varsa hepsini elinden çıkardın demek?

— Hepsini. Yalnız gemi gelinceye dek yetecek param var.

— Ne gemisi?

— Sanary'de yanımdaki köşkte bir adam oturuyor. New York'la Yakın Doğu arasında gidip gelen bir şilep kumpanyasının Marsilya temsilcisi. İskenderiye'den tel çekmişler: Tayfadan iki kişi hastalanmış, orada bırakmışlar. Marsilya'ya gelince yerine iki kişi istiyorlar. Çok iyi ahbabız. Beni gemiye tayfa olarak yerleştirmeye söz verdi. Bende ona hatıra olarak benim eski Citroen'i bırakıyorum. Gemiye

bindiğim zaman üzerimdeki giysiden, bavulumdaki bir-iki ufaktefekten başka birşeyim kalmayacak.

— Valla, para senin, ben karışmam elbette. Demek artık, dünyaya yeni gelmiş gibi özgürsün?

— Evet, doğru söylediniz. Kendimi hayatımda böylesine mutlu, özgür gördüğümü bilmiyorum. New York'a varınca ücretimi verecekler, başka iş buluncaya dek gemide tayfa olarak kalabileceğim.

— Kitabın ne oldu?

— Bitti, basıldı bile. Kimlere göndereceğimi bir liste halinde hazırladım. Bir-iki güne dek size de gelir.

— Sağol.

Başka konuşacak birşey yoktu. Yemeğimizi hoş bir essizlik içinde bitirdik. Ben kendime kahve söyledim. Larry piposunu yaktı, ben de sigaramı. Düşünceli bir tavırla yüzüne bakıyordum. Bunu sezdi o da benim yüzüme baktı. Gözlerinde şeytanca bir gülümseyiş vardı.

— Bana aptal demek istiyorsunuz; sıkılmayın, söyleyin. Zerre kadar darılmam.

— Yo, aklımdan öyle bir şey geçmedi ama, acaba herkes gibi evlenip çoluk-çocuk sahibi olsaydın daha iyi bir yaşam sürmez miydin diye düşünüyorum. Gülümsedi. Onun ne güzel gülümsediğini belki yirmi kez söylemişimdir. Öyle rahat, insana öyle güven veren, öyle tatlı bir gülümseyişti ki bu! Bütün temizliğini, bütün içtenliğini olduğu gibi ortaya koyuyordu. Hele bu seferki gülümseyişinde, bütün bunlardan başka, acı bir anlam da vardı:

— Artık geçti: Evlenmek istediğim bir tek kadına rastgeldim, o da Sophie idi.

Şaşkın şaşkın yüzüne baktım:

— Bütün bu olup bitenlere karşın yine ha?

— Onun ateşli, tutkulu, cömert olağanüstü bir ruhu vardı. Emelleri kimsenin göze alamayacağı şeylerdi. Kendimi mahvetmek isteyişinde bile korkunç ama, yüce bir amaç vardı.

Sustum bu garip sözlere nasıl bir karşılık vereceğimi bilemiyordum.

— Peki, daha ilk zamanlar niye evlenmedin? diye sordum.

— O zamanlar çocuktu. Doğrusunu isterseniz, dedesinin evinde bahçedeki karaağacın altında birlikte oturup şiir okurken bu sıska kızda bir ruh güzelliği olduğunu hiç fark etmemiştim. Bu sırada İsabel'den hiç söz etmeyişi beni şaşırtmıştı elbet. Onunla nişanlandığını unutmuş olamazdı. Bu nişanlanmayı kendileri üzerine kesin bir düşünceleri olmayan iki gencin sonuçsuz bir hevesinden başka bir şey saymıyordu besbelli.

Gitme zamanımız gelmişti. Larry'nin otomobilini bıraktığı alana dek yürüdük. Otomobil artık pek eskimişti. Binip morga gittik. Cenazeyi kaldıracak olan cenazeevinin adamı sözünde durmuş, dakikası dakikasına gelmişti. Herşeyin büyük bir özenle yapılışı, havanın göz kamaştırıcı parlaklığı, mezarlıktaki selvilerin rüzgârdan sallanışı, bu işin dehşetini bir kat daha arttırıyordu. Mezarlığın kapısına geldiğimizde Larry:

— Bana artık gerek var mı? diye sordu.

— Hayır.

— Hemen Sanary'ye dönmek istiyorum.

— Peki. Yalnız, beni otelime otomobille atıverirsin, olmaz mı?

Otomobilde hiç konuşmadık. Otelin önüne gelince ben indim. El sıkıştık. O otomobilini sürüp gitti. Ben otele girip hesabımı gördüm, taksiye binip istasyona gittim. Ben de artık buradan uzaklaşmak istiyordum.

III

Birkaç gün sonra İngiltere'ye dönmek üzere yola çıktım. Niyetim doğruca Londra'ya gitmekti. Yalnız, son olay üzerine, İsabel'i görmeyi de çok istiyordum. Onun için, bir gün Paris'te kalmaya karar verdim.

Önce tel çekip, o gün akşama doğru onlara geleceğimi, yemeğe kalacağımı haber verdim. Paris'te hep kaldığım otele gelince, İsabel'den gelmiş bir pusula buldum. O akşam yemeğe bir yere çağrılı olduklarını, beş-buçuktan sonra gelirsem memnun olacağını bildiriyordu. Ondan önce de terziye gidecekmiş.

Hava soğuktu, şiddetli bir yağmur yağıyordu. Onun için, Gray herhalde evde olacaktı, bu havada Mortefontaine'e golf oynamaya gidemezdi ki. Buna biraz canım sıkılmıştı, çünkü İsabel'i yalnız görmek istiyordum. Evden içeri girdiğim zaman İsabel'in ilk sözü şu oldu:

— Gray briç oynamaya derneğe gitti. Sizi görmek istiyorsa yemeğe geç kalmamasını söyledim. Dokuzdan önce yemek yemiyoruz. Dokuz, dokuz-bucuğa dek vaktimiz var demektir. Bol bol konuşuruz. Size anlatacağım bir alay şey var.

Daireyi başkasına devretmişler. Elliott'un koleksiyonu da onbeş güne dek açık arttırmaya çıkarılıyormuş. Satışta bulunduktan sonra

Ritz'e gideceklermiş, oradan da Amerika'ya doğru yola çıkacaklarmış.

— Elliott'ın eşyasını niye satıyorsunuz da alıp götürmüyorsunuz, anlayamıyorum.

— Pek bize gitmez sanıyorum. Ben bizim evi yeni moda eşyayla döşeyeceğim; yalnız herkesinkinden biraz farklı olsun diye, belki bir-iki Meksika eşyası da koyarım. New York'a gider gitmez, en çok hangi dekaratör gözdeyse hemen onu bulacağım.

Antoine -uşak -bir tepsiyle şişe şişe içki getirdi. İsabel de bunları karıştırıp kokteyl yapma işini bana bıraktı. Çünkü erkeklerin onda-dokuzunun bu işi kadınlardan daha iyi yapabileceklerini ileri sürdüklerini biliyordu. (Hoş, erkekler bunda haklıdırlar ya.)

İsabel'in bardağını doldurup verirken masanın üzerinde bir kitap gözüme ilişti.

— A! Larry'nin kitabı, dedim.

— Evet, bu sabah geldi. Öğleye dek yapılacak binbir işim vardı, bakamadım. Öğleyin yemeği dışarıda yedim. Sonra da Malyneux'deydim. Ne zaman vaktim olup da okuyacağım, bilmiyorum.

Kendi kendime: Ne acı şey! dedim. Yazar bir kitap yazmak için aylarca çalışır, belki dişini tırnağına takar, uğraşır, didinir; sonra bu kitap, okurun dünyada yapacak başka bir işi kalmayacağı zamana dek okunmadan kalır. Güzel basılmış, temiz ciltlenmiş, üçyüz sayfa kadar bir kitaptı.

İsabel:

— Biliyorsunuz, değil mi? Larry kışı Sanary'de geçirmiş, dedi. Hiç görüştünüz mü?

— Görüştük. daha geçen gün Toulon'daydık.

— Ya? Ne işiniz vardı orada?

— Sophie'yi toprağa verdik.

İsabel:

— A! öldü mü? diye haykırdı.

— Ölmeseydi gömmezdik elbet.

— Alayı bırakın şimdi! Bir ara durdu. Üzüldüm dersem yalan söylemiş olurum. İçkiden, esrardan ölmüştür besbelli.

— Yo, boynu kesik, çırılçıplak, denizde bulmuşlar.

Saint-Jean'daki polis gibi, cesedin çıplaklığını ben de biraz abartmıştım.

— Ay! Ne acı şey! Zavallı! O yaşayışın sonu böyle olur elbet.

— Toulon'daki başkomiser de bunu söyledi.

— Kim öldürmüş, biliyorlar mı?

— Hayır, onlar bilmiyorlar ama, ben biliyorum. Onu sen öldürdün.

Şaşırarak yüzüme baktı:

— Ne söylüyorsunuz! diye bağırdı. Sonra sinirli bir gülüşle: Sözünüzü bilerek söyleyin! dedi. Hiçbir kanıt gösteremezsiniz.

— Geçen yaz Toulon'da rastladım. Uzun uzun konuştuk.

— Ayık mıydı?

— Oldukça. Tam Larry'yle evlenmek üzereyken, düğüne birkaç gün kala niçin ortadan kaybolduğunu anlattı.

Baktım: İsabel'in yüzü gerilmişti. Sophie'nin bana anlattıklarını ben de İsabel'e harfi harfine anlattım. Dikkatle dinledi.

O günden sonra, Sophie'nin anlattıkları üzerinde çok düşündüm, düşündükçe de bu işte kuşkulanacak birtakım şeyler sezer gibi oldum. Çünkü, ben sizin evde şimdiye dek belki yirmi kez yemeğe kaldım, sofrada bir kez olsun içki görmedim. O gün öğle yemeğini yalnız yemişsin. Peki ama, kahve fincanın yanında o zubrovka şişesi ne arıyordu?

— Elliott Dayım yeni göndermişti. Bir içeyim bakayım, yine Ritz'deki gibi hoşuma gidecek mi acaba, diyordum.

— Evet, hatırlıyorum. O zaman pek hoşuna gitmişti, ben de buna şaşmıştım; sen hiç içki kullanmazdın, çünkü biçimine pek

önem verirdin. Sophie'yi içmeye kışkırtmak istediğin sonucuna vardım. Kötü bir hevese kapılmış olacaktın besbelli.

— Sağolun!

— Sen genellikle söz verdiğin saatte bulunursun. Sophie'ye, gelinliğini denemesi gibi onun için önemli, senin için ilginç bir iş konusunda söz verdiğin saatte evden niçin çıkıp gittin?

— Niçin çıktığımı size kendisi de söylemiş. Joan'un dişi ağrıyordu. Bizim dişçi çok doludur, dediği saatte gitmek zorundaydım.

— Peki ama, insan dişçiye bir daha ne zaman geleceğini ondan önce gittiği vakit çıkarken kendisiyle kararlaştırır. Niye Sophie'nin geleceği saati kabul ettin?

— Etmemiştim ama, o sabah dişçi bana telefon etti. Sözleştiğimiz saatte değil, öğleden sonra üçte gelmemi istedi.

— Çocuğu dadısı götüremez miydi?

— Zavallı yavrum çok korkuyordu, ben yanında olursam yüreklenir diye düşündüm.

— Peki, gelip de zubrovka şişesinin hemen hemen boşaltılmış olduğunu, Sophie'nin gittiğini görünce şaşırmadın mı?

— Bekleye bekleye usandı, Malyneux'ye yalnız gitti besbelli diye düşündüm. Oraya gidip de bulamayınca şaştım. Sordum, gelmedi dediler.

— Peki, zubrovka için ne düşündün?

— Valla, baktım epey içilmiş, Antonie içmiştir dedim, az kalsın çağırıp paylayacaktım ama, uşağın aylığını Elliott Dayı'm veriyordu; sonra Joseph da arkadaşıydı. Vazgeçtim. Çok iyi bir uşaktır, aradasırada biraz birşey içmiş, kusura bakılır mı?

— Sen korkunç yalancısın İsabel.

— Söylediklerime inanmıyor musunuz?

— Zerre kadar.

İsabel ayağa kalktı, ocağın önüne doğru gitti. Ocakta güzel bir ateş vardı, o iç karartıcı günde insanın üzerinde hoş bir etki

bırakıyordu. İsabel davranışlarına pek doğal, gösterişsiz bir hal veren o zarif tavrıyla, ocağın üzerindeki tabloya dirseğini dayayarak durdu. Kibar Fransız kadınlarının çoğu gibi o da gündüzleri genellikle karalar giyerdi; bu da, onun renkli, canlı yüzüne çok iyi giderdi. O gün de arkasında sade, zarif kara bir giysi vardı, ince vücudu bunun içinde daha da ortaya çıkıyordu. Bir dakika sigarasını tüttürdü.

— Sizinle açık konuşmamak için hiçbir neden yok. Terslik oldu işte: O saatte dişçiye gitmek zorunda kaldım. Sonra, Antoine'ın likör şişesini odada bırakmaması gerekirdi, ben gider gitmez kaldırmalıydı. Gelip de şişeyi yarı yarıya boşalmış görünce kimin içtiğini anladım elbet, anlamaz olur muyum. İçtikten sonra da çıkıp gitmiştir, diye düşündüm. Larry'ye bu konuda bir şey söylemedim, çünkü zaten üzülüyordu, o zaman büsbütün üzülecekti.

— Sakın şişeyi oraya sen mahsus bırakmış olmayasın? Emin misin?

— Kesin olarak, hayır.

— İnanamıyorum.

— İnanamayabilirsiniz. Sigarasını çapkın bir tavırla fırlatıp ateşe attı. Gözlerinde öfke okunuyordu. Değil mi ki işin doğrusunu öğrenmek istiyorsunuz, söyleyeyimde kurtulayım. Evet, ben mahsus bıraktım, bugün de olsa yine bırakırdım. Size söylemiştim ya ben: Onun Larry'yle evlenmesine engel olmak için elimden geleni yapacaktım. Çünkü ne siz bir şey yapıyordunuz, ne Gray. Siz de bunun korkunç bir yanlışlık olduğunu söylüyordunuz ama, omuz silkip geçiyordunuz; zerre kadar önem vermiyordunuz. Ben veriyordum.

— Bu işe karışmamış olsaydınız Sophie şimdi sağ olurdu.

— Evet, Larry'yle evlenirdi, Larry de son derece pişman olurdu. Onu bambaşka bir kadın yapacağını sanıyordu. Ne aptaldırlar şu erkekler! Ben Sophie'nin er-geç kötü yola düşeceğini biliyordum. Hem de bu, pek yakındı. O gün Ritz'de hep birlikte yemek yerken siz kendiniz de gördünüz, ne sinirliydi! Kahvesini içerken siz hep ona bakıyordunuz. Eli öyle titriyordu ki, fincanı bir eliyle tutmaktan korkuyor, ağzına iki eliyle götürüyordu. Garson bizim bardakları

doldururken Sophie gözlerini şarabı dikmiş, yılanın yumurtadan yeni çıkan civcivi süzüşü gibi şişeye korkunç bir biçimde donmuş gözleriyle bakıyordu. Bir yudum olsun içebilmek için canını vermeye hazır olduğunu anlamıştım.

İsabel burada bana baktı. Gözlerinde bir tutkunun ateşi parlamış, sesine sert bir anlam gelmişti. Sözleri gırtlağından zorlukla çıkıyordu.

— Bu düşünce bana Elliott Dayım o Leh içkisini ballandıra ballandıra anlattığı zaman gelmişti. İçtiğim zaman hiç hoşuma gitmedi ama, mahsus, şimdiye dek bu derece güzel bir şey içmediğimi söyledim. Bunu işitti ya, eline fırsat geçerse kaçırmayacağına emindim. Giysi sergisine onun için götürdüm. Gelinliğini ben alacağımı onun için söyledim. Birlikte terziye gitmek üzere bize geleceği gün Antoine'a, öğle yemeğinden sonra zubrovka içeceğimi söyledim. Bir hanım gelirse beni beklesin, kendisine kahve yaparsın, zubrovka şişesini yanına bırakırsın, belki canı ister, içer, dedim. Joan'u gerçekten dişçiye götürdüm ama, dişçi ile sözleşmiş değildik, bizi içeri almadı. Bunun üzerine, çocuğu sinemaya götürdüm. Karar vermiştim: Eve gittiğim zaman Sophie'nin içkiye dokunmadığını görürsem elimden geleni yapacak, kendisiyle ahbap olmaya bakacaktım. Bu, gerçek; yemin edebilirim. Eve gelip de şişeyi görünce, düşüncemde yanılmadığımı anladım. Gitmişti, temelli gittiğine de bahse girebilirdim.

— Olup biteni ben de aşağı-yukarı böyle düşünmüştüm. dedim. Görüyorsun ya, hakkım varmış: Onun boğazını sen kestin. Bıçağı kendi elinle kullansan da bundan daha ötesini yapamazdın.

— Kötü, kötü, çok kötü bir kadındı. Öldüğüne sevindim, doğrusu. Kendisini bir sandalyeye attı. Bana bir kokteyl daha verin bakayım!

Kalkıp kokteyl hazırladım.

Bardağı elimden alırken: Siz çok alçaksınız! dedi. Sonra gülümsemek gereğini duydu. Gülüşünde kendisinin kabahatli olduğunu bilen, cana yakın hali karşısında da öfkenizin geçeceğini uman yaramaz bir çocuk hali vardı. Larry'ye söylemezsiniz, değil mi?

— Aklımdan bile geçmez.

— Yemin edin. Erkeklere güven olmaz.

— Söz veriyorum. Söylemek istesem bile olanak bulacağımı sanmıyorum, çünkü bir daha görecek miyim, görmeyecek miyim, Tanrı bilir.

Birdenbire doğruldu.

— O ne demek?

— Bu sırada o bir şilepte, ya tayfalık, ya da ateşçilik ederek New York yolunda gidiyor.

— Yok canım! Ne garip insan şu Larry! Daha bir-iki hafta önce buradaydı. Yazmakta olduğu kitap için kitaplıkta bir şeye bakmaya gelmiş. Amerika'ya gideceğini hiç söylemedi. Sevindim buna: Demek kendisini göreceğiz!

— Pek sanmıyorum. Onun Amerika'sı sizin Amerika'ya göre Gobi Çölü kadar uzakta olacak.

Sonra Larry'nin neler yaptığını, neler yapmak niyetinde olduğunu anlattım. Ağzı açık dinledi. Yüzünde şaşkınlık, öfke okunuyordu. İkide-bir: Deli olmuş! Deli olmuş! diye sözümü kesiyordu. Anlattıklarımı bitirince başını önüne eğdi. Yanaklarından aşağı iki damla yaşın süzüldüğünü gördüm.

— Şimdi ben onu bütün bütün yitirdim! diyordu.

Arkasına döndü. Başını sandalyenin arkalığına dayayarak, ağlamaya başladı. O güzel yüzü acı içinde kıvranıyordu. Bu acıyı da saklamaya gerek görmüyordu.

Benim yapabileceğim bir şey yoktu. Uzanıp Larry'nin kitabını aldım, içindekilere bir göz gezdirdim. Benim sandığım türden bir eser değildi. Bir alay tanınmış kimseler üzerinde incelemelerden ibaretti. Bir tanesi, kesin bir güç elde ettikten sonra herşeyden vazgeçerek özel yaşayışına dönen Romalı diktatör Sulla üzerineydi; bir tanesi imparatorluk kuran Moğol hükümdarı Ekber üzerine; Rubens, Goethe, Lord Chesterfield üzerine de birer inceleme vardı.

Larry'nin niçin bunları seçtiğini pek anlayamıyordum. Sonra aklıma bir şey geldi: Bu adamların hepsi büyük başarı elde etmiş kimselerdi, Larry'yi onların bu yanları ilgilendirmişti anlaşılan. Nasıl bir üslûpla yazdığını öğrenmek için bir sayfaya göz gezdirdim. Kitap üslûbuyla yazmıştı ama, açıktı, kolay anlaşılıyordu. Heves için yazı yazanlarda görülen gösteriş merakından eser yoktu.

Bu sırada İsabel'in içini çektiğini duydum. Doğrulmuş, yüzünü buruşturarak, dura dura ısınmış olan kokteylini bitiriyordu.

— Ağlarsam gözlerim şişer. Bu akşam yemeği dışarıda yiyeceğiz. Çantasından bir ayna çıkarıp kaygıyla yüzüne baktı. Ya, gözlerimin üzerine buz kesesi koyup yarım saat kalmalı, başka çare yok. Yüzüne pudra sürdü, dudaklarının boyasını tazeledi. Sonra, düşünceli bir tavırla bana baktı: Yaptığımdan dolayı benim için kötü mü düşünüyorsunuz?

— Değeri var mı?

— Belki size tuhaf gelir ama, bence var. Benim için iyi düşünmenizi istiyorum sizin.

Güldüm.

— Ben çok kötü bir adamımdır, kızım, dedim. Ben birini gerçekten seversem, kusurlarından dolayı üzülsem de, kendisine karşı sevgim azalmaz. Sen, kendine göre, hiç de kötü bir kadın değilsin; sonra, büyük bir zarifliğin, çekiciliğin var. İnce bir zevkle güçlü bir azmin başarılı bir eseri olduğunu bildiğim halde güzelliğin yine de hoşuma gidiyor. Yalnız, bir eksiğin var. O da olsa iyicene yaman bir kadın olacaksın.

Gülümsedi, söylememi bekledi.

— Sevecenlik dedim.

Dudaklarındaki gülümseyiş söndü, sert bir tavırla bana şöyle bir baktı. Tam bir şey söylemeye hazırlanırken Gray içeri daldı. Paris'te bulunduğu üç yıl içinde bir hayli şişmanlamış, yüzü daha kızarmıştı. Saçları birdenbire seyrelmeye başlamıştı ama, sağlığı, keyfi pek yerindeydi. Beni gördüğüne gerçekten sevindiği belliydi. Yeni tutacağı iş üzerine bana gereğinden çok, bir alay şey anlatmaya

başladı. Benim bu gibi işlere pek aklım ermezdi; anladığım tek şey şu oldu: Büyük bir servet yapmak için önünde güzel bir fırsat varmış.

Öyle coşarak anlatmaya dalmıştı ki, en sonunda kendi de bunun farkına vardı, İsabel'e dönerek: Yahu, bu akşam şu pis toplantıya gideceğimize kalkıp Gümüş Kule'ye gitsek de şöyle baş başa rahat bir yemek yesek daha iyi olmaz mı sanki? dedi.

— A, olmaz ki, yavrum. Toplantıyı bizim onurumuza yapıyorlar.

Lafa karıştım:

— Ben sizinle gelemem, dedim. Bu akşam yemeğe çağrılı olduğunuzu öğrenince Suzanne Rouvier'ye telefon ettim, yemeği birlikte yiyeceğiz.

İsabel:

— Suzanne Rouvier kim? diye sordu.

Sinirine dokunmak için:

— Larry'nin ahbaplarından, dedim.

Gray boğuk bir kahkaha attı:

— Ben hep kuşkulanmışımdır ya: Larry'nin bir yerde sevgilisi vardı.

İsabel:

— Ne demek o! diye atıldı. Ben Larry'nin bütün özel yaşayışını bilirim. Hiç öyle bir şeyi yoktur.

Gray:

— E, çıkmadan önce birer tane daha içelim, dedi.

İçtik, sonra ben ikisine de: Esenkalın dedim. Taşlığa dek geldiler. Ben paltomu giyerken İsabel kocasının koluna girdi, göğsüne yaslanarak gözlerinin içine baktı, benim onda eksik olduğunu söylediğim sevecen bir tavır takındı:

— Söyle Gray... açık söyle: Ben katı yürekli miyim?

— Hayır, yavrum, tam tersi. Neden? Yoksa birisi sana katı yürekli sin mi dedi?

— Yo...

İsabel kocası görmesin diye başını yana çevirdi, Elliott'ın bir kadına hiç yakıştıramayacağı bir şey yaptı: Bana dilini çıkardı.

Dışarı çıkıp kapıyı arkamdan kaparken: Aynı şey değil diye mırıldandım.

IV

Paris'e bir daha gittiğimde Maturin'ler artık orada değillerdi, şimdi Elliott'ın dairesinde de başkaları oturuyordu. İsabel'i gerçekten arıyordum. İnsanın seyretmekten zevk duyduğu, konuşmaktan haz ettiği bir kadındı. Pek farfaraydı ama, içinde kötülük yoktu. O günden beri bir daha görmemiştim. Ben mektup yazmasını pek beceremem, pek de savsaklarım. İsabel'in de mektup yazmak huyu yoktur. Sizinle telefonla, telgrafla ilişki kuramazsa hiç kurmaz. Yalnız, o yılbaşı kendisinden bir kart aldım. Üzerinde, çınar ağaçlarıyla çevrili, kapısı kemerli güzel bir ev resmi vardı. Paraya gereksinmeleri olduğu zaman satmak isteyip de satamadıkları o çiftlikteki evleri olacaktı; artık elden çıkarmak niyetinde değillerdi besbelli. Kartta Dallas damgası vardı, demek ki Gray'in işi olmuş, oraya yerleşmişlerdi.

Buraya kadar anlattıklarım üzerinden aşağı yukarı iki yıl geçmişti, bir gün Odeon'un galerilerindeki kitapları bir saat kadar karıştırdıktan sonra dışarı çıktım. Yapacak bir işim yoktu, Suzanne'e gideyim, dedim. Altı aydır görmemiştim.

Kapıyı kendisi açtı. Elinde palet, ağzında fırça, arkasında boya lekeleri içinde bir gömlek vardı.

— Ah, c'est vous, cher ami! Entrez, je vous en prie. **(1)**

(1) Fransızca "O! siz misiniz, dostum! Buyurun rica ederim."

Beni böyle teklifli bir biçimde karşılaması biraz tuhafıma gitti. Çünkü genellikle senli-benli konuşurduk. Hem oturma odası, hem de çalışma yeri olarak kullandığı küçük odaya geçtim. Resim sehpasına gerilmiş bir bez vardı.

— Öyle doluyum ki, ne yapacağımı bilemiyorum, dedi. Ama, oturun, ben işime bakarım. Bir dakika soluk alacak vaktim bile yok. Belki inanmazsınız ama, ben Meyerheim'ın salonunda tek başıma bir sergi açıyorum, otuz tablo hazırlamam gerekiyor.

— Meyerheim'da mı? Ne güzel! Nasıl oldu bu iş?

— Bay Achille bir gün Meyerheim'ı aldı bana getirdi. Resimlerimi görünce adam bende büyük bir sanat gücü buldu.

— A d'autres, ma vieille! dedim ki bu, Sen onu başkasına anlat, ahbap! diye çevrilebilir.

Yüzüme anlamlı anlamlı bakarak hafifçe güldü:

— Ben evleniyorum.

— Meyerheim'la mı?

— Yok, canım! Elindeki fırçalarla paleti bıraktı. Bugün sabahtan beri çalıştım, biraz dinleneyim artık. Birer kadeh şarap yuvarlarız, anlatırım.

Fransız yaşayışının kötü alışkanlıklarından biri de budur: Günün hiç yakışık almayan bir saatinde, insan sirke gibi bir şarap içmek zorunda kalır. Suzanne gidip bir şişeyle iki kadeh getirdi, doldurdu, sonra rahat bir soluk alarak oturdu.

— Saatlerden beri ayaktayım, yanım-belim ağrıdı... Ha, bakın anlatayım. Geçenlerde Bay Achille'in karısı öldü. İyi, dindar bir kadınmış ama, Bay Achille onunla sevdiği için değil, çıkarını düşündüğü için evlenmiş. Karısına değer vermekle, saygı beslemekle birlikte, ölünce avunmak bilmez bir üzüntü duyduğunu söylersem aşırı gitmiş olurum. Uzatmayalım, bana karısının yerini almamı önerdi. İlkinde, iki rakip kuruluş arasındaki yarışmayı ortadan kaldırmak için evlenmiştim, pişman olmadım ama, bu kez niçin kendi zevkimi düşünerek evlenmeyeyim? dedi ki, haklıydı da.

— Kutlarım, dedim.

Biraz daha konuştuktan sonra:

— Epey gevezelik ettik, ben biraz daha çalışayım, dostum, dedi.

— Ben de gideceğim dedim.

— Ha, aklıma gelmişken sorayım: O zavallı Larry yine Kızılderililer arasında mı acaba?

Suzanne Amerika cennetine hiç değer vermediğini göstermek için Kızılderililer ülkesi derdi.

— Öyle sanıyorum

— Çok ince ruhlu bir çocuktur, onun gibi insana oradaki yaşayış pek zor gelir. Filmlere bakacak olursak, o haydutlar, kovboylar, Meksikalılar arasında nasıl yaşanır? Evet, kovboylar o pek yaman vücutlarıyla insanı çekiyorlar ama, o! la, la! Cebinde tabanca olmadan New York sokaklarında dolaşılmaz.

Beni kapıya dek geçirdi, iki yanağımdan da öptü:

— Sizinle çok iyi günler geçirdik. Beni unutmazsınız sanırım.

V

Öykü burada bitiyor. Ondan sonra Larry'den hiç haber alamadım; alacağımı da pek ummuyordum ya. Kafasına koyduğu şeyi yapmak huyu olduğuna göre, Amerika'ya döndükten sonra bir oto tamirhanesine girmiş, yıllarca uzakta kaldığı yurdunu yine iyiden iyiye tanıyacak kadar zaman geçince taksi sürücülüğüne başlamıştır besbelli.

Evet, kahve köşesinde rastgele söylenmiş bir sözdü bu ama, Larry'nin dediği gibi yaptığını görürsem hiç şaşmazdım. Ondan sonra New York'ta ne zaman taksiye binsem, belki Larry'nin o sakin gülümseyişiyle, çukur gözleriyle karşılaşırım diye, sürücüye bakardım. Hiç rastlayamadım.

Savaş çıktı. Larry yine havacı olamazdı; yaşı ilerlemiş bulunuyordu çünkü. Ya yurt içinde, ya başka yerde kamyon kullanıyor, ya da bir fabrikada çalışıyordu besbelli. Belki de şimdi, öğrendiklerini anlatmak, insanlara öğütlerde bulunmak üzere yine bir kitap yazıyordur. Yalnız, gerçekten yazıyorsa bu kitabın bitmesi uzun sürecektir, çünkü vakit bol. Geçen yıllar onun üzerinde hiçbir etki bırakmamıştır; şu da kesindir ki her bakımdan da yine gençtir.

Larry üzerine söyleyeceklerim bundan ibaret. Biliyorum, yeterli değil. Ama, ne yapayım!

Bu kitabı sona bağlarken, okurlarımın doymadan kalacağını

biliyorum ama, elimden bir şey gelmezdi ki. Onun üzerine şimdiye dek anlattıklarımı birer birer kafamdan geçirdim; acaba daha doyurucu bir son bulabilir miyim, diye düşündüm. O zaman şaşırdım: Görüyordum ki hiç farkında olmadan bir başarının öyküsünü yazmışım.

Ele aldığım bütün kişiler isteklerine ulaştılar: Elliott toplum içinde, para durumu iyi, güvenli bir yaşayımı; Gray sağlam, kazançlı bir işi; Suzanne Rouvier iyi yaşama güvenliğini; Sophie ölümü; Larry'de mutluluğu elde etmişti.

Ukalalar ne kadar burun kıvırırlarsa kıvırsınlar, bizim gibi halktan kimselerin ta içinde bir duygu vardır: Başarı öykülerini severiz. Onun için, bu kitabın sonucu belki gerçekten doyurucudur.